

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

KALKINMA AJANSLARI
KÜLTÜR YAYINLARI

*Direnişin ve Fedakârlığın İzinde:
Şehit Edremit Kaymakamı*

KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY

Yücel YİĞİT

GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Direnişin ve Fedakârlığın İzinde: Şehit Edremit Kaymakamı

KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY

Yücel YİĞİT

Ankara 2026

GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Kalkınma Ajansları Kültür Yayınları

Direnişin ve Fedakârlığın İzinde: Şehit Edremit Kaymakamı KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY

Yazar

Prof. Dr. Yücel YİĞİT

Proje Yöneticisi

Ahmet ŞİMŞEK

Kalkınma Ajansları Genel Müdürü

Değerlendirme Kurulu

Deniz Şahin CİNOĞLU

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Daire Başkanı

Dr. Metin ÖZASLAN

Sanayi ve Teknoloji Uzmanı

Neslihan BAŞER

Sanayi ve Teknoloji Uzmanı

Proje Sorumluları

Onur ADIYAMAN

Güney Marmara Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

Deniz Şahin CİNOĞLU

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Daire Başkanı

Dr. Murat ATEŞ

Güney Marmara Kalkınma Ajansı, Birim Başkanı

Seray SERVİ

Güney Marmara Kalkınma Ajansı, Uzman

Yayın Sahibi

Güney Marmara Kalkınma Ajansı

Paşaalanı Mh. A. Gaffar Okkan Cd. No: 36/1

Karesi/Balıkesir

+90 (266) 246 10 00

www.gmka.gov.tr

Grafik Tasarım

Aykut KÖKTÜRK

ISBN

978-625-99744-3-9

Basım

Pelin Ofset

İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi

1514. Cadde No: 28 06378 Yenimahalle/Ankara

Sertifika Kodu: 49432

+90 (312) 395 25 80

Baskı Bilgisi

1. Baskı

Eylül 2026

500 Adet

Bandrol Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5. maddesi 2. fıkrasına göre bandrol taşıması zorunlu değildir.

Yasal Bilgi

Bu kitap, Güney Marmara Kalkınma Ajansı tarafından yayına hazırlanmış olup kurumun ücretsiz kültür hizmetidir. Tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, Ajansın yazılı izni alınmaksızın çoğaltılamaz veya satılamaz.

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Direnişin ve Fedakârlığın İzinde: Şehit Edremit Kaymakamı

KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY

Yücel YİĞİT

Ankara 2026

GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI

TAKDİM

Kalkınma, sadece ekonomik göstergelerdeki iyileşmelerle sınırlı kalmayıp, sosyal ve kültürel hayatın korunarak güçlendirilmesini de içeren çok yönlü bir süreçtir. Bu anlayışa göre kalkınma, ekonomik potansiyeli harekete geçirmenin yanında tarihi, kültürel ve insanî değerlerin sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesini de kapsamaktadır.

Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan Güney Marmara Bölgesi, köklü tarihi geçmiş, zengin kültürel mirası, eşsiz doğal yapısı ve çeşitli turizm potansiyeliyle Türkiye'nin öne çıkan bölgeleri arasında yer almaktadır. Tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan bu bölge, tarihi birikimin şekillendirdiği güçlü sosyal yapısı, yerleşik kültürü ve kendine özgü yaşam tarzı ile varlığını sürdürmektedir. Geçmişten günümüze aktarılan bu değerler, bölgesel kimliğin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Güney Marmara Bölgesi Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde de büyük bir rol oynamıştır. Çanakkale ruhunda somutlaşan vatan sevgisi, fedakârlık ve dayanışma anlayışı, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'nun dört bir yanında yeniden hayat bulmuştur. Balıkesir, işgallere karşı kurulan Kuvâ-yi Milliye teşkilatı ve düzenlenen Balıkesir Kongreleri ile Kurtuluş Savaşı'nın yerel düzeyde örgütlenmesine öncülük eden önemli merkezlerden biri olmuştur. Bu mücadelenin sessiz fakat unutulmaz kahramanlarından biri de, Köprülülü Hamdi Bey'dir. Kuvâ-yi Milliye hareketinin bölgedeki önemli temsilcilerinden biri olan Köprülülü Hamdi Bey, 26-27 Ocak 1920 gecesi Akbaş Cephaneliği Baskını'nı planlayıp yöneten kişi olarak tarihe geçmiştir. İşgal kuvvetlerinin kontrolündeki silah ve mühimmatın ele geçirilmesi, Anadolu'daki direniş güçlerine ulaşmalarını sağlamak amacıyla yapılan bu harekât, Millî Mücadele tarihinin en cesur ve stratejik adımlarından biridir.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda kültür insanları başlığı altında Kurtuluş Savaşı sırasında önemli görevler üstlenen Köprülülü Hamdi Bey'in hayatını anlatan "Direnişin ve Fedakârlığın İzinde: Şehit Edremit Kaymakamı KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ BEY" adlı bu eserle Güney Marmara Bölgesi'nin tarihi birikiminin ve Millî Mücadele'de üstlendiği önemli rolün kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmaktadır. Bölgenin değerlerinin korunmasına, tanıtılmasına ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde değerlendirilmesine katkı sunması temenni edilmektedir.

Akademik bilgiyi genel okuyucuyla buluşturmayı hedefleyen bu çalışma, Köprülülü Hamdi Bey'in *bilinmeyen* veya eksik bilinen biyografisi özelinde Kuvâ-yi Millîye hareketinin Balıkesir'deki zihin atlası ve tecrübe pratiği gözler önüne serilmek amacıyla kaleme alınmıştır. Mondros Mütarekesi sonrası gelişleyen işgale karşı bir taşra yöneticisinin tutumunu, direnişi organize etmesini ve inisiyatif almasını bütüncül bir perspektifle ele almıştır. Nitekim bir mülkiyeli sıfatıyla Köprülülü Hamdi Bey'in faaliyetlerini, Millî Mücadele'nin yerelde nasıl başladığıyla da birlikte okumak mümkündür. Akbaş Cephaneliği Baskını'yla nasıl bir millî kahramana dönüştüğü de eserde yer almıştır. Kuşkusuz bu kitabın en önemli amacı: Köprülülü Hamdi Bey'in tarihî görünürlüğünü artırmak ile Millî Mücadele'nin geniş yelpazesinde ve çok katmanlı yapısında temsil ettiği liderlik modelinin görev yaptığı ve mesaide bulunduğu yerlerle sınırlı kalmamasıdır. Dolayısıyla onu ulusal bir figüre dönüştürmek ve faaliyetlerini Edremit, Balıkesir ve Çanakkale sınırlarının ötesine taşımak nihaî hedeftir.

Köprülülü Hamdi Bey'in biyografisinde hangi bilinmeyenler mevcuttur? Fiziki özellikleri nasıldır? Aile kökleri nereye dayanmaktadır? Eğitim safahatı nasıldır? II. Meşrutiyet devrinde iktidara muhalif midir? Mekteb-i Mülkiyeden sonra neden İhtiyat Zabitleri Mektebine gitmiştir? Aktif olarak XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki savaflara iştirak etmiş midir? Balkan Savaşları'nda bireysel olarak hangi problemi yaşamıştır? Mesleki kariyeri ne zaman ve nasıl başlamıştır? Polis üniforması giymiş midir? Niçin mülkî sınıfa geçmiştir? Kaymakamlık görevi boyunca nerelerde görev yapmış ve hangi faaliyetlerde bulunmuştur? Dâhiliye Nazırı ile neler yaşamıştır? Edremit Kaymakamlığı sırasında halkın teveccühünü nasıl kazanmıştır? Neden görevinden uzaklaştırılmıştır? Mütareke günlerinde işgale karşı direnmek için halkı nasıl ikna etmiştir? Ali (Çetinkaya) ile neden problem yaşamıştır? Niçin Balıkesir'e gelmiştir? Balıkesir'de neler yapmıştır? Anzavur Ayaklanmaları'nda rol almış mıdır? Biga'da neden görevlendirilmiş ve hangi faaliyetlerde bulunmuştur? Biga'da ne gibi problemler yaşamıştır? Akbaş Cephaneliği Baskını için niçin o görevlendirilmiştir? Akbaş Cephaneliği Bas-

kını nasıl planlamıştır? Baskın başarılı olmuş mudur? Silah ve cephane nerede istiflenmiştir? Ne zaman ve nerede asilerin eline tutsak düşmüştür? Nasıl şehit edilmiştir? Cesedine ne olmuştur? Mezarı nerededir? Mühimmata ne olmuştur? gibi soruların cevaplarını bu incelemede bulabilirsiniz.

Araştırmanın kronolojik çerçevesini 1889 ile 1920 arası yıllar oluşturmaktadır. İncelemede telif eserler, süreli yayınlar ile daha çok Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivlerinden istifade edilmiştir. Bu kitap, giriş ve sonuç kısımları hariç dört bölümden oluşmuştur. Giriş kısmında konunun daha iyi anlaşılabilmesi için I. Dünya Savaşı sonrası gelişmelerin kısa bir özeti verilmiştir. Özellikle Mondros Mütarekesi akabinde yaşananlar vurgulanmıştır. Sonuç kısmında araştırma sorularına cevap verilmiş ve Köprülülü Hamdi Bey'in bireysel özelliklerine değinilmiştir. Ayrıca literatürdeki eksik ve yanlış bilgiler de berraklaştırılmıştır. Yine eser, bazı orijinal fotoğraflar, haritalar ve vesikalarla zenginleştirilmiştir. Metin içinde sık sık fotoğraflar ve belgeler, kullanılarak konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Sayfa sonu notlar her bölümün sonunda gösterilmiştir. Araştırmacının bilgiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla kitabın sonuna dizin de ilave edilmiştir.

Birinci bölüm, Köprülülü Hüseyin Hamdi Kimdir? başlığını taşımaktadır. Onun belgelere dayanan biyografisini burada bulabilirsiniz. Daha önceki kaynaklarda yer almayan veya yanlış bilinenler düzeltilerek; birçok yeni bilgi birinci bölümde okuyucuyla paylaşılmıştır. Esasında bu eserin en orijinal bölümü burasıdır. Yalnız ailesine dair bilgiler sınırlı kalmıştır. Tüm çabalarımıza rağmen babası Kolağası İbrahim Efendi'nin sicil dosyasına Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığında ulaşamadığımız için ailesine ait bilgiler eksik kalmıştır. Birinci bölüm için Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi istifade edilen ana kaynak olmuştur. İkinci bölüm, onun Edremit Kaymakamlığı ve Ayvalık Cephesi'ndeki mücadelesine ayrılmıştır. Bir mülki amirden ziyade nasıl bir belediye başkanı gibi icraatta bulunduğu değerlendirilmiştir. Görevden alınmasından sonra yaşadıkları ve işgale karşı organizatörlüğü de bu bölümde ele alınmıştır. Bu bölümdeki en büyük tespitlerden biri de Edremit Mitingi'nin tarihinin doğru tespit edilmesidir. Üçüncü bölüm, Balıkesir'de başlayan ve Biga'ya uzanan 1919 yılının son beş ayına ait faaliyetlerini ihtiva etmektedir. Hamdi Bey'in, I. Anzavur Ayaklanması hariç Balıkesir'deki zamanı oldukça sakin geçmiştir.

Akabinde *İzmir'e Doğru* gazetesi mülhem olmak üzere temasları ve teşebbüsleri bu bölümde irdelenmiştir. “Akbaş Cephaneliği Baskını” başlığını taşıyan dördüncü ve son bölüm, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve MSB Askerî Tarih Arşivlerinden -eski ATASE- elde edilen belgelerin ışığında Akbaş'taki silah ve cephanenin nasıl ele geçirildiğine tahsis edilmiştir. Keşif, Planlama ve Lojistik alt başlıklarında süreç teferuatıyla ele alınmıştır. Dördüncü bölüm, II. Anzavur Ayaklanması ve Biga Baskını'yla devam etmiştir. Köprülülü Hamdi Bey'in şehit edilmesi ve Dramalı Rıza'nın faaliyetleri ile mühimmatın akıbeti de bu bölümde işlenmiştir.

Yerel ölçekte Osmanlı taşrasındaki bir mülki yöneticinin kahramanlığa ulaşmasını ele alan eserin basım sürecinde her türlü desteğini esirgemeyen; motivasyonumuzu canlı tutan Güney Marmara Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Onur Adıyaman'a, çalışkanlığıyla çevresine temayüz eden ve eseri okuma zahmetinde bulunan dostum ve meslektaşım aziz Prof. Dr. Cihan Özgün'e, bölge coğrafyasını çok iyi bilen ve sabırla haritalandırma işlerini yürüten dostum Prof. Dr. Hakan Önal'a, huzurlarınızda teşekkürü bir borç bilirim. Arşiv kaynaklarına ulaşmam da ve onları transkribe etmem de desteklerini gördüğüm Türk Tarih Kurumu Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Yunus Pustu'nun, emekli 1. Sınıf Emniyet Müdürü Eyüp Şahin'in, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinin Müdürü Demet Akman'ın ve Nedim Özer Hoşol'un da yardımları çok anlamlı ve kıymetlidir. Ayrıca “*Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*” isimli henüz basılmamış eserinden istifade imkanını sağlayan; uzun yıllar Balıkesir İl Halk Kütüphanesinde mesai yapan araştırmacı ve kadim dostum Yılmaz Türk'e huzurlarınızda şükranlarımı sunarım. En son teşekkür de eseri, okuyucuyla buluşturulmasında büyük emek sarf eden Güney Marmara Kalkınma Ajansı Kurumsal Koordinasyon ve Yönetim Birim Başkanı Dr. Murat Ateş'e ve Uzman Seray SERVİ'yedir. Zira her ikisi karşılaştığımız problemleri en kısa sürede çözme konusunda yoğun gayret gösterdiler. Akademik üsluptan ödün vermeden genel okuyucuyu önceleyen bu çalışmanın bilim âlemine ve araştırmacılara faydalı olması en büyük dileğimizdir. Nitekim bu eserin şimdilik en önemli pratik katkısı, Hamdi Bey'in kabir taşındaki doğum tarihinin değişmesine kapı aralayacak olmasıdır. Akabinde de biyografisindeki eksik ve yanlış bilgi boşluklarının doldurulmasıdır...

Yücel Yiğit

Bilkent, Ankara-2026

*“Bu kitabı kaleme alırken kaybettiğim, hayatın içinden
bana bâki kalan; dostluğun en sahibici ve güçlü hâli aynı
zamanda Balıkesir’in bir değeri olan aziz dostum rahmetli
Sinan Ergüven ile ismi bu kitabın kahramanıyla müsemma;
zamanın aşındıramadığı ve sessizce büyüyen dostluk bağının
sahibi büyüğümüz Hamdi Sarıca’ya ithaf olunur...”*

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	vii
ÖN SÖZ	ix
KISALTMALAR.....	xvi
HARİTA, FOTOĞRAF ve BELGE LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	xxiii
I. BÖLÜM	
KÖPRÜLÜ HÜSEYİN HAMDİ KİMDİR?	
“Doğumu, Ailesi, Eğitimi, Mesleki Kariyeri ve Ölümü”	1
II. BÖLÜM	
EDREMİT’TEN BALIKESİR’E	
“Kaymakamlıktan Komutanlığa”	32
III. BÖLÜM	
BALIKESİR’DEN BİGA’YA	
“Komutanlıktan Temsilciliğe”	59
IV. BÖLÜM	
AKBAŞ CEPHANELİĞİ BASKINI	
“Keşif, Baskın ve Lojistik”	80
SONUÇ.....	124
KAYNAKÇA.....	129
EKLER.....	141
DİZİN.....	183
YAZARIN KISA HAYAT HİKAYESİ VE	
EĞİTİM BİLGİLERİ	194

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
BOA	: Başbakanlık (Başkanlık) Osmanlı Arşivi
BEO	: Bâb-ı Âli Evrak Odası
DH. EUM. AYŞ.	: Dâhiliye Nezâreti Emniyeti Umûmiye Asayiş
DH. İUM.	: Dâhiliye Nezareti İdare-i Umûmiye Müdüriyeti
DH. SAİD. MEM.	: Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl İdaresi Memurîn
DH. ŞFR.	: Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi
DV	: Dâhiliye Vekâleti
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EUM	: Emniyet Umûm Müdürlüğü
HR. SYS.	: Hariciye Siyasi
İ. DH.	: İrade Dâhiliye
İ. DUİT.	: İrade Dosya Usulü
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
İTF	: İttihat ve Terakki Fırkası
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
s.	: sayfa
ŞD.	: Şûrâ-yı Devlet
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TTK	: Türk Tarih Kurumu
ty	: Tarih Yok
vs	: Vesâire

HARİTA, FOTOĞRAF ve BELGE LİSTESİ

Harita Listesi

Harita 1: Köprülülü Hamdi Bey'in Balıkesir ve Çanakkale Görev Rotası (1917-1920).....	xxviii
Harita 2: Köprülülü Hamdi Bey'in Sındırgı-Balıkesir-Edremit ve Ayvalık Görev Rotası (1917-1919).....	52
Harita 3: Köprülülü Hamdi Bey'in Balıkesir-Balya-Gönen-Bandırma ve Biga Görev Rotası (1920).....	71
Harita 4: Akbaş Cephaneliği Baskını, II. Anzavur Ayaklanması, Esaret ve Şehâdet Rotası (1920).....	89

Fotoğraf Listesi

Fotoğraf 1: Hüseyin Hamdi ile Seyitzâde Seyit Beyler.....	xxiii
Fotoğraf 2: Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta 'Kardeşim' Diye Hitap Ettiği Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey'in Anıtkabir'deki Büstü.....	xxiv
Fotoğraf 3: İhtiyat Zabiti Üniformasıyla Hamdi Bey, Orta Bloğun İlk Sırasında Sağdan Üçüncü.....	1
Fotoğraf 4: İhtiyat Zabiti Üniformasıyla Hamdi Bey.....	3
Fotoğraf 5: İhtiyat Zabiti Üniformasıyla Hamdi Bey.....	7
Fotoğraf 6: Kaymakamlık Yıllarına Dair Nadir Bir Kare.....	10
Fotoğraf 7: Seyitzâde Seyit Bey.....	17
Fotoğraf 8: Hamdi Bey'in Kabrinin İçinde Bulunduğu Osmanlı Dönemi'nden Kalma Şehitlik.....	20
Fotoğraf 9: Hamdi Bey'in Kabrinin İçinde Bulunduğu Osmanlı Dönemi'nden Kalma Şehitlik.....	21

Fotoğraf 10: <i>Balıkesir İdman Yurdu Mahfili, Balıkesir Kent Arşivi'nden</i>	23
Fotoğraf 11: <i>Kaymakamlık Yıllarında Hamdi Bey</i>	33
Fotoğraf 12: <i>Muammer Bey</i>	38
Fotoğraf 13: <i>1 Numara Edremit Kaymakamı Hamdi Bey, 6 Numara Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey</i>	38
Fotoğraf 14: <i>Edremit</i>	39
Fotoğraf 15: <i>Edremit</i>	43
Fotoğraf 16: <i>Sağda Hamdi Bey, Solda Karesi Mutasarrıfı Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey, Ortada Hilmi Bey'in Oğlu (Edirne/1914)</i>	44
Fotoğraf 17: <i>Ali Çetinkaya</i>	49
Fotoğraf 18: <i>Balıkesir</i>	60
Fotoğraf 19: <i>Ahmet Anzavur</i>	63
Fotoğraf 20: <i>Ahmet Anzavur</i>	64
Fotoğraf 21: <i>Balıkesir İdman Yurdu Mensupları</i>	67
Fotoğraf 22: <i>Ahmet Anzavur</i>	109
Fotoğraf 23: <i>Kâni Bey</i>	111
Fotoğraf 24: <i>Polis Memuru Nail Kocaçelebi</i>	111
Fotoğraf 25: <i>Kâni Bey'in Biga'daki Kabri</i>	112
Fotoğraf 26: <i>Dramalı Rıza</i>	116
Fotoğraf 27: <i>Karesi'de Yalı Mevkiinde İnşa Olunan Polis Kulübesi</i>	172
Fotoğraf 28: <i>Karesi Polis Dairesi</i>	173
Fotoğraf 29: <i>Karesi'de Tophane Mevkiinde Tevsian Tamir Olunan Karakolhane</i>	173
Fotoğraf 30: <i>Balıkesir</i>	174
Fotoğraf 31: <i>Balıkesir</i>	174

Fotoğraf 32: <i>Balıkesir</i>	175
Fotoğraf 33: <i>Balıkesir</i>	175
Fotoğraf 34: <i>Balıkesir</i>	176
Fotoğraf 35: <i>Balıkesir</i>	176
Fotoğraf 36: <i>Balıkesir</i>	177
Fotoğraf 37: <i>Ayvalık</i>	177
Fotoğraf 38: <i>Ayvalık</i>	178
Fotoğraf 39: <i>Ayvalık</i>	178
Fotoğraf 40: <i>Ayvalık</i>	179
Fotoğraf 41: <i>Ayvalık'ın Yunan İşgalinden Kurtuluş Günü Kutlamaları 15 Eylül 1925</i>	179
Fotoğraf 42: <i>Bandırma Limanı</i>	180
Fotoğraf 43: <i>Bandırma</i>	180
Fotoğraf 44: <i>Bandırma Limanı</i>	181

Belge Listesi

Belge 1: <i>Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'in İmzasının Bulunduğu Bir Vesika</i>	xxv
Belge 2: <i>Hamdi Bey'in Nüfus Tezkiresi</i>	2
Belge 3: <i>Hamdi Bey'in Tercüme-i Hâl Varakası</i>	4
Belge 4: <i>Hamdi Bey'in Mekteb-i Mülkiye Diploması</i>	5
Belge 5: <i>Hamdi Bey'in Beyrut Polis Mektebi Personel Kütük Defterindeki Kaydı</i>	8
Belge 6: <i>Hamdi Bey'in Edirne Polis Kütük Defterindeki Kaydı</i>	9
Belge 7: <i>Hamdi Bey'in Malkara Kaymakamlığına Atandığına Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam ve Dâhiliye Nazırı Talat Paşa İmzalı Bir İrâde-i Seniyye</i>	12
Belge 8: <i>Hamdi Bey'in Sındırgı Kaymakamlığına Atandığına Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam Vekili Enver Paşa İmzalı 28 Nisan 1917 Tarihli İrâde-i Seniyye</i>	13

Belge 9: <i>Hamdi Bey'in Sivas Muhâcirin Müdürlüğünde Mesai Yapmadığına Dair Bir Vesika</i>	14
Belge 10: <i>Dâhiliye Nazırı Talat Paşa İmzasını Taşıyan Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığına Atandığını Konu Edinen 27 Haziran 1917 Tarihli Bir Vesika</i>	16
Belge 11: <i>Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığına Atandığına Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam ve Dâhiliye Nazırı Talat Paşa İmzalı Bir İrâde-i Seniyye</i>	34
Belge 12: <i>Dayısı Celâleddin Efendi'nin Ölümü Üzerine İzin Talep Eden Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'in İmzasının Bulunduğu Bir Vesika</i>	35
Belge 13: <i>Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığından Azledildiğine Dair Sultan Vahdettin, Sadrazam Damat Ferit Paşa ve Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Paşa İmzalı 28 Mart 1919 Tarihli İrâde-i Seniyye</i>	41
Belge 14: <i>İzmir'in İşgalini Protesto Eden Balıkesir Mitingi</i>	66
Belge 15: <i>Mustafa Kemal Paşa'ya Akbaş Baskını'nı Haber Veren 61. Fırka Komutanı Miralay Kâzım (Özalp) Bey'in İmzasını Taşıyan Telgraf, 28 Ocak 1920</i>	92
Belge 16: <i>Mustafa Kemal Paşa'nın Köprülülü Hamdi Bey'i Tebrik Ettiği Telgraf, 29 Ocak 1920, Telgraf Balıkesir'deki 61. Fırka Komutanı Miralay Kâzım (Özalp) Bey'e Gönderilmiştir</i>	93
Belge 17: <i>Akbaş Cephaneliği Baskını'nın Başarıyla Bittiği ve Bandırma'nın İngilizlerce İşgal Edildiğine Dair Balıkesir'den Sadaret Makamına Gönderilen Telgraf</i>	96
Belge 18: <i>Hamdi Bey'in Nüfus Tezkiresi ve Transkripti</i>	141
Belge 19: <i>Hamdi Bey'in Tercüme-i Hâl Varakası ve Transkripti</i>	143
Belge 20: <i>Hamdi Bey'in Mekteb-i Mülkiye Diploması, EGM Arşivi ve Transkripti</i>	146
Belge 21: <i>Hamdi Bey'in Keşan Kaymakamlığından Azledildiğine Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam Talat Paşa İmzalı 26 Temmuz 1916 Tarihli İrâde-i Seniyye</i>	149
Belge 22: <i>Mülkiye Müfettişi Yusuf Ziya Efendi'nin 24 Şubat 1918 Tarihinde Hamdi Bey Hakkındaki Yaptığı Değerlendirmeler</i>	150

Belge 23: <i>Hamdi Bey'in Mekteb-i Mülkiye ve İhtiyat Zabıtları Mektebi'nde Eğitim Aldığına Dair Bir Vesika, EGM Arşivi</i>	151
Belge 24: <i>Hamdi Bey'in Edirne Polis Müdürlüğünde Bulunduğuna Dair Bir Vesika</i>	151
Belge 25: <i>Hamdi Bey'in Bazı Kimlik Bilgilerinin Mevcudiyetini Gösterir Bir Vesika</i>	152
Belge 26: <i>Mustafa Kemal Paşa Tarafından Akbaş Baskını Hakkında Heyet-i Merkeziyelere Gönderilen Genelge, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi</i>	153
Belge 27: <i>Bergos (Umurbey) Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey'in Akbaş Cephaneliği Baskını'na Dair Lâpseki Kaymakamlığını Bilgilendirdiği Vesika ve Transkripti,</i>	155
Belge 28: <i>Akbaş Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in 3 Şubat 1920 Tarihinde Gelibolu Mevki Komutanlığına Verdiği İfade ve Transkripti Sahife 1</i>	157
Belge 29: <i>Akbaş Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in 3 Şubat 1920 Tarihinde Gelibolu Mevki Komutanlığına Verdiği İfade ve Transkripti Sahife 2</i>	158
Belge 30: <i>Akbaş Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in 3 Şubat 1920 Tarihinde Gelibolu Mevki Komutanlığına Verdiği İfade ve Transkripti Sahife 3</i>	159
Belge 31: <i>İngiltere Fevkalade Yüksek Komiserliği Tarafından Akbaş Cephaneliği Baskını'nda Sorumluluğu Bulunan Osmanlı Subayları ile Mülki Sınıftan Görevlilerin Listesi ve Transkripti</i>	163
Belge 32: <i>Fransızlar Tarafından Akbaş Cephaneliği Baskını'ndan Sonra Gelibolu'da Alınan Güvenlik Önlemlerine Dair Osmanlı Makamları Arasındaki Yazışma ve Transkripti</i>	164
Belge 33: <i>Akbaş Cephaneliği Depolar Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Efendi'nin Akbaş Baskını'ndan Sonra Gelibolu Mevki Komutanlığına Naklettiği İfade ve Transkripti</i>	165
Belge 34: <i>Akbaş Cephaneliği'nde Görevli Osmanlı Subaylarından Yüzbaşı Hulusi Efendi'nin Akbaş Baskını'ndan Sonra Gelibolu Mevki Komutanlığına Naklettiği İfade ve Transkripti</i>	165

Belge 35: <i>Akbaş Cephaneliği'nde Görevli Osmanlı Subaylarından Mülazım-ı Evvel Osman Efendi'nin Akbaş Baskını'ndan Sonra Gelibolu Mevki Komutanlığına Naklettiği İfade ve Transkripti.....</i>	166
Belge 36: <i>Akbaş Cephaneliği Depolar Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Efendi'nin Akbaş Baskını'ndan Sonra Mülkiye Müfettişi Fuat Bey'e Verdiği İfade ve Transkripti....</i>	167
Belge 37: <i>Akbaş Cephane Parkı Üçüncü Devre Muhafız Efradından Ankaralı Mehmet oğlu Tâhir'in Akbaş Baskını'ndan Sonra Verdiği İfade ve Transkripti.....</i>	168
Belge 38: <i>Cephane Parkı Üçüncü Devre Efradından Kâmil Oğlu Mustafa'nın Akbaş Baskını'ndan Sonra Verdiği İfade ve Transkripti.....</i>	169
Belge 39: <i>Akbaş Cephaneliği'nde Görevli Seyis Akbaş Baskını'ndan Sonra Verdiği İfade ve Transkripti, Sahife 1.....</i>	170
Belge 40: <i>Akbaş Cephaneliği Baskını'nda Sorumluluğu Olmadığı Anlaşılan Gelibolu Mutasarrıfı Recep Paşa'nın 1.000 Osmanlı Lirası Kefaletle ve Çağrıldığı Zaman Gelmesi Kaydıyla Serbest Bırakılmasına Dair İngilizce Vesika.....</i>	171

Fotoğraf 1: Hüseyin Hamdi ile Seyitzâde Seyit Beyler, TTK Arşivi Edip Özkale Koleksiyonu D:192 N: 127

Biyografi, insan ömrünün tüm safahatını ele alır ve birey ile devlet arasında güçlü bir iletişim sağlar. Biyografi yazımının en büyük motivasyon kaynağı kişiyi tüm yönleriyle tanıma arzusudur. Şayet motivasyon kaynağı menzilden uzaklaşırsa hakikat terazisinin ölçüsü kalmaz ve ibresi aşağıya doğru yönelir. Genel tarih yazımı içerisinde biyografi, kişinin deneyim ve pratikleri üzerinden doğru bir tarih okumasını sağlar. Arşiv malzemesiyle birlikte biyografi, tarihin kalbidir. Elinizdeki eser, sadece Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey'in biyografisini ele almamaktadır. Onun hayatını tarihî olaylar içerisinde bütüncül bir şekilde anlamlandırmayı gaye edinmekte; mikro ve makro tarihler arasında bir köprü gö-

revi üstlenmesini sağlamaktadır. Kısa sayılabilecek bir insan hikayesini, dönemin siyasî ve askerî atmosferi bağlamında genel tarih yazımı içerisinde aydınlatılması için çaba gösterilmiştir. Bu biyografi, Millî Mücadele döneminde Balıkesir ve Çanakkale civarında yerel hafızada canlılığını koruyan; Güney Marmara'da yaşanan tarihî sürecin önemli kahramanlarından biri olan Hamdi Bey'in rolünü anlamlandırmada önemli bir bileşendir. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti'nin bânisinin defnedildiği ve en önemli resmî anma törenlerinin düzenlendiği Anıtkabir'de aziz hatırasının yaşatılıyor olmasına rağmen Köprülülü Hamdi Bey, yerel düzeyde kalmış ulusal tarihî bilincin bir unsuru haline gelememiştir. Kuşkusuz ulusal bir kahramana dönüşmemesinin en temel sebebi Millî Mücadele'yi merkezi kahramanlar üzerinden okumaktan kaynaklanmak-

tadır. Dolayısıyla birçok yerel figür gibi o da tarih yazımında tarihî ana şahsiyetlerin gölgesinde kalmıştır.

Fotoğraf 2: Mustafa Kemal Paşa'nın *Nutuk'ta* 'Kardeşim' diye hitap ettiği Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey'in *Anıtkabir'deki* Büstü

Literatürde Köprülülü Hüseyin Hamdi'nin biyografisi, birbirinin tekrarıdır. Özellikle Edremit Kaymakamı olmadan evvelki ömrü, biyografisi içerisinde kör karanlık bir kesit olarak kalmıştır. Elinizdeki eserle, karanlık kesit aydınlatılmaya ve billurlaştırılmaya çalışılmıştır. Şüphesiz bu konudaki en büyük mehz da Hamdi Bey'in Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivindeki C-7600 Numaralı Sicil Dosyası olmuştur. Bilhassa tercüme-i hâl varakası ve nüfus tezkiresi, biyografisindeki şüpheleri bertaraf etmiştir. Daha önce hiçbir kaynakta yer almayan doğru doğum tarihi, anne ismi, eşkali, bildiği diller, Köprülü'de mukim olduğu mahalle, sıhhi eğitim safahatı, Beyrut Polis Mektebi macerası, Beyrut'tan Edirne Polis Müdürlüğüne nakli, mülkiye sınıfına geçişi, imzası vb. bilgiler ilk defa bu eserde yayımlanmaktadır.

dır. Zaten elinizdeki eserin en özgün tarafını da bu bilgiler oluşturmaktadır. Yoksa 13 Temmuz 1917 tarihinde mesaiye başladığı Edremit Kaymakamlığından son nefesini verdiği 17 Şubat 1920 tarihine kadarki geçen üç yıllık süreç biraz da malumun ilanındır. Bundan sonra hakkında araştırma yapacak olan kalem erbabı, biyografisini okuyucusuyla buluştururken bu kitabı göz önünde bulunduracaktır.

$$\begin{array}{r} 400 \\ \hline 200 \end{array}$$
[illegible]

1920 yılının Ocak ayının 26'sını 27'sine bağlayan gece zamanın mühürlendiği tarihlerden biridir. Çünkü Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey'in sevk ve idaresinde bir avuç kahramanın on iki saatten az bir sürede, kara ve deniz yolunu kullanma mecburiyeti, mevsimsel şartlar, sınırlı lojistik imkanlar ve türlü tehlikelere rağmen Akbaş Cephaneliği Baskını'nı gerçekleştirdiği müstesna bir gecedir. Baskından ele geçirilen silah ve

cephane, yerel direniş için Balıkesir cephelerinde kullanılmasa dahi kısa sürede planlanması ve bir gecede ifa edilmesi tek başına muazzam bir başarı öyküsüdür.

Şüphesiz Akbaş Cephaneliği Baskını'nın hangi atmosferde gerçekleştiğini iyi irdelemek gerekir. Zira Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı sonrası dağılma sürecine girmiştir. Devlet otoritesi buharlaşmış, yerel ölçekli kurtuluş çarelerinin arandığı, birtakım siyasi ünitelerin sahneye çıktığı bir geçiş süreci başlamıştır. Nitekim Karesi toprakları, hiçbir yerden emir almadan inisiyatif kullanarak olası askeri işgale karşı hazırlıklara başlama hususunda diğer vilayetlere örnek olmuştur. Çünkü 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'yle yeni bir sürece kapı aralanmıştır. Egemenlik hakları zedelenen, bağımsızlık ilkelerinden ödün vermek zorunda kalan Balıkesirliler arasında direniş şuurunun filizlenmesi için şartlar olgunlaşmıştır. Şüphesiz bu şuurun sadece Karesi ahfadında oluştuğunu söylemek haksızlık olur. Vatan topraklarının düşman askeri postalları altında ezilmesine hiçbir Türk sessiz kalmayacaktır.

Mütarekenin 7. maddesi oldukça müphemdir. Anadolu'nun işgali için İtilaf Devletleri'ne hem keyfilik hem de kolaylık sunmuştur. Nitekim bu madde mucibince muhtelif yerlere asker çıkartmışlar ve işgal başlamıştır. Doğal bir sürece haiz direnişler kısa bir süre sonra yerel yöneticiler, asker, eşraf, ulema vs. eliyle örgütlenerek Kuvâ-yi Milliye ortak paydasında toplanmıştır. Dolayısıyla bu tutum, işgale karşı toplumsal mutabakat yelpazesinin ne kadar geniş ve renkli olduğunun en önemli delilidir. Merkezi otoritenin kaybolmasından sonra düzenli ordular kuruluncaya değin yeni bir siyasi diriliş, sahneye çıkmış ve aktif bir rol oynamıştır.

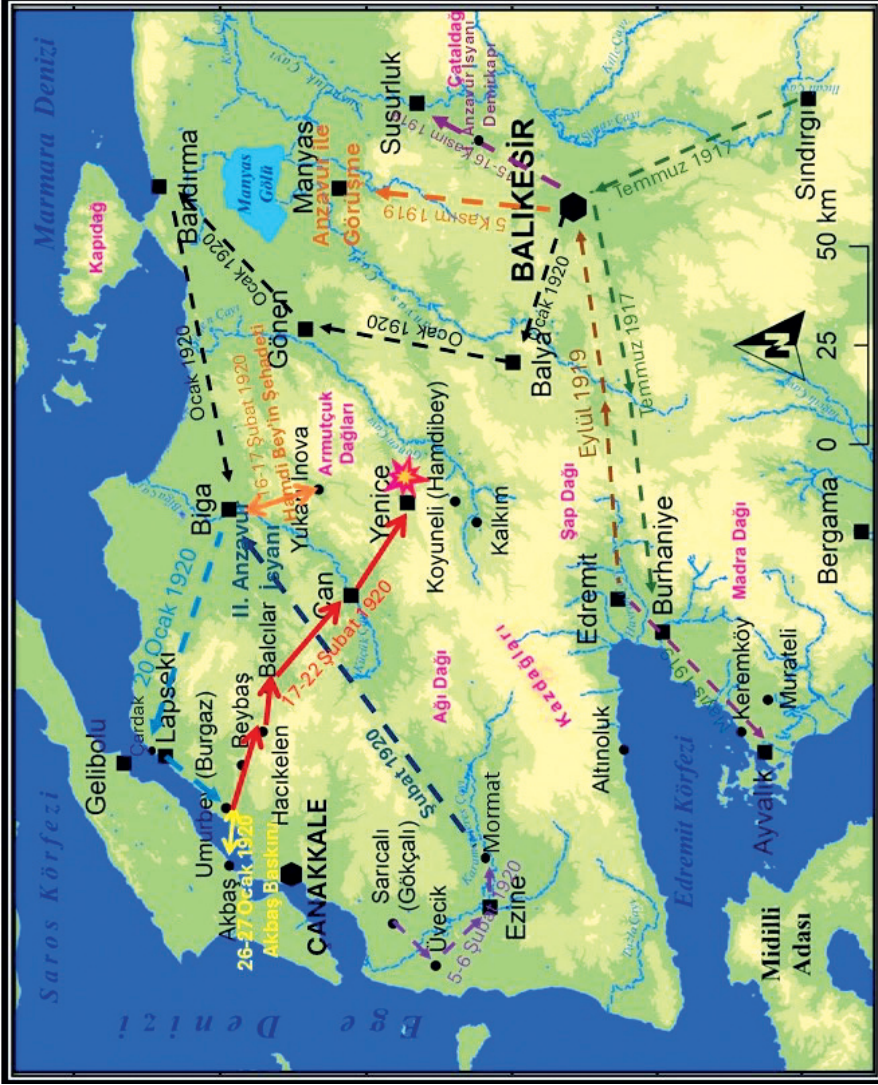
Osmanlı taşra bürokrasisinde vatanperver mutasarrıf ve kaymakamlar, bu senaryosunun yazılmasında ve rolün oynanmasında ön plana çıkmıştır. Merkez ile taşra arasında irtibat zayıflayınca kimi zaman da kopunca mutasarrıf ve kaymakamlar, karar alma süreçlerinde inisiyatif almak zorunda kalmıştır. Bazıları da yaşananlara karşı sessiz bir tutum sergilemiştir. Lakin karakter itibariyle birinci gruba dahil olan Köprülü Hamdi Bey, Balıkesir coğrafyasında işgale karşı halkı örgütleyen, cephelerde sıcak çatışmalarda yer alan, asilerin ayaklanmalarında müfreze komutanlığı yapan mülkiye kökenli özel bir kahramandır. Sıradan bir bürokrat değildir. Onu diğer meslektaşlarından ayıran en önemli özelliği liderlik vasfıdır. Şüphesiz ön plana çıkması bireysel bir tercih değil; toplumsal bir zorunluluktur. Bu vasfını, II. Meşruiyet Devri'nde ta-

lebeler arasındaki tutumundan, İhtiyat Zabıtları Mektebinde eğitim almasından ve Balkan Savaşları sırasındaki gayr-i nizami harp tecrübesinden rahatlıkla görebiliriz. Onun kısa süren Edremit Kaymakamlığı (1917-1919), sahadaki başarısının en önemli tezahürüdür.

Nüfuz alanı, Edremit ile sınırlı kalmamıştır. Tüm Edremit Körfezi'ni örgütleyecek kapasiteye sahip, sözü dinlenen bir yönetici olarak damgasını vurmuştur. Hatta körfezdeki etki alanının sınırı askeri alana girince birtakım sorunlar türemiştir. Bu yüzden 172. Alay Komutanı Kaymakam (Yarbay) Ali (Çetinkaya) ile karşı karşıya gelmiştir. Sorun çok büyümeden Köprülülü Miralay (Albay) Kâzım (Özalp) ile Hacim Muhittin (Çarıklı) Beylerin yerinde müdahalesiyle Hamdi Bey'in Balıkesir'e nakliyle sona ermiştir. Yeni görevi Balıkesir Kuvâ-yi Millîyesi için asker temin etmek ve lojistik destek sağlamaktır.

Sürekli liderlik yapmaya alışkın olan Hamdi Bey, kendisini askerlik şubesi başkanı gibi hissetmeye başlayınca merkezde sıkılmaya başlamıştır. Akabinde tarzına uygun bir mücadele adamı olarak I. Anzavur Ayaklanması'nı bastırmaya iştirak etmiş ve Akbaş Cephaneliği Baskını'nı gerçekleştirmiştir. Millî Mücadele günlerinde Balıkesir'de işgale karşı direniş çabalarını kesintiye uğratan en önemli olay Anzavur Ayaklanması'dır. Bu isyanlar, Millî Kuvvetlerin hem direnişini hem de motivasyonunu kırmıştır. Nitekim Köprülülü Hamdi Bey, milis kuvvetlerin başında I. Anzavur Ayaklanması'nda mücadele etmiştir.

Çok yönlü bir kişiliğe sahip Köprülülü Hamdi Bey, Balıkesir Kuvâ-yi Millîyesi'nin ihtiyaç duyduğu Akbaş Cephaneliği'ndeki silah ve cephaneyi kaçırarak iyi bir stratejist ve organizatör olduğunu ispatlamıştır. Çünkü Akbaş Baskını'nın, Biga'ya geldikten sonra iki hafta gibi kısa bir sürede gerçekleşmesi ne denli bir meziyete sahip olduğunu göstermektedir. Kişiyi hakkını teslim etmeye yarayacak birçok olayla da karşılaşmıştır. Talihsiz bir şekilde yakalanması ve feci bir şekilde şehit edilmesi, diğer başarılarından sonra onu millî bir kahraman haline getirmiştir. Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey'in ömrü, yaşadığı dönemin olaylarını kendi teknesinde yoğurmuştur. Dolayısıyla onun biyografisi, Millî Mücadele devrinde Balıkesir tarihini anlamak için hakikat aynası görevini üstlenmiştir.

Harita 1: Köprülülü Hamdi Bey'in Balıkesir ve Çanakkale Görev Rotası (1917-1920), Hakan Önal'dan

I. BÖLÜM

KÖPRÜLÜ HÜSEYİN HAMDİ KİMDİR?

“Doğumu, Ailesi, Eğitimi, Mesleki Kariyeri ve Ölümü”

Köprülülü Hamdi Bey’in biyografisi, Millî Mücadele yıllarında Osmanlı mülki idare geleneğinden gelen ve taşradaki bir kaymakamın işgale karşı direnişini ve fedakarlıklarını sembolize eder. Çünkü halkı direnişe karşı motive etmek, harekete geçirmek ve lojistik kapasiteyi artırmak ancak ‘sözü dinlenen’ gönül erbabı yerel bir liderin meziyetidir. Tecrübesi genelde Batı Anadolu’da özelde Balıkesir’deki Yunan askerî hareketi- na karşı alınan pozisyonun, rasyonel koordinasyonu ve tezahürüdür. Organizasyon düzeyindeki kısmi başarı ve direniş, yerel düzeydeki diğer direniş motivasyonlarına örnek olmuş ve inisiyatif alma kabiliyetini geliştirmiştir. Her şeyden önemlisi Hüseyin Hamdi Bey’in faaliyetleri/fedakarlıkları millî hafızayı ve şuûru beslemiştir. Nitekim mülki amirlikten millî kahramanlığa geçişin en önemli simalarındandır.

Fotoğraf 3: İhtiyat Zabiti Üniformasıyla Hamdi Bey, Orta Bloğun İlk Sırasında Sağdan Üçüncü, TTK Arşivi Edip Özkale Koleksiyonu D:192 N: 127

[illegible]

rûlûlü Hamdi Bey'dir. Nitekim Biga'da sürüklenen onun cansız bedeni değil kötü günler geçiren bir milletin onuru ve bayrağı olmuştur. Millet, onun fedakarlıklarını

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi, fiilen Osmanlı Devleti'ni sonlandırdığı gibi Anadolu'nun Yunan işgaline de kapı aralamıştır. Bu siyasi atmosferde başkentin, ülkenin diğer mülki birimlerle irtibatı ya azalmış ya da kopmuştur. Dolayısıyla mülki amir sınıfı, kararsızlıklar içerisinde bir siyasal zeminle karşılaşmıştır. Kimi başkentin direktifiyle işgale karşı sessiz kalırken kimi de en yüksek perdeden sesini yükseltmiştir. Hiç şüphesiz tepkisiz kalmayı aklından bile geçirmeyen ve direnişi örgütleyen hatta kurumsallaştıran en öncü isimlerden biri de Köp-

asla unutmamıştır. Evlatlarına, yerleşim birimlerine, okullara, meydanlara vs. ismi verilmiştir. Hatta Anıtkabir’de büstünün de bulunduğu özel bir köşenin ona ithaf edilmesi, Mustafa Kemal Paşa’nın tebrik telgrafında ‘*fedakâr arkadaşlarımızdan*’ ifadesini kullanması bu dünyada çok az kimseye nasip olmuştur. Aşağıda birinci bölümde bu kahramanın biyografisini bulacaksınız.

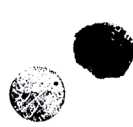
Doğumu ve Ailesi

Fotoğraf 4: İhtiyat Zabiti Üniformasıyla
Hamdi Bey, TTK Arşivi Edip Özkale
Koleksiyonu D:192 N: 127

Köprülü’de¹ (Veles) 1889² yılında Şevket Hanım ile Kolağası (önyüzbaşı) İbrahim Efendi çiftinin bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Aile, bebeğe Hamdi ismini vermiştir. Mondros Mütarekesi akabinde Balıkesir’de şekillenen Kuvâ-yi Milliye hareketinin öncü isimlerinden Köprülü Hamdi Bey, *Hüseyin* mahlasını kullanmıştır. Orta boylu, ela gözlü, buğday benizlidir. Vücut azalarında bir noksanlık yoktur. Akbaş Baskını’nı ele alan bir haberde onun fiziki özellikleri arasında sevimli ve kemikli bir çehresi olduğu belirtilmiştir³. Aile, Köprülü’de Havlular⁴ Mahallesinde mukimdir⁵. 1896 yılında yedi

yaşındayken babasını kaybetmiştir⁶. Aileyi ve küçük yaşta yetim kalan Hamdi Bey’i, sonradan bir cinayete kurban giden dayısı Celâleddin Bey himaye etmiştir⁷. 31 yaşında son nefesini veren Hamdi Bey, şartlar gereği bir yuva kur(a)mamıştır. Zira nüfus varakasındaki medeni halini gösterir sütuna ‘*müte’ebhil değildir*’ (evli olmayan) kaydı düşülmüştür⁸. Hamdi Bey’in karakteri üzerine Mülkiye Müfettişi Yusuf Ziya Efendi, onun sicil dosyasına şu notları düşmüştür: ciddi, zeki, faal, namuslu, iffet sahibi, halka karşı mülayim olmayan, ifrat noktasında vakur, genç ve mesleğine düşkündür⁹.

سجل احوال : منوف مأمورين ومستخدمين دولت عليه اسل ترجمه احوال ذالعليه سائر وقوعات متوجه رسايلتكم مستقلاً قيديخبر وضبط ولسيجه مخصوص اولي ومأمورين وكنه ومستخدمين سائر حقارنده انتخابت وترقيات ايه مكالات وعجازات وسائر نوع ماملات واجرا آفده مسولبه طوكلن اوزده وضع وتأسيس بيورلشدر

Belge 3: *Hamdi Bey'in Tercüme-i Hâl Varakası, EGM Arşivi*

Eğitimi

Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey, 10 Mart 1914 tarihinde Edirne Polis Müdürlüğü Kısım-ı İdari Müdürlüğü yaptığı günlerde kaleme aldığı tercüme-i hâl varakasından eğitim ve meslek bilgileri daha da netleşmektedir. Nitekim Edremit Kaymakamlığına kadar ki hayat safahatı bu özlük dosyasından oluşturulmuştur. En doğru ve nitelikli veriler de bu dosyadadır. Hamdi Bey, tahsil hayatına muhtemelen babasının askerlik görevi nedeniyle Üsküdar'da başlamıştır. Lakin iptidaiye eğitimini Köprülü'de bitirmiştir. Ardından üç yıl eğitim alacağı Manastır Askeri Rüştîyesine (ortaokul) kaydolmuştur. Orta eğitimin *ilk kademesini* başarıyla tamamladıktan sonra idadiye geçiş sınavında başarılı olmuş ve dosyası, Selanik İdadisine (lise) nakledilmiştir. O yıllarda yatılı eğitim veren idadilerin birinci kademesi üç, ikinci kademesi dört olmak üzere toplamda yedi yıldır. Lakin Hamdi Bey, Manastır Askeri Rüştîyesi mezunu olduğu için doğrudan idadinin ikinci kademesinin birinci sınıfından başlamıştır. Dolayısıyla idadinin *birinci kademesinden* muaf tutulmuştur. Toplam yedi yıllık idadi eğitiminin son sınıfına kadar Selanik İdadisinde tahsiline devam etmiştir. En son idadi eğitimini İstanbul Fatih'te bulunan Mercan İdadisinde bitirmiş ve aliyy-ül-a'lâ (pekiyi) dereceyle diplomasını almıştır¹⁰.

1906 yılında Mekteb-i Mülkiyeye (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi) girmiştir¹¹. 11 Temmuz 1910 tarihinde *aliyy-ül-a'lâ* dereceyle *şahâdet-nâmesini* (diploma) almıştır¹². 14 Ağustos 1910 tarihinde gönüllü olarak silah altına alınmıştır. Akabinde İhtiyât Zâbitleri (yedek subay) Mektebine kaydolmuştur¹³. Sultan II. Abdülhamit devrinde aralarında Satvet Lütfi, Süleyman Nüzhet gibi talebelerle iktidara muhalif olan kesim içindeki yerini almıştır¹⁴. Yedek subay eğitimini tamamlayarak Sultan Mehmet Reşat'ın 23 Temmuz 1911 tarihli *irade-i seniyyesiyle ihtiyat mülâzım-ı sânilîğine* (teğmen) rütbesini omuzlarında taşımıştır. Lisan eğitimini de ihmal etmeyen Köprülülü Hamdi Bey'in Fransızca ve Bulgarcası, kendi ifadesiyle Hariciye Nezaretinde bir memuriyeti idare edecek kadar yazıp okuyabilecek düzeydedir. Biraz da Almanca bilmektedir¹⁵.

مکتبہ ملک شاہ راساوی

تفہیم مدبر و فی

الحفا
و رعی و کی
(نورانی)

Mesleki Kariyeri

Fotoğraf 5: İhtiyat Zabiti Üniformasıyla
Hamdi Bey, Ali Çankaya'dan

Başarılı sayılabilecek bir eğitim hayatından sonra II. Meşrutiyet Devri'nde 14 Ağustos 1911 tarihinde 500 kuruş maaşla Kosova Vilayeti Maiyyet Memurluğu¹⁶ ünvanıyla kamuya ilk adımını atmıştır. Bu memuriyete hemşehrisi ve yakın arkadaşı Şakir (Kesebir) de eşlik etmiştir¹⁷. Kısa bir süre sonra aynı yılın aralık ayında Gostivar'a, 1912 yılının ilkbaharında Kratova'ya sonra da Palanka kazalarında kaymakam vekilliği yapmıştır. Balkanlar'da Bulgar İhtilal Komitesi tarafından İştîp ve Koçana'da işgal edilen bomba hadisesi ile Osmanlı-Ka-

radağ sınırındaki Berane kazasında meydana gelen karışıklıklarının sebeplerini ortaya koymak için oluşturulan tahkik heyetinde de görev almıştır¹⁸.

Balkan Savaşı'nın patlak vermesi üzerine 11 Ekim 1912 tarihinde asteğmen rütbesiyle silah altına alınarak Üsküp Redif Fırkası'na dahil olmuştur. Kumanova Cephesi'nde Sırp'lar'a karşı VI. Kolordu Komutanı Cavit Paşa'nın emrindeki Vardar Ordusu'nun Mürettep Redif Alayı Yaverliği'ni yapmıştır¹⁹. Savaş nedeniyle, başta Mercan Mektebi-i İdadisi ve İhtiyat Zabitleri Mektebi²⁰ diplomalarını olmak üzere önemli resmi evraklarını ve tüm eşyalarını Üsküp'te konakladığı pansiyonda kaybetmiştir²¹. Yitirdikleri arasında diplomaları da mevcuttur. Edremit Kaymakamlığına tesadüf eden günlerde şahsına ait resmi evrakları yeniden ikame etmek için epeyce zaman ve emek harcamıştır. Bu problem, birçok yazışmaya konu olmuştur²². Hatta Kosova Valisi Mazhar ve Galip Paşaların şahitliğine bile başvurulmuştur²³.

Polislik Günleri

[illegible]

Belge 5: Hamdi Bey'in Beyrut Polis Mektebi Personel Kütük Defterindeki Kaydı, EGM Arşivi

Gündelik ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan Hamdi Bey, bir dilekçeyle Dâhiliye Nezaretine görev talebinde bulunmuştur. Dilekçesi uygun görülmuş ve kurayla Ma'mûretü'l-Azîz (Elâzığ) Vilâyeti Maiyyet Memurluğuna tayin edilmiştir. Lakin mazeret beyan ederek görev yerine gitmemiştir²⁵. Bu arada Beyrut Polis Mektebi²⁶ Dahiliye Müdürü Mustafa Galip (Baysanlı)²⁷ Efendi'nin tayininin Dersaadet Polis Mektebine

çıkması üzerine²⁸ Hamdi Bey, 28 Mayıs 1913 tarihli bir dilekçeyle boşalan kadroya talip olmuştur. Heyet-i İntihabiye Komisyonu, polis olabilmek için yeterli şartları taşıdığına karar vermiştir²⁹. 2 Haziran'da dilekçesine olumlu cevap yazılmış ve Mustafa Galip'in yerine 1.200 kuruş maaşla Beyrut Polis Mektebi Dahiliye Müdürlüğüne atanmıştır³⁰. Köprülülü, hiç vakit kaybetmeden 28 Haziran 1913 tarihinde Beyrut'ta mesaiye başlamıştır. Bekar olduğu için şehirde ev kiralamamış; polis namzetleriyle mektepte yatıp kalkmıştır³¹.

مكتبه اداره ولايتي									
بنجانی									
بلوكان كراي مارشوكلي									
ملاحظات	اسم	تاريخ تعيينه	رتبه	محل خدمته	تاريخ خروجه	تاريخ عودته	ملاحظات	اسم	تاريخ تعيينه
بريد كراي مارشوكلي دخل في ١٦ ١٣١٣ هـ الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦ ١٩٩٥ م الموافق ١٦	حسين محمد		٧٦٠٠						

Belge 6: Hamdi Bey'in Edirne Polis Kütük Defterindeki Kaydı, EGM Arşivi

Oldukça disiplinli ve kuralları dikkatlice uygulayan Hamdi Bey, kimi zaman polis mektebi talebeleri ve personeliyle karşı karşıya gelmiştir. Hatta hakkında 13 Kasım 1913 tarihinde Beyrut Polis Mektebi Müdürü Bekir Bey tarafından soruşturma açılmıştır³². Şahitlerin yazılı ve sözlü beyanları alınmış ancak henüz Beyrut'ta altı ayı bile dolmayan Hamdi Bey'e herhangi bir ceza verilmemiştir. Lakin mektep idaresi başka bir memuriyete atanmasını Emniyet-i Umûm Müdürlüğünden (EUM) talep etmiştir³³. Mektepte yaşadıkları onu ziyadesiyle mutsuz etmiş ve Beyrut'tan ayrılmayı iyiden iyiye düşünmeye başlamıştır. Aradığı fırsat 1913 yılındaki yeni polis nizamnamesiyle ortaya çıkmıştır. Çünkü yeni nizamname mucibince vilayetlerde *kısm-ı adli ve kısm-ı idari müdürlükleri* bünyesinde merkez memurluğu (emniyet amiri) kadrosu ihdas edilmiştir³⁴. Dolayısıyla Hamdi Bey, yeni düzenlemeden istifade etmiştir. 16 Aralık 1913 tarihinde 1.500 kuruş maaşla merkez memuru rütbesiyle Edirne Vilayeti Polis Müdürlüğüne ataması yapılmıştır³⁵. Beyrut Polis Mektebinden ilişkisini keserek 5

Ocak 1914 tarihinde serhat şehri Edirne’de işe başlamıştır³⁶. Eski başkentte, Hasanpaşa Mahallesi 12 numaralı evde ikamet etmiştir³⁷. 29 Nisan 1914 tarihine kadar yaklaşık dört ay merkez memuru rütbesiyle Edirne Vilayeti Polis Müdürlüğü Kısım-ı İdari Müdürlüğü görevini yürütmüştür³⁸.

Mülkî Sınıfa Terfisi

Liyakatiyle etrafına nüfuz eden Köprülülü Hamdi Bey, Demirköy Kaymakamlığıyla kolluk hizmetlerinden mülkiye sınıfına geçerek hem sınıf değiştirmiş hem de terfi etmiştir³⁹. 29 Nisan 1914 tarihinde Edirne Emniyet Müdürlüğünden ilişkisini kesmiş⁴⁰ ve 5 Mayıs 1914 tarihinde I. Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce Edirne Vilayetin Bulgar sınırındaki Demirköy⁴¹ kazasının mülki amiri olmuştur. Buradaki görevi 25 Aralık 1915 tarihine kadar sürmüştür⁴². Yaklaşık on altı ay kaldığı kısa sürede Demirköylü Rumların tehcir sürecini de yürütmüştür. Hatta bu yüzden adı tehcir kahramanına çıkmış ve hakkında Mayıs 1919’da Divân-ı Harbi Örfi Müdde-i Umûmiliği (savcılığı) tarafından mevcutlu (polis/jandarma eşliğinde) olarak İstanbul’a ivedilikle gönderilmesi kararı verilmiştir⁴³.

Fotoğraf 6: Kaymakamlık Yıllarına Dair Nadir
Bir Karesi, Tan Gazetesi 18 Nisan 1936

Birçok hizmete imza atan Hamdi Bey, planını kendi çizdiği bir hükümet konaklarını inşa ettirmiştir. Yine güzergâhını çizdiği İğneada ve Yeniceköy gibi bazı köy yollarının yapılmasına da nezaret etmiştir. Köprülerde ve diğer inşaatlarda kullanılan keresteyi Karşidere üzerinde kurdurduğu su bıçkılarında hazırlatmıştır⁴⁴. Hamdi Bey, bunların yanında eğitim sektörünü de ihmal etmemiştir. Nitekim şehit ve yetim çocuklarını himaye ederek Demirköy’de bir Darüleytam (yetim) Mektebi de eğitime başlamıştır⁴⁵. Köylerdeki okul sayısını artırmış ve kaza

merkezinde bir yatılı okul da hizmete girmiştir. Bir cami de Demirköylülerin ibadeti-ne açılmıştır.

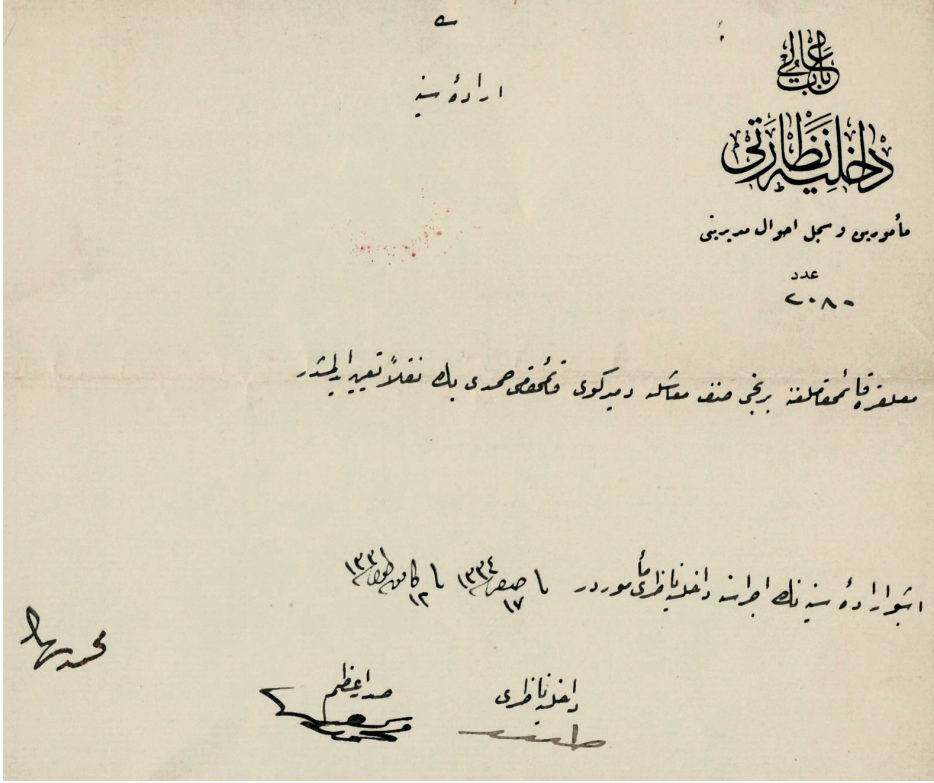
Balkan Savaşları esnasında tecrübe ettiği gayr-i nizami harp pratiğini, Bulgar çetelerine karşı başarıyla uygulamıştır. Hatta başarısı dönemin Edirne Valisi Hacı Âdil Arda Bey'in kulağına kadar gidince vali, 23 Ağustos 1915 tarihinde eşi Ümmühan Atiye ve 10 yaşındaki oğlu Selim ile polis korumasını da yanına alarak otomobille cami açılışına katılmak üzere Demirköy'ü ziyarette gitmiştir. Hizmetleri yerinde gören ve takdirlerini ifade eden Hacı Âdil Arda Bey, temaslarını tamamladıktan sonra Istranca Dağları⁴⁶ üzerinden ertesi gün dönüşe geçmiştir. Güzergâh, Bulgar çetelerin saldırısına müsait olduğu için Demirköy Kaymakamı Hamdi Bey, valiye ve ailesine bir koruma müfrezesinin eşlik etmesini teklif etmiştir. Edirne Valisi öneriyi reddetmiştir. En azından dağ yolu aşılana kadar korumaların bulunması ısrarı da karşılık bulmamış ancak kaymakamın yolculuk boyunca bizzat eşlik etme ricası, nezaketsizlik olmasın diye vali tarafından kabul edilmiş ve Köprülülü, Hacı Âdil Arda Bey'in, otomobiline binmiştir⁴⁷.

Vali, Edirne'ye dönerken beş kişilik bir Bulgar Çetesi, "Vali Mezarı" denilen mevkide valiye ve maiyetini pusuya düşürmüştür. Saldırıya, Köprülülü Hamdi ve polis memuru ateşle karşılık vermiştir. Çete üyelerinden birinin ölmesi ve silah sesini duyan jandarma süvarisinin olay mahaline yetişmesi üzerine Bulgar eşkıyası kaçmıştır. Ancak Hacı Âdil Arda Bey'in saldırı sırasında annesinin kucağında olan 10 yaşındaki oğlu Selim'in, alınına bir kurşun isabet etmiş ve çocuk ölmüştür. Ayrıca şoför de yaralanmıştır⁴⁸. Bu olaydan çok etkilenen Hamdi Bey, çetenin peşine düşmüş, çete izini kaybedinceye kadar çatışmıştır. Hacı Âdil Arda Bey, Edirne'ye döndükten sonra 26 Ağustos 1915 tarihinde verdiği gizli bir emirle yakalanan bazı çete üyelerini Divân-ı Harb'e sevk ettirmiştir⁴⁹.

1968-1970 yıllarında Kırklareli'nde valilik yapan Mehmet Aldan'ın, Hamdi Bey hakkında Demirköy ilçe merkezinden ve köylerinden derlediği bilgiler şöyledir:

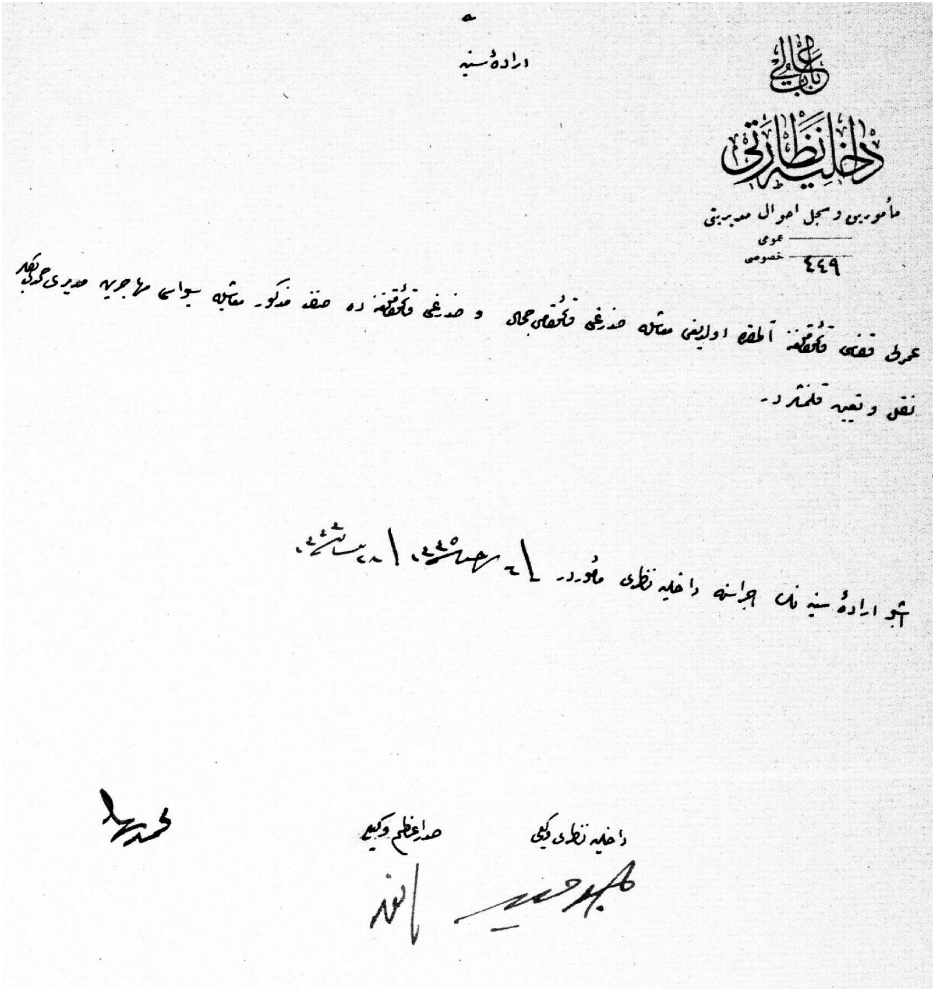
"Otoriter ve son derece de çalışkan bir kimsedir. İlçe halkının huzuru ve mutluluğu için geceyi gündüze katarak çalışır. Gözde atıyla ilçe köylerini düzenli bir şekilde gezerek halkın ihtiyaçlarını yerinde saptar ve bunların karşılanması yollarını arar. İlçe merkezi halkının ihtiyaçlarına da aynı içtenlikle eğilir, imkanları harekete ge-

çirmek için çaba sarfeder. Esnafı sıkı şekilde denetler. Boş duran kimseleri uyarır, onları çalışmaya sevk eder. İlçenin ana sorunlarını ele almaya ve bunları bir program uyarınca gerçekleştirmeye özen gösterir”⁵⁰.

Belge 7: Hamdi Bey'in Malkara Kaymakamlığına Atandığına Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam ve Dâhiliye Nazırı Talat Paşa İmzalı Bir İrâde-i Seniyye, BOA Arşivi

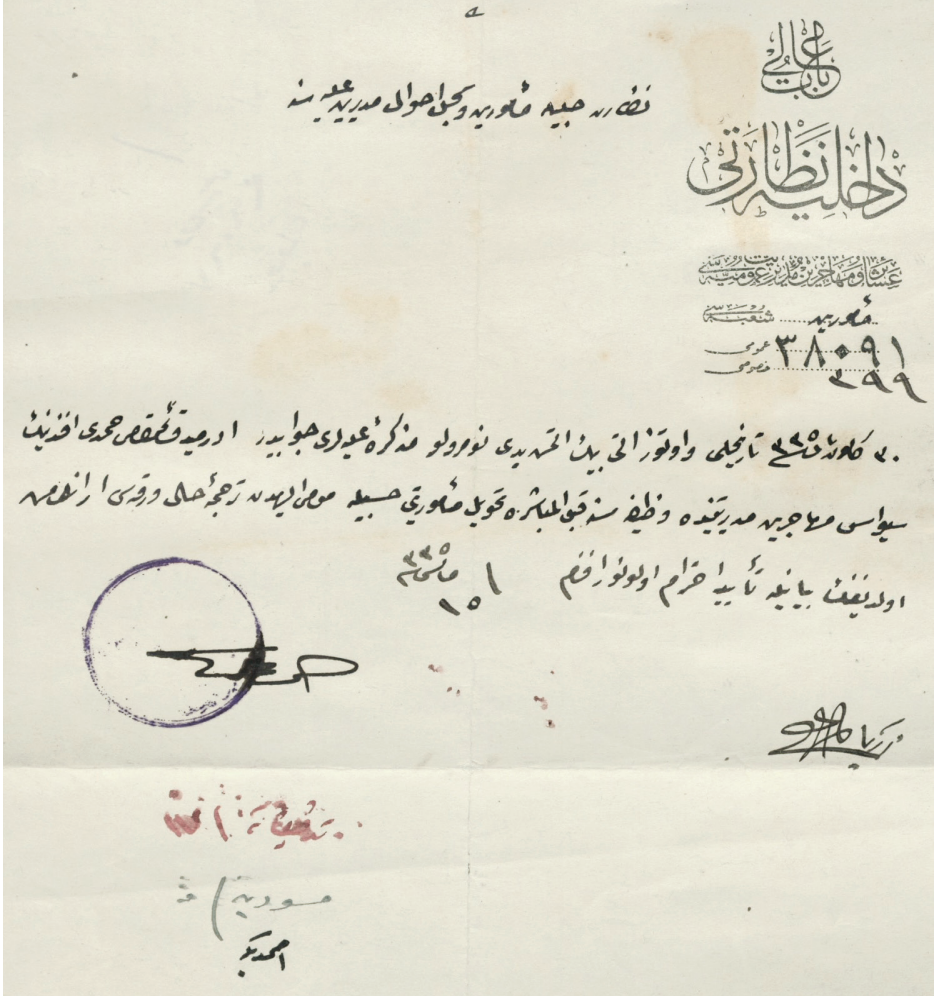
Hamdi Bey, ilk kaymakamlığından sonra 25 Aralık 1915 tarihinde yaklaşık üç ay müddetle görev yapacağı birinci sınıf maaşla Malkara Kaymakamlığına naklen atanmıştır⁵¹. 2 Ocak'ta kazaya gelerek iş başı yapmıştır⁵². Akabinde 22 Mart 1916 tarihinde ikinci sınıf maaşla Keşan'a kaymakam olduğuna dair bir irâde-i seniyye (padişah buyruğu/emri) yayımlanmış ve 28 Mart 1916 tarihinde göreve başlamıştır⁵³. Keşan'da dört aydan daha az süre yöneticilik yaptıktan sonra 26 Temmuz 1916 tarihinde görevinden azledilmiştir⁵⁴. Çünkü Hamdi Bey, I. Dünya Savaşı'nın ekonomik etkisinin Malkara'da ağır bir şekilde hissedildiği günlerde karaborsanın önüne geçmek, muhtekirleri

Belge 8: Hamdi Bey'in Sındırgı Kaymakamlığına Atandığına Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam Vekili Enver Paşa İmzalı 28 Nisan 1917 Tarihli İrade-i Seniyye, BOA Arşivi

engellemek ve zahire miktarını/fiyatını tespit edebilmek için ilçede zahire tacirleri ile ahaliden bazılarının iki gün iki gece dışarı çıkmasına mâni olmuş, mülklerine/depolarına girmiş ve hububatına el koymuştur. Emri dinlemeyen Makaralılardan bazılarını da hükümet konağında darp ettirmiştir. Saitzâde Ali'nin şikâyeti üzerine kaymakam ve Malkara Jandarma Bölük Komutanı Niyazi Bey hakkında soruşturma başlamıştır. İlk olarak kamu görevlileri hakkında men'i muhakeme kararı verilmiştir lakin itirazlar neticesinde bu karar kaldırılmıştır. Dolayısıyla 9 Temmuz 1916 tarihinde Şûrâ-yı

Devlet'te yargılanmalarının önü açılmıştır⁵⁵. Soruşturmanın selameti açısından hüküm verilinceye kadar Hamdi Bey, görevden el çektilmiş ve 17 Mart 1917 tarihinde Sivas Vilayeti Muhâcirin Müdürlüğüne sürgün edilmiştir⁵⁶. Lakin yeni görevi için Sivas'ta mesai yapmadığını tercüme-i hâl varakası yeniden oluşturulurken ki bir yazışmadan tespit ettik⁵⁷.

Belge 9: Hamdi Bey'in Sivas Muhâcirin Müdürlüğünde
Mesai Yapmadığına Dair Bir Vesika, BOA Arşivi

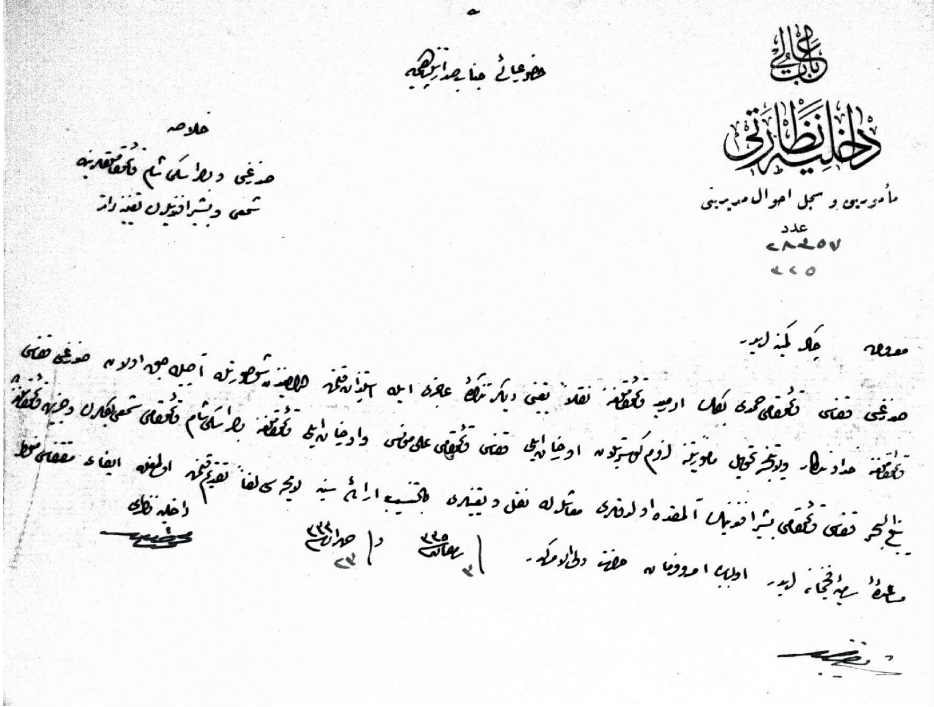
Zaten kısa bir süre sonra Sındırgı Kaymakamı Cemal Bey'in Ömerli Kaymakamlığına nakliyle yerine 28 Nisan 1917 tarihinde Sivas Vilayeti Muhâcirîn Müdürü Hamdi Bey (göreve başlamamıştır) atanmıştır⁵⁸. 16 Mayıs'ta Sındırgı'ya gelerek mesaiye başlamıştır⁵⁹. Hamdi Bey, Sındırgı'da henüz bir ayını bile doldurmadan 24 Haziran 1917 tarihli bir irâde-i seniyye ile Edremit Kaymakamı Hicabi Bey mülkiye müfettişlerinin bir tahkikatı sonucu görevden alınması üzerine naklen Edremit Kaymakamlığına atanmıştır⁶⁰. Genç ve dinamik mülkî amirlerinin kısa sürede değiştirilmesi Sındırgılıları öfkelenmiştir. Kaza ahalisi namına 28 Haziran 1917 tarihinde Sındırgı Belediye Başkanı Emin ve Müdafaa-i Milliye Reisi Hulusi Beyler, tepkilerini Sadrazam Talat Paşa bir telgrafla iletmıştır⁶¹. Bu idarî tasarruf değişmemiş ve Hamdi Bey, Sındırgı'dan 7 Temmuz 1917 tarihinde ilişik keserek Edremit'e hareket etmiş ve 13 Temmuz 1917 tarihinde görevine başlamıştır⁶².

Kaymakamlıktan Kuvâ-yi Milliye Komutanlığına

Edremit Kaymakamlığındaki icraatları, Balıkesir'deki faaliyetleri ve Akbaş Cephaneliği Baskını, şehit edilmesi müstakil olarak ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde ele alınacağı için bu bölümde teferruata girilmeyecektir lakin konunun ana hatlarına biyografi bütünlüğü nedeniyle değinilecektir. Köprülülü'nün, iki yılı biraz aşan ve en uzun kaymakamlık görevi Edremit'tedir. Burada birçok başarılı hizmete imza atmış ve bölge ahalisinin sevgisini kazanmıştır. Olası bir işgale karşı bölge sakinlerini örgütlemiştir. Edremit Körfezi'nin, Büyük Devletlere verileceğinin haber alınması üzerine kaza merkezinde protesto mitingi düzenlenmesini sağlamıştır. Ayrıca büyük devletlerin temsilciliklerine telgraflar da çekilmiştir⁶³.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İttihatçıların iktidarı sonra ermiş ve devlet idaresi Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kontrolüne geçmiştir. Nitekim Edremit'teki Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarının Edremit Aşağı Çarşı'da bulunan İttihat ve Terakki Kulübünün kapatılmasına yönelik ısrarlı şikâyetleri karşılık bulmayınca 28 Mart 1919 tarihinde İttihatçı kimliğiyle bilinen Hamdi Bey, Sultan Vahdettin, Sadrazam Damat Ferit ve Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Paşaların imzası bulunan bir irâde-i seniyyeyle kaymakamlık görevinden azledilmiştir⁶⁴. Hatta Dâhiliye Nezareti tarafın-

dan hakkında gözaltı kararı bile alınmıştır. Eski dostu ve sınıf arkadaşı Balıkesir Mu-
tasarrıfı Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey'in sayesinde tutuklanmaktan kurtulmuştur⁶⁵.

Belge 10: Dâhiliye Nazırı Talat Paşa İmzasını Taşıyan Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığına
Atandığını Konu Edinen 27 Haziran 1917 Tarihli Bir Vesika, BOA Arşivi

Yerine vekâleten Elmalılı Kadı Mansur Efendi atanmıştır. Ancak Hamdi Bey, bölge-
den ayrılmamış ve Burhaniye'deki eniştesi Şükrü Bey'in (teyzesinin kocası) yanına
gitmiş ve bir müddet ona misafir olmuştur⁶⁶. Her gün sakal tıraşı olan Hamdi Bey,
görevden uzaklaştırıldığı gün (9 Nisan 1919) sakal bırakmıştır. Nitekim şehit edildiği
(17 Şubat 1920) güne kadar iyice gürleşen, uzayan ve bir komitacı görüntüsü veren
sakallarını bir daha kes(e)memiştir. Hatta konuyla ilgili olarak Koyuneli (Hamdibey)
köyünden⁶⁷ Ali Onbaşı, Hamdi Bey ile aralarında geçen bir konuşmayı şöyle naklet-
miştir: “Beyefendi Edremit’te kaymakam iken her gün tıraş oluyordunuz. Şimdi ise sa-
kallarınızı kesmiyorsunuz. Sebebi nedir?”, Hamdi Bey şu cevabı vermiştir: “Ne zaman
İzmir’i düşmandan kurtaracağız, o zaman İzmir’de Kordon’da ayakta tıraş olacağım”⁶⁸.

Vasıf (Çınar) Bey de ondaki İzmir'in kurtuluşunu görme arzusunu vefatının ardından Balıkesir'de bir toplantıda yaptığı duygusal konuşmada vurgulamıştır⁶⁹.

Fotoğraf 7: Seyitzâde Seyit Bey, TTK Arşivi
Edip Özkale Koleksiyonu D:192 N: 127

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgali sonrası genişleyen Yunan askerî harekâtına karşı direnişi örgütlemek için aralarında Seyitzâde Seyit Bey, Hidayet, Dramalı Cemali ve Kazak İsmail Efendilerin olduğu Edremit İdman Yurdundaki toplantının düzenlenmesiyle bizzat ilgilenmiştir⁷⁰. Yine Ayvalık'taki 172. Alay Komutanı Yarbey Ali (Çetinkaya)⁷¹ Bey ile temasa geçmiştir. 27-28 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlıların Ayvalık'a asker çıkarmasına karşı direniş gösteren Yarbey Ali Bey'e milis kuvvetleriyle destek olmuş ve yarbeyla iş birliği yapmıştır. Birlikte Ayvalık'ın batısında direniş hattı ve cephesi teşkil etmiştir⁷². Yine daha sonra Antalya Valiliği yapacak olan Burhaniye Kaymakamı Salim Özdemir Günday'ın yanında kalarak Edremit Körfezi'ndeki işgale karşı fiilen direniş gösterenler arasında yer almıştır⁷³. Gelişmeleri yerinde gözlemlemek isteyen Karesi Mutasarrıfı Ahmet Hilmi Bey de Edremit'e giderek bölgedeki kanaat önderleriyle görüşmüş ve birtakım temaslarda bulunmuştur⁷⁴. 20 Temmuz 1919 tarihinde Yunanlılara birçok asker kaybı yaşatan Ayvalık Baskını'nda aktif rol oynamıştır.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgali sonrası Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in başkanlığında 26-31 Temmuz 1919 tarih-

leri arasında toplanan I. Balıkesir Kongresi'ne Burhaniye Kuvâ-yi Milliye Komutanı sıfatıyla katılmıştır. Kongrenin akabinde Ayvalık Cephesi'ne dönmüş lakin emir komuta silsilesi yüzünden 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey ile anlaşmazlığa düşmüştür. Çünkü düzenli birliklerle milis kuvvetleri arasında bir ahenk problemi ve iki başlılık ortaya çıkmıştır. Tansiyonun düşmemesi üzerine hemşerisi 61. Fırka Komutanı Albay Köprülülü Kâzım (Özalp) Bey'in devreye girmesiyle sabık Edremit Kaymakamı Hamdi Bey, Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'nde idare heyeti üyelerinden biri olmuştur. 5-6 Eylül 1919 tarihleri arasında Edremit Körfezi'nden ayrılan Hamdi Bey, Balıkesir merkeze taşınmıştır⁷⁵. 16-22 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan II. Balıkesir Kongresi'nde Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziye üyesi seçilmiştir⁷⁶.

İş bölümünde payına millî kuvvetlere asker toplamak düşmüştür. Ancak bu görev, eylem adamı Hamdi Bey'in içine sinmemiştir. O, daha faal bir görev talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine karakterine ve yapısına daha uygun bir görev aranmıştır. Bu arada Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesinin talebiyle, o sırada isyan halindeki Millî Kuvvetler aleyhine hareket etmemesi için 5 Kasım 1919 tarihinde Manyas'ta Ahmet Anzavur ile bir görüşme yaparak onu ikna etmeye çalışmış lakin başarılı olamamıştır⁷⁷. Çünkü Anzavur, yanlış yaptığını beyan etmesine rağmen Hamdi Bey'i kandırmıştır. Bu görüşmeden iki gün sonra -7 Kasım- Hacim Muhittin Bey de randevusuna sadık kalarak Anzavur'un bulunduğu Geyikler köyüne gitmiştir lakin Anzavur görüşmeye gelmeyerek sözünde durmamıştır⁷⁸. Anadolu'nun iç kısımlarına doğru ilerleyen Yunan işgaline karşı mücadele edildiği günlerde, 61. Fırka Komutanı Albay Kâzım Bey ve Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi yöneticileri tarafından Anzavur'un üzerine askeri bir müfreze sevk edilmiştir. Köprülülü Hamdi Bey de emrindeki Kuvâ-yi Milliye birlikleri de bu müfrezeye destek vermiştir. Anzavur'un çetesi, Demirkapı'da 15-16 Kasım 1919 tarihlerinde iki gün süren çatışmada mağlup edilmişse de Ahmet Anzavur yakalanamamıştır⁷⁹.

Balıkesir'den Biga'ya

Şüphesiz Millî Kuvvetlerin çok ihtiyaç duyduğu mühimmatı temin etmek için Akbaş Cephanliği'ni basmak ve cephaneyi kaçırmak bir aksiyon adamı olarak tam da onun karakteriyle örtüşen bir görevdir. Nitekim 30 Aralık 1919 tarihinde Balıkesir Redd-i

İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkez kararıyla Biga'da görevlendirilmiştir. Yeni görevi, bölgede teşkilat yapmak ve Millî Kuvvetlerin çok ihtiyaç duyduğu Gelibolu Yarımadası'nda yer alan Akbaş Cephaneliği'ndeki⁸⁰ mühimmatı ele geçirmektir⁸¹. Hiç vakit kaybetmeden yanına aldığı 10 Kuvâ-yi Millîyeci askerle Balya ve Gönen yolunu kullanarak Biga'ya doğru hareket etmiştir⁸². 61. Fırka (Tümen) Komutanının Köprülülü Kâzım Paşa'nın da takviye ettiği Dramalı Rıza⁸³ da 40 adamıyla Hamdi Bey'e destek olmuştur⁸⁴.

Biga'ya gelerek belediye dairesini mesken tutan Hamdi Bey'in ilk icraatlarından biri de Kara Hasan Çetesi'ni ortadan kaldırmak olmuştur⁸⁵. Pazartesiye salıya bağlayan gece 26-27 Ocak 1920 tarihinde başta Umurbey (Bergos) Nahiye Müdürü, Reşadettin, Dramalı Rıza, Yaveri Birinci Mülazım Kâni Beyler ile Çingen Ali Efe olmak üzere yakın mesai arkadaşlarının desteğiyle Fransız askerlerin sorumluluğundaki Akbaş Cephaneliği'ni basarak silah ve mühimmatı Gelibolu'dan Lâpseki İskeleye'ne taşımayı başarmıştır.

Şehâdeti

Cephane, Yenice nahiyesine⁸⁶ (halk arasında Yenice köyü, günümüzde ilçe) sevk edilirken Ahmet Anzavur'un adamlarından Asmalı köyünün Hocası Gâvur İmam'ın (İmam Fevzi) çetesiyle mücadele etmiştir. Biga ve Yenice arasındaki Yukarı İnova köyünde dinlenirken Anzavur'un adamları tarafından yakalanmıştır. Türlü işkencelerle Biga'ya getirilirken Kırkgeçit denilen yerde 17 Şubat 1920 Salı günü Gâvur İmam ve adamları tarafından işkence edilerek şehit edilmiştir⁸⁷. Son cümleleri: "*Kuvâ-yi Milliye ölmeyecektir. Kuvâ-yi Milliye ben değilim, bütün millettir. Ne zaman olsa benim intikamım sizden alınacaktır*" olmuştur⁸⁸. Bir gün sonra -18 Şubat- cansız bedeni Biga'ya getirilerek cadde, sokak ve meydanda teşhir edilmiştir. Cenazesi beş gün ortalıklarda sahipsiz kaldıktan sonra defnedilmiştir. Hamdi Bey'in naaşının defnedilmesiyle ilgili iki iddia bulunmaktadır. Birincisi, ahali tarafından bir dini tören yapılmadan Namazgâh tepesindeki bir tarlaya gömülmüştür. Diğer rivayete göre kötü haberi alan 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet (Met) Paşa'nın⁸⁹ müdahalesiyle Millî Kuvvetler, Biga'ya gelince Gâvur İmam ve adamları kaçmıştır. Sükûnet sağlandıktan sonra Hamdi

Bey'in naaşı, Kâni Beyle birlikte Biga Hükümet Konağı yakınındaki caminin haziresine defnedilmiştir. Hamdi ve Kâni Beylerin kabirlerinin daha sonradan nakledilmesi ikinci iddiayı çürütmektedir. Zira Cumhuriyet devrinde 1931 yılından itibaren Biga'nın temel gündemlerinden biri de Köprülülü Hamdi Bey'in mezarının taşınması meselesi olmuştur. Ulusal ve yerel basında konuyla ilgili birçok habere imza atılmıştır. Nitekim *Milliyet* gazetesinin taşra haberleri için ayırdığı sütunda kabirlerin herkesin görebileceği bir mahâle taşınması haberleştirilmiştir. Mekân olarak da Yediyol Ağzı veya hükümet konağı bahçesi önerilmiştir⁹⁰.

Fotoğraf 8: Hamdi Bey'in Kabrinin İçinde Bulunduğu Osmanlı Döneminden Kalma Şehitlik, Güney Marmara Kalkınma Ajansı

Yeni Posta gazetesi de 1936 tarihli nüshasında Köprülülü Hamdi Bey'in kabrinin, yaptığı fedakarlıklara yakışmayacak kadar basit ve gösterişsiz olduğunu okuyucularıya paylaşmıştır. Hatta birtakım adımlar atılmazsa kabrin büsbütün ortadan kalkacağı da vurgulanmıştır. Bunun için kabir başına bir anıt yapılması için Biga halkına seslenilmiştir⁹¹. Nitekim zamanla mezarlar, tahrip olmuştur. Yerel basının olayı tetiklemesi sonucu kamuoyunun talebini dikkate alan Biga Belediyesi, şehitlikte iki yeni mezar

yeri yaptırmıştır. 30 Ağustos 1941 tarihindeki Zafer Bayramı'nda şehit edilmelerinde 21 yıl sonra Köprülülü Hamdi ve Yaveri Birinci Mülazım Kâni Beylerin kemikleri bir merasimle Osmanlı devrinden kalma Çanakkale Şehitliği'ndeki yeni mezarlarına nakledilmiştir⁹².

Fotoğraf 9: *Hamdi Bey'in Kabrinin İçinde Bulunduğu Osmanlı Döneminden Kalma Şebitlik, Güney Marmara Kalkınma Ajansı*

Öte yandan Yenice nahiyesi camisine istiflenen silah ve cephane, Anzavur ve Gâvur İmam'ın adamları tarafından köyün sarılması ve kurtulma imkânı olmadığına kanaat getiren Dramalı Rıza Bey tarafından 21 Şubat 1920 tarihinde infilak ettirilmiştir. Halbuki Köprülülü Hamdi Bey'in Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'nden talep ettiği takviye kuvvet, Binbaşı Muhtar ve Mustafa Necati (Uğural)⁹³ Beylerin sevk ve idaresinde Yenice nahiyesine doğru yola çıkmıştır. Ancak takviye kuvvet, gelmeden Dramalı Rıza, cephaneyi havaya uçurmuştur. Böylece onca emek

ve gayret barut dumanlarıyla havaya karışmıştır. Eşkıyanın eline geçen silah ve cephaneyi geri almak imkân dahilindedir lakin infilak ettirilmiş mühimmatı geri getirmek mümkün değildir.

Ardından...

17 Şubat 1920 tarihinde bir salı günü vatandaşlarımızdan birinin kurşunuyla son nefesini veren ve cansız bedenine dahi türlü işkence reva görülen Köprülülü Hamdi Bey'in şehadet haberini alan *İzmir'e Doğru* gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Mehmet Esat (Çınar) Bey, duygusal bir yazı kaleme almıştır. Mehmet Esat Bey'in yüreğinden kopan cümleler şöyledir:

“10 gün evvel Biga'nın kara toprakları üstünde memleketin büyük fedakâr bir evladı vatandaş kurşunuyla can verdi. Zavallı Hamdi Bey! Hayatının ne elim ve feci bir akıbeti varmış.

Beklediği büyük günü fecrine kavuşmadan bütün bir milletin ah-ı matemi arasında, temiz kalbi ve lekesiz alnyla Allah'ının huzuruna çıktı. İzmir'e ne efzun çarığının bastığı dakikadan bugüne kadar sarsılmak bilmeyen azim ve imanıyla o; başlı başına bir tarih ve yalnız başına bir kâinat olmuştu.

Millet onu en felaketli dakikalarında eğilmek bilmeyen bir cephe-i mağrur celâdetle silah başında ve düşman karşısında gördü. Ah! Ey dem-i menbus! Öldüğü günde tarih onu yine silah başında ve damarlarında Müslüman kanı taşıyan düşmanların karşısında buldu. Bizden ayırdı ve koynuna çekti.”⁹⁴

Balıkesir ahalisi büyük vatanperver Hamdi Bey'i unutmamıştır. *İzmir'e Doğru* gazetesinin Başyazarı Mustafa Necati (Uğural), 10 Mart 1920 tarihli nüshasında şunları kaleme almıştır: “*Millî hareketin büyük kahramanlarından Şehid-i Muazzam Hamdi Bey her türlü felaketlere katlanarak millete binlerce menakıb-ı şan ve şeref bahşetmiş bulunurken ey kalplerinde Allah korkusu olmayan hain ve menbus sefiller nasıl düşünmeden, utanmadan millî hareketi boğmak, milletin elindeki silahı yok etmek istediniz?*”⁹⁵.

11 Mart 1920 tarihinde Turan İnas (kız) Mektebinde⁹⁶ aziz ruhu için mevlit okutulmuştur. Ayrıca Mektep Müdürü Münire Hanım, Hamdi Bey'in fedakarlıkları üzerine bir konuşma yapmıştır. Yine Balıkesir İdman Yurdu tarafından 12 Mart 1920 tarihinde cuma namazından bir saat evvel de Zağnos Paşa Camisi'nde mevlit okutulmuştur⁹⁷. Edremitliler de çok sevdikleri kaymakamlarını unutmamışlar ve 19 Mart 1920 tari-

hinde cuma namazından evvel Ağa Camisi'nde mevlit tertiplemiştir⁹⁸. Ruhu için hep bir ağızdan Fatihalar eda edilmiştir.

Fotoğraf 10: Balıkesir İdman Yurdu Mahfili, Balıkesir Kent Arşivi'nden

14 Mart 1920 tarihinde de İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umûmiyesi, Balıkesir Kuvâ-yi Millîye Karargahı'nda bir toplantı yapmıştır. Balıkesir, Bursa, Manisa, Bilecik'ten temsilciler, toplantıya katılmıştır. Divan Reisi seçilen Vehbi (Bolak)⁹⁹ Bey ilk sözü Vasıf (Çınar) Beye vermiştir. Vasıf Bey de Köprülülü Hamdi Bey hakkında şunları dile getirmiştir:

“Türk milletinin ilk sada-yı azim ve hâkimiyetini yükselten fedakâr bir kardeşimizden şu dakikada mahrumuz. İstila-yı zulüm ve vahşet karşısında sine-i hamîyetini siper yaparak vatan ve milleti uğrunda ilk silahı patlatan fedakâr Hamdi birtakım caniler tarafından ika edilen ihanetkâr bir hadisenin kurban-ı gadri oldu.

Arkadaşlar! Hamdi, feyizkâr Türk yurdunun az yetiştireceği bir nadire-i hilkatti. Onun ruhu ve kalbi yalnız vatan muhabbetleriyle meşbu, mefkûresi yalnız düşman nefretiyle meşhun idi. Bu şehid-i muazzezın nazarında yalnız inleyen ve evlatlarından bin avâze-i elem içinde istimdat bekleyen vatan vardı. Bu kudsî validenin halâsı uğrunda her zaman bütün mevcudiyetini fedaya amade idi.

Ruhundaki bu iman ateşiyle en parlak misal ilk Yunan taarruzlarında bütün mehaliki göze alarak arslan gibi ileriye atılması idi. Ve beyhat ki milleti ve vatani için bu kadar fedakâr olan bu kıymetli vücut bir Yunan süngüsü silahıyla ölmedi. Bir vatan-daş! Hayır arkadaşlar? Bir sefil vatansızın hançer-i cinayeti ile tebah oldu.

Lanet olsun; O sefil mahlûklara ki merhum Hamdi gibi mücessem cemiyet fedakârı olan bir vücut-ı kıymettardan vatani mahrum bıraktılar. Merhum şehid-i muazzez sevgili İzmir'in yâd-ı tabassürüyle ne kadar nalân idi. İzmir'e bir balâşkâr sıfatıyla girmek emel-i mukaddesi ne kadar kati ve azimkârane idi. Fakat zavallı Hamdi bu yüksek gayesine erişemedi”.

Vasıf Bey sözünü tamamladıktan sonra Hamdi Bey'in aziz hatırası için Vehbi Bey, toplantıya 15 dakika ara vermiştir¹⁰⁰.

Makedonya'daki Köprülü kazası denilince şu üç isim akla gelir: Kâzım Özalp Paşa, Hüseyin Hamdi ve Sarıkamış Faciası'nı ilk defa kamuoyuna duyuran ve bu hezimet kaleme alan Şerif İlden'dir. Hamdi Bey'i yakından tanıma fırsatı bulan Kâzım Bey onu şöyle tasvir etmektedir: “*Önceleri bir fikir adamı olan, okumayı seven, şiir yazan, boya kalem resim yapan, ut, keman, tambur çalan, şık ve temiz giyinen, her gün tıraş olmayı ihmal etmeyen titiz bir karakter maiyet memurundan, zamanla gözünü budaktan esirgemeyen bir mücadele adamı ortaya çıkmıştır*”¹⁰¹. Lakin Beyrut Polis Mektebinde Dahiliye Müdürlüğü yaptığı dönemde hakkındaki bir soruşturma için ifade verenlerden Komiser Hilmi, İkinci Komiser Yusuf Ziya, Hamdi Bey'i: “*Asabi, hırçın ve sert mizaçlı ve polis hissiyatıyla ilgisi olmadığı*” şeklinde tanımlamaktadır¹⁰². Değerlendirmelerden Hamdi Bey'in iki farklı karakterinin olduğu aşikârdır. Hangisi tam doğru bilemeyiz lakin onun en önemli vasıfları gözü karalığı, cesurluğu, liderliği, özgürlüğü ve başkasının himayesini kolay kolay kabul etmemesidir. Zira Yarbay Ali Bey ciddi bir şekilde ayrışmasının temelinde bu hususiyetler yer almaktadır. Ayrıca o, hitabet konusunda pek başarılı değildir. Bunu farkında olan Hacim Muhittin Bey, onu şöyle tarif etmektedir: “*Bir uygulama ve hareket adamıydı*”¹⁰³.

1. Bölüm Dipnotları

¹ Makedonya'nın kuzeyinde Vardar Nehri üzerinde kurulan şehir, Yıldırım Beyazıt'ın önemli komutanlarından Timurtaş Paşa tarafından fethedilmiştir. İsmi köprüler şehri anlamına gelen 'Beylazora'dan' türemiştir. Osmanlı Devri'nde mülki olarak Üsküp Sancağı sınırları içerisinde kalmıştır. Balkan Savaşları sonuna kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası 1918 yılında kurulan Yugoslavya'nın Devlet Başkanı Mareşal Josip Broz Tito'ya atfen şehre *Titov Veles* ismi verilmiştir. Şimdilerdeyse sadece *Veles* kullanılmaktadır. Bkz.: Ömer Kul, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Köprülü Kazası*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van 2000; Tekin Tuncer-Ömer Kul, "Bir Osmanlı Şehri Köprülü", *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Başkentleri Bilgi Şöleni (Türkiye- Kosova-Makedonya-Özbekistan) Bildiri Metinleri*, Editörler: Filiz Kılıç-Tuncay Bülbül, Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi Yayınları, Nevşehir 2016, s. 419-429.

² Köprülü Hamdi Bey'in nüfus tezkiresi ile bizzat kaleme aldığı tercüme-i hâl varakasında doğum yılı *Hicri 1307, Rumi 1305* olduğu aşikârdır. Lakin ay ve gün belirtilmediği için doğum tarihi tam bir muammadır. Takvimler arasındaki zaman dönüşümünden dolayı karşımıza iki farklı yıl çıkmaktadır. Zira *Rumi* takvimde yıl 1 Mart'ta başlar ve 1 Mart'ta sona erer. Bu genel bilgilerin ışığında şayet Hamdi Bey, 1 Mart 1305 ile 31 Kanûn-ı Evvel (Aralık) 1305 tarihleri arasında gözlerini dünyaya açmışsa doğum tarihi 1889; 1 Kanûn-ı Sâni (Ocak) 1305 ile 28 Şubat 1305 tarihleri arasında dünyaya gelmişse doğum tarihi 1890 olmaktadır. Ocak ve şubat aylarında doğma olasılığı istatistiksel olarak geri kalan 10 aydan daha düşük olduğu için Hamdi Bey'in doğum tarihini 1889 olarak kabul etmek en doğru olanıdır. Bu durumda başta Biga Şehitliğindeki mezar taşı olmak üzere kaynaklardaki bilginin değişmesi gerekmektedir. Çünkü başta mezar taşı olmak üzere hep farklı yıllar/tarihler karşımıza çıkmaktadır. Kimi kaynaklar 1886, kimi de 1888 yılını belirtmektedir. Şüphesiz resmi evrakları ve Hamdi Bey beyanını esas almak ilmi mecburiyettir. Netice itibarıyla Köprülü Hüseyin Hamdi Bey, 1890 yılında doğmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0444-0448.

³ "Akbaş Kahramanlığı", *Milliyet Gazetesi*, 17 Ocak 1929, s. 6.

⁴ Hüseyin Hamdi Bey'in nüfus tezkiresinde Köprülü kazasındaki bu mahallenin ismi 'h' harfiyle başlanmaktadır dolayısıyla "Holular veya Havlılar" şeklinde de okumak mümkündür. Bu konuda tez ve akademik çalışmalar yapan Ömer Kul'un Başkanlık Osmanlı Arşivinde kayıtlı 237 Numaralı Mufassal Tapu Tahrir Defterine dayanarak yaptığı tespitlerine göre bu mahallenin ismi 'Havlılar'dır. Öte yandan Üsküp ve Makedonya tarihleri üzerine akademik çalışmalar yapan meslektaşım Doç. Dr. Eyüp Kul'a da meseleyi naklettim. Kendisi, yerel kaynaklarda mahallenin isminin 'Çolular' olduğunu ifade etti. Bilgi desteği için kendisine müteşekkirim. Bu eserde, Osmanlı kayıtlarını esas alarak 'Havlılar' kelimesini kullanmayı tercih ettik. Bkz.: EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0444; Kul, a.g.t., s. 53, Tuncer-Kul, a.g.b., s. 422; Методија Соколовски (Metodija Sokoloski), "Градот Велес во периодот од околу 1460-1544 година (1460-1544 Yılları Arasında Veles Şehri)", *Гласник (Glasnik), Бpoj (Broy)*: 2 (1959):147-176.

⁵ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0444.

⁶ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0448.

⁷ Hamdi Bey, Edremit Kaymakamıyken Dayısı Celâleddin Bey'in ciftliğinde öldürülmesi üzerine geride kalan dul ve yetimleri yanına getirmek üzere yıllık izin talep etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28; Mücellitoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Cilt: IV, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1969, s. 1299.

⁸ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0444.

⁹ Yusuf Ziya Efendi bu değerlendirmelerini 24 Şubat 1918 tarihinde yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

¹⁰ Köprülü Hamdi Bey hakkında tafsilatlı ve en önemli kaynağı kaleme alan Kâmil Su ve Zeynel Koza-noğlu, onun orta eğitimini Üsküp'te aldığını ifade etmektedir. Halbuki özlük dosyasında böyle bir bilgi mevcut değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kâmil Su, *Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Kurtuluş Yayınevi, Ankara 1984, s. 3-4; Zeynel Koza-noğlu, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Güvendi Matbaası, Ankara 1970, s. 7.

¹¹ Mektep Numarası 377'dir. Bkz.: Çankaya, a.g.e., s. 1299.

¹² Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, Mekâtibât-ı Resmîyye, Coğrafya-yı İktisâdî ve Usûl-ı Tercüme hariç tüm dersleri aliyy-ül-alâdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0446.

¹³ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0445.

¹⁴ Süleyman Kâni İrtem, "Saray ve Bâbâlinin İç Yüzü", *Akşam Gazetesi*, 15 Ağustos 1937, s. 10. Aynı tefrikada S. K. İrtem, Satvet Lütfi Efendi'nin muhalefet tavırları yüzünden takibata uğradığı günlerde Köprülü Hamdi Bey'in İngiliz Sefirliğine sığınması için çaba gösterdiğini lakin bir sonuç alamadığını da ifade etmiştir.

¹⁵ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

¹⁶ Üst düzey devlet görevlisinin hizmetinde bulunan kamu çalışanı.

¹⁷ Hamdi Bey, 27 Temmuz 1911 tarihinde Kosova Vilayeti Maiyyet Memurluğu görevine atandı. Ayrıntılı bilgi için bkz.: EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0390.

¹⁸ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0406-0407.

¹⁹ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0445.

²⁰ 14 Ağustos 1910 tarihinde eğitime başlayan İhtiyat Zabıtları Mektebi'nin amacı, savaş yıllarında subay ihtiyacının sadece Mekteb-i Harbiye mezunu subaylardan karşılanamaması üzerine faaliyete geçmiştir. Böylece alaylı subaylara da gerek kalmayacaktır. "Bu noktada Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa ihtiyat zabıtlığı uygulamasını hayata geçirmiştir. Böylece hem yüksek dereceli sivil okullardan mezun olan eğitimli genç nüfustan askeri sahada istifade edilebilecek hem de bu kişilerin zorunlu askerlik hizmetlerini nefer olarak yerine getirmelerinden doğacak sakıncalar giderilecekti. Yapılan planlamada ihtiyat zabıtlarının kurulacak bir mektep ya da talimgâhta eğitilmeleri ve ardından da alt birliklerde subay olarak görevlendirilmeleri uygun görülmüştür. Tedrisata Beylerbeyi yerleşkesinde başlanılmıştır. Mektebin ilk komutanı Binbaşı Naci (Eldeniz) Bey'dir". Ayrıntılı bilgi için bkz.: Erhan Çiftçi, "İhtiyat Zabıtları Mektebi", *Türkiye Maarif Ansiklopedisi*, <https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/ih-tiyat-zab-itleri-mektebi>, Erişim Tarihi: 16 Mart 2026.

²¹ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0394.

²² Konuyla ilgili 1917 yılında Dahiliye, Harbiye ve Maarif Nezaretleri arasında birçok yazışma yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0411-0412-0413.

²³ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0416.

²⁴ İlhan Bebek, *Millî Mücadele'de Akbaş Cephaneliği Baskını*, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1994, s. 23; Su, a.g.e., s. 8.

²⁵ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0390.

²⁶ Beyrut Polis Mektebi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Yücel Yiğit-Eyüp Şahin, "Eğitimsiz Polis Kalmasın: Beyrut Polis Mektebi", *Osmanlı'da Modernleşen Eğitim Üzerine Yazılar*, Editör: Zafer Tangülü, Detay Yayıncılık, Ankara 2024, s. 5-28.

²⁷ Türk polis eğitim tarihinin önemli isimlerinden Mustafa Galip (Baysanlı) Efendi, 1 Temmuz 1884 tarihinde İstanbul Fatih'te dünyaya geldi. Babası Maarif Nezareti Sertahsildarı Mehmet Efendi, annesi Nesibe Hanım'dır. Eğitimine Vanıköy Mekteb-i İbtidaiyyesi'nde başladı. Akabinde Beylerbeyi Rüştiye Mektebine kaydoldu. Rüştiye tahsilinden sonra Mercan Mekteb-i İdadisine devam etti. Yüksek öğrenimini Darülfünun'da Ulûm-ı Tıbbiye eğitimi olarak tamamladı. Yine 16 Ekim 1911 tarihinde İhtiyat Zabıtları Mektebinde eğitim aldı. Mesleğe Maarif Nezaretinde başladı. Beyrut ve Dersaadet Polis Mekteplerinde hocalık yaptı. 1 Mayıs 1919 tarihinde Dersaadet Polis Mektebi Müdürü oldu. Saltanatın kaldırılmasıyla bu görevi sona erdi. Ankara hükûmetiyle yakın temasta olmayan Mustafa Galip Bey, devlet memuriyetinden çıkarıldı. Hakkındaki bilgiler 1927'den sonra kesilmektedir. Sabiha ve Yümniye isimli kadınlarla iki evlilik yaptı. Bu evliliklerinden herhangi bir çocuğu olmadı. Başlıca eserleri şunlardır: *Reh-nümâ-ıyı Zabıta*, *Nizâmât-ı Umûmiyye-i Zabıta*, *Muhtasar Tarih-i Osmani*, *Browning Tabancası*, *Fahişeler Hayatı* ve *Redâet-i Ahlâkıyye*. Bkz.: Mustafa Galip Baysanlı, *Dersaadet*

Polis Mektebi Müdürünün Kaleminden Fabîşeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye, Yayına Hazırlayanlar: Yücel Yiğit-Yasin Özdemir, *Libra* Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 19-24.

²⁸ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0422.

²⁹ EGM Arşivi, *Tüm Polis Okulları Defteri (Beyrut Polis Mektebi)*, s. 168; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0431-0432.

³⁰ EGM Arşivi, *Tüm Polis Okulları Defteri (Beyrut Polis Mektebi)*, s. 168; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0423-0424.

³¹ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0398.

³² EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0397.

³³ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0432.

³⁴ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0420-0421-0423.

³⁵ EGM Arşivi, *Edirne Vilayeti Polis Kütük Defteri*, Defter No: 20, s. 245. Hamdi Bey'in özlük dosyasındaki bazı belgelerde tayin tarihi 18 Aralık 1913'tür. Kütük defterindeki kaydın daha doğru olduğunu esas aldık. Mukayese için bkz.: EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0418-0419-0420.

³⁶ EGM Arşivi, *Edirne Vilayeti Polis Kütük Defteri*, Defter No: 20, s. 245; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0448.

³⁷ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0444.

³⁸ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0418.

³⁹ EGM Arşivi, *Edirne Vilayeti Polis Kütük Defteri*, Defter No: 20, s. 245.

⁴⁰ EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0438.

⁴¹ O dönemde Edirne Vilayeti Kırklareli Sancağı'nın bir ilçesi. Şimdilerde mülki açıdan Kırklareli'ne bağlıdır.

⁴² EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0447.

⁴³ Hamdi Bey, Demirköy Rum ahalisini öldürmekten dolayı hakkında yargı süreci başlamıştır. Lakin şehit edilmesiyle dosya rafa kalkmıştır. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No: 1; BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

⁴⁴ Mehmet Aldan, *İz Bırakan Mülki İdare Amirleri*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 410.

⁴⁵ Hasan Kalmaz, *Büyük Şehidimiz Hamdi Bey*, Dokuz Eylül Yayınları, Edremit 1982, s. 2.

⁴⁶ Demirköy ilçesinde Istranca Dağlarının üst kısımlarında yer alan Rumcada 'güzel kız' anlamına gelen doğal güzellikleriyle bilinen Trulya köyünün ismi, Cumhuriyet devrinde 1960'lı yıllarda 'Hamdibey' olarak değiştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: <https://trulya1881.com/lokasyon>. Erişim Tarihi: 23 Şubat 2026.

⁴⁷ Gıyas Yetkin, *Edremit Kaymakamı Köprülülü Şehit Hamdi Bey*, Derleyen: Murat Yetkin, Editör: Halil Gökhan, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 10.

⁴⁸ Togay Seçkin Birbudak, *Hacı Âdil (Arda) Bey 1869-1935*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022, s. 55-56; Yetkin, *a.g.e.*, s. 11. Çatışmada vefat eden Hacı Âdil Arda Bey'in oğlu Selim'in naaşı, adını taşıyan Edirne'deki Selimiye Camisinin haziresine defnedilmiştir.

⁴⁹ Su, *a.g.e.*, s. 12; Aldan, *a.g.e.*, s. 410.

⁵⁰ Aldan, *a.g.e.*, s. 410.

⁵¹ Malkara Kaymakamlığına atandığına dair Sultan Mehmet Reşat imzası *irâde-i seniyye* 25 Aralık 1915 tarihinde çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: BOA, *İ. DH.*, Dosya No: 1518, Gömlek No: 54; BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendi'ye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0447, Köprülülü Hamdi Bey, fiilen 12 Ocak-16 Şubat 1916 tarihleri arasında Malkara Kaymakamlığı yapmıştır. Sabık Malkara Kaymakamı Ali Galip Bey'in Malkaralı Osmanoğlu

Hüsnü'yü katletmekten dolayı görevinden azledilmiştir. Yerine de Köprülülü Hamdi Bey atanmıştır. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No: 1.

⁵² Hamdi Bey, Malkara Kaymakam Vekili Edip Bey'den görevi devralmış; Mustafapaşa Kaymakamı Neşet Bey'e bırakmıştır. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No: 1.

⁵³ BOA, *BEO*, Dosya No: 4405, Gömlek No: 330348; BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 27, Gömlek No: 38; BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No: 1.

⁵⁴ Köprülülü Hamdi Bey'in azil kararı 30 Temmuz 1916 tarihinde Dâhiliye Nezaretine tebliği edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 114, Gömlek No: 16; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendiye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0447; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendiye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0448; EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendiye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0408.

⁵⁵ BOA, *ŞD.*, Dosya No: 1954, Gömlek No: 13. Hamdi Bey ve Jandarma komutanı Niyazi hakkında soruşturmayı Mülkiye Müfettişi Fuat Bey yürütmüştür. Delilleri toplayan, şahitleri dinleyen Fuat Bey, Hamdi ve Niyazi Beylerin can ve mal hürriyetine karşı işlendiği bu cürüm nedeniyle men'i muhakeme kararının kaldırılmasını teklif etmiştir. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No: 1.

⁵⁶ Hamdi Bey, 24 Temmuz 1916 tarihinde Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın imzasıyla Keşan Kaymakamlığında uzaklaştırılmıştır. Ayrıca yargılaması Tekfurdağı (Tekirdağ) Bidayet Mahkemesinde devam etmiştir. Lakin kaymakamlıktan azledilmekten başka bir ceza almamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 114, Gömlek No: 16; BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No: 1.

⁵⁷ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

⁵⁸ İrade-i Seniyye, 29 Nisan 1917 tarihinde Dâhiliye Nezaretine tebliği edilmiştir. BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 45, Gömlek No: 53; BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 295, Gömlek No: 14.

⁵⁹ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 314, Gömlek No: 20. Hüseyin Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamı olması üzerine Sındırgı Kaymakamlığına 25 Haziran 1917 tarihli irade-i seniyye ile Orhaneli Kaymakamı Ali Munis Bey atanmıştır. Bir süre sonra da Ali Munis Bey, Gönen Kaymakamı Tevfik Beyle becayiş yapmıştır. Bkz.: BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 45, Gömlek No: 86; BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 537, Gömlek No: 16.

⁶⁰ Ahmet Hicabi Bey, biraz da cezalandırılarak daha düşük seviyedeki Akseki Kaymakamlığına tayin edilmiştir. BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 45, Gömlek No: 86; BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 45, Gömlek No: 88.

⁶¹ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28. Ayrıca Sındırgılılar, her işlerini kanun çerçevesinde halleden, namuslu ve çalışkan olarak gördükleri kaymakamlarının Edremit'e naklen atanma işleminin iptali için Halıcı Hafızoğlu Ethem, Cami-i Kebir Mahallesi Muhtarı Rençber Emin, Cami-i Cedid Mahallesi Muhtarı Hafız Mustafa, Rıza'ye Mahallesi Muhtarı Rençber Mehmet ve Rum Mahallesi Muhtarı Atnan imzasıyla 30 Haziran 1917 tarihinde Dâhiliye Nezaretine telgraf çekmişlerdir. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 537, Gömlek No: 16.

⁶² EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendiye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0447.

⁶³ Adnan Sofuoğlu, "Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları", *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 26, Ankara 1993, s. 420.

⁶⁴ BOA, *İ. DUİT*, Dosya No: 114, Gömlek No: 93. Aynı irade-i seniyye ile Gönen Kaymakamı İmamedin Bey de kaymakamlıktan azledilmiştir.

⁶⁵ Su, *a.g.e.*, s. 33-35.

⁶⁶ Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 420.

⁶⁷ Osmanlı devrinde Agonya/Avunya nahiyesinin merkezi olan köydür. 1920 yılının şubat ayında ismi de 'Hamdibey' olarak değiştirilmiştir. Cumhuriyet devrinde 1936 yılında mülki olarak Edremit'ten alınarak Çanakkale'nin Yenice ilçesine bağlanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili bkz.: Fevzi Kurtoglu, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Derneği Yayınları, İstanbul 1938, s. 86.

⁶⁸ Yahya Akyüz, "Şehit Hamdi Bey'in Son Günlerine Ait Orijinal İki Mektup", *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 28, Ankara 1994, s. 6.

⁶⁹ "İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umumiye İctimai", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 14 Mart 1920, s. 2.

⁷⁰ Zekeriya Özdemir, *Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleeri*, Ankara 2001, s. 131-132.

⁷¹ Ali Çetinkaya (Kel Ali), 1878 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. Babası Ahmet Ağa, annesi Fatma Hanımdır. Sırasıyla Afyonkarahisar Rüştiyesi, Bursa Askeri İdadisi ve Harp Okulunda eğitim aldı. 26 Aralık 1898 tarihinde teğmen rütbesiyle Selânik'teki 3. Ordunun emrinde meslek hayatına başladı. Rumeli'de değişik birliklerde görev yaptı. 1907 yılında Manastır'da İrtihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu. 31 Mart Ayaklanması'nda asileri ortadan kaldırmak üzere Selanik'ten İstanbul'a hareket eden Harekât Ordusu'nda yer aldı. 31 Mart Ayaklanması'ndan sonra hal' edilen ve Selanik'e gönderilen Sultan II. Abdülhamit'in muhafazasına memur edildi. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşlarında değişik cepheleerde savaştı. 19 Nisan 1915 tarihinde yarbaylığa terfi etti. Mondros Mütarekesi imzalandığında 17. Kolordu bünyesindeki Ayvalık'taki 172. Alay Komutanlığı görevini yürüttü. Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali akabinde 29 Mayıs 1919 tarihinde sorumluluk bölgesinde ilk direnişi örgütleyerek alayı ile Yunanlılara karşı çıkmıştır. 25 Aralık 1919 tarihinde yenilenen Osmanlı Mebusan Meclisine Afyonkarahisar'dan mebus seçilmiş ve yasama faaliyetlerine katıldı. Dolayısıyla askerlik vazifesinden ayrıldı. İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgali üzerine İngilizler tarafından Malta Adasına sürgün edildi. Sürgünden ancak 14 Kasım 1920 tarihinde dönebildi. TBMM'de uzun yıllar Afyon'u temsil etti. Ankara İstiklal Mahkemesi Reisliği yaptı. Ayrıca Milli Savunma, Milli Eğitim, Bayındırlık, Sağlık-Sosyal Yardım ve Ulaştırma Bakanı olarak da hizmet etti. Türkiye'de Devlet Demir Yollarının ve limanlarının millileşmesinde büyük rol oynadı. Evli ve 1 çocuk babası olan Ali Çetinkaya, 4 Temmuz 1927 tarihinde kendi isteği ile askerlikten emekli olduktan iki yıl sonra 21 Şubat 1949 tarihinde Ankara'da vefat etti. Mebuslara verilen kırmızı ve yeşil şeritli İstiklâl Madalyası sahibidir. Ayrıca "Türk Milliyetçiliği" isimli bir kitabın da yazarıdır. Bkz.: Ahmet Esenkaya, "Ali Çetinkaya (1878-1949)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>, Atatürk Araştırma Merkezi, Erişim Tarihi: 18 Şubat 2026.

⁷² Çankaya, *a.g.e.*, s. 1300-1304.

⁷³ Çankaya, *a.g.e.*, s. 1300.

⁷⁴ "Ayvalık İşgal Edilmişti", *Tan Gazetesi*, 4 Temmuz 1939, s. 9. Balıkesir Mutasarrıfı Ahmet Hilmi Ergeneli, Ayvalık savunmasına dair hatıraları oğlu Prof. Dr. Adnan Ergeneli tarafından okuyucuya buluşturulmuştur. Makalede Balıkesir mutasarrıfının öz geçmişini de bulabilirsiniz. Bkz.: Ahmet Hilmi Ergeneli, "1919'da Ayvalık Savunması ile İlgili Anılar", *Belleten*, Yayıncı Hazırlayan: Adnan Ergeneli, Cilt: 48, Sayı: 189-190, Ankara 1984, s. 167-239.

⁷⁵ Gıyas Yetkin, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir 1957, s. 37.

⁷⁶ Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyetinin ismi, 26-31 Temmuz 1919 tarihleri arasında toplanan I. Balıkesir Kongresi'nde 'Balıkesir Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyeti' olarak değiştirildi. Cemiyetin büyümesi ve çevre yerlerin de eklemlenmesiyle bu sefer de ismi 'Karesi ve Saruhan ve Civarı Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi' oldu. 19-21 Kasım 1919 tarihinde toplanan III. Balıkesir Kongresi'nde alınan önemli kararlardan biri de Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini yaptığı Heyet-i Temsiliye'nin tavsiyesi sonucu cemiyetin ismi, 'Balıkesir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti' olarak değiştirilmiştir. Böylece Sivas Kongresi kararları mucibince Anadolu'nun farklı yerlerindeki cemiyetler tek çatı altında birleştirilmiştir. Bkz. İsmail Habib Sevük, "Balıkesir Mücahitliği", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ekim 1944, s. 2; Çarıklı, *a.g.e.*, 33; Mücteba İlgürel, "Akbaşı Cephaneliği Baskını", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 33, İstanbul 1982, s. 273.

⁷⁷ "Anzavur Ahmed Hadisesi", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 20 Kasım 1919, s. 1-2; *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 2. Kısım (Batı Cephesi), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 44.

⁷⁸ Adnan Sofuoğlu, "Anzavur Ahmet'in Balıkesir Yöresinde Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetleri ve Akıbeti", *Millî Mücadele'nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Güllüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 98.

⁷⁹ "Anzavur Ahmed Hadisesi", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 20 Kasım 1919, s. 1-2; Özcan Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanması", *Belleten*, Cilt: LVI, Sayı: 217, Ankara 1992, s. 870; Rahmi Apak, *Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, Cilt: VI, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 1964, s. 20-21. Özcan

Mert, "Anzavur'un Birinci Ayaklanması", *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, Cilt: II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1996, s. 798.

⁸⁰ Akbaş Cephaneliği Baskını, erken sayılacak bir dönemde 1932 yılında Türk sinemasına da senaryo olmuş ve aynı yıl gösterime girmiştir. Nitekim İpek Film stüdyosunda çekilen, başrollerini Emel Rıza, Ercüment Behzar'ın oynadığı 'Bir Millet Uyanıyor' ismiyle de beyaz perdeye yansımıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "Bir Millet Uyanıyor", *Vakit Gazetesi*, 6 Kânunuevvel 1932, s. 6.

⁸¹ Ziya Şakir, "Saltanatın Son Günleri (Ayvalık, Akhisar ve Soma Cephelelerinde Faaliyet Görülüyordu)", *Tan Gazetesi*, 30 Nisan 1936, s. 4.

⁸² "Biga'da Hamdi Bey", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 14 Ocak 1920, s. 2.

⁸³ Milli Mücadele yıllarında Binbaşı Hüsnü Bey kumandasında Akhisar Cephesi'nde müfreze kumandanlığı yapmıştır. Daha sonra Salihli Cephesi'ne geçerek Kuvâ-yi Seyyare'de görev almıştır. Anzavur'un ilk isyanında takip harekâtına katılarak pek çok yararlılıkları görülmüştür. Çerkez Ethem ile arası açıldığı için tekrar Salihli'ye dönmeyerek Balıkesir'de kalmıştır. Balıkesir'de bulunduğu sırada, Miralay Kâzım (Özalp) Bey'in kardeşi Fethi Bey ile İstanbul'a giderek bir miktar silah ve cephane temin etmiştir. Kâzım Bey tarafından Köprülülü Hamdi Bey'e yardım etmek üzere Akbaş Cephaneliği Baskını'nda görevlendirilmiştir. Akbaş'taki mühimmat büyük bir başarıyla ve hiçbir aksama olmadan Lâpseki-Umurbey İskesi'ne oradan da Yenice'ye taşınmıştır. Hamdi Bey'in şehit edilmesinin akabinde Anzavur'un adamları Yenice'ye yönelmiştir. Yapılan müsademe sonunda Dramalı Rıza Bey, silah ve cephanenin sayıca üstün asilerin eline geçmesini önlemek amacıyla havaya uçurmuştur. Cephanenin kaybindan büyük üzüntü duyan Dramalı Rıza Bey, önce Bursa'ya sonra İstanbul'a gitmiştir. Başkentte Damat Ferit'e karşı bir suikast hazırladığı sırada yakalanarak 12 Haziran 1920 tarihinde Beyazıt Meydanı'nda idam edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Osman Akandere-Feridun Ata, *Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadeledeki Hizmetleri*, Temel Yayınları İstanbul 2008.

⁸⁴ Kâzım Özalp, *Milli Mücadele (1919-1922)*, Cilt: I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024, s. 90.

⁸⁵ Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı (İstiklal Savaşı Tarihinden Acı Bir Safha)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1948, s. 30-34.

⁸⁶ XX. yüzyılın son çeyreğinde Biga Sancağı'nın 300 köyü ile Yenice, Karabiga, Dimetoka, Çan ve Kumarlar isminde de 5 tane de nahiyesi mevcuttur. Biga Sancağı, 1888 yılında bağımsız sancak olmuştur. Kabaca günümüzdeki Çanakkale'nin Anadolu tarafındaki topraklarını kapsamaktadır. Kale-i Sultaniye, Biga, Ezine, Ayvacık, Bayramiç ve Lâpseki isimli altı tane kazası vardır. Yenice, 1936 yılında ilçe statüsü kazanmıştır.

⁸⁷ Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 12-13.

⁸⁸ Güven, *a.g.e.*, s. 48; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1325; Aldan, *a.g.e.*, s. 416.

⁸⁹ Yusuf İzzet (Met) 1876 yılında Yozgat'ta doğdu. Harp Okulundan 1896 yılında teğmen, devam ettiği Harp Akademisinden 1900 yılında kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. 23 Şubat 1902'de kurmay kıdemli yüzbaşılığa, 8 Temmuz 1907'de kurmay binbaşılığa terfi etti. 1911 yılına kadar ordunun çeşitli kademelerinde görev aldı. Trablusgarp Savaşı'na katıldı. 11 Şubat 1912'de Yanya Demir Yolu Komisyonu üyesi olan Yusuf İzzet (Met), 26 Nisan 1912'de kurmay yarbay oldu. 9 Kasım 1912'de 2. Kolordu Kurmay Başkanlığına getirildi ve bu göreviyle Balkan Savaşı'na katıldı. 7 Ocak 1914'te 3. Ordu Süvari Müfettişi, Temmuz 1914'te 2'nci Süvari Tümeni komutanı oldu. 23 Kasım 1914'te kurmay albay olan MET, Birinci Dünya Savaşı'na bu görevle başladı. 10 Ocak 1915'te 10. Kolordu Komutanı (Kafkas Cephesi'nde 2. Mıntıka Komutanı) oldu. 30 Haziran 1915'te tümgenerallığe yükseldi. 9 Eylül 1916'da 1. Kafkas Kolorusu Komutanı, 6 Aralık 1917'de 14. Kolordu Komutanı, 28 Temmuz 1918'de Kuzey Kafkas Komutanı ve askerî temsilcisi, 8 Ağustos 1918'de tekrar 14. Kolordu Komutanı olarak atandı. 2 Temmuz 1920'de Bolu milletvekili seçildi ve 10 Temmuz 1920'de Meclise katıldı. Milli Mücadele'de 23 Temmuz 1921'de Batı Cephesi'nde İhtiyat Grubu Komutanı, daha sonra 3. Grup Komutanı olarak tayin edildi. Sakarya Zaferi'nden sonra Batı Cephesi'nde yapılan yeni teşkilat gereği Meclisteki görevine geri döndü. 1922 yılında komisyon başkanı oldu. Osmanlı Devleti, Alman İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından verilen çeşitli nişan ve madalyalar ile TBMM tarafından verilen İstiklal Madalyası

sahibi olan Tümgeneral Yusuf İzzet MET 15 Nisan 1922'de vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: <http://www.msb.gov.tr/DevletBuyuklerimizDetay/yusuf-izzet-met>, Erişim Tarihi: 2 Nisan 2026.

⁹⁰ “Muhabir Mektubu”, *Milliyet Gazetesi*, 2 Ekim 1931, s. 7.

⁹¹ “Biga’da Bir Kahraman Mezarı”, *Yeni Posta Gazetesi*, 19 İkinci Kanun 1936, s. 4.

⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz.: “Biga’da Milli Mücadele’nin İki Kahramanı İçin Belediye Yeni İki Kabir Yaptırdı”, *İkdam (Sabah Postası) Gazetesi*, 17 Eylül 1941, s. 3; “Milli Mücadele Kahramanlarından İkisii İçin Biga’da Yeni Mezar Yaptırıldı”, *Akşam Gazetesi*, 12 Eylül 1941, s. 3; “Biga’da İki Milli Mücadele Kahramanları İçin Yapılan Mezar ve Tören”, *Ulus*, 15 Eylül 1941, s. 2. Günümüzde Köprülülü Hamdi ve Kâni Beylerin kabirleri, Hamdi Bey Mahallesi’ndeki Osmanlı döneminden kalma Biga Şehitliğindedir. Burada Çanakkale Muharebelerinde yaralanan ve tedavi edilmek üzere Biga’daki 1.850 yataklı harp hastanesinde kaldırılan ancak kurtarılamayan 173 şehidin kabirleri bulunmaktadır. Şehitlikteki anıt, 1916 yılında Mehmet Sadık tarafından yapılmıştır. Bkz.: Mehmet Özkan, *Dünden Bugüne Şehitlerimiz*, Biga Belediyesi Yayınları, (ty), s. 15.

⁹³ Mustafa Necati (Uğural), 1894 yılında İzmir’de doğdu. Aslen Darendeli olan gazeteci ve eğitimci Necati Bey, ilk tahsilinden sonra İzmir İdadisi ve İstanbul Hukuk Mektebini bitirerek İzmir’de avukatlığa başladı. Meslek hayatına İzmir-Kasaba (Turgutlu) Demiryolları idaresi hukuk müşaviri olarak başladı. İzmir’in işgalinden önce Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından düzenlenen mitingleri tertipledi. İzmir’in işgali üzerine önce İstanbul’a gitti akabinde Balıkesir’e gelerek direnişe aktif olarak katıldı. Burada *İzmir’e Doğru* gazetesini çıkardı. Mustafa Necati Bey, Birinci Millet Meclisinin birinci döneminde Saruhan (Manisa), ikinci döneminde İzmir mebusu olarak iştirak etti. Sivas İstiklâl Mahkemesi üyesi, Kastamonu İstiklâl Mahkemesi Başkanlığı görevini yaptı. Mübadele, İmar ve İskân ve Adliye Bakanlığı görevlerini yürüttü. 1925-1929 tarihleri arasında Maarif Vekili olarak eğitime katkı sağladı. Harf İnkılabı, onun döneminde gerçekleşti. Yeni Türk harflerini halka öğretmek için kurulan Millet Mekteplerinin açıldığı gün, Milli Eğitim Bakanlığı’nın 1 Ocak 1929 günü vefat etti. Naaşı, Ankara Cebeci Mezarlığına defnedildi. Bkz.: Tülay Alim Baran, “Mustafa Necati (1894-1929)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>, Atatürk Araştırma Merkezi, Erişim Tarihi: 18 Mart 2026.

⁹⁴ “Hamdi Bey”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 27 Şubat 1920, s. 1.

⁹⁵ “Sefil Emeller ve Hainane Teşebbüsler”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 10 Mart 1920, s. 1.

⁹⁶ Turan İnâs Mektebi, hali hazırda binası mevcut olmayan mektebin yeri günümüzde Kasaplar Mahallesi’ne tekabül etmektedir. Anafartalar Caddesinden Necatibey Eğitim Fakültesine giderken Çardaklı mevkiine gelmeden evvel sağ tarafa kalmaktadır. Bilgi için Balıkesir’in hafızası Aydın Ayhan’a müteşekkirim.

⁹⁷ “Hamdi Bey Ruhü İçin Mevlid-i Şerif”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 12 Mart 1920, s. 2.

⁹⁸ “İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umûmiye İçtimai”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 17 Mart 1920, s. 2.

⁹⁹ Hitabet gücü nedeniyle hafızalara kazınan Mehmet Vehbi (Bolak) Bey, 1882 yılında Balıkesir’de doğdu. Abacılar kethüdası Hacı Mehmet Efendizâde Yahya Nefi Efendi’nin oğludur. Yüksek öğretimini Mekteb-i Mülkiyede tamamladı. Akabinde Çatalca Mutasarrıflığına tayin edildi. Osmanlı Mebusan Meclisinde ve TBMM’de Karesi (Balıkesir) mebusluğu yaptı. Kısa bir süre Maarif Vekilliğinde bulundu. Kırmızı ve yeşil şeritli İstiklal Madalyası sahibi olan Mehmet Vehbi Bolak, 6 Nisan 1948 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Türkpetrolleri Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmış iş adamı Ahmet Aydın Bolak’ın babasıdır. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi’den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

¹⁰⁰ “İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umûmiye İçtimai”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 14 Mart 1920, s. 2.

¹⁰¹ Çankaya, *a.g.e.*, s. 1301.

¹⁰² EGM Arşivi, *Hüseyin Hamdi Efendiye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası*, Belge No: 0397-0398-0432.

¹⁰³ Su, *a.g.e.*, s. 114.

II. BÖLÜM

EDREMİT'TEN BALIKESİR'E

“Kaymakamlıktan Komutanlığa”

Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi'yle fiilen sona ermiş ve tüm ülkede otoritesini kaybetmiştir. Dolayısıyla başta Batı Anadolu olmak üzere tüm Anadolu her an işgal edilme endişesini yoğun şekilde hissetmiştir. Merkezi denetim gücünün zayıflaması çoğu İttihatçı kökenli yerel yöneticiler ile askerlerin sorumluluklarını artırmıştır. Onlar, rutin hizmetlerinin dışında bir de işgal endişesine karşı halkı örgütlemeye gayret etmiş ve direnişin lokomotifi olmuştur. Nitekim milis kuvvetler, başlangıçta dağınık ve düzensiz gibi görünseler de zamanla mülki ve askeri yöneticilerin elinde bir nizama girmiş ve kurumsallaşmıştır. Hamdi Bey, Edremit Kaymakamlığı döneminde eşraf ve ahaliyle kurduğu iyi ilişkileri ve güçlü iletişimi ile bölgede Kuvâ-yi Millîye hareketinin güçlenmesini sağlamıştır. Onun liderlik özelliği Edremit Kaymakamlığı sırasında zirveye çıkmış ve meşruiyet kazanmıştır.

Millî Mücadele yıllarında Edremit'te ciddi manada sıcak bir çatışma yaşanmamış olup; Edremit daha çok Ayvalık Cephesi'ne insan kaynağı, silah ve cephane desteği veren lojistik bir üsse dönüşmüştür. Hatta Balıkesir Reddi İlhak Cemiyeti tarafından 10-23 Mart 1920 tarihleri arasında düzenlenen IV. Balıkesir Kongresi'nde, Ayvalık Cephesi'nin her türlü ihtiyacını karşılamakla yükümlü tutulmuştur. Edremit, Balıkesir'de tüm cephelerin ve teşkilatların masrafları göz önüne alındığında %8,4'lük oranla mücadeleye en çok katkı sağlayan kazadır¹⁰⁴. 22 Haziran 1920 tarihinde başlayan Yunan ileri harekâtı sonucu Edremit, Yunanlıların kontrolüne geçmiştir. Buna rağmen bölge halkı mücadeleden ve destekten vazgeçmemiştir. Hatta Millî Müfrezeler, Yunanlılara karşı gayr-i nizami harp usulünü tatbik ederek onları yıpratmıştır. Edremitlilerin mücadele arzuları işgalden kurtuluncaya değin sürmüştür¹⁰⁵.

Mütareke şartlarıncı Osmanlı limanları, İtilaf Devletleri'nin kontrolüne bırakılmıştır. Nitekim Akçay İskelesi'ne, Mütarekeden kısa bir süre sonra İtalyan torpidosu yanaşmıştır. Limanların denetimini yapmak üzere torpidodan “Yuvanisto” isminde bir İtalyan yüzbaşısı inmiştir. İncelemelerini yaptıktan sonra aynı görevi Ayvalık'ta da

Fotoğraf 11: Kaymakamlık Yıllarında Hamdi Bey,
Ali Çankaya'dan

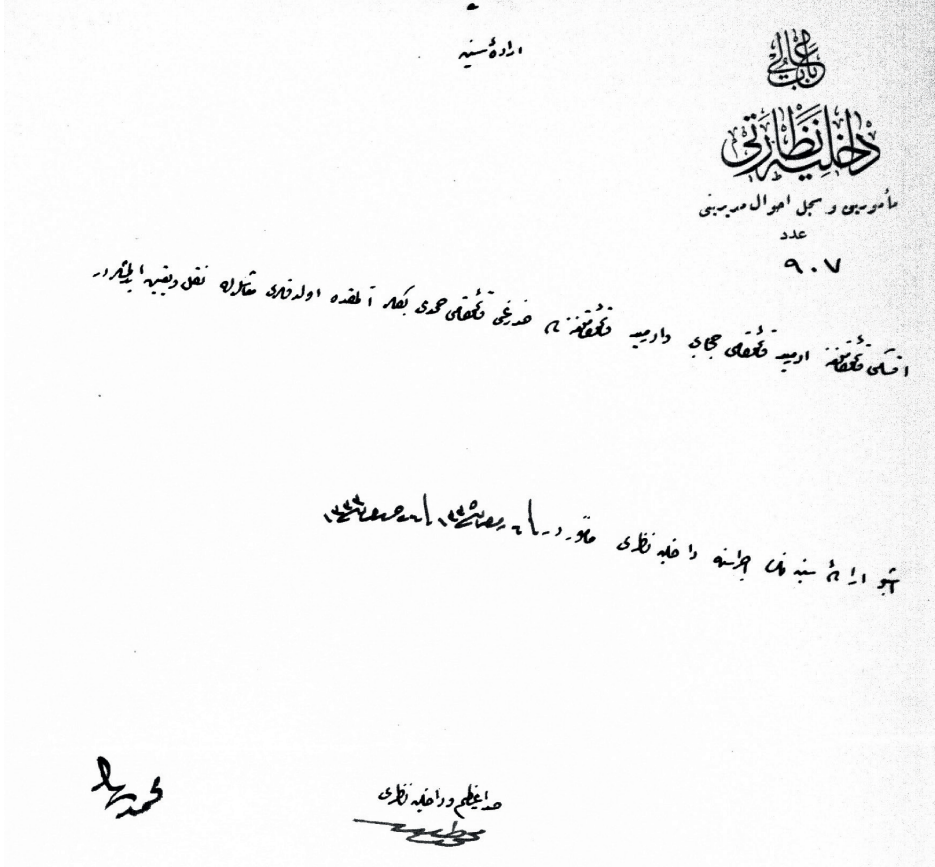
yapmak üzere yola çıkmıştır¹⁰⁶. Bu tarz işgal emareleri, İzmir'in işgaline kadar devam etmiştir. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e Yunan kuvvetlerinin çıkmasıyla Balıkesir ve Edremit'te eş güdümlü olarak Millî Mücadele başlatılmıştır. Zira Ayvalık ve Bergama'nın Yunanlılarca işgali, Balıkesir coğrafyasını tehdit altına almıştır. Olası işgale karşı Ayvalık ve Bergama Cepheleeri önem kazanmıştır. Şüphesiz Ayvalık Cephesi'nin ayakta kalması Edremit'in desteğine bağlıdır. Edremit Körfezi'nde süratle milis kuvvetler oluşturularak Ayvalık'a sevk edilmiştir. Edremit Kuvâ-yi Millîyesi sadece Ayvalık Cephesi'ni destekle yetinmemiş

öte yandan savaş yıllarında kazada ortaya çıkan otorite boşluğunu da doldurmuştur. Çünkü yetişkin erkeklerin büyük kısmı silah altına alınca eşkıyalık olayları artmıştır. Eşkıyayla da mücadele etmek zorunda kalınmıştır. İkinci bölümde Hamdi Bey'in Edremit'teki kaymakamlık günlerini, direnişi nasıl örgütlediğini, Ayvalık Cephesi'ne desteğini, yaşadığı ihtilafları ve bir daha hiç göremeyeceği Edremit'e veda etmesini bulacaksınız.

Hamdi Bey Edremit'te...

Köprülülü Hamdi Bey'in mesleki kariyerinin zirvesi Edremit Kaymakamlığı dönemindedir. Balıkesir'in en doğudaki ilçelerinden biri olan Sındırgı'dan ayrılıp en batısındaki Edremit'e geldiğinde tarihler 13 Temmuz 1917'yi gösterirken henüz 28 ya-

şındadır¹⁰⁷. Hiç vakit kaybetmeden aynı gün kaymakamlık koltuğunu devralmıştır. Görev süresince belediye, eğitim, imar ve asayiş işleriyle meşgul olmuştur. I. Dünya Savaşı ve Mütareke yıllarına tekabül eden kaymakamlık günleri hiç de kolay geçmemiştir. Çünkü Edremit'te ciddi bir eşkıya ve emniyet problemi mevcuttur.

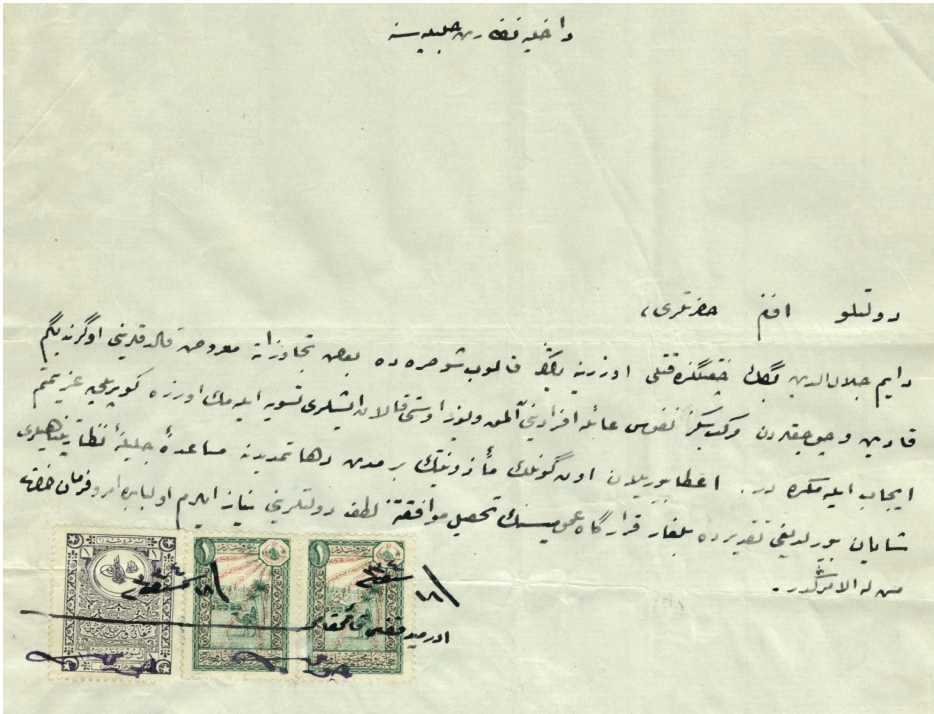

Belge 11: Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığına Atandığına Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam ve Dâhiliye Nazırı Talat Paşa İmzalı Bir İrade-i Seniyye, BOA Arşivi

İlk icraatlarından biri Kaz Dağları'nda eşkıya takibi ve civar muhitte güvenliği sağlamak olmuştur. Akabinde bir yuva kuramayan ve evlat sahibi olamayan yeni kaymakam, Edremit'te yetim çocuklar meselesine el atmıştır. Çünkü savaş, erkeklerin silah altına alınması ve şehit olması demektir. Özellikle Çanakkale Cephesi'ndeki kayıplardan dolayı neredeyse her evde bir yetim barınmaktadır. Şehitlerin emanetlerini

unutmamış ve Edremit eşrafının da desteğini aldıktan sonra kazada bir Darüleytam Mektebi (yetimler okulu) açılmıştır¹⁰⁸. Kâmil Su, Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığını bıraktığında bu okulda 105 şehit evladının eğitim aldığını ifade etmektedir¹⁰⁹. Ayrıca mektebe gelir olması için Edremit Belediye Sineması, Darüleytam Mektebine devredilmiştir¹¹⁰.

İlk hizmetleri Edremitliler arasında beğeni kazanmış ve takdir görmüştür. Gün geçtikçe bölge ahalisi kaymakamlarını daha çok sevmeye başlamıştır. Lakin Hamdi Bey, Darüleytam Mektebinin işleriyle meşgul olduğu günlerde memleketinden kendisini derinden sarsacak kara bir haber almıştır. Köprülü'deki dayısı Celâleddin Efendi bir çiftlikte öldürülmüştür. Bunun üzerine Edremit Kaymakamı, yalnız kalan ve saldırıya uğrama ihtimali yüksek olan kadın ve çocuklardan oluşan 8 kişilik aile fertlerini almak ve orada yüzüstü kalan işleri tasfiye etmek için 18 Şubat 1918 tarihinde Dâhiliye Nezaretinden izin talep etmiştir¹¹¹.

Belge 12: Dayısı Celâleddin Efendi'nin Ölümü Üzerine İznin Talep Eden Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'in İmzasının Bulunduğu Bir Vesika, Osmanlı Arşivi

Savaş yılları olmasına rağmen icraatları hız kesmeden devam etmiştir. Nitekim Edremit'in merkezinden geçen ve kazayı ikiye ayıran derenin ıslahı hem sağlık hem de çevre şartları bakımından elzemdir. Edremit'in ihtiyaç duyduğu bu hizmet, örgün eğitim almalarına katkı sağladığı Darüleytam talebelerinin iş birliğiyle yerine getirilmiştir. Teşkilatçı kimliği ön plana çıkan Hamdi Bey, hiç vakit kaybetmeden 1916 yılında kurulan ancak İttihatçılarla özdeşleştirildiği için geçici olarak kapatılan Edremit İdman Yurdunu, kanunu değişikliklerden sonra 23 veya 25 Nisan 1918 tarihinde yeniden faaliyete geçirmiştir¹¹². O, Edremit İdman Yurdunun, Edremitliler için hazırladığı müsamerelerinin hazırlıklarına nezaret etmiş ve perde arkasından hep destek olmuştur¹¹³.

Edremit Belediye Başkanı Arif Bey ile dayanışma içerisinde hareket eden Hamdi Bey, önemli sokak ve caddeler ile hanelerin elektrikle aydınlatılabilmesi için fizibilite çalışmaları da yaptırmıştır. 18 Ağustos 1918 tarihinde yabancı bir mühendise Edremit'in 1/1500 ölçekli haritasını ve şehir planını çizdirmiş ve kanalizasyon inşaatını da başlatmıştır¹¹⁴. İlk futbol sahası, 'Er Meydanı' denilen yerde onun kaymakamlığı zamanında yapılmıştır. Nitekim Edremit İdman Yurdu, ilk müsamesini bu futbol sahasında sergilemiştir¹¹⁵. Aynı yerde Edremit İdman Yurtlular tiyatro sahnesi de inşa etmiştir. Hatta Hamdi Bey, sahne dekorlarını bizzat boyamıştır. Önce 'Şair' akabinde 13 Şubat 1919 Perşembe gecesi Darüleytam yararına 'Sultan Cem' piyesi, sahneye koyulmuştur. Edremitliler'in heyecanla seyrettiği oyunlara yoğun ilgi olmuştur. Mektebe de epey bir gelir kalmıştır¹¹⁶.

Köprülülü, kazaya sadece fiziken hizmet etmemiştir. Edremit'in genelindeki mektepleri ve talebeleri de ihmal etmemiştir. Edremit İdadisinin eksik eğitim kadrosu tamamlanmıştır. Bir maarif müfettişi gibi sık sık mektepleri teftiş etmiştir. Hatta idadide ders bile vermiştir¹¹⁷. Örgün eğitimin haricinde matbaa, gazete ve mecmua aracılığıyla eğitimin ve haberlerin halka yayılmasını da temel hedef belirlemiştir. Bu arzusu için pedalla çalışan bir matbaa faaliyete geçmiş; yerel bir dergi de okuyucuyla buluşmuştur. Neredeyse bütün Edremit Körfezi'nin baskı ihtiyacını karşılayan matbaa, Darüleytam binasının kuzeyinde yer alan çıkmaz bir sokaktaki eve kurulmuştur. Neşriyatın olumlu tarafı ağır basınca hiç vakit kaybetmeden aynı matbaada Sağlık Eczanesinin sahibi İsmail Avni Bey'in teşebbüsüyle 25 Mayıs 1919 tarihinde 'Yeni Edremit' isimli mecmua da basılmıştır¹¹⁸. Bu süreli yayın, Edremit işgal edilinceye kadar neşredilmiştir¹¹⁹. Te-

mel ve zaruri ihtiyaçların tam olarak karşılanamadığı yokluk günlerinde Hamdi Bey, her zaman yerel basını kuvvetlendirmiş ve onlara destek olmuştur. Edremit'teki başarılarını takdir eden Karesi Mutasarrıfı Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey, Hamdi Bey'in ya birinci sınıf kaymakamlığı terfi etmesini ya da bir nişanla ödüllendirilmesini Dâhiliye Nezaretinden talep etmiştir¹²⁰.

Mütareke Sonrası Edremit

Osmanlı Devleti'ni fiilen sona erdiren ve ülkenin işgalinin hukuki zeminini oluşturan Mondros Mütarekesi'yle Ayvalık'a Hatkinson isimli bir İngiliz yüzbaşı temsilci olarak atanmıştır. İngiliz subay, temaslarda bulunmak üzere Hamdi Bey'i ziyaret edeceğini önceden haber vermiştir. Talep, Edremit Kaymakamı tarafından uygun görülmüştür.

1919 yılının bahar ayları hep İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haber ve söylentileriyle geçmiştir. Zaman ilerledikçe haberler söylenti olmaktan çıkmış ve ciddileşmiştir. İşgal olursa ne yapacaklardı? Bu nedenle önceden birtakım tedbirler almışlardır. İlk olarak 4 Mart 1919 tarihinde Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi, Burhaniye Kaymakamı Özdemir Salim (Günday)¹²¹, Pelitköylü Mehmet Cavit (Demir)¹²², Muzaffer Süreyya ve Eczacı Avni İsmail Beylerin önderliğinde "Edremit, Burhaniye ve Havalisi Müdâfaa-ı Hukuk-ı Millîye Cemiyeti" kurulmuştur. Körfezde yaşayan yüz binlerce Müslüman Türk, yaşam haklarını ve egemenliklerini tehditte görmeleri üzerine faaliyete geçirdikleri bu cemiyetin Katib-i Umûmisi İsmail Bey imzasıyla 4 Mart 1919 tarihinde gazetelere bir basın bildirisi gönderilmiştir. Bildiride: "*Cemiyetin fırka emellerinin fevkinde olarak vatanın yüksek menfaatlerini kendisine şiar edindiği*" ifadeleri yer almaktadır. Onlar, haklarını korumak için her türlü çareye başvuracaklarını açıkça dile getirmiştir¹²³.

Cemiyetin yaptığı en önemli faaliyetlerden biri de kuruluşundan bir gün sonra Edremit'te düzenlediği mitingdir. Edremit Körfezi'nin, Büyük Devletlerin yönetimine bırakılacağı söylentilerinin yaygınlaşması üzerine Kaymakam Hamdi Bey, bir miting düzenleme önerisinde bulunmuştur. Teklif Salih Reiszâde Muammer¹²⁴, Eczacı Avni İsmail ve Ruhi Naci (Sağdıç)¹²⁵ Beyler tarafından münasip görülmüştür. Derhal girişimlere başlanarak Konakönü Meydanı'nda bir miting tertip edilmiştir.

Fotoğraf 12: Muammer Bey,
Gıyas Yetkin'den

5 Mart 1919¹²⁶ tarihinde gerçekleştirilen ve Edremit pazarının kurulduğu çarşamba gününe rast getirilen mitingde, Salih Reiszâde Muammer ve Ruhi Naci Beyler, birer konuşma yapmıştır. Gayet heyecanlı geçen mitingde Edremitliler, işgale karşı direneceklerinin ilk mesajını buradan açıkça kamuoyuna paylaştılar. Hatta aynı gece, millî duygular kabarmış ve bir de fener alayı düzenlenmiştir.

Edremit Mitingi büyük yankı uyandırmıştır. Miting sonrasında hazırlanan ortak metne katılımcılar imza atmıştır. Bütün dünyaya hitaben kaleme alınan, yabancılara hakimiyetine karşı millî bir duruşu ifade eden

bir telgraf da İstanbul basınına gönderilmiştir¹²⁷. Edremitlilerin Hariciye Nezaretine çektikleri telgrafta da Rum nüfusunun İslam nüfusuna oranla çok daha az olduğu belirtilerek bu oranın ancak sekizde bir olabileceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla nüfus çoğunluğundan dolayı yabancı bir devletin idaresi altına girmelerinin mümkün olmayacağını ve bu durumun Wilson Prensiplerinin 12. maddesine aykırı olduğu açıkça ortaya koyulmuştur. Hariciye Nezaretine gönderilen telgrafın devamında şu ifadeler yer almaktadır.

Fotoğraf 13: 1 Numara Edremit Kaymakamı Hamdi Bey,
6 Numara Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey, Zekeriya Özdemir'den

“Dün öğle vakti Edremit ve yöresi halkından binlerce kişi toplanarak olağanüstü millî gösterilerle ilelebet Osmanlı bayrağı altında yaşamaya karar verip yemin ettik. Beş yüz küsur yıldan beri bu vatan için ecdadımızla beraber kanımızı döktükten sonra yabancıların güttükleri tahammülsüz davaya susup boyun eğmektense ölmeye hazır olduğumuzu bütün cihana ilan ederiz”¹²⁸

Edremit’te düzenlenen miting ve Edremit, Burhaniye ve Havalisi Müdâfaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyetinin faaliyetlerinden tedirgin olan Dahiliye Nezareti, 10 Mart 1919 tarihli bir yazısında Ayvalık’ta bulunan İngiliz Mümessili Yüzbaşı Hatkinson’un Edremit ve Burhaniye’ye geleceğini kaymakamlıklara bildirmiş; kendisine gereken ilgi ve nezaketin gösterilmesini istirham etmiştir¹²⁹. Bunun üzerine Hatkinson, 13 Mart 1919 tarihinde Ayvalık’tan bir torpidoyla hareket ederek Akçay İskelesi’nden karaya ayak basmış oradan Edremit’e gitmiştir. Kaymakamlıktaki buluşmada İngiliz temsilci, ilk olarak Hamdi Bey’den Edremit’teki Rum çocukları arasından Hristiyanlıktan İslam’a geçenlerin olup olmadığını sormuştur. Kaymakam soruya, biraz da bunu şimdi nerden çıkartınız edasıyla böyle bir durumun asla yaşanmadığı karşılığını vermiştir¹³⁰.

Fotoğraf 14: Edremit, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:19-1

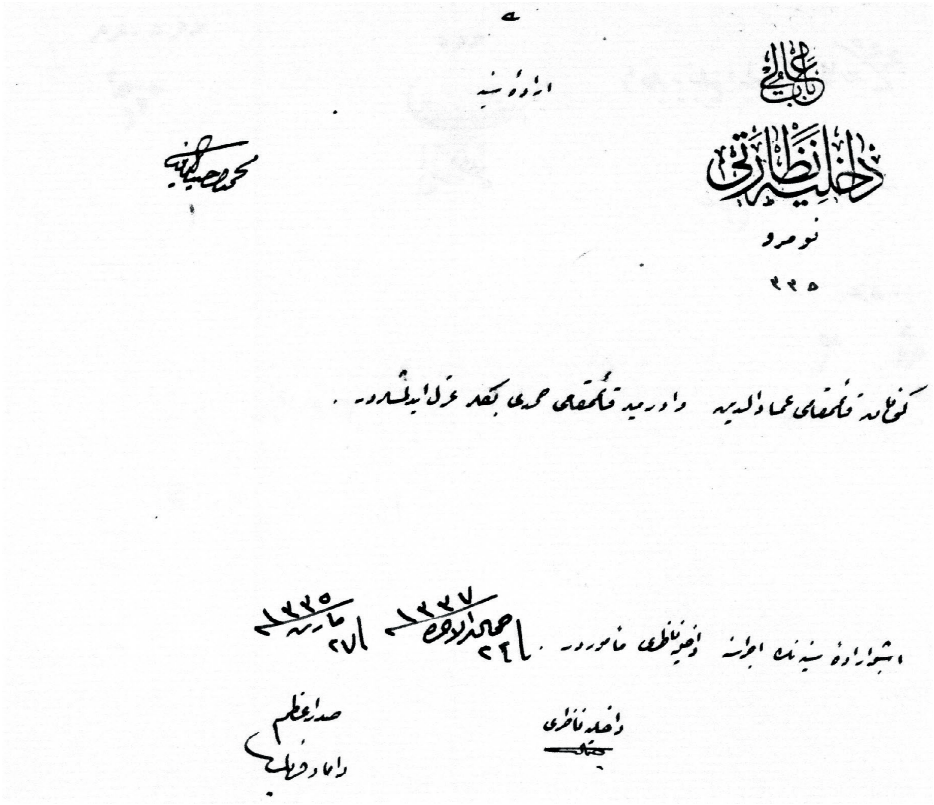
İkinci soru biraz daha geneldir ve tüm Edremitlileri kapsamaktadır. Hatkinson, bölge ahalisinin İngiliz mandası ve himayesi talep ettiğini; soruya ilaveten kaymakamın

şahsi görüşünü de belirtmesini rica etmiştir. Hamdi Bey: “Edremitlilerin böyle bir talebinin olmadığını soğuk ve sert bir dille” ifade etmiştir. Ayrıca sorunun kaynağını kendisine sormuştur. Hatkinson: “Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarları” karşılığını vermiştir. Bu karşılık üzerine Hamdi Bey: “Bu sözlerin hayal ürünü olduğunu” söylemiştir. Görüşme gergin ve verimsiz bir şekilde sona ermiştir. İngiliz temsilci geceyi Edremit’te geçirmiştir.

Zekice bir adım atan Hamdi Bey, gecedan itibaren tedbir almıştır. Sevimsiz ve gergin bir ortam oluşmaması için temsilcinin Edremit’ten ayrılacağı ertesi güne -14 Mart-kadar Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları evlerinde gözetim altında tutulmuş ve dışarıya çıkmalarına izin verilmemiştir¹³¹. Hatkinson’un, Edremit’te bulunduğu zaman zarfında zahire ambarlarını, iskeleleri ve kazayı incelediğine dair bir yazı Edremit Kaymakamlığı tarafından Dâhiliye Nezaretine telgrafla bildirilmiştir¹³². Hamdi Bey, yenik bir devletin mülkî amiri olarak galip devletin temsilcisiyle müsavi şartlarda görüşmüş hem devletin hem de kendinin onurunu ayaklar altına aldırılmamıştır. Görüşme teklifini nazikçe kabul etmiş lakin yerini kendisi belirlemiştir. Verdiği cevaplar da müstakil bir devletin temsilcisi üslubundadır.

Öte yandan işgal haberlerinin tedirginliği bütün Batı Anadolu’yu kaplamıştır. Bölgedeki kanaat önderleri ve sivil toplum örgütleri, bir yol haritası çıkartmak amacıyla İzmir’de bir Müdâfaa-i Hukuk Kongresi planlamış ve tarih olarak 17 Mart 1919 belirlenmiştir. Kongreye, civar mülki birimlerden üçer kişi davet edilmiştir. Edremit, kongrede Müftü Hafız Cemal Efendi, Salih Reiszâde Muammer Bey ve Eczacı Avni İsmail tarafından temsil edilmiştir. Yine Burhaniye’den de Hoca Mehmet Bey, Pelitköylü Mehmet Cavit ve Hacı Ali Beyler katılmıştır¹³³. Kongreden muhtemel bir işgale karşı direnilmesi, Düvel-i Muazzama nezdinde girişimde bulunulması ve “Redd-i İlhak Cemiyeti” adıyla her yerde bir cemiyet kurulması kararı çıkmıştır¹³⁴. Direnişin mayası, bu toplantıda çalınmıştır.

Kaymakamın tüm çabaları, Edremit’te olası bir işgale karşı halkın hazır bulunuşluk ve katılım düzeyini artırmak içindir. Teşkilatçı kimliğiyle Hamdi Bey, sadece Edremit’i değil başta Burhaniye ve Havran olmak üzere tüm Körfez Bölgesi’ni harekete geçirmiştir. Hem de merkezi otoritenin oldukça zayıfladığı, farklı kabinelerin kurulmasına rağmen daha çok direnişe karşı olumsuz tavır takınan Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın iktidarda olduğu bir dönemde... Zira Damat Ferit Hükümetleri, yereldeki direnişlere muhalefet etmektedir.

Belge 13: Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamlığından Azledildiğine Dair Sultan Vahdettin, Sadrazam Damat Ferit Paşa ve Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Paşa İmzalı
28 Mart 1919 Tarihli İrâde-i Seniyye, BOA Arşivi

Yeni Osmanlı Hükümeti'nin en önemli gündemlerinden biri de İttihat ve Terakki Fırkası'na ve mensuplarına yönelik sert tutumudur. Her yerde olduğu gibi Edremit'te de bir İttihatçı/İtilafçı kavgası almış başını gitmiştir. Dolayısıyla II. Meşrutiyet Devrinde beri İttihatçı kimliğiyle bilinen Hamdi Bey'in bu tavırları, Edremit'te İngilizlerle irtibat halindeki Hürriyet ve İtilaf Fırkası sempatanlarının dikkat çekmiştir. Onlar, Hamdi Bey'den Edremit'in Aşağı Çarşı'da yer alan İttihat ve Terakki Kulübü'nün kapatılmasını talep ettiler. O sıralarda Kaz Dağları civarındaki eşkıya takibiyle meşgul olan Köprülülü, isteklerini reddetmiştir¹³⁵. Talebin kabul edilmeyişi aralarındaki bağları büsbütün koparmıştır. Dolayısıyla Hamdi Bey muhalifleri, gelişmelerden rahatsız olmuşlar ve kaymakamı sürekli İstanbul'a şikâyet etmiştir. Şüphesiz sadece partililer mi rahatsızdı? Tabi ki Edremit'te menfaatleri bozulan kamu görevlileri, tacirler, esnaf-

lar ve İtilaf Devletleri'nin temsilcileri de ondan hiç memnun değildir. Esasında kaymakam hakkındaki dedikodu düzeyindeki ithamlar, daha Damat Ferit Hükümeti kurulmadan evvel 1919 yılının ilk ayından itibaren artış göstermiştir. Nitekim 18 maddelik en kapsamlı şikâyet Mal Müdürü Hacı Ahmet Efendi ile Edremit Kapıcıbaşı Mahallesi ahalisi tarafından 11 Ocak 1919 tarihinde Dâhiliye Nezaretine yapılmıştır. Dilekçedeki ithamlar, onun İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeliği ve memuriyet sicilinin kötü ve yetersizliğiyle başlamaktadır. Hamdi Bey'in Edremit'teki kaymakamlık döneminde birtakım usulsüzlükler ve yolsuzluklar yaptığına dair dilekçede özetle şu hususlar bulunmaktadır:

“1917 yılına ait zeytin ve zeytin yağı bedellerinin üreticiye ödenmemesi, 1918 yılında Darüleytam için toplanan kitap paralarının akıbeti, aynı yıl Aşağı Çarşı Mahallesinin kanalizasyon giderleri için Edremitlilerden alınan yardımın durumu ve kanalizasyonun inşaatı esnasında harmanlarından mahrum edilen çiftçilere angarya yüklenmesi, kanalizasyonun inşa edilirken su yolu bozulan köylünün mağdur edilmesi, yıllık geliri 2.000 lira olan su yolundan dolayı kamu zararı oluştuğunu ve zararın tazmini için Edremit Belediye Başkanı Arif Bey'i ikna ettiği, Çıkrıkçı Mahallesine ekilen mahsulün gelirinin nereye gittiği, Rum Mektebi'nde keyfine mahsus oyun oynatmak, Turhanbey Mahallesi Muhtarı Havranlı Muharrem ile Gazi İlyas Mahallesi Muhtarı Halim Efendileri jandarma ve polis vasıtasıyla darp ettirmek, bazı yerlerin yıllık zeytin gelirine el koymak, memur ve ahaliye verilen şeker ve pirinç dağıtımında usulsüzlükler, Edremitli bazı Rumların mallarının ihalesiz satışa çıkarılması, Karaaydın karyesine iskân edilen Arnavut muhacirlerin eşkıyalık yapmaları üzerine gönderilen jandarmaların öldürülmesi sonrası yaşanan gelişmeler, Edremit İnas (Kız) Mektebi idari ve eğitim kadrosundaki iltimaslar, Darüleytam için halktan gönülsüz zorla ve yüklü miktarda temel ve zaruri madde bağışı toplaması, yanındaki memurları çapulculuğa sevk etmesi ve Bandırma Beşinci Ordu Menzil Müfettişliğinden gelen zeytin bedellerini emekleri olanlara verdirmemesi...”¹³⁶.

Mütareke günlerine tesadüf eden hazımsızlıktan doğan yukarıdaki iddialar doğru olsaydı şayet resmen görevden alındıktan sonra hiçbir yetkisi olmadığı halde Hamdi Bey, başta Edremitliler olmak üzere civar halkı, sonunda ölüm olan işgale karşı vatan için canlarından ve mallarından nasıl vazgeçirebilirdi? Şüphesiz gönüllerde sağlam bir mevzi edinemeyen azledilmiş bir mülki amir, sevilme ikna kabiliyetini kullanamazdı. İktidar dönüşümünü fırsat bilen Hamdi Bey karşıtı Edremitli çıkar grupları, o görevden alınincaya kadar başkentte olan baskılarını aralıksız devam ettirmiştir.

Fotoğraf 15: Edremit, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:19-2

Bazen de bir telgrafla mevcut durumu ve nerede olduğu ihbar edilmiştir. Örneğin Edremit Genç Reisi Ahmet isimli bir şahıs, 17 Mart 1919 tarihinde Dâhiliye Nezaretine çektiği bir telgrafta: “Hamdi Bey’in hala Edremit Kaymakamı olduğu haberini İstanbul’a ileterek” süreci tetiklemek istemiştir¹³⁷. Tüm muhalif kanatlar, ortaklaşa Osmanlı Hükümeti’ne etkilemişler ve neticede Hamdi Bey, 28 Mart 1919 tarihinde görülen lüzum üzerine görevinden uzaklaştırılmıştır¹³⁸. Yerine önce vekâleten Elmalılı Kadı Mehmet Mansur Efendi, daha sonra Ordu Kaymakamı asaleten atanmıştır¹³⁹. Ayrıca ona yakın memurlar da ya görevden el çektirilmiş ya etkisiz hale getirilmiştir¹⁴⁰. Azil kararı, Edremitlileri hiç memnun etmemiştir ama ellerinden başka ne gelebilirdi ki? Edremitliler karara karşı sessiz kalmış lakin yetkisiz sabık kaymakamın daha sonra iş-gale karşı verdiği tüm kararların arkasında durmuşlar ve desteklemişlerdir.

Hamdi Bey, görevden alınmasına rağmen çok sevdiği ve mesai yaptığı topraklardan ayrılmamıştır. Burhaniye’de mukim teyzesinin yanına taşınmıştır. Yeni kaymakam vekili, her ne kadar Hürriyet ve İtilaf Fırkası’ndan olmasa da fanatik partililerin kolaylıkla etkileyeceği zayıf bir karakterdedir. Edremitli Hürriyet ve İtilaf Fıkralıların Hamdi

Bey'e öfkesi görevden aldirmekle dinmemiş hatta onun gözaltına alınması kararını bile çıkarttırmışlardır¹⁴¹. Gözaltı kararıyla ilgili tebliğ, Dâhiliye Nezaretinde Edremit Kaymakamlığına ulaştığında vekil kaymakam çok telaşlanmıştır. Hemen gelen emri Edremit jandarma komutanıyla paylaşmış ve ona akıl danışmıştır. Komutan, Hamdi Bey'in artık Edremit'te ikamet etmediğini dolayısıyla evrakı yeni taşındığı Burhaniye'ye havale etmesi teklifinde bulunmuştur. Böylece sorumluluk, Burhaniye Kaymakamlığına ve Jandarma Komutanlığına atılmıştır¹⁴². Çünkü Dâhiliye Nezaretinin kararını uygulamanın Edremitlilerin aşırı tepkisini çekeceği muhakkaktır. Dolayısıyla kaymakam ve jandarma komutanı, gözaltı kararını uygulamaya cesaret edememiştir.

Fotoğraf 16: Sağda Hamdi Bey, Solda Karesi Mutasarrıfı Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey, Ortada Hilmi Bey'in Oğlu (Edirne/1914), Adnan Ergeneli'den

Sorumluluk, Burhaniye Jandarma Komutanı Hüsnü Bey'e geçmiştir. Ancak Hürriyet ve İtilaf Fırkalılar, kararı Hüsnü Bey'in de uygulamayacağını bildikleri halde onu da değiştirmek için teşebbüste bulunmuşlar lakin başarısız olmuşlardır. Zira bir değişiklik Hamdi Bey'in gözaltına alınması anlamına gelmektedir. Komutan Hüsnü, gelişmelerden Hamdi Bey'i ivedilikle haberdar etmiştir. Hamdi Bey, görevi kesinlikle bırakmaması için Burhaniye Jandarma Komutanı Hüsnü Bey'i tembih etmiş ve baskı yapanlara da Karesi Mutasarrıfı Ahmet Hilmi

Bey'den görevi bırakmamak için emir aldığını dillendirmesini rica etmiştir. Hamdi Bey, sınıf arkadaşı ve dostu Karesi Mutasarrıfı Ahmet Hilmi Bey ile jandarma komutanının telefonla görüşmesini sağlamıştır. Mutasarrıf, kesin bir dille komutanın görevine devam etmesi talimatını vermiştir¹⁴³. Dolayısıyla netameli süreç, Hamdi Bey'in zekice hamleleriyle geçirilmiştir. Hem kendini hem de Burhaniye Jandarma Komutanı Hüsni Bey'i korumuştur. Şüphesiz bu cesur kararları almasının perde arkasında halk sevgisi ve bireysel bağlantıları yatmaktadır.

Hamdi Bey, kaymakamlık görevinden uzaklaştırıldıktan sonra bir kenara çekilmemiş, hep mücadele etmiştir. Çünkü karakteri yılgınlığı ve kaybetmeyi kabul etmemektedir. Henüz görevden alınalı 20 gün olmuşken bile kaymakamlığı devrinde önceden planladığı fakat gerçekleştiremediği Darüleytam Mektebi yararına bir at yarışı etkinliğini yakından takip etmiştir. Edremit'teki eski dostlarıyla iletişime geçmiş ve tertip heyetini yönlendirerek tüm engellere rağmen 24 Nisan 1919 tarihinde at yarışı düzenlenmiştir¹⁴⁴. Satışa sunulan biletler, günler öncesi tükenmiş ve Edremitliler akın akın at yarışının yapılacağı alanı doldurmuştur. Hakkında gözaltı kararı bulunan Hamdi Bey, heybetli ve cesur bir edayla at üstünde sırtında tüfeğiyle karizmatik bir lider kimliğiyle coşkulu tezahüratlar ve alkışlar eşliğinde alana girmiştir. Doğruca Darüleytam talebelerinin yanına gitmiş ve onlarla sohbet başlamıştır. O sırada at yarışını seyreden Edremit Kaymakam Vekili Elmalılı Kadı Mansur Efendi, hazır buraya kadar gelmişken Hamdi Bey'i tutuklama teşebbüsünde bulunmak istemiştir lakin jandarma komutanı ortamın müsait olmadığını ve halkın tepkisini engellemeyecekleri belirterek kaymakamı bu fikrinden vazgeçirmiştir¹⁴⁵. At yarışı müsabakası şunu göstermiştir ki Hamdi Bey, hala bölgede çok sevilmekte ve halk desteği arkasındadır. Gözaltı kararını hiçe sayan cesurca hareket eden ve popüler kimliğiyle Hamdi Bey, hala karar alma süreçlerinde etkindir.

İzmir İşgal Ediliyor

“Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi Anadolu'nun işgaline kapı aralamış ve onu savunmasız bırakmıştır. Ayrıca Düvel-i Muazzama, Paris Barış Antlaşması'yla İzmir ve

Batı Anadolu topraklarını daha evvelki gizli antlaşmalara aykırı bir şekilde İtalya'dan alarak Yunanistan'a vermiştir. Dolayısıyla işgalin siyasi ve hukuki zemini önceden hazırlanmıştır. Aslında Yunanlıların İzmir'e asker çıkartma çabaları, 15 Mayıs'tan bir gün önce derinden hissedilmeye başlamıştır. Zira 14 Mayıs 1919 tarihinde İngiliz Amiral Calthorpe aracılığıyla 17. Kolordu Komutanı'na, Mütareke mucibince İzmir'in İtilaf Devletleri'nin desteklediği Yunan kuvvetlerince işgal edileceği haberi verilmiştir. Ayrıca Osmanlı Hükümeti de bilgilendirilmiştir. Bu bilgi, 14 Mayıs gecesi saat on bir sularında, Calthorpe'dan gelen ikinci bir notayla teyit edilmiştir. Nitekim şehirde ciddi bir direniş sergilenmemesi amacıyla işgalden çok kısa bir süre önce Osmanlı makamları haberdar edilmiştir.

Yunanlılar, 15 Mayıs 1919 günü sabahın erken saatlerinden itibaren İzmir'e asker çıkartmaya başlamışlardır. Kordon'dan ilerleyen Yunan askerlerine ateş açılmıştır. Bu teşebbüs, işgalciler için kaçırılmaz bir fırsat yaratmıştır. Dolayısıyla Yunan askerleri, hükümet binası ile Sarı Kışla çevresini yaylım ateşine tutmuşlardır. Yunan askerleri yağma ve katliam başlatmış; saldırıda yüzlerce Türk hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Başpiskopos Hrisostomos'un kıskırtmasıyla Rum saldırılarının dozajı artmış, taşkınlıklar had safhaya ulaşmıştır¹⁴⁶.

Aynı gün İzmir'in işgal haberini o sırada Altınoluk'ta Midillili Tevfik Bey'in düğününde bulunan Hamdi Bey, Edremit Telgraf Müdürü Kâzım Bey'e gelen bir telgraf-tan öğrenmiştir. Kara haberi hemen yakın çevresiyle paylaşmış ve ilk şok atlatıldıktan sonra Edremit'e gitmeye karar vermiştir. Hiç vakit kaybetmeden Edremit İdman Yurdunda¹⁴⁷, Edremit eşrafından müsait olanların katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Müzakereler sonucu hiç vakit kaybedilmeden işgale karşı direnmek için bir teşkilat kurulması kararlaştırılmıştır¹⁴⁸. Mücadeleye bütüncül bakan Hamdi Bey'in, aynı gece Edremit'ten sonra ikinci durağı Burhaniye olmuştur. Burhaniye Belediye binasında başta eşraf olmak üzere farklı sınıf ve grupların temsilcilerinin katıldığı geniş tabanlı bir toplantı yapılmıştır. Oradan da Müderris Şükrü¹⁴⁹ Efendi'nin başkanlığında bir Redd-i İlhak Cemiyetinin kurulması ve işgale karşı direnilmesi kararı çıkmıştır¹⁵⁰. Zaten Köprülülü'nün ön ayak olduğu toplantılardan başka ne çıkabilirdi ki? Yaşamak için silaha sarılmak lazımdı.

Hem Edremit'teki hem de Burhaniye'deki her iki toplantıdan gönüllülerden oluşan silahlı bir teşkilat oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bunun için insan kaynağına, silah ve cephaneye ihtiyaç vardır. Bölgedeki vatanperverlerin varlığından dolayı insan sıkıntısı yaşanmamıştır lakin daha çok silah ve cephaneye ihtiyaç duyulmaktadır. Neredeyse silah ve cephane insandan daha önemli hale gelmiştir. Bunun için ilk adım, Burhaniye Jandarma Karakolu demirbaşına kayıtlı 200 civarındaki silahın ele geçirilmesiyle atılmıştır. Çünkü bu silahların Balıkesir'e gönderileceği dedikodusu yayılmıştır. Burhaniye Jandarma Komutanı Hüsnü Bey ile iyi ilişkiler içerisindeki Hamdi Bey, depodaki silahları komutanın rızasıyla ancak haberi yokmuş gibi davranarak almıştır. Emir komuta zinciri içerisinde Hüsnü Bey'in yasal bir takibata uğramaması için jandarma karakolunun deposunun Hamdi Bey ve adamları tarafından gasp edildiği hikayesi uydurulmuştur¹⁵¹.

İzmir'den sonra civar bölgelerin de işgal edileceği aşîkârdır. Yunan askerî harekâtı Anadolu'nun iç kesimlerine kadar ilerleyeceği muhakkaktır. Gelişmelerden sağlıklı haber isteyen Edremit ve Burhaniye Redd-i İlhak Cemiyeti mensupları, bir yol haritası çıkarabilmek için Hamdi Bey'i yüz yüze görüşmek üzere Ayvalık'taki 172. Alay Komutanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey'e temsilci olarak göndermiştir. Hacı Tâli, Posta Müdürü Hacı Zihni ve Jandarma Komutanı Hüsnü Beyler de ona nezaret etmiştir. Görüşme, Ayvalık'ın işgalinden dört gün önce 23 Mayıs 1919 tarihinde Edremit ile Gömeç arasında bir yerde gerçekleşmiştir. 172. Alay Komutanı, Hamdi Bey'den kendine destek olabilmek için Burhaniyelilerden mürekkep 150-200 kişilik bir milis kuvvet hazırlamasını talep etmiştir¹⁵².

Hamdi Bey, güvendiği adamları vasıtasıyla bölgeye haber salmış ve kısa sürede Ayvalık, Gömeç ve Edremit ahalisinden müteşekkil dört bölüklü bir milis taburu hazır hale gelmiştir¹⁵³. Aslında baktığımızda Gömeç'te ikili arasındaki temas sıradan bir görüşme değildir. Esasında Millî Mücadele ve Kuvâ-yi Millîye doğmaktadır. Balkan Savaşları sırasındaki gayr-i nizami harp tecrübesine sahip Hamdi Bey, Edremit Körfezi'ni kısa sürede teşkilatlandırmış ve silahlı mücadeleye hazırlamıştır.

Öte yandan Edremit ve Burhaniye'deki direnişi kırmak için 24 Mayıs 1919 tarihinde Balıkesir'den bölgeye, aralarında Macit Hoca, Vehbi ve Gönenli Osman Beylerin

yer aldığı bir nasihat heyeti gelmiştir¹⁵⁴. Heyet, her türlü askerî harekâtın ve direnişin İstanbul'daki hükümeti zor duruma düşürdüğünü, büyük devletlere karşı koymanın imkânsız olduğu, hükümetin her şeyi düşündüğünü ve gerekli adımları yabancı devletler nezdinde attığını ve işgale karşılık konulmamasını Körfez ahalisine tembihlemiştir. Bu sözler, vatandaşları teskin etmekten ziyade kurtuluş ve direniş arzularını daha da kamçılamıştır. Heyetle görüşenlerden biri de Hamdi Bey'dir. Aralarında soğuk rüzgarların estiği, ortamın buz kestiği bir diyalog yaşanmıştır. Sabık kaymakam, direnişin gerekliliğini vurgulayan coşkulu bir konuşma yapmıştır. Hatta heyete zorluklar çıkartmış ve onların halkla temasını kesmeye çalışmıştır. Dolayısıyla nasihat heyeti, istediğini alamadan aynı gece Balıkesir'e dönmek zorunda kalmıştır¹⁵⁵.

İzmir'in işgalinden sonra süratle beklenen ancak hiç istenilmeyen kara gün yaklaşmaktaydı. Aslında Ayvalık'ın işgal edileceğini Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri Bey, 26 Mayıs 1919 tarihinde İstanbul'a bildirmiştir. Bunun üzerine Mustafa Sabri Efendi başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, kabinde bulunan Eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa ve arkadaşlarının da gayretiyle, ertesi gün Dâhiliye Nezareti kanalıyla Balıkesir Mutasarrıflığına şu talimatı vermiştir: "İşgale karşı konulması, gerektiğinde geri çekilmek de dâhil olmak üzere, askerinin esir düşmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasını" emretmiştir¹⁵⁶. Alınan tüm önlemlere rağmen korkulan başa gelmiş ve 28 Mayıs 1919 tarihinde iki Yunan torpidosu, Dalyan Boğazı'nı geçerek Ayvalık Limanı'na demir atmıştır¹⁵⁷. 26 Mayıs 1919 tarihinin Hamdi Bey açısından bir başka önemi de Demirköy Kaymakamıyken Rumların tehcir etmesi yüzünden Eski Demirköy Jandarma Komutanı Mülazım-ı Evvel Kasım Efendiyle İstanbul'daki Divân-ı Harbi Örfi Müdde-i Umûmîliği (savcılığı), sevk edilmiştir. Savcılık, Hamdi Bey'in nerede görev yaptığını tespit edemediği için ilgililerin süratle İstanbul'a gönderilmesine dair hukukî süreç resmi birimler arasında birçok yazışmaya konu olmuştur¹⁵⁸. Uzun yazışmalardan sonra Hamdi Bey'in Edremit Körfezi civarında olduğu tespit edilmiştir. Lakin jandarmanın mevcutlu olarak savcılığa gitmediği aşîkârdır. Zira son nefesine kadar Balıkesir ve Çanakkale coğrafyasından ayrılmamıştır. Yargılama safahatı Hamdi Bey, vefat ettikten sonra da devam etmiştir. Sanık eski Demirköy Kaymakamının Biga olaylarında öldüğü anlaşıldığı için dosyası kapanmıştır¹⁵⁹.

Fotoğraf 17: Ali Çetinkaya, ATAM Atatürk Ansk.

Yunan komuta heyeti, işgali daha fazla geciktirmek istemiyordu ve aynı gece -28/29 Mayıs- Ayvalık'ın işgal emrini vermiştir. Karaya ayak basan Yunan birliği, hiç ummadığı bir şekilde 172. Alayın direnişiyle karşılaşmıştır. Çatışmalar, sabaha kadar aralıkla devam et-

miştir. Öte yandan Ayvalık'ın işgal edileceği haberini alan Hamdi Bey, 60 kişilik bir milis kuvvetle süratle bölgeye intikale başlamış ve karargâhını Kerem Köy'ünde kurmayı planlamıştır. Ayrıca etrafa haber salarak takviye istemiştir. Yarbay Ali Bey, daha muhkem bir savunma hattı kurmak amacıyla birliklerine iç kesimlerdeki zeytinliklere çekilmesi emrini vermiştir. Bunun üzerine Yunan birlikleri ileri harekâtına devam etmiş ve 29 Mayıs 1919 tarihinde Ayvalık ilçe merkezine tamamen hâkim olmuştur¹⁶⁰. Bu arada Karesi Mutasarrıfı Hilmi Bey, direnişi yerinde görmek için 2 Haziran 1919 tarihinde Edremit üzerinden Ayvalık Cephesi'ne hareket etmiştir¹⁶¹.

Hamdi Bey, Ayvalık'ın işgalinden ancak beş gün -3 Haziran 1919- sonra telefonla sürekli temasta bulunduğu; işgalin akabinde Murateli köyüne kadar çekilen 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey ile buluşabilmiştir. Ayrıca Hamdi Bey'in talimatıyla Koyuneli bucağından 300 kişilik bir milis kuvvet de Ayvalık'a doğru harekete geçmiştir. Hatta eşkıyalık yapan çeteler bile Yunan işgali karşısında eski alışkanlıklarını bir kenara bırakarak mücadeleye başlamıştır¹⁶². Yunan askerî harekâtına karşı Ayvalık'ın hemen doğusundaki sırtlarda bir cephe tahkim edilmiş ve Yunan ilerleyişi geçici olarak durdurulmuştur. Bu cephe, aynı zamanda Batı Anadolu'nun ilk direniş cephesi ve hattıdır. Bunun üzerine İngiliz ve Yunan temsilciler, Türk tarafıyla temasa geçme arzusunda olduklarını iletmiştir. İlk temas, 5 Haziran 1919 tarihinde Ayvalık-Gömeç

yolu üzerindeki Belediye Çeşmesinde gerçekleşmiştir. Taraflar arasında mutabakatın yapıldığı yerin ismini taşıyan bir de protokol imzalanmıştır¹⁶³.

Eski Edremit Kaymakamı, bir hafta kadar Ayvalık'ta kaldıktan sonra yeni insan kaynağı temin etmek için 25 süvarinin eşliğinde 10 Haziran 1919 tarihinde Edremit'e hareket etmiştir. Hiç vakit kaybetmeden Edremit İdman Yurdunda bir toplantı yapılarak gelişmeler masaya yatırılmış ve neler yapılacağı tartışılmıştır. Asker toplama işiyle ilgilenecek bir 'kumanda heyeti', lojistik ve levazım için de bir 'iaşe heyeti' oluşturulması kararlaştırılmıştır¹⁶⁴. Tellaloğlu Hacı Mustafa ve Helvacı Koca Efe Ahmet, neredeyse tüm Edremit'i dolaşarak gönüllü asker yazmıştır. Şüphesiz direnişe devam kararı herkesi ortak paydada toplamıştır. Gönüllülerden Edremit, Havran ve Zeytinli isimlerini taşıyan üç tane bölük oluşturulmuştur¹⁶⁵. Ayrıca Hamdi Bey, muvazzaf askerler ile milis kuvvetlerini birbirinden ayırt etmek için milislerin kollarına 'Kuvâ-yi Millîye' yazan pazupantlar taktırmıştır¹⁶⁶. Hatta Zeynel Kozanoğlu, Gıyas Yetkin'e¹⁶⁷ atfen, Kuvâ-yi Millîye kavramını ilk defa Köprülülü Hamdi Bey'in kullandığını ileri sürmektedir¹⁶⁸. Her şeye rağmen Hamdi Bey, bu kavramın doğuşuna öncülük etmiş ve o ruhun yeşermesine rehberlik etmiştir.

İki Komutan Arasında İhtilaf

İki aslan aynı kafeste olur mu? Birbirlerine silah çekecek düzeyde sorunların birikmesinin altında neler yatmaktadır? 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey ile Hamdi Bey arasında doğal olarak birtakım sorunlar üremeye başlamıştır. Biri düzenli ve nizami bir birliğin diğeri halkın teveccüh ettiği bir Kuvâ-yi Millîye komutanıdır. Bir nizami birlik ile bir milis kuvvetin işleyiş mantığı birbirinden tamamen farklıdır. Ayrıca ikili arasında bir emir komuta problemi de yaşanmaya başlamıştır. Kimin kime tabi olacağı sorusuna cevap bulunamamıştır. Dolayısıyla belirsizlik aralarındaki çatışmayı ve iletişimsizliği su yüzüne çıkarmıştır. Hele Hamdi Bey'in birlik komutanıyla kendini müsavi (eşit) görmeye çalışması sorunları büsbütün tetiklemiştir. Her şeyden evvel aralarında bir doku uyumsuzluğu yaşanmıştır. Çünkü ikisi de lider karakterlidir. Kolay kolay birinin himayesine girmemek gibi huyları vardır. Özellikle Hamdi Bey, atak ve tez canlıdır. İkilinin bu nitelikleri, aralarındaki ihtilafı derinleştirmiştir. İşgal de-

vam ederken iki komutanın didişmesi hiç de arzu edilecek bir durum değildir. Çünkü problem, Yunan askerî ilerleyişini kolaylaştırmıştır.

Sahanın gerçekleri de iki komutanın ters düşmesine sebep olmuştur. Şöyle ki 12 Haziran 1919 tarihinde Bergama Yunanlılarca işgal edilince Ali Bey, emrindeki birtakım kuvvetleri Hamdi Bey'e bırakarak Bergama'ya yardıma koşmuştur¹⁶⁹. Ali Bey, Binbaşı Cemal Bey'in sevk ve idaresinde Bergama'ya taarruz emrini vermiştir. Kaza, geri alınmış lakin Yunanlılar çok geçmeden Bergama'yı ikinci kez işgal etmiştir. 172. Alay Komutanı Bergama meselesiyle uğraşırken Hamdi Bey, 18 Haziran 1919 tarihinde Ali Bey'in bilgisi dışında emrindeki kuvvetlerle Ayvalık'taki Yunan kuvvetlerine hücum etmiştir. Taarruz başarısız olmuş ve çekilmek zorunda kalmıştır. Hamdi Bey, bu taarruzun başarısız olduğu fikrinde değildir. Çünkü bütün Redd-i İlhak Cemiyetlerine gönderdiği bir telgrafta taarruzun muvaffakiyetle sonuçlandığını savunmaktadır. Hamdi Bey'in çektiği telgrafın tam metni şu şekildedir:

“Bi'l-umûm Redd-i İlhâk Hey'etlerine Bugün Ayvalık'a doğru icrâ olunan birleşik taarruz muvaffakiyetle neticelenmiştir. Düşmanın topçu ve mitralyöz ateşi altında ilerleyen fedakâr arkadaşlarımızın hareketi her türlü takdirin fevkindedir. Harekâta iştirâk eden Edremit Bölüğü ile Boşnakların cansiperane mesâ'isini sûret-i mahsûsada kaydediyorum. Edremit'in asil çocukları dört buçuk saat devam eden büyücek muhârebe ile namlarını tarihe geçirdiler. Zayıyatımız pek ehemmiyetsizdir. İnâyet-i Bârî ile düşman mağlup vatan tablis edilecektir”¹⁷⁰.

Bu hücumdan sonra Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetlerinin az sayıda olduğunu fark edince sıkıştıkları dar cepheyi genişletmek için atağa geçmiştir. Dolayısıyla Hamdi Bey, o kadar zor duruma düşmüştür ki alayın karargahını Murateli köyünden daha gerilerdeki Karaağaç köyüne nakletmek zorunda kalmıştır. Ali Bey, Bergama'dan dönünce karargahının Murateli'nden taşındığını görünce Hamdi Bey'e çok kızmıştır. Aralarında ilk soğukluk bu yüzden başlamıştır¹⁷¹. Nitekim bir daha birbirlerini görmeden bu dünyadan küs olarak ayrılmışlardır.

Bazı kaynaklar ise asker ve milis kuvvetlerin, Yunanlılara karşı Gömeç civarındaki bir çatışmada ortaklaşa mücadele ettikleri sırada 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey'in emriyle askerler çekilince, Hamdi Bey ve silah arkadaşları esir düşmekten veya şehit olmaktan son anda kurtulmuştur. İstemeyerek Karaağaç köyüne ricat etmiştir. Oldukça öfkelenen Hamdi Bey bölgeyi terk etmiştir¹⁷². İkinci problem de budur.

İkilinin arasını açan üçüncü sorun ise Hamdi Bey'in makam atlayarak doğrudan diğer komutanlıklarla ve üst makamlarla yazışma yapmasıdır. Ali Bey, kendisinin devre dışı bırakılmasını hazmedememiş ve affetmemiştir. Son olarak da Hamdi Bey'in yakın arkadaşı Binbaşı Fehmi Bey'in öldürülmesi olayının mesuliyeti Ali Bey'in üzerine kalmıştır¹⁷³. Tefrika, cephede zaafılara yol açmıştır. Nitekim Edremit ve Burhaniye Reddi İlhak Cemiyetlerinin tüm çabalarına rağmen 22 Haziran'da başlayan genel Yunan taarruzundan sonra 29 Haziran'da Burhaniye, 30 Haziran-1 Temmuz 1919 gecesi de Edremit, Yunanlıların kontrolüne geçmiştir¹⁷⁴.

Harita 2: Köprülülü Hamdi Bey'in Sındırgı-Balıkesir-Edremit ve Ayvalık Görev Rotası (1917-1919), Hakan Önal'dan

Gerilim ikiliyi ve etraftakileri çok rahatsız etmeye başlamıştır. Artık soruna bir çözüm bulunmalıydı. Zaten 24 Ağustos 1919 tarihinde Ali Bey Edremit'e gelmiştir. Onunla karşılaşmak istemeyen Hamdi Bey de Akpınar'daki bir bahçeye gitmiştir. Lakin daha fazla dayanamayan ve yanına en güvendiği adamlarını alan Hamdi Bey, Edremit Postanesini basmış ve aynı akşam telefonla hemşehrisi Albay Kâzım Bey'le irtibat kurmuştur. Problemleri birinci ağızdan kendisine anlatılmıştır. Lakin Kâzım Bey'in

arabuluculuğu da işe yaramamıştır. İki tarafı barıştırmak mümkün olmamıştır. Hatıralarını kaleme aldığı *Millî Mücadele* isimli eserinde Kâzım Bey, olayı şöyle: “İki tarafla ayrı ayrı konuşmama rağmen birkaç gün sonra birbirlerine karşı silah kullanacak derecede işi ileri götürmeleri üzerine Hamdi Bey’i Balıkesir’e [Redd-i İlhak Cemiyeti] Merkez İdare Heyeti’ne getirerek Ayvalık’tan ayırdım” nakletmektedir¹⁷⁵. Yine Hamdi Bey, Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi Başkanı Hacim Muhittin Bey ile de uzun bir telefon görüşmesi yapmış ve üzüntülerini iletmiştir. Bunun üzerine Hacim Muhittin Bey: “Siz üzülüyorsunuz ama ben ağlıyorum.”¹⁷⁶ diyerek manidar bir cevap vermiştir. İki mülkiyeli Hamdi Bey’in Balıkesir’e gelmesi konusunda mutabık kalmıştır¹⁷⁷. Ali ve Hamdi Beylerin yolları bir daha kesişmemek üzere ayrılmıştır¹⁷⁸. Hatta Köprülülü Hamdi Bey, 1919 yılının Kasım ayının ilk günlerinde Yarbay Ali Bey Afyonkarahisar mebus adayı gösterilince Ayvalık Cephesi’nden ayrılırken onunla yolda düello yapma teşebbüsünde dahi bulunmuştur. Vasıf (Çınar) ile Rauf (Orbay) Bey’in eniştesi Bahriyeli Aziz Beylerin araya girmesiyle bu düello engellenmiştir¹⁷⁹. Tüm yaşananlardan sonra Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey, muhtemelen 5 veya 6 Eylül 1919¹⁸⁰ tarihlerinde Balıkesir’e gitmek üzere Edremit’ten ayrılmıştır.

2. Bölüm Dipnotları

¹⁰⁴ Müteba İlgürel, *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, ATAM Yayınları, Ankara 1999, s. 286.

¹⁰⁵ Yücel Yiğit-Ufuk Karakuş, "Mütareke Günlerinde Edremit Körfezinde Yunan Askeri Harekâtı", *Kazdağları III. Ulusal Sempozyum Bildirileri*, Editörler: Gülendam Tümen-Fatih Satıl vd., Dileksan Matbaa, Balıkesir 2013, s. 361.

¹⁰⁶ *Ses Gazetesi*, 13 Mart 1919, s. 4.

¹⁰⁷ Edremit Kaymakamlığına Hamdi Bey'in atanmasına dair Dâhiliye Nazırı Talat Paşa tarafından Karesi Mutasarrıfı İbrahim Süreyya Efendiye gönderilen tezkire hakkında bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28. Aynı fon ve dosyada Hamdi Bey, 9 Ekim 1917 tarihinde tercüme-i hâl varakasındaki eksikliklerin giderilmesi için başvuruda bulunmuştur. Özellikle de resmi evraklarda babası Kolağası İbrahim Efendi'nin isminin geçmesini ve Mekteb-i Mülkiye mezunu olduğunun vurgulanmasını talep etmiştir. Hamdi Bey, resmen Edremit Kaymakamı olmadan evvel münhal bulunan Edremit Kaymakamlığına Cide Kaymakamı Mehmet Halil Rifat Bey, 24 Haziran 1917 tarihinde talip olmuştur. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 502, Gömlek No:7.

¹⁰⁸ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28. Bu bina uzun yıllar Edremit'te Askeri Hastane olarak kullanılmıştır.

¹⁰⁹ Su, *a.g.e.*, s. 16; Mehmet Aldan, "Akbaş Kahramanı Kaymakam Hamdi Bey", *Atatürkçü Düşünce Dergisi*, Yıl 3, Sayı: 39, Temmuz 1997, s. 17.

¹¹⁰ Gıyas Yetkin, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir 1957, s. 34.

¹¹¹ Köprülü o yıllarda Bulgarların kontrolündedir. Hamdi Bey'in güvenli bir şekilde memleketine gidip gelebilmesi için Osmanlı ve Bulgar hükümetleri arasında birtakım yazışma da icap etmektedir. Dilekçesinde hem bunu vurgulamış hem de on günlük izninin uzatılmasını da istemiştir. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

¹¹² Edremit İdman Yurdunun ilk binası, Cumhuriyet lokantasının üst katındadır. Bir de kapalı bir salonu mevcuttur. Cumhuriyet'in ilanından sonra Edremit İdman Yurdunun ismi Edremit Spor Kulübü olarak değiştirilmiş ve uzun yıllar faaliyette bulunmuştur. Gıyas Yetkin Edremit İdman Yurdunun 23 Nisan'da, Kâmil Su ise 25 Nisan'da, kurulduğunu belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gıyas Yetkin, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir 1957, s. 34; Gıyas Yetkin, *Edremit*, Türk Pazarı Basımevi, Balıkesir 1939, s. 107-112; Su, *a.g.e.*, s. 15-17.

¹¹³ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 9-10.

¹¹⁴ Gıyas Yetkin, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir 1957, s. 34; Aldan, *a.g.e.*, s. 409-417. 1918 yılında yapılan Edremit şehir planı, 1937 yılında Sait Erer isimli mühendis tarafından gözden geçirilerek Nâfia (Bayındırlık ve İskân) Vekaletinin onayına sunulmuştur. Bkz.: Gıyas Yetkin, *Edremit*, Türk Pazarı Basımevi, Balıkesir 1939, s. 51.

¹¹⁵ Yetkin, *a.g.e.*, s. 34.

¹¹⁶ Gıyas Yetkin, *Edremit*, Türk Pazarı Basımevi, Balıkesir 1939, s. 111-112.

¹¹⁷ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 10.

¹¹⁸ Yetkin, *a.g.e.*, s. 34; Kalmaz, *a.g.e.*, s. 3.

¹¹⁹ Matbaa, bölgenin işgalinden sonra ileride Halkevi olarak hizmet veren Türk Ocağı binasına taşınmıştır. Bkz.: Gıyas Yetkin, *Edremit*, Türk Pazarı Basımevi, Balıkesir 1939, s. 117-118.

¹²⁰ 18 Temmuz 1918 tarihinde Karesi Mutasarrıf Hilmi Bey, Hamdi Bey'in Edremit'teki imar, asayiş ve kamu görevlilerine karşı tutumuna dair uzun bir yazı kaleme almıştır. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

¹²¹ Mülki idare amiri olan Salim Özdemir (Günday) Bey, 1892 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Bahriye Kaymakamlarından Yarbay İbrahim Bey'dir. İlk ve orta tahsilinden sonra Mekteb-i Mülkiyeye girdi. Mektebi pekiyi derecesiyle bitirdi. Mesleğe, Bursa Maiyyet Memurluğunda başladı. Yedek Subay olarak Balkan Sava-

ş'na katıldı. Savaş sonrası 1913 yılında maiyyet memurlukları kaldırıldığı için Mudanya'nın Trilye Nahiyesi Müdürlüğüne tayin edildi. Buradan Darıca Nahiyesi Müdürlüğüne naklolundu. Salim Özdemir Bey, Araç Kaymakamlığının ardından Balıkesir-Burhaniye Kaymakamlığına atandı. Burhaniye Kaymakamlığı sırasında Ayvalık ve civarına asker çıkartan Yunanlılara karşı Burhaniye'de milis teşkilatı kurdu. Ali Çetinkaya ve Köprülülü Hamdi Bey'le birlikte hareket ederek işgale karşı durmaya çalıştı. İstanbul Hükümeti tarafından Kuvâ-yi Milliye'ye destek vermekle itham edilerek görevinden uzaklaştırıldı. Bir süre sonra Salihli Kaymakamlığına tayin edildi. Daha sonra sırasıyla Gediz, Mudurnu, Adapazarı Kaymakamlıklarında; Balıkesir Müstakil Mutasarrıflığında, Mülkiye Müfettişliğinde, Balıkesir 3. İskân Mıntıkası Müdürlüğünde, Artvin, Bolu, Balıkesir, Bilecik, Edirne, Aydın, Kahramanmaraş, Trabzon ve Antalya Valiliklerinde bulundu. Salim Özdemir Günday, Antalya Valisi iken memlekete pek çok ve büyük hizmetler ifâ edeceği bir dönemde 1949 yılının ağustos ayında emekli oldu. 1954 yılında İstanbul'a yerleşti. Evli ve 3 çocuk babası Günday, 1956 yılında İstanbul'da öldü. Kabri, İstanbul'da Sahrayıcedit Mezarlığındadır. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

¹²² Siyasetçi ve fabrikatör olan Mehmet Cavit (Demir) Bey, 1880 yılında Balıkesir'in Burhaniye'nin ilçesine bağlı Pelitköy'de doğdu. Babası aynı köyden Emir Ahmetzâde Mustafa Efendi'dir. İlk tahsilinden sonra özel eğitim gördü. Hasan Basri Çantay'ın çok asil ve hanedan olarak vasıflandırdığı Mehmet Cavit Bey, ticaret, ziraat ve çiftçilikle de meşgul oldu. Mütareke döneminde düzenlenen İzmir'deki Batı Anadolu Kongresi'ne Burhaniye temsilcisi olarak katıldı. Hakkında yakalama kararı olan yakın dostu Hasan Basri (Çantay) Bey'i uzun süre evinde gizlemiş akabinde Hacı Tali Bey'e teslim etmiştir. Mehmet Cavit Bey, işgal günlerinde Köprülülü Hamdi Bey ile Ayvalık Karaağaç'ta bulunan Millî Kuvvetlerin başına geçti. Hamdi Bey'in cepheden ayrılmasından sonra Ayvalık Millî Alay Kumandanlığı görevine getirildi. Cephenin bozulması üzerine tutuklanarak Büyükdereli Ali Osman Ağa ile İzmir'e getirilen Mehmet Cavit Bey, Askeri Kışla Hastanesine konuldu. O sırada İzmir'de bulunan Ruhi Naci (Sağdıç) Bey'in gayretleri ile serbest bırakıldı. Bir müddet Gaffarzâde Otelinde kaldıktan sonra Bergamalı Hamit Çavuş'un ihbarı ile yeniden tutuklandı. Mehmet Cavit Demir, büyük zaferden sonra II. Dönem TBMM'de girerek Karesi'den mebus seçildi. III.-IV.-VI.-VII. Dönemlerde de Balıkesir'den milletvekili seçildi. TBMM'de Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunda mesai yaptı. İstiklâl Madalyası sahibi Mehmet Cavit Demir, 3 Ekim 1950 tarihinde vefat etti. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

¹²³ Ali Orhan İlkurşun, "İzmir'in İşgali ve Ege'de Şahlanan Türk Mukavemeti", *Ege Ekspres Gazetesi*, 31 Mayıs 1958, s. 6; *Ses Gazetesi*, 13 Mart 1919, s. 4.

¹²⁴ Muammer Bey, 1871 yılında Edremit'te dünyaya gözlerini açtı. Babası Salih Reiszâde, Midilli'nin Molva şehrendir. İlköğretiminden sonra Edremit Rüştiyesi ile İstanbul'da bulunan Şems'ül Maarif Mektebini bitirdi. Tahsiline Mekteb-i Mülkiyede devam etti ancak eğitimine son sınıfta ara verdi. 1899-1901 ve 1905-1906 yıllarında iki defa Edremit Belediye Başkanlığı yapan Muammer Bey, idareciliğinin yanında çeşitli sosyal ve tarımsal faaliyetlerde de bulundu. Halkı kötü alışkanlıklardan kurtarmaya ve Rumlar'a gayrimenkul satmalarını engellemeye çalıştı. Ayrıca Muammer Bey Kavunu ile Sultan Selim İnciri gibi yeni meyve türlerini Edremit'e taşıdı. Yine ilçesinde ipek böcekçiliği üretimine de ön ayak oldu. İttihat ve Terakki Cemiyetinin Edremit yetkili muhabiri olan Muammer Bey, İzmir'deki Batı Anadolu Kongresi'ne katıldı. Bu sırada Edremit Körfezi'nin Büyük Devletlere verileceği söylentisi yayılmaya başlarken Muammer Bey, Rûhi Naci (Sağdıç) ve Eczacı Avni İsmail Bey'le birlikte bir miting düzenledi. Kaymakamlıktan gereken iznin alınmasından sonra Konakönü Meydanı'nda büyük bir miting tertiplendi. Konuşmalardan sonra üst makamlara ve yabancı temsilciliklere telgraflar çekilerek durum protesto edildi. Körfezde, Yunan işgaline karşı mücadele etti. Kaçak durumuna düştü. Edremit'te Yunanlılar tarafından yakalanarak İzmir'e götürüldü. İkinci Kordon'daki demir parmaklıklı bir mağazaya hapsedildi. Buradan İstanbul'a gönderilen Muammer Bey, Damat Ferit Hükümeti tarafından Kürt Mustafa Paşa rıyasetindeki Divân-ı Harp'te idamla yargılandı. Damat Ferit Hükümetinin görevden ayrılması üzerine idamdan kurtuldu ve serbest kaldı. Yargılandığı süre zarfında zindanda çok kötü şartlarda kaldığı için böbreklerinden rahatsızlandı ve 1928 yılında Edremit'te vefat etti. İstiklâl Harbi'ndeki hizmetinden dolayı kırmızı şeritli İstiklâl Madalyası ile taltif edildi. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

¹²⁵ Ruhi Naci (Sağdıç) Bey, 1884 yılında Edremit'in Bayramyeri Mahallesi Kurşunlu Camii Caddesi'ndeki tek katlı bir evde dünyaya geldi. Babası Balçık Kazası muhacirlerinden Dava Vekili Naci Kasım Efendi, annesi Mukaddes Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimine Edremit'te başladı. Daha sonra eğitimine Balıkesir İdadisinde devam etti. İdadiden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydoldu. Hukuk eğitimi tamamladıktan sonra İlahiyat Fakültesinde teoloji eğitimi aldı. Ruhi Naci Bey, İstanbul Hukuk Fakültesi birinci sınıf öğrencisiyken I. Dünya Savaşı ilan edildiği için 1914 yılında askere alındı. Yıldız Sarayı Orhaniye Kışlasındaki Küçük Zabit Mektebinde eğitim gördükten sonra memleketi Balıkesir'in Edremit ilçesindeki askerlik şubesinde görevlendirildi. Buradan da Çanakkale'ye gönderildi. Milli Mücadele yıllarında Edremit'te bulunan Kuvâ-yi Milliye teşkilatına girdi. Savaşın sona ermesiyle Balıkesir'e yerleşti. Balıkesir'de ikamet ederken edebiyatla daha yakından ilgilenmeye başladı. '*Fani Dedé*' takma ismiyle birçok şiir kaleme aldı. Ruhi Naci Sağdıç'ın şiir ve edebi yazıları 1922 yılında sonra İzmir'de *Sada-yı Hak, Islahat, Âbenk*" ve Balıkesir'deki *Zafer-i Milli* gazetelerinde yayınlandı. Ayrıca Balıkesir'de yayınlanan *Çağlayan ve İrmak* mecmualarında da yayınlanmış birçok gazelleri, şiirleri ve fıkraları vardır. Bir müddet sonra İstanbul'a giden Ruhi Naci Sağdıç, yazılarına *Vakit* gazetesinde devam etti. 26 Haziran 1958 tarihinde Edremit'te vefat etti. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

¹²⁶ Gıyas Yetkin, miting tarihi olarak 24 Mart 1919'u işaret etmektedir. Ancak 24 Mart Pazartesi gününe tekabül etmektedir. Bkz.: Yetkin, *a.g.e.*, s. 35; Fuat Özer, *Hareket-i Milliye ve Redd-i İlâhî Hey'eti ve Balıkesir Kongreleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988, s. 44.

¹²⁷ *Ses Gazetesi*, 13 Mart 1919, s. 4.

¹²⁸ *Ses Gazetesi*, 13 Mart 1919, s. 4; Ruhi Naci Sağdıç, *Kuvâ-yi Milliye'de Edremit Körfezi*, Dokuz Eylül Yayınları, Edremit 1983, s. 93; Su, *a.g.e.*, s. 30-32; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 17-18.

¹²⁹ BOA, *DH. EUM.* 5. Şb., Dosya No:78, Gömlek No: 22.

¹³⁰ Su, *a.g.e.*, s. 23; Yetkin, *a.g.e.*, s. 30.

¹³¹ Yetkin, *a.g.e.*, s. 34; Su, *a.g.e.*, s. 23.

¹³² BOA, *DH. EUM.* 5. Şb., Dosya No:78, Gömlek No: 32.

¹³³ "Kuvâ-yi Milliye'de Körfez", *Dokuz Eylül Gazetesi*, 7 Temmuz 1960, s. 2.

¹³⁴ Su, *a.g.e.*, s. 30-31.

¹³⁵ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.11.

¹³⁶ Edremit Kaymakamı Hamdi Bey hakkındaki şikâyetin ayrıntıları için bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28.

¹³⁷ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 385, Gömlek No: 74.

¹³⁸ BOA, *İ. DÜİT*, Dosya No: 114, Gömlek No: 93. Hamdi Bey'in azledilmesine dair irâde-i seniyye 27 Mart 1919 tarihinde çıkmıştır. Resmi yazışma, Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Paşa'nın imzasıyla 19 Mart 1919 tarihinde Bâb-ı Âli'ye gönderilen bir yazıyla başlamıştır.

¹³⁹ 22 Mart 1919 tarihli bir telgrafta Hamdi Bey'in yerine Ordu kaymakamının atandığı ifadesi mevcuttur lakin isim zikredilmemiştir. Bkz.: BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 385, Gömlek No: 74.

¹⁴⁰ Su, *a.g.e.*, s.33; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.18.

¹⁴¹ Su, *a.g.e.*, s.33.

¹⁴² Su, *a.g.e.*, s.34.

¹⁴³ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.20.

¹⁴⁴ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.22.

¹⁴⁵ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.24.

¹⁴⁶ Yücel Yiğit-Eyüp Şahin, "Bir Polisin Gözünden İzmir'in İşgali", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 19, Özel Sayı: İzmir in İşgali, İzmir 2019, s. 105-129.

¹⁴⁷ Edremit Belediye'nin arkasındadır. Edremitliler binaya, 'Çete Konağı' ismini takmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Özdemir, *a.g.e.*, s.132.

¹⁴⁸ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.25.

¹⁴⁹ Burhaniye'nin yetiştirdiği önemli din adamlarından Müderris Şükrü Efendi, 1872 yılında dünyaya geldi. Başarılı bir tahsil hayatından sonra Burhaniye'deki Muhyiddin-i Rumî Camisinde bulunan külliyesindeki medresede hocalık yaptı. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgal edilmesi üzerine Köprülülü Hamdi Bey teşebbüsüyle Burhaniye'de Müderris Şükrü Efendi'nin başkanlığında bir Redd-i İlhak Heyeti kuruldu. Müftüzâde Mehmet Efendi, Hacı Tâli, Fabrikatör Osman Ağa ve Hakkı Çakıroğlu gibi isimlerin de katıldığı toplantıda Burhaniye'nin güvenlik meselesi ele alındı. Müderris Şükrü Efendi'nin başkanlığındaki Burhaniyeliler, kısa zamanda dört bölükten oluşan milli bir tabur meydana getirerek Köprülü Hamdi Bey'in emrine verdi. Önceleri Hamdi Bey'in, daha sonraları da Pelitköylü Mehmet Cavit (Demir) Bey'in emrindeki Burhaniyeli milli müfrezeler, Ayvalık Cephesi'nde 172. Alay'ı takviye etti. Burhaniye'nin işgal edilmesi üzerine Müderris Şükrü Efendi ile Pelitköylü Mehmet Cavit Bey tevkif edilerek İzmir'e götürüldü. Bir süre sonra serbest kalmasına rağmen ikinci kez gözaltına alındı. Yeniden hakkında İzmir'e sürgün cezası verildi. İzmir'de gözetim altında tutulduğu yıllarda Hisar Caminde vaaz ederek halkı irşat etti. Şükrü Efendi'nin memleketinin kurtuluşu için çalışacağını anlayan Yunanlılar, salgın hastalıklara tedbir aldıkları iddiasıyla kendisini felç yapacak serumu enjekte ettiler. Felç olduktan sonra 60 gün daha yaşayacağı Burhaniye'ye gitmesine müsaade edildi. 1921 yılı sonbaharında vefat etti. Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

¹⁵⁰ Su, *a.g.e.*, s. 44.

¹⁵¹ Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970, s. 33.

¹⁵² Su, *a.g.e.*, s. 50.

¹⁵³ Sabık Kaymakam Hamdi ile Pelitköylü Mehmet Cavit Beyler, 172. Alay Komutanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey'in himayesinde milli kuvvetlerin başındaydılar. Bkz.: Özalp, *a.g.e.*, s.34; Su, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁵⁴ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁵⁵ Yetkin, *a.g.e.*, s. 36; Su, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁵⁶ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa'nın Askeri ve Siyasi Hayatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 200-201; Metin Ayışığı, "Millî Mücadele'de Balıkesir", *Bitek Kent Balıkesir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 113-137.

¹⁵⁷ Ali Orhan İlkuşun, "İzmir'in İşgali ve Ege'de Şahlanan Türk Mukavemeti", *Ege Ekspres Gazetesi*, 13 Haziran 1958, s. 6; Hıfzı Erim, *Ayvalık Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1948, s. 71.

¹⁵⁸ Son Osmanlı Jandarma Umûm Kumandanı Ali Kemal (Sarınay) Paşa, 21 Haziran 1919 tarihinde Demirköy Jandarma Komutanı Mülazım-ı Evvel Kasım veyahut Haşim Efendilerin, zabıta eşliğinde süratle başkentte sevk edilmesi için Dâhiliye Nezaretine yazı göndermiştir. BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 304, Gömlek No: 28. Son Osmanlı Jandarma Umûm Kumandanı Ali Kemal (Sarınay) Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Yücel Yiğit, "Muhelif Bir Kumandan: Son Jandarma Umûm Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın İrtihatçılarla İlişkinin Doğası", *Değişim ve Miras: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, Editörler: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.663-677.

¹⁵⁹ BOA, *DH. SAİD. MEM.*, Dosya No: 450, Gömlek No:1.

¹⁶⁰ Bayram Bayraktar, *Ayvalık Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998, s. 121; Ali Orhan İlkuşun, "İzmir'in İşgali ve Ege'de Şahlanan Türk Mukavemeti", *Ege Ekspres Gazetesi*, 14 Haziran 1958, s. 6; Su, *a.g.e.*, s. 56.

¹⁶¹ Yetkin, *a.g.e.*, s. 36; Özer, *a.g.t.*, s. 58-59.

¹⁶² Su, *a.g.e.*, s. 58.

¹⁶³ *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 1. Kısım (Batı Cephesi), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1994, s. 82-83.

¹⁶⁴ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁶⁵ Özdemir, *a.g.e.*, s. 137-141.

¹⁶⁶ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 42.

¹⁶⁷ Gıyas Yetkin, 25 Haziran 1905 tarihinde Dimetoka'da dünyaya gözlerini açtı. Küçük yaşta annesini kaybedince öksüz kaldı. Süvari subayı babası Kadri Bey'in Selânik'e tayin olması üzerine dedesi ve anneannesinin mukim olduğu Priştine'ye yerleşti. Balkan Savaşı patlayınca dedesi ve anneannesiyile İstanbul'a göç etmek zorunda kaldı. Gıyasettin Yetkin de ilk olarak baba mesleğini seçerek 1913 yılında Askeri Rüştiyeye girdi. Babası 1917 yılında I. Dünya Savaşı'nda Sina Cephesi'nde şehit olması üzerine Edremit'te dedesi Dr. Ahmed Bey'in yanına yerleşti ve onun himayesine girdi. Hayatını idame ettirebilmek için Edremit Belediyesinde işe başladı. Ömrünü Edremit'e ve körfeze adadı. Birçok araştırmalara imza attı. Özellikle de Edremit tarihi ve halkiyatı üzerine birçok makale ve eser yayınladı. Edremit'te kütüphane ve müze kurulması konusunda çok emek sarf etti. Edremit Halkevi'nin kültür ve araştırma faaliyetlerinde hep ön sahalarda yer aldı. 1957 yılında Edremit Belediyesi Grup Merkezi Ölçüler ve Ayarlar Memuru olarak emekli oldu. Çocuğunun tahsili dolayısıyla Ankara'ya yerleşti. Çalışmalarına başkentte devam etti. Edremit aşığı Gıyas Yetkin, 16 Nisan 1967 tarihinde vefat etti. Başlıca eserleri şunlardır: *İçimizdeki Düşmanlar, Yurdun Güzel Bir Köşesi Edremit, Edremit Tarihinden Yapraklar, Kurtuluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler, Kaymakam Hamdi Bey, Türk Düşmanı Kanlı Papazlar, Ateşten Ateşe ve Birinci Cihan Harbi'nde Mişon'un Maceraları*'dır. Bkz.: Gıyas Yetkin, *Edremit Kaymakamı Köprülülü Şehit Hamdi Bey*, Derleyen: Murat Yetkin, Editör: Halil Gökhan, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 14.

¹⁶⁸ Yetkin, *a.g.e.*, s. 53; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 42; Su, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁶⁹ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 49-51.

¹⁷⁰ BOA, *BEO*, Dosya No: 4580, Gömlek No: 343451

¹⁷¹ Erim, *a.g.e.*, s. 92-93; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 50-51.

¹⁷² Bebek, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁷³ Özalp, *a.g.e.*, s. 52-53; Su, *a.g.e.*, s. 70-74; Hüseyin Işık, "Kaymakam Hamdi Bey", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 348, Ankara 1974, s. 61.

¹⁷⁴ Ufuk Karakuş, "Millî Mücadele Yıllarında Edremit Körfezi ve Kuvâ-yı Milliye Örgütlenmesi", *Millî Mücadele'nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir, 2020, s. 304.

¹⁷⁵ Özalp, *a.g.e.*, s. 53.

¹⁷⁶ Hacim Muhittin Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvâ-yı Milliye Hâtıraları (1919-1920)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1967, s. 29; Su, *a.g.e.*, s. 82-83

¹⁷⁷ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 54-55.

¹⁷⁸ Ali Çetinkaya, Hamdi Bey anıtının açılışı için 1936 yılında Karaağaç'a geldiğinde onun hakkında şöyle demiştir: "Hamdi Bey İstiklâl Mücadelemizin ilk ve şerefli mücahitlerinden çok ama çok büyük bir insandı. Tabirime dikkat edin delikanlı "büyük" diyorum. Ne yazık ki onu biz çok geç, hatta kaybettikten sonra anladık". Ayrıntılı bilgi için bkz.: Su, *a.g.e.*, s. 210.

¹⁷⁹ 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey, mebus adaylığı nedeniyle cepheden ayrılınca Ayvalık Mintıka Komutanlığına Kaymakam Sait getirilmiştir. Bkz.: Özalp, *a.g.e.*, s. 53/73.

¹⁸⁰ Bazı kaynaklarda Köprülülü Hamdi Bey'in, Ayvalık'tan ayrıldıktan sonra bir süre Edremit ve Güre'de vakit geçirdiği ve 5 veya 6 Eylül 1919 tarihleri arasında Balıkesir'e hareket ettiği belirtilmektedir. Dolayısıyla onun Balıkesir'e gidiş tarihi belirsizliğini korumaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 55; Su, *a.g.e.*, s. 86; Bebek, *a.g.e.*, s. 37-38.

III. BÖLÜM BALIKESİR'DEN BİGA'YA “Komutanlıktan Temsilciliğe”

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nda siyasi ve askeri şartların aleyhine dönmesi nedeniyle 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. İtilaf Devletleri, Mütareke şartları gereğince Anadolu'nun birçok yerine asker çıkarmıştır. Yine onların himayesinde Yunanlılar, 15 Mayıs 1919 tarihinden itibaren başta İzmir olmak üzere Balıkesir, Denizli, Aydın, Manisa, Ayvalık ve Edremit gibi Batı Anadolu'daki birçok yeri işgal edince muhtelif yerlerde silahlı direniş örgütleri kurulmuştur. Ayrıca işgaller, yereldeki birçok yöneticilerin, askerlerin, din adamlarının, eşrafın, tüccarın, kalem erbabının arasında millî direniş hareketlerinin başlamasına kıvılcım yakmıştır. Bu ateş, süratle halka doğru yayılmış ve birçok yerde “Redd-i İlhak” cemiyetlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Balıkesirliler meşru haklarını korumak için topyekûn bir mücadeleye girişmiştir. Yunanlılar'ın 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgalinden bir gün sonra aralarında Gayr-i Müslimlerin de bulunduğu Balıkesir eşrafı, Mutasarrıf Hilmi Bey'in davetiyle “Okuma Yurdunda” toplanarak İzmir Redd-i İlhak Heyet-i Millîyesi tarafından Balıkesir Belediyesine çekilen ve İzmir'in işgalini haber veren telgrafi değerlendirmiştir.

Okuma Yurdundaki toplantıya başkanlık yapan Vehbi (Bolak) Bey'in kısa konuşmasından sonra orada bulunanların görüşleri alınmıştır. Bazıları Amerikan ve İngiliz mandası lehinde görüş bildirince tartışma iyice alevlenmiştir. Tam bu sırada salonun arkasında kapının dibinde duran Kuşdilli Leblebici Raşit Efendi ayağa kalkarak: “*Bizim Susurluk'ta manda çok! İsteyen oraya gitsin. Şimdiye kadar sözlerinizi dinledim. Protesto edelim diyorsunuz. Düşman protestonuzu alınca geri döner de gider mi zannediyorsunuz? Bırakın böyle boş lafları. Düşmanı geri döndürecek kuvvet namlunun ucundadır.*” diyerek tepkisini dile getirince ortalık biraz durulmuştur.

Balıkesirliler hiç vakit kaybetmeden Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyetini kurdular. Kongrelerde alınan kararlar, karar defterinde toplanmış ve bu kararlar Balıkesir'in her bölgesinde uygulanmıştır. Kongre kararlarından anlaşıldığı üzere bölgedeki Kuvâ-yi

Millîye teşkilatı bir devlet gibi hareket etmiştir. Vergiler tarh edilmiş, askere alma işleri yürütülmüş, aynı zamanda halkın güvenliği sağlanmıştır. Dolayısıyla Balıkesir millî duruşuyla diğer vilayetlere örnek olmuştur. Sürece katkı sağlayanlardan biri de şüphesiz Eski Sındırgı ve Edremit Kaymakamı Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey'dir.

Balıkesir'deki Faaliyetleri

Fotoğraf 18: Balıkesir, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:20-5

Hamdi Bey'in tam olarak hangi tarihte Balıkesir'e ayak bastığını bilemiyoruz lakin bu onun Millî Mücadele günlerinde şehre ilk gelişi değildir. Yaklaşık kırk gün önce Burhaniye Kuvâ-yi Millîye Komutanı ünvanıyla 26-31 Temmuz 1919 tarihleri arasında toplanan I. Balıkesir Kongresi'ne iştirak etmiştir. Balıkesir'e vasil olduktan hemen sonra 16-22 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan II. Balıkesir Kongresi'ne de katılmıştır. Kongrede yapılan oylama sonucu '*Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziye Üyesi*' olmaya hak kazanmıştır¹⁸¹. Kongrede aktif bir tutum sergileyen Hamdi Bey'e silah ve cephane tedariki ile lojistik konularında sorumluluk verilmiştir¹⁸². Yine II. Balıkesir Kongresi'nin 19 Eylül 1919 tarihinde yapılan oturumda Sivas'ta yapılması planlanan genel kongreye katılmak üzere seçilen 7 delegeden biri de Hamdi Bey olmuştur. Eski kaymakam, bölgedeki gelişmeleri o sıralarda Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal

Paşa'ya aktarmak için iyi bir fırsat yakalamıştır lakin 21 Eylül 1919 tarihinde yapılan oturumda Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti (Harekât-ı Millîye) namına, Sivas'a bir delegasyonun gönderme yetkisinin kongrede olmadığı karara bağlanmıştır¹⁸³. Böylece Hamdi Bey'in, Mustafa Kemal Paşa ile doğrudan tanışma imkânı ortadan kalkmıştır.

İzmir'in işgali sonrası hemen toplantılar yaparak, kongreler düzenleyerek kısa sürede teşkilatlanan Balıkesir eşraf ve ahalisi, ilerleyen ve genişleyen Yunan işgalini durdurmak için hiçbir yerden emir almadan, bağımsız bir devlet gibi çalışmıştır. Ancak bir süre sonra eş güdümlü bir şekilde dışarıda Yunanlılarla içerde Ahmet Anzavur Ayaklanması'yla mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Hatta kurtuluş çaresi arayan Balıkesirliler, zaman ve emeklerinin çoğunu Ahmet Anzavur meselesine sarf etmiştir. Dolayısıyla bu ayaklanma, Yunan ilerleyişini kolaylaştırmış ve Balıkesir coğrafyası iki ateş arasında kalmıştır.

Esas konumuz Ahmet Anzavur Ayaklanması olmamakla birlikte konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kısaca bu konudaki gelişmelere değineceğiz. Onun isyan ettiği Güney Marmara bölgesi etnik bakımdan oldukça zengindir. Bölgede Türk, Çerkes, Arnavut, Pomak, Boşnak, Çeçen ve Kumuk gibi Müslümanlar ile az sayıda Rum ve Ermeni kökenli Gayr-ı Müslimler ikamet etmektedir. Bunlar arasında Çerkesler, neredeyse diğer etnik grupların hepsiyle anlaşmazlık ve çatışma yaşamaktadırlar¹⁸⁴. I. Dünya Savaşı yıllarında etnik yapıdan beslenen birçok çete türemiş ve bölgenin asayiş ve güvenliği tamamen ortadan kalkmıştır. Cinayet, darp, türlü soygunlar, insan ve hayvan kaçırmak, yol kesmek, insanları haraca bağlamak, fidye istemek vs. sıradan kriminal işler haline gelmiştir. Hayatını idame ettirmek isteyen halk bir çetenin himayesine girerek diğerinin kötülüklerinden kurtulmaya çalışmıştır. Bölgenin en ünlü üç çetesi şunlardır: Kara Hasan¹⁸⁵, Halil Pehlivan ve Arnavut Rahman¹⁸⁶ Çeteleridir¹⁸⁷.

Osmanlı Hükümeti, 1919 yılının başında eşkiya çetelerine af çıkartmıştır. Birçok çete aftan istifade etti ancak Mütareke günlerinde merkezi otoritenin bozulmasıyla başta Kara Hasan olmak üzere bazı çeteler, Biga ve çevresinde devlet gibi davranmaya başlamıştır. Ayrıca asker kaçakları da ciddi şekilde huzuru bozmuştur. Kaz Dağları, eşkiya ve asker kaçaklarının barınma ve saklanma merkezi olmuştur. Bâb-ı Âli, işi sıkı tutarak jandarmayı eşkiya takibiyle ödevlendirmiştir. Bu amaçla Umûm Jandarma Komutanı Refet (Bele) Balıkesir'e gelmiştir. Akabinde Miralay ve Müfettiş Hilmi ve Karesi

Mutasarrıfı Hacim Muhittin Beyler, eşkıyaya göz açtırmamıştır. Nitekim aralarında Rumların da bulunduğu 1.000-1.500 eşkıya af dilemiştir¹⁸⁸. Tüm bunlara rağmen eşkıyalık sona ermemiştir. Balıkesir ve Biga adeta 'Anadolu'nun Makedonyası' haline gelmiştir¹⁸⁹. Köylüler bu durumdan çok muzdarip olmuştur. Dolayısıyla Ahmet Anzavur Ayaklanması'nın başladığı 1919 yılında Balıkesir ve Biga'da böyle bir ekonomik, etnik ve sosyolojik yapı hakimdir. Öte yandan bir merkezi otoritenin de olmadığını ilave etmeliyiz.

Esasında Anzavur Ayaklanması'nın arkasında tamamen İngiltere vardır. Çünkü İngilizler Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve Güney Marmara'daki avantajlı pozisyonlarını korumak istiyorlardı. Şayet aksi olursa Boğazlardan rahatça savaş ve ticaret gemilerini geçiremeyeceklerdi. Bu sebepten Yunanlıları ve Anzavur'u Balıkesir'in işgali için teşvik etmiştir. İstanbul Boğazı için Düzce ve Hendek havalisinde; Çanakkale Boğazı için Biga ve Gönen dolaylarında tampon bir bölge kurmak için Anzavur Ayaklanması'nı çıkartmıştır¹⁹⁰. Özcan Mert, Ahmet Anzavur Ayaklanması'nı şu dört sebebe bağlamaktadır:

- 1- "Boğazlar'daki üstünlüğü korumak isteyen ve Anadolu ile Trakya'daki Kuvâ-yi Millîyecilerin birleşmesine karşı olan İngiltere'nin kışkırtmaları,
- 2- İngiltere'nin güdümündeki Damat Ferit Paşa'nın yeniden sadrazam olarak ve Kuvâ-yi Millîyecilerden intikam almak istemesi,
- 3- İngiltere'nin ayaklanmanın işgalci Yunanlılara karşı direnen millî kuvvetleri zayıf düşüreceğini ümit etmesi,
- 4- Bazı Kuvâ-yi Millîyecilerin yaptığı bir kısım hatalar"¹⁹¹.

Balıkesir'de 1919 yılının Ağustos ayı Anzavur'un Karesi Mutasarrıfı olarak atanacağı ve millî hareketi bastıracağı söylentileriyle geçmiştir. Çünkü daha evvel Anzavur, bu göreve atanmış lakin Bâb-ı Âli bu fikrinden vazgeçmiştir. Şimdi de benzer bir durum söz konusudur. Rahatlatıcı haber, 20 Eylül 1919 tarihinde gelmiştir. Anzavur yerine Ali Rıza Bey, Karesi Mutasarrıfı olarak tercih edilmiştir¹⁹². Ancak Balıkesir rahat nefes alamadan adamları vasıtasıyla 21 Eylül 1919 tarihinde I. Anzavur Ayaklanması'nı başlatmıştır. Daha kendi Balıkesir'e gelmeden evvel, tehdit telgraflarını göndermeye başlamıştır. Telgraflarında: Kuvâ-yi Millîye'yi destekleyenlerin cezalandırılacağı, millî yapıların dağıtılacağı, padişah ve saltanat etrafında birleşilmesini vurgulamıştır¹⁹³.

Fotoğraf 19: Ahmet Anzavur,
Dersaadet Gazetesi
29 Ekim 1920

Bigalı, binbaşı rütbesiyle jandarmadan emekli ve Eski İzmit Mutasarrıfı Ahmet Anzavur¹⁹⁴, 1919 yılının Ekim ayının ikinci haftası başkentten Gönen'e hareket etmiştir. Damat Ferit Hükümeti tarafından şahsına "Kuvâ-yi Muhammediye Komutanı" ünvanı verilmiş ve Balıkesir'deki Kuvâ-yi Millîye hareketini bastırmak üzere Manyas ve Gönen taraflarında propagandaya başlamıştır¹⁹⁵. "Göğsümde iman, dilimde Kur'ân, elimde ferman" sloganıyla, halifenin adamı olduğu iddialarıyla Güney Marmara'daki ahaliyi dini sembol ve kavramlarla istismar etmiştir¹⁹⁶.

Buna mukabil Hamdi Bey, Balıkesir'den halkı doğru bilgilendirmesi için bir nasihat heyeti talep etmiştir. Aralarında Dimetokalı İsmail Hakkı, Hacıköylü Tahir ve Bigalı Sefer Beylerden müteşekkil üç kişilik bir nasihat heyeti, Gönen ve Manyas'taki Çerkes köylerini dolaşarak Anzavur'un propagandalarını boşa çıkarmaya çalışmıştır¹⁹⁷. Üç gün Gönen'de kaldıktan sonra 25 Ekim 1919 tarihinde at yarışları bahanesiyle çok sayıda Çerkes'in yaşadığı Manyas'a geçmiştir. Burada

daha önce affedilen Hacıyakup köyünden Kadir ile görüşerek onu ikna etmiş ve 100 kişilik bir çete kurdurmuştur¹⁹⁸. Çünkü kendine insan devşirmek zorundaydı. Anzavur'un temel hedefi Balıkesir merkezdi. Nitekim 27 Ekim 1919 tarihinde Gönen Hareket-i Millîye Reisi Şevket Bey, Anzavur'un Balıkesir'i basacağını ve Hacim Muhittin Bey'e suikast yapacağını telgrafla Balıkesir'e bildirmiştir¹⁹⁹. Yine Anzavur, 29 Ekim günü Karesi Mutasarrıflığına çektiği bir telgrafta özetle şunları belirtmiştir:

"İzmir'in işgalinden sonra halkın silaha sarıldığını, fırsattan yararlanan İttihat ve Terakkicilerin Kuvâ-yi Millîye kurucusu ve müdürü sıfatıyla halkın kanını boş yere akıtıp servet sahibi olduklarını ve milletin bunlara tahammülünün kalmadığını duyurdu. O ayrıca, milletin Padişah'ın çevresinde toplanıp yurdu kurtarmaya azmet-

*tiğini, halkın daveti üzerine bölgeye geldiğini, millî teşkilatın hesabını göreceğini, maksadının memleketin geleceğiyle oynanması ve masum abalının her gün soyulması ile İttihat ve Terakki ileri gelenlerini ıslah etmek olduğunu ve bu durumun halka duyurulmasını bildirmiştir*²⁰⁰.

Karesi Mutasarrıflığı, telgraftan Dahiliye Nezaretini ve 14. Kolordu Komutanlığını haberdar etmiştir. Anzavur sorunu, Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesinde tartışılmıştır. Ayrıca askeri kuvvetlerle takip edilmesi de kararlaştırılmıştır. Yine 61. Fırka Komutanı Albay Kâzım Bey, hemşehrisi Köprülülü Hamdi Bey'i Anzavur ile görüşmeye de memur etmiştir. Beklentisi onu ikna ederek girdiği yanlış yoldan dönmelerini sağlamaktır²⁰¹.

Fotoğraf 20: Ahmet Anzavur, Milliyet Gazetesi 22 Ocak 1927

Ayaklanmayı bastırmak için 3 Kasım 1919 tarihinde 174. Alay Komutanı Yarbay Rahmi Bey'in²⁰² idaresinde bir müfreze Bursa'dan yola çıkmıştır. Bir gün sonra müfreze, Karacabey'e girmiştir. Burada Anzavur'un adamlarından Şah İsmail ve Davut çeteleriyle karşılaşmıştır. Daha ilk çatışmada çeteler, Karacabey'den kaçmıştır. Öte yandan 3 Kasım'ı 4 Kasım'a bağlayan gece bir başka koldan 65 kişilik müfreze de Balıkesir'den Susurluk'a gönderilmiştir lakin o civarda dolaşan Anzavur, müfrezenin geldiğini haber alınca firar etmiştir. Birkaç gün sonra Anzavur, Balıkesir'den Bandırma'ya doğru hareket halindeki silah ve cephane yüklü yedi arabayı Göbel civarında yağmalamıştır²⁰³. Anzavur isyanı çıkınca sonradan eksen değiştirecek olan Kara Hasan, 150 kişilik çete üyeleriyle Millî Kuvvetlerin yanında saf tutmuş ve birçok yararlılık göstermiştir²⁰⁴. Hatta Ayvalıdere'de bizzat Anzavur'un komuta ettiği asileri mağlup etmiştir²⁰⁵.

Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesinin temsilcisi olarak Hamdi Bey, Anza-

vur'la görüşmek üzere Manyas'a hareket etmiştir. 5 Kasım 1919 tarihinde gerçekleşen görüşme, Hamdi Bey açısından oldukça verimli geçmiştir. Çünkü Anzavur, birtakım gizli ellerin Müslümanlar arasına nifak soktuğunu, kandırıldığını, nasihatlere uyacağına ve doğru yoldan sapmayacağına Kur'an-ı Kerim üzerine yemin etmiştir. Hatta Millî Kuvvetler tarafından verilecek her türlü görevi de yapmaya hazır olduğuna da yemin etmiştir. Anzavur'un samimiyetine inanan Hamdi Bey, kandırıldığının farkında olmadan Balıkesir'e dönmüş ve havadisleri Kâzım Bey'e anlatmıştır. Hatta 61. Fırka Komutanı Albay Kâzım Bey, bu sözlere itimat ederek 6 Kasım akşamı 14. Kolorduya gönderdiği telgrafta şunu yazmıştır: "Bu mesele çözülmüştür. Anzavur'un takip edilmesine gerek yoktur"²⁰⁶. Ancak ikiyüzlü ve yalancı Anzavur, ilk fırsatta sözünün arkasında durmayarak ayaklanmıştı²⁰⁷.

Tam isyanın başladığı günlerde Balıkesir Mutasarrıfı Rıza, 11 Kasım 1919 tarihinde Dâhiliye Nezaretine çektiği şifreli bir telgrafta: "61. Fırka Komutanın Kâzım Beyle sürekli temas halinde olan ve Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziye Üyesi Hamdi Bey'in, Kuvâ-yi Millîyeci olması nedeniyle gözaltına alınarak Divân-ı Harp'te yargılanmak üzere İstanbul'a gönderilmesinin mümkün olmadığını, talebin yerine getirilmesi için 14. Kolordu Komutanlığıyla irtibata geçilmesini" vurgulamıştır²⁰⁸. Dolayısıyla Hamdi Bey, bir yandan I. Anzavur Ayaklanması'yla meşgulken öbür taraftan İstanbul Hükümeti tarafından gözaltına alınma tehdit ve tehlikesiyle karşılaşmıştır.

Hamdi Bey'in Manyas'tan dönmesinden hemen sonra Balıkesir'deki millî oluşumu boğmak isteyen Ahmet Anzavur ile 12 Kasım 1919 tarihine kadar ciddi bir çatışma yaşanmamıştır. Daha çok temas, taciz ve firar eksenli bir mücadele yaşanmıştır. İlk fiili ve ciddi çatışma öncesi Anzavur, Biga'dan hareket ederek Susurluk Balıklıdere köyünde karargâhını kurmuştur. Şah İsmail, Cambazlı Hakkı, Kadir, Aleksili Nuri, Davut gibi eşkiyayı²⁰⁹ etrafında toplayan Anzavur, 1.000 kişilik kuvvetiyle 12 Kasım 1919 günü öğle üzeri Susurluk'u basmış ve hükümet binasını kontrol altına almıştır. Bunun üzerine 61. Fırka Komutanı Albay Kâzım Bey, Susurluk'a asker sevk etmiştir²¹⁰. Ayrıca o, Balıkesir eşrafından Rasim, Hulûsi, Hayrettin (Karan)²¹¹, Muzaffer Beylerden mürekkep Hamdi Bey'in kumandasında bir süvari milis kuvvetini de harekâta katılmasını emretmiştir. Bu kuvvet, Demirkapı'nın güney tarafında Anzavur'un nöbetçileriyle karşılaşarak çarpışmaya dahil olmuştur²¹².

۱۶

تفیل

افسیر و غریزو

تورمه ۸ - ۱۹ کانون ایدول

آهسته آهسته از آن آبی برآوردن شد
کمال مدافعه ایستاد و از آن دور
پاسو و دودمان و دانه و برآوردن کوه راورد

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

مجلسی عالی

مجلسی عالی

مجلسی عالی

جهان شنوی

افسیر و غریزو

افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

جهان شنوی

افسیر و غریزو

افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

جهان شنوی

افسیر و غریزو

افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

افسیر و غریزو
افسیر و غریزو
افسیر و غریزو

11 Aralık 1919

Geri çekilen Anzavur, 22 Aralık'ta 300 civarındaki adamıyla Gönen'i ele geçirmiş ve kazada terör havası estirmiştir²¹⁶. Daha sonra Çerkes Ethem de Kuvâ-yi Seyyâre birlikleriyle isyanı bastırmak için müdahil olmuştur. Çatışmalar, 1920 yılının Ocak ayının başlarında son bulmuştur. Nihayet Anzavur'un firar etmesiyle I. Anzavur Ayaklanması yaklaşık bir buçuk ay süreyle geçici olarak Balıkesir'in gündeminden düşmüştür. Tehlike o ölünceye kadar devam etmiştir. Şimdi gelişme emareleri görülen Yunan Cephesi'ni tahkim etmek gerekiyordu.

Fotoğraf 21: *Balıkesir İdman Yurdu Mensupları, Balıkesir Kent Arşivi'nden*

I. Anzavur Ayaklanması'nı bastırarak rahat bir nefes alan Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti, 28 Kasım 1919 tarihinde Cuma Namazına müteakip İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla Balıkesir Belediye Meydanı'nda (Ali Hikmet Paşa) yaklaşık 10 bin kişinin katıldığı bir miting düzenlemiştir²¹⁷. Hamdi Bey de mitingin tertip komitesi içerisinde yer almıştır²¹⁸. Öte yandan tedavi sürecinde bile çalışmaktan geri durmayan Hamdi Bey, Edremit İdman Yurdunun kurucusu olması hasebiyle tecrübelerini Balıkesir İdman Yurdunun teşkilatlanmasına ve faaliyetlerine de aktarmıştır. Nitekim 19 Aralık 1919 tarihinde aralarında Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziye

üyelerinden Vasıf (Çınar), Balıkesir Sultani Mektebi Müdürü Refet, *Ses* gazetesi sahibi Hasan Basri (Çantay)²¹⁹, Doktor Ekrem Tok, Dava Vekili Abdullah Feyzi ve *İzmir'e Doğru* gazetesinin Başyazarı Mustafa Necati (Uğural) Beylerin yer aldığı Balıkesir İdman Yurdu yönetimine seçilmiştir²²⁰. Balıkesir'de bulunduğu süre zarfında Balıkesir İdman Yurdunun faaliyetlerini yakından takip etmiş ve etkinliklerine katılmıştır.

Hamdi Bey'in Biga'ya hareket etmeden evvel Balıkesir'deki son etkinliği, 30 Aralık 1919 tarihindeki Osmanlı Devleti'nin kuruluş günü olarak kabul edilen Osmanlı İstiklâl Bayramı²²¹ vesilesiyle düzenlenen törene katılmak olmuştur. Burada söz almış ve aşağıdaki cümleleri paylaşmıştır.

*“Muhterem Efendiler! İstiklal günümüz münasebetiyle halkımızın gösterdikleri galeyân Kuvâ-yi Milliye'nin geleceği için büyük ümitler veriyor. Kuvâ-yi Milliye adından da anlaşıldığı üzere milletin cesaretlerinden doğmuş bir kuvvettir. İnşallah pek yakında daha yararlı sonuçlar elde ederiz. Kuvâ-yi Milliye'ye karşı gösterilen teveccühler liyakatimizin üstündedir. Heyet-i Milliye'nin naçiz bir ferdi olarak tebriklerinize şükranlarımı arz ederim”*²²²

Köprülülü'nün Osmanlı İstiklâl gününe dair tebrikâtı, iki gün sonra basılan *İzmir'e Doğru* gazetesinin 1 Ocak 1920 tarihli nüshasında basılmıştır. Ayrıca bu toplantı vesilesiyle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına Mustafa Kemal Paşa, Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyetine aşağıdaki telgrafi göndermiştir:

*“Bugün yevm-i istiklal-i Osmanî olmak münasebetiyle arz-ı tebrikât eyler bu vesile ile vatanımızın temadi-i halâsı ve devlet ve milletimizi altı asırlık şanlı istiklaliyle mazhar-ı saadet eylesini Cenab-ı Hakk'tan diler ve bu yevm-i mübeccelin saadeti idrakini bilumum millettaşların yekdiğerini tebrike şitâb eylemelerini temenni eyleriz”*²²³.

16-22 Eylül 1919 tarihleri arasında düzenlenen II. Balıkesir Kongresi'nde heyet-i merkeziye üyesi seçilen Hamdi Bey'in en önemli görevi, Kuvâ-yi Milliye'nin insan kaynağı ile silah ve cephane ihtiyacını temin etmektir. Balıkesir'de birtakım toplantılara katılmak, törenlerde konuşmak Hamdi Bey'e göre değildi. Zira o, kalem ehli bir mülkiyeli olmasına rağmen bir aksiyon adamıdır. Balıkesir, ona dar gelmeye başlamıştır. Kendini askerlik şubesi başkanı gibi hissetmeye başlamıştır. Ayrıca ona meşguliyet bulmak icap etmektedir. Çünkü daha birkaç ay önce 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Bey ile ciddi sıkıntılar yaşamıştır.

Mondros Mütarekesi şartları gereği İtilaf Devletleri Osmanlı Ordusu'na ait silah ve cephaneye el koymuştur. Akbaş Cephaneliği'ndeki mühimmatın nereden kaynaklandığına dair iki farklı görüş vardır. Birincisi: 1917 yılında Rusya'da Bolşevik Devrimi başlayınca Ruslar, I. Dünya Savaşı'ndan çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca savaş öncesi büyük devletlerin kendi arasında yaptığı gizli antlaşmaları da fesh etmiştir. Rus Ordusu, Anadolu'da işgal ettiği yerlerden çekilince çok sayıda Rus silahı ve cephanesi, Osmanlı Ordusu'nun eline geçmiştir. Onlar da bu silah ve cephaneyi daha çok Gelibolu Yarımadası'ndaki Eceabat ile Gelibolu arasındaki eski Çimpe Kalesi'nin kalın duvarlı kalıntıları içinde kalan Akbaş Cephaneliği'ne istiflemiştir. Ancak birinci görüş oldukça zayıftır. Çünkü Kars, Ardahan ve Batum'dan toplanan silah ve cephane, neden Anadolu'nun en doğusundan en batısına taşınmıştır? Halbuki Gelibolu Yarımadası'na varıncaya kadar Doğu ve Orta Anadolu'da birçok askeri birlik mevcuttur. Onlar da aşırı derece askerî mühimmata ihtiyaç duymaktadır. Özellikle Erzurum merkezli 15. Kolordu ile Ankara'daki 20. Kolordu bunların başında yer almaktadır. Ayrıca nakliye maliyeti ve zorluğu da aşırı kuşku uyandırmaktadır.

Akbaş Cephaneliği'ndeki mühimmatın kaynağına dair ikincisi görüş ise Mondros Mütarekesi gereğince her piyade taburunda iç hizmete yetecek kadar 80 civarında er bırakılması gerekiyordu. Yine birliklerin silâh ve cephanesini azaltması da hükme bağlanmıştır. Her tûmende ancak 2.000 tüfek ve 8 top kaması kalmasına müsaade edilmiştir. Askeri birliklerdeki tüfek mekanizmaları ile top kamaları, İngilizler tarafından toplanarak Edirne, Uzunköprü, Çorlu, Lüleburgaz, Keşan, Tekirdağ, Akbaş, Şarköy ve Hadımköy'deki depolara yerleştirilmiştir²²⁴. Coğrafi yakınlık ve Mütareke hükümleri hesaplandığında ikinci seçenek gerçeğe en yakındır.

I. Dünya Savaşı'nda cepheelerde durum aleyhine gelişince Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ne imza koyarak savaştan çekilmiştir. Mütareke hükümlerinden biri de Türk Boğazları'nın devredilmesi, Osmanlı Orduları'nın lağvedilmesi ile silah ve cephanenin İtilaf Devletleri'ne teslim edilmesidir. Dolayısıyla Akbaş Cephaneliği'nin bulunduğu Gelibolu Yarımadası, Fransızların kontrolüne geçmiştir²²⁵.

Anadolu'nun derinliklerine doğru batıdan doğuya doğru ilerleyecek ve genişleyecek bir Yunan askeri hareketini durdurmak için elde yeterli düzeyde silah ve cephane yoktur.

Var olan tüfeklerin sürgüsü, topların kaması işlevsizdir. İstanbul'daki depolardan kaçırılan tüfek sürgüleri ve top kamaları ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir. Balıkesir Bal-ya Karaaydın Madeni'ndeki işletmeler de silahların dönüşümü için yeterli verim alamamıştır. Ayrıca Alman tüfeklerinin cephanesi de azalmıştır. Alman tüfeklerinde Osmanlı fişegi atacak şekilde yapılan tadilat ise tüfeklerin balistiğini bozmuştur²²⁶. Dolayısıyla Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyetinin, Yunanlılar'ı Ayvalık, Soma ve Akhisar gibi cep- helerde durdurabilmesi için mühimmata gereksinimi vardı. İnsan kaynağından daha önemli hale gelen silah ve cephane ihtiyacı, coğrafi olarak Balıkesir'e çok yakın Akbaş Cephaneliği'nden pekala giderilebilirdi²²⁷. Hangi şartlarda olursa olsun bu cephaneli- ğin ele geçirilmesi elzemdi. Silah ve cephane o dönemde hava kadar ihtiyaçtır.

Bu zaruri gereksinim dışında o sıralarda Osmanlı ulusal basınındaki birtakım haberler süreci hızlandırmış ve tetiklemiştir. Zira 1917 Bolşevik Devrimi sonrası Rusya'da iç karışıklıklar çıkmış, Kızıl ve Beyaz Ordular iktidar ve hakimiyet mücadelesine girmiştir. Bu iç savaşta, sosyalizmin Avrupa'ya sıçramasını istemeyen İtilaf Devletleri, Çar taraftarlarının desteklediği Wrangel'in komuta ettiği Beyaz Ordu tarafını tutmuştur. Onların ihtiyaç duyduğu silah ve cephanenin Akbaş Cephaneliği'nden karşılanacağı- na dair bilgiler kuvvet kazanmıştır. Hatta Osmanlı Hükümeti bu isteği kabul etmek zorunda kaldığı ve nakliye için bir yük gemisinin Gelibolu Limanı'na demir attığı söy- lentileri de ayyuka çıkmıştır²²⁸.

Tam bu aşamada 10 Eylül 1919 tarihinde Biga Müftüsü Mehmet Hamdi (Erdem) Bey tarafından kurulan Biga Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti²²⁹, bölgede asayişin ve güvenli- ğin kalmadığından yakınlarda müftü aracılığıyla Albay Kâzım Bey'den sürekli yardım talep etmiştir. Esasında Biga, Manyas ve Gönen civarında asayiş I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bozulmuştur. Doğal olarak birçok eşkiya türemiştir. Bunlar daha sonra Ahmet Anzavur'un esas kuvvetlerini oluşturmuştur. Dolayısıyla bölgede acilen güven- lik ve asayiş sağlanmalı ve millî bir teşkilatlanmaya gidilmeliydi. 1919 yılının sonbaha- rındaki I. Ahmet Anzavur Ayaklanması, Çanakkale Boğazı ve etnik yapı bakımından Biga'nın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ispatlamıştır. Bölge, insan kaynağı bakımından önemli bir mimbardır. Ayrıca Biga, Gelibolu Yarımadası'ndaki bazı silah depolarına da çok yakındı. Bunlar arasında en bilineni Akbaş Cephaneliği'ydi. İşte baskın böyle bir atmosferde doğmuştur.

Hüseyin Çavuş, Kepsutlu Arnavut Abdi, Menemenli İbrahim, Tikveşli Mülazım Sabri Beyleri alarak 1920'nin ilk haftasında 10 adamıyla Balıkesir'den ayrılmış ve Balya-Gönen güzergâhından Biga'ya hareket etmiştir²³². *İzmir'e Doğru* gazetesi, 14 Ocak 1920 tarihli nüshasında Hamdi Bey'in Biga'ya gittiğini haber yapmıştır lakin net tarih vermemiştir. Kozanoğlu eserinde Hamdi Bey'in 10 Ocak 1920 tarihinde yola çıktığını işaret etmiştir²³³. O sıralarda 40 adamıyla Balıkesir'e gelmiş olan Dramalı Rıza, Kâzım Bey tarafından Hamdi Bey'e yardım etmesi için Biga'ya yönlendirilmiştir²³⁴.

Hamdi Bey, Üsküp Vilayeti'nin Kocane Kazasının Kırades köyünden, Yıldız Otelini işleten, yüzbaşı rütbesindeyken ordudan ayrılan Bandırma'da mukim Kâni Bey'le temasa geçmiştir²³⁵. Vatanperver bir karaktere sahip olan Kâni Bey, Hamdi Bey'in birlikte hareket etme teklifini kabul etmiştir. Ekibini kuran ve zenginleştiren Hamdi Bey, Biga'ya varmadan evvel Arnavut Rahman Ağa ile de irtibata geçerek adamlarıyla Millî Kuvvetler'e katılmasını talep etmiştir. Arnavut Rahman Ağa, Hamdi Bey'i kırmamıştır. Ayrıca bölge coğrafyasını, etnik yapısını ve yollarını yeterince tanımayan Hamdi Bey'e rehberlik etmesi için bir kaç adamı da Hamdi Bey'in grubuna dahil olmuştur²³⁶. Biga'ya bir kaç kilometre uzaklıktaki İdriskoru köyünde Kara Hasan, Hamdi Bey'i karşılamış ve Biga'ya birlikte hareket etmişlerdir²³⁷. Dolayısıyla Hamdi Bey, yerel dinamikleri iyi kullanmıştır.

1920 yılının Ocak ayının ilk haftası Balıkesir'den hareket eden Hamdi Bey, 9 Ocak 1920 tarihinde Biga'ya varmıştır²³⁸. Kazaya varınca Biga Belediyesi'ni kendisine merkez seçmiştir. İlk teması Biga Kaymakamı Sakıp Beyle olmuştur. Akabinde Biga'nın sosyo-ekonomik yelpazesinden farklı kişileri belediye binasına davet etmiş ve onlarla uzun bir görüşme gerçekleştirmiştir. Konuşmanın genel çerçevesi, genişleyen Yunan işgaline karşı alınacak tedbirler olmuştur. Ayrıca toplantının en önemli gündem maddelerinden biri de birlik içerisinde Mustafa Kemal Paşa'nın desteklenmesidir. Yine bölgenin işgal edilme riskine karşı da millî bir teşkilat kurulacağı ifade edilmiştir²³⁹.

Biga bölgesi etnik çeşitlilik bakımından farklılıkları bünyesinde taşımaktadır. Neredeyse her kesimden insan bulunmaktadır. Heterojen yapısı ve etnik uyumsuzluklar bölgedeki güven atmosferini zedelemiş ve huzur kalmamıştır. Teorik düzeydeki görüşme ve toplantılardan sonra Hamdi Bey'in Biga'daki ilk fiili icraatı, halkın elindeki silah ve

cephanenin toplanması emri olmuştur. Silah ve cephane bulunduğu dair ihbar edilen evler ve mekanlar, sıkıca aranmıştır. Emre uymayanlara para ve hapis cezası da verileceği ilan edilmiştir. Nitekim talimat sıkı şekilde uygulanmış ve Hamdi Bey, sahadaki gelişmeleri denetlemiştir. İş ciddiyetle ele alınınca Biga ve civar köylerdeki vatandaşlar, ellerindeki silah ve cephaneyi Biga Askerlik Şubesine teslim etmiştir. Emre aykırı hareket eden tek grup, Hacı Piti'nin hanını karargâh olarak kullanan Kara Hasan Çetesi ve avanesidir²⁴⁰. Oysa bu çete daha evvel, Anzavur'a karşı mücadele eden bir Millî Kuvvet görünümündeydi. Zira Hamdi Bey, Biga'ya gelmeden evvel Kara Hasan Çetesi, bölgenin mutlak hakimidir ve hükümet gibi hareket etmeye başlamıştır. Hamdi Bey'in güç kazanması, çetenin Biga'daki otoritesini ve namını sarsmaya başlamıştır. İki grup, bir gün karşı karşıya geleceklerdi ama ne zaman? Hamdi Bey, akıllıca davranarak Biga'da kuvvetini tabana yeterince yaymadan Kara Hasan ile bir çatışmaya girmemiştir lakin kaçınılmaz son yaklaşmaktadır.

Nitekim Hamdi Bey, çete üyelerinin çoğunun devriye bahanesiyle kaza dışında olduğu bir dönemde Kara Hasan'ı ve adamlarından başta Halil Çavuş ve Suphi'yi, Biga Belediyesine çağırılmış ve tutuklatmıştır. Çete reisi ve 13 adamı, Biga Hapishanesi'ne gönderilmiştir²⁴¹. Bu gelişme çetenin dağılmasına sebep olmuştur. Mensupları, köylerine çekilmiştir. Kara Hasan'ın önemli elemanlarından Göktepeli Şaban ile iki çete üyesinin yakalanması için köylerinde aramalar yapılmıştır²⁴². Özellikle Kara Hasan Çetesi'nin etkisiz hale getirilmesi Hamdi Bey'in Biga'daki itibarını çok artırmıştır.

Köprülülük'nün sıradaki hedefi, Akbaş Cephaneliği'nden getireceği silahlarla kuvvetli bir millî teşkilat kurmaktır. Biga Askerlik Şubesi başkanının da yardımıyla kısa sürede etrafında 500 civarında gönüllü genci toplamıştır. Gençler talim yapmak ve disipliniye edilmek üzere Biga'daki 190. Alay 2. Tabur emrine verilmiştir. Ayrıca Gönen'den bir muvazzaf müfrezle ile Karabiga'da bulunan iki on buçukluk top da Biga'ya getirilmiştir. Teğmen Ali Rıza komutasında bir piyade bölüğü ile Üsteğmen Besim Bey yönetimindeki bir makineli tüfek bölüğü de Biga'ya gelince Hamdi Bey'in eli iyice kuvvetlenmiştir²⁴³.

Buraya kadar Hamdi Bey'in planları iyi işlemiştir lakin insan mevcudu arttıkça para, silah, cephane ve iye ihtiyacı artmıştır. Giderler nasıl karşılanacaktı? 120.000 lira civarında bir paraya ihtiyaç vardı. Çıkış yolu bulamayan Hamdi Bey, her köyün büyük-

lûğü oranında ve her zenginin maddi gücü doğrultusunda parayı halktan toplamak zorunda kalmıştır. Bu yüzden Biga ve civar köyleri arasında hakkında kara propaganda yapılmaya başlanmıştır. Özellikle halkın maddi gücünden fazla vergi alması huzursuzluğu iyice artırmıştır²⁴⁴. Bir de Pomak kökenli Kara Hasan'ın tutuklanmasından dolayı Pomaklar da ondan yüz çevirmiştir. Ayrıca Anzavur ve avenesi de muhalefete devam etmiştir. Hamdi Bey, Ahmet Anzavur, Pomaklardan Gâvur İmam ve Çerkeslerden Şah İsmail üçgeninde kalmıştır. Anzavur, doğru bir hamleyle Biga Hapishanesindeki Kara Hasan Çetesi'nin dışarıda kalan adamlarını da yanına çekmeyi başarmıştır. Dolayısıyla Hamdi Bey'e karşı muhalefet bloğu iyice genişlemiştir. Tüm bu sorunlar daha sonraki ayaklanmada önemli rol oynamıştır. Şimdi II. Anzavur Ayaklanması'nın başladığı ve Biga'yı ele geçirdikleri 16 Ocak 1920 tarihine kadar konuya bir ara vererek Akbaş Cephaneliği Baskını'na geçmek konu bütünlüğü açısından daha yerinde olacaktır.

3. Bölüm Dipnotları

¹⁸¹ Su, *a.g.e.*, s. 90; Özalp, *a.g.e.*, s. 53.

¹⁸² Su, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁸³ Balıkesir ve civarını temsilen Sivas'a gönderilecek 7 kişiden mürekkep genel kongre delegeleri şunlardır: 1-*Ses* gazetesi sahibi Hasan Basri [Çantay], 2-Balıkesir Kongre Reisi Hacim Muhittin (Çarıklı), 3-Manisa Belediye Reisi Bahri Bey, 4-Soma Delegesi Hafız Mehmet Tevfik Efendi, 5-Eski Edremit Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey, 6-Kâmil Efendizâde Hilmi ve 7-Burhaniye eşrafından Hacı İdrisgâzâde Hacı Ali Bey'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Özer, *a.g.t.*, s. 100-101.

¹⁸⁴ Güven, *a.g.e.*, s. 16; Özcan Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanması", *Belleten*, Cilt: LVI, Sayı: 217, Ankara 1992, s. 850-852.

¹⁸⁵ Kara Hasan, Biga'nın Karapınar köyündendir. I. Dünya Savaşı'nda askerden kaçarak kendisi gibi kaçak askerlerle 20-30 kişilik bir çete kurmuş ve Biga dolaylarında eşkıyalığa başlamıştır. Kara Hasan adam öldürmez, fakir halka dokunmaz, daha ziyade zenginlerden para sızdırarak yaşardı. Halk bu yüzden kendisini severdi. Kara Hasan'ın bir gece Biga'yı basarak, Yahudi manifaturacı Moiz'in oğlunu kaçırdığını ve o zamana göre büyük bir para karşılığı, çocuğu geri verdiğini hatırlarım. Mütareke'den sonra bütün asker kaçakları için af çıktığından Kara Hasan da Biga'ya gelerek çetesiyle bir handa yerleşmiş ve burada âdeta ikinci bir hükümet kurarak halkın birbirile olan anlaşmazlıklarını para karşılığında çözmek suretiyle geçimini yoluna koymuştu. Bigada ilk millî örgüt kurulduğu zaman Kara Hasan Çetesi, Biga Müftüsü Mehmet Hamdi Bey'in ricasıyla Millî Kuvvetlere yardımcı olmuş, hatta Anzavur'un Gönen ve Manyas'ta çıkardığı ilk karışıklık sırasında Anzavur'la savaşmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ali Orhan İlkurşun, *Akbaş Baskını Kahramanı Şehit Hamdi Bey Veyahut Ahmet Anzavur ve Gâvur İmam İsyancıları*, (Türk Tarih Kurumu Arşivinde Daktilo Edilmiş Ancak Basılmamış Notlar), Demirbaş No: Y/0634-2, s. 3; İğdemir, *a.g.e.*, s. 72; Güven, *a.g.e.*, s. 23.

¹⁸⁶ Arnavut Rahman, adından da anlaşılacağı üzere Arnavut kökenlidir. I. Dünya Savaşı'ndan önce Biga dolaylarında soygunculuk ve eşkıyalık yapmakla ün kazanmıştır. I. Dünya Savaşı sonunda çıkan genel aftan faydalanmış ve Kurtuluş Savaşı başında Millî Kuvvetlere yardımcı olmuştur. Anzavur'un Biga'nın Yunanlılar tarafından işgali sırasında, bu çeteci tarafından Karabiga ile Biga arasında pusuya düşürülerek öldürüldüğü sanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İğdemir, *a.g.e.*, s. 86-87.

¹⁸⁷ Güven, *a.g.e.*, s. 17-18.

¹⁸⁸ Mert, *a.g.m.*, s. 851.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Mert, *a.g.m.*, s. 859; Özcan Mert, "Anzavur'un Birinci Ayaklanması", *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, Cilt: II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1996, s. 795.

¹⁹¹ Mert, *a.g.m.*, s. 858; Mert, "Mert, *a.g.b.*", s. 791.

¹⁹² Çarıklı, *a.g.e.*, s. 32-68.

¹⁹³ "Ahmet Anzavur", *Akşam Gazetesi*, 24 Kasım 1919, s. 3; Çarıklı, *a.g.e.*, s. 98-100.

¹⁹⁴ At yarışlarına çok meraklı olan Ahmet Anzavur, 1864 yılındaki Büyük Çerkes Sürgününden sonra Güney Marmara'ya yerleşen Adige boyuna mensuptur. Kız kardeşinin haremden cariye olmasının avantajıyla jandarma subayı olmuştur. Bu rütbeyle Bakırköy Jandarma Komutanlığı yapmıştır. Suistimallerinden dolayı Konya'ya sürgün edilmiştir. II. Meşrutiyet devrinde Çakırcalı Efe'nin takibinde görev almıştır. 1912 yılında Nazilli yakınlarındaki Karıncalıdağ civarında çıkan çatışmada Çakırcalı'nın öldüğü ortaya çıkınca şöhreti artmıştır. Halbuki onu, kızanlarından biri yanlışlıkla vurmuştur. Kütahya'da tabur komutanlığı yapmış, 1918 yılı Kasım ayı başında Bursa-Çanakkale-Balıkesir Bölge Jandarma Komutan Yardımcılığı görevinde bulunmuştur. Binbaşı rütbesinden emekli olmuştur. Biga'nın Rum Mahallesindeki Namazgâh'taki üç katlı ahşap bir evde ikamet etmiştir. Okuma yazma dahi bilmeyen Ahmet Anzavur, Dahiliye Nazırı Adil Paşa tarafından İzmir'e mutasarrıf olarak atanınca herkesin dikkatini çekmiştir. Belinde fişeklik, omzunda mavzeriyle İzmir çarşısında mutasarrıf kimliğiyle dolaşınca herkes bu durumu tuhaf karşılamıştır. Akabinde Karesi Mutasarrıflığına tayin olmuştur lakin göreve başlamamıştır. Ekim 1919 ile

1920 yılının ortalarına kadar Balıkesir ve Adapazarı civarında Milli Kuvvetlere karşı isyan etmiştir ancak başarısız olmuştur. 15 Nisan 1921 tarihinde Karabiga yakınlarında Adliye Köşkü civarında Çingen Ali Çetesi tarafından pusuya düşürülerek öldürülmüştür. Cesedi, Biga'nın Buzağılık/Cihadiye isimli köyün mezarlığına gömülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "Anzavur Ahmed Bey", *İleri Gazetesi*, 23 Kasım 1919, s. 3; "Tevcihât", *Alemdar Gazetesi*, 30 Nisan 1919, s. 3; "Anzavur'un Mezarı", *Antalya Gazetesi*, 29 Haziran 1923, s. 3; Ziya Şakir, "Saltanatın Son Günleri (Ahmet Anzavur Yeni Bir Talih Meselesine Girmek İstemişti)", *Tan Gazetesi*, 29 Nisan 1936, s. 4; "Mühim Bir Sima", *Dersaadet Gazetesi*, 29 Ekim 1920, s. 1; "Anadolu'da Vaziyet Kemalilerin Tenkili", *Alemdar Gazetesi*, 22 Nisan 1920, s. 1; "Anzavur Hakkında", *Anadolu'da Yenigün*, 21 Mart 1920, s. 3; "Anzavur Paşa'nın Tarih-i Hayatı", *İleri Gazetesi*, 12 Nisan 1920, s. 1; Güven, *a.g.e.*, s. 42/99; İğdemir, *a.g.e.*, s. 91.

¹⁹⁵ Su, *a.g.e.*, s. 100.

¹⁹⁶ Özalp, *a.g.e.*, s. 65; İlkuşun, *a.g.e.*, s. 42.

¹⁹⁷ Güven, *a.g.e.*, s. 43; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1323.

¹⁹⁸ Apak, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁹⁹ Mert, *a.g.m.*, s. 865.

²⁰⁰ Mert, *a.g.m.*, s. 867.

²⁰¹ Özalp, *a.g.e.*, s. 65.

²⁰² Rahmi Bey, 22 Ağustos 1882 tarihinde İstinye'de doğdu. Babası Ali Raif Efendi, annesi Hüsnîye Hanım'dır. İlk tahsilini Beyrut'ta, orta tahsilini Şam'da, lise tahsilini Bursa Askeri Lisesinde tamamladı akabinde Mekteb-i Harbiye'ye kaydoldu. Teğmen rütbesiyle ilk görev yeri 38. Alay 4. Bölük oldu. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşlarına iştirak etti. Çanakkale ve Filistin Cephelelerinde çarpışırken yaralandı. 1918 yılında yarbaylığa terfi etti ve Bekir Sami Bey'in komutasındaki 56. Fırkada görev aldı. Sonra aynı tümenin 174. Alay Komutanı olarak Bursa'da mesaiye başladı. Ahmet Anzavur'u takip etmek üzere Karacabey'e gönderildi. Orada Anzavur'un adamlarından Davut ve avanesini mağlup ederek Mustafa Kemalpaşa'ya kadar ilerledi. I. Anzavur Ayaklanması'nın bastırılmasında kritik görevler üstlendi. II. Anzavur Ayaklanması öncesi birliğiyle Gönen'e gitti. Burada Yarbay Rahmi Bey, Yarbay Sabri Bey ve Kırkağaçlı Emin Bey'in kuvvetleriyle birlikte Biga yakınlarında Anzavur ve Gavur İmam'ın kuvvetleriyle çarpıştı. Emrindeki 200 askerle 48 saat boyunca ciddi direniş gösterdi. Kuvvetlerin dağılması üzerine Balıkesir'deki Milli Kuvvetlere katılmak üzere yola çıktığı sırada şehit edildi. Hüsnîye Hanım'la evli olan Rahmi Bey'in ikisi erkek birisi kız olmak üzere üç çocuğu vardı. Rahmi Bey'in adı Gönen'de bir ilkokulda yaşatılmaktadır. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

²⁰³ Kenan Esengin, *Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar*, Ağrı Yayınları, İstanbul 1975, s. 68.

²⁰⁴ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 7.

²⁰⁵ 17 Aralık 1919 tarihinde Ayvalıdere'deki çatışmada Anzavur'un adamlarından 15'i yaralanmış, bir haylisi de ölmüştür. Bkz.: İlkuşun, *a.g.e.*, s. 7-8/40; Su, *a.g.e.*, s. 120.

²⁰⁶ Apak, *a.g.e.*, s. 20.

²⁰⁷ "Balıkesir Mücadele ve İşgaline Aid Bir Vesika", *İrmak Mecmuası*, 15 Eylül 1928, s. 2-3; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 62-63; Su, *a.g.e.*, s. 103.

²⁰⁸ BOA, *DH. ŞFR.*, Dosya No: 650, Gömlek No: 131.

²⁰⁹ Anzavur'un çetesinde yer alan sonradan kamuda istihdam edilenler tespit edildiğinde ömür boyu kamudan men cezası almıştır. Örneğin İzmir ve Çanakkale Emniyet Müdürlüklerinde mesai yapan 34 numaralı Komiser Muavini Rizeli Said bin Latif, Anzavur'a iltisakından dolayı 29 Mayıs 1927 tarihinde ilişkisi kesilmiştir. Bkz.: Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti Üçüncü Şube: 14318", *Polis Mecmuası*, 1 Ağustos 1927, Sayı: 201-211-212, s. 382.

²¹⁰ "Ayдын Vilayetinde Bir Cevalân Balıkesir", *İkdam Gazetesi*, 22 Kasım 1919, s. 1; "Anzavur Paşa Ha-rekâtı", *İleri Gazetesi*, 29 Nisan 1920, s. 2.

²¹¹ Gazeteci ve siyasetçi Mustafa Hayrettin (Karan) Bey, 1890 yılında Balıkesir’de doğdu. Balıkesir Ziraat Bankası Tahsildarı Yağhanelioğlu İsmail Hakkı Efendi’nin oğludur. Annesi Nazife Hanım’dır. İlk tahsildinden sonra Bursa İdadisinde eğitimine devam etti. 1903 yılında Mektep-i Mülkiyenin giriş sınavlarında başarılı olmasına rağmen sağlık nedeniyle eğitimi yarıda kaldı. Mesleğe ilk adımını Balıkesir Ziraat Bankası Tahakkuk Kâtipliğinde attı. İki yıl kadar bu görevde çalıştıktan sonra Ayvalık Mahkemesi Kâtipliğine geçiş yaptı. I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla silah altına alındı. Çanakkale ve Suriye Cephelelerinde yedek subay rütbesiyle savaştı. İzmir’in işgali üzerine Balıkesir’de kurulan Milli Menzil Teşkilatında 1920 yılına kadar çalıştı. Yine Zarbalı Hulusi Bey’in kumandasındaki ilk milis müfrezesinde bölük kumandanlığı ve levazım müdürlüğü de yaptı. Soma Cephesi’nde ve Anzavur Ayaklanmaları’nda da bulundu. Bu isyanın bastırılmasında büyük çaba sarf etti. Balıkesir’in Yunan işgaline uğraması üzerine Kâzım Özalp’in yönlendirmesiyle Bilecik ve Söğüt bölgelerindeki Milli Teşkilatlarda görev aldı. Akabinde 3. Kolordu ve Milli Savunma Bakanlığı Özel Kalemünde mesai yaptı. Milli Mücadele’nin kazanılmasından sonra 1 Ekim 1922 ile 29 Şubat 1925 tarihleri arasında Balıkesir Belediye Başkanlığı yaptı. Aynı yıllarda gazeteciliğe merak saldı. 16 Mayıs 1926 tarihinde *Türk Dili* adlı günlük bir gazete kurup, yayınlamaya başladı. Gazetenin gelirlerinin bir kısmını yoksul yüksek öğretim gençlerine tahsis etti. Dolayısıyla pek çok Balıkesirli genç, onun sayesinde meslek sahibi oldu. TBMM’de III. Dönemde Balıkesir, IV. Dönemde Bilecik mebusu seçildi. V., VI. ve VII. Dönemler de yine Balıkesir mebusluğuna devam etti. TBMM’de, Divân-ı Muhasebat (Sayıştay) Komisyonunda çalıştı. Ağustos 1946 yılında emekliye ayrıldı. *Türk Dili* gazetesinin kurucusu ve yazarı Hayrettin Karan, 25 yıl sonra 22 Mart 1951 tarihinde gazetenin her türlü hak ve imtiyazını Cevdet Demiray’a devretti. Harp ve İstiklâl Madalyaları ile Basın Şeref Kartı sahibi olan Hayrettin Karan, 1938 yılında Ankara’da “*Kara Mehmet*” adıyla bir kitap yayınladı. Kitapta: I. Dünya Harbi ve Milli Mücadele dönemine ait olayları manzum şekilde anlattı. Ayrıca 1960 yılından sonra 74 yaşında iken Milli Mücadele yıllarına ait hatıralarını kaleme aldı. Memlekete büyük hizmetlerde bulunan Mustafa Hayrettin Karan, 1965 yılında vefat etti. Kabri, Ankara Cebeci Asri Mezarlığındadır. Hatice Süheyla Hanımla evliliğinden Doğan ve Tan adında iki evladı dünyaya geldi. Yılmaz Türk, *Karesi’den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

²¹² Özalp, a.g.e., s. 67.

²¹³ “Anzavur Çetesinin Tenkili”, *Vakit Gazetesi*, 12 Şubat 1919, s.3; “Şuûn-ı Dâhiliye”, *Tasvîr-i Efkâr Gazetesi*, 8 Mart 1920, s. 3; Osman Akandere-Feridun Ata, *Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadeledeki Hizmetleri*, Temel Yayınları İstanbul 2008, s. 61; Adnan Sofuoğlu, “*Anzavur Ahmet’in Balıkesir Yöresinde Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetleri ve Akıbeti*”, *Milli Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 98-99.

²¹⁴ “Anzavur Ahmed Hadisesi”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 20 Kasım 1919, s. 1. Öte yandan Anadolu’daki millî oluşumu destekleyen ulusal ve yerel basında Anzavur hakkında birçok olumsuz haber yapılmıştır. Bkz.: “Anzavur’un Takibi”, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi*, 20 Nisan 1920, s. 2; “Heba Edilen Paralar”, *Tevhîd-i Efkâr Gazetesi*, 31 Ağustos 1921, s. 1.

²¹⁵ Yetkin, a.g.e., s. 87; Özalp, a.g.e., s. 67.

²¹⁶ Nesimi Yazıcı, “Millî Mücadelede Gönen ve Hamdi Bey”, *Millî Mücadele ve Şehit Kaymakam Hamdi Bey Paneli*, ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale 2004, s. 63.

²¹⁷ 28 Kasım 1919 tarihinde düzenlenen protesto mitingi için bkz.: Yücel Yiğit, “İzmir in İşgaline Karşı Gecikmiş Bir Tepki Olarak Balıkesir Mitingi”, *Uluslararası Kuva-yı Milliye’nin 90.Yılında İzmir ve Batı Anadolu Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Oktay Gökdemir Cilt: II, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2010, s. 48-71.

²¹⁸ “Sevgili İzmir’imiz İçin Miting”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 30 Kasım 1919, s. 1-2.

²¹⁹ Mehmet Akif Ersoy’un yakın dostu Hasan Basri (Çantay) Bey, Balıkesir tacirlerinden ve ulemalarından Çantayoğlu Cenabi Efendi ile Sincalioğullarından Kepsutlu Hatice Hanım’ın evladı olarak 18 Kasım 1887 tarihinde Balıkesir’de dünyaya geldi. İlköğreniminden sonra tahsiline Balıkesir İdadisinde devam etti. Yine Mevlevihane Medresesinde Ali Naci Dede’den ve Hacı Ahmet Efendi’den Arapça ve Farsça dersleri aldı. 24 Temmuz 1908 tarihinde Meşrutiyet’in yeniden ilan edilmesi Hasan Basri Bey’in hayatında

önemli bir dönüm noktası oldu. Basın özgürlüğünden istifade ederek uzun ömürlü olmayan ilk gazetesi *Nasihat*'ı çıkardı. Akabinde *Balıkesir* isimli yeni gazetesiyle Osmanlı basınında yerini aldı. Üçüncü gazetesi *Yıldırım* oldu. Tedavi için gittiği İstanbul'da hayli maddi sıkıntı çekmesine rağmen, doğduğu topraklara döndükten sonra *Karesi* isimli haftalık yeni süreli yayını çıkarttı. Vilayetin resmî gazetesi hüviyetini kazanan *Karesi*, vilayet matbaasında basılmaya başladı. Millî Mücadele yıllarında -1918/1919- çıkarttığı vatanperver duruşuyla *Ses* gazetesi çok yankı yaptı. Çünkü Hasan Basri Bey, bu gazeteyle vatan konusundaki hassasiyeti ön plana çıkarttı ve milletin işgalcilere karşı tavır alması gerektiğini ısrarla vurguladı. Bunun üzerine İngiltere gazetesinin kapatılması için Osmanlı Hükümeti'ne baskı yaptı ve başarılı oldu. TBMM'de I. Dönemde Karesi mebusluğu yaptı. Ankara'da İstiklâl Marşı'nın yazarı Mehmet Akif ile Tacettin Dergahında birlikte kaldılar. Onu, Maarif Vekaletinin açtığı millî marş yarışmasına ikna etmeye çalıştı ve başarılı oldu. Mebusluk hayatından sonra Balıkesir'e döndü ve çeşitli okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. Bir süre İstanbul'da da İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yaptı. Ömrünün son yıllarını ilmi, edebî ve dinî çalışmalarına tahsis etti. İstiklâl Madalyası sahibi Hasan Basri Çantay, 3 Aralık 1964 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Kabri, Edirnekapı Şehitliğindedir. Onlarca yazı kaleme alan Çantay'ın en önemli eserleri: 3 Ciltlik *Kur'an-ı Kerim Meali*, *Mektepli Yavrularıma*, *Müslümanlıkta Himâye-i Eftal*, *Kara Günler ve İbret Levhaları'dır*. Ölümünde sonra oğlu tarafından yayınlanan *Babamın Şiirleri* ve *Akifnâme* adlı eserleri de okuyucuyla buluştu. Bkz.: Yılmaz Türk, *Karesi'den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

²²⁰ "İdman Yurdu", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 20 Aralık 1919, s. 2.

²²¹ 1913 yılından itibaren kutlanmaya başlamıştır.

²²² "Osmanlı Türk İstiklâlinin Sene-i Devriyesi", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 1 Ocak 1920, s. 2.

²²³ "Mustafa Kemal Paşa'nın Telgrafı", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 3 Ocak 1920, s. 2.

²²⁴ Bebek, *a.g.e.*, s. 52.

²²⁵ Su, *a.g.e.*, s. 133-135. Silah, cephan ve her türlü harp malzemesi (tüfeklerin sürgü kolları, topların kamaları vb.) konusundaki ihtiyaç ve Akbaş Cephanliği'nin bu bakımdan önemi için bkz. Ahmet Kızılırmak, *Askeri ve Siyasi Yönleriyle Kâzım Özalp*, TBMM Yayınları, Ankara 2012, s. 72-76.

²²⁶ Kızılırmak, *a.g.e.*, s. 70.

²²⁷ 14. Kolordu Görev mıntakası ile Çanakkale ve Bolayır çevresinde şu cephanelikler bulunmaktadır: Bolayır Piyade Cephan Deposu, Borator Piyade Cephan Deposu, Karapınar Piyade Cephan Deposu ve Sahra Mermisi Deposu, Ali Bey Çiftliği Piyade Cephan ve Sahra Mermisi Deposu, Gaziler Piyade Cephan ve Top Mermisi Deposu, Maydos (Eceabat), Akbaş, Hasanoba, Türecik, Ezine, Ayvacık Piyade Cephan ve Top Mermisi Depoları. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 424.

²²⁸ Su, *a.g.e.*, s. 136.

²²⁹ Biga Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Biga Müftüsü Mehmet Hamdi (Erdem) Bey ile Balıkesir'den Emekli Yüzbaşı Hasan ile Kemal Beyler tarafından kurulmuştur. Reisliğini Mehmet Hamdi (Erdem), üyeliklerini Hacı Zakir Efendi, Mehmet Ağa, Hafız Abdullah, Hüseyin Bey, Dızvan Ahmet Ağa yapmıştır. Biga'daki ilk faaliyetleri, Kuva-yı Milliye'ye adam kaydetmek olmuştur. Ayrıca Ahmet Anzavur'un olası bir saldırısına karşı da Biga Kaymakamlığından cephan almışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İrade Memmedova, "Boa'daki Balıkesir Kuva-yı Milliye ile İlgili Arşiv Belgeleri", Millî Mücadele'nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: II, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 183; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 3; Su, *a.g.e.*, s. 151; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1318; Güven, *a.g.e.*, s. 29; Bebek, *a.g.e.*, s. 47.

²³⁰ Özalp, *a.g.e.*, s. 74.

²³¹ Özalp, *a.g.e.*, s. 90; Kemal Esad, *İşgal ve Mücadele Senelerinde Bir İstanbul Gencinin Yaptıkları*, Yeni Matbaa, İstanbul 1924, s. 67; Su, *a.g.e.*, s. 139.

²³² Su, *a.g.e.*, s. 124; Özalp, *a.g.e.*, s. 89. Mücellitoğlu Ali Çankaya, Hamdi Bey'in Balıkesir'den 19 kişiyle hareket ettiğini belirtmektedir. Bunlar arasında zekalarıyla, atiklikleriyle ve tecrübeleriyle ön plana çıkan

Dramalı Rıza, Çandarlı Nuri, Dramalı Eyüp, Aydınli Köse Hıdır, Ankaralı Camgöz Musa, Ödemişli Kara Yusuf Efe, Edremitli Çerkes Mustafa (Mistik) vardır. Bkz.: Çankaya, *a.g.e.*, s. 1307.

²³³ “Biga’da Hamdi Bey”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 14 Ocak 1920, s. 2; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 69.

²³⁴ Özalp, *a.g.e.*, s. 90; Akandere, *a.g.e.*, s. 71-73; Mücteba İlgürel, “Akbaş Cephaneliği Baskını”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 33, İstanbul 1982. s. 274; Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 425.

²³⁵ Balkan Savaşları sırasında doğduğu toprakların Sırlar tarafından işgal edilmesi üzerine Türkiye’ye gelmiştir. Etrafında topladığı kuvvetle Çanakkale Muhaberele’ne katılmıştır. Bandırma’da bulunduğu yıllarda Milli Kuvvetlere lojistik destek sağladığı için Mustafa Kemal Paşa tarafından buradan ayrılmasına müsaade edilmemiştir. Bkz.: İlkuşun, *a.g.e.*, s. 16.

²³⁶ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 69; Su, *a.g.e.*, s. 126.

²³⁷ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 16/44; Su, *a.g.e.*, s. 125.

²³⁸ Dâhiliye Nazırı namına müsteşarı imzasıyla Harbiye Nezaretine gönderilen bir yazıda: “9 Kânun-ı Sâni 1336 (9 Ocak 1920) tarihinde yanlarında makinalı tüfek olduğu halde karargâh efradıyla Biga’ya gelen İzmir Şimâl Cihetleri Heyet-i Mezkûre Azasından Kuvâ-yi Milliye Komutanı Hamdi Bey...”. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hüsamettin Öztürk, *Millî Mücadele’de Çanakkale*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 99-100. Ergün Aybars bir çalışmasında Hamdi Bey’in 18 Ocak 1920 tarihinde Biga’ya geldiğinden bahsetmektedir. Bkz.: Ergün Aybars, “Osmanlı Hükümetlerinin Kuvâ-yi Milliye’ye Karşı Tutumu ve İngiliz Politikaları”, *Millî Mücadele ve Şehit Kaymakam Hamdi Bey Paneli*, ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale 2004, s. 13. Ayrıca Hamdi Bey’in Biga’ya geliş tarihine dair karşılaştırmalı bilgiler için bkz.: Akandere, *a.g.e.*, s. 73-76.

²³⁹ Güven, *a.g.e.*, s. 29-30; İlkuşun, *a.g.e.*, s. 22.

²⁴⁰ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 7/46; Su, *a.g.e.*, s.128-132.

²⁴¹ İğdemir, *a.g.e.*, s. 72; İlkuşun, *a.g.e.*, s. 44 Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 72.

²⁴² İlkuşun, *a.g.e.*, s. 23; Güven, *a.g.e.*, s.33.

²⁴³ Bebek, *a.g.e.*, s.50; Apak, *a.g.e.*, s. 28; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 99.

²⁴⁴ Hamdi Bey’in vergi kararının Biga ve civar köylerdeki yansımaları için bkz.: İğdemir, *a.g.e.*, s. 33-35/87; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1322.

IV. BÖLÜM

AKBAŞ CEPHANELİĞİ BASKINI

“Keşif, Baskın ve Lojistik”

Hamdi Bey, Balıkesir Kongre yönetimi tarafından Millî Mücadele’nin askeri lojistik ve silah tedariki operasyonlarını yönetmekle görevlendirilecek kadar güvenilir bir karakter olarak ön plana çıkmıştır. İzmir’in işgalinin ardından Balıkesir halkı, büyük fedakarlıklarla kendi yerel direnişini örgütlemiş, bölgedeki millî direniş, bir yandan Yunan ilerleyişine karşı koymaya çalışırken diğer taraftan içerideki Ahmet Anzavur Ayaklanması’yla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu isyanla daha da büyüyen kaotik ortam, Yunan işgal güçlerinin hayli işine yaramış ve Türk direnişini adeta iki cephe- li bir savaşa sürüklemiştir. Üstelik Güney Marmara bölgesindeki etnik çeşitlilik ve bu gruplar arasındaki sürtüşmeler, bölgedeki asayiş sorununu daha da kronikleştirmiştir.

I. Dünya Savaşı sonrasında bölgede Kara Hasan, Suphi Bey ve Halil Çavuş gibi isim- lerin yönettiği birçok silahlı çete ortaya çıkmıştır. Osmanlı Hükümeti’nin çıkardığı aflara rağmen merkezi otorite bir türlü sağlamamıştır. Biga ve Balıkesir çevresi, as- ker kaçakları ve suç şebekeleri nedeniyle o dönemde adeta “Anadolu’nun Makedon- yası” olarak adlandırılacak kadar kaotik ve karmaşık bir bölgeye dönmüştür. Tüm bu gelişmeler yaşanırken İngiliz istihbaratı, Marmara ve Boğazlar üzerindeki çıkarlarını korumak amacıyla Anzavur Ayaklanması’nı finanse etmiş ve bu eşkıya grubunu des- teklemiştir. İngiltere’nin bu isyanı desteklemesindeki temel amacının, Anadolu ve Trakya’daki direniş odaklarının birleşmesini engellemek olduğu gayet açıktır.

İngiliz desteğini arkasına alan Anzavur, ‘Kuvâ-yi Muhammediye’ adını verdiği bu is- yancı grupta, dini sembolleri kullanarak halkı millî harekete karşı kıskırtmıştır. Hamdi Bey, Anzavur’un hem Millî Mücadele karşıtı propagandasının önüne geçmek ve hem de dini manipülasyonları kullanarak halkı kandırmasına engel olmak için bölge köyle- rine nasihat heyetleri göndermiş ve halkı aydınlatma gayretiyle var gücüyle çalışmıştır. Balıkesir’deki 14. Kolordu ve millî oluşum, bir yandan Anzavur Ayaklanması’na karşı askeri önlemler alırken, diğer taraftan Albay Kâzım Bey, kan dökülmesini önlemek için Hamdi Bey’i Anzavur ile müzakere yapması ve çıkardığı isyandan vazgeçmesini

ikna etmesi için görevlendirmiştir. 5 Kasım 1919'daki görüşmede Anzavur, Kur'an üzerine yemin ederek teslim olacağını söylemiş, Hamdi Bey'in iyi niyetinden yararlanarak onu aldatmıştır. Anzavur'un yalanlarına inanan Hamdi Bey ve etrafındaki askeri yönetim, ona yönelik takibi durdurma kararı almıştır. Ancak Hamdi Bey'in iyi niyetini suistimal eden Anzavur ve onun liderliğindeki eşkıya grubu kısa sürede tekrar Millî Mücadele karşıtı faaliyetlerine başlamıştır.

1919 yılının sonlarında yaklaşık 1.000 kişilik bir kuvvetle Susurluk'u basan Anzavur ve etrafında toplanan eşkıya grubu, hükümet binasını ele geçirerek isyanı adeta alevlendirmiştir. Bunun üzerine Hamdi Bey komutasındaki milis güçleri, eşkıya grubunu durdurmak için bölgeye sevk edilmiş, Demirkapı ve Sultançayırı mevkilerinde gerçekleşen ve iki gün süren şiddetli çatışmalar ve uzun uğraşlar sonucunda Anzavur mağlup edilebilmiştir. 1920 yılının başında Çerkes Ethem'in de desteğiyle ilk Anzavur İsyanı geçici olarak bastırılmıştır. Anzavur İsyanı'nın bastırılmasının hemen ardından Balıkesir'de büyük bir halk mitingi düzenlenmiş ve işgaller protesto edilmiştir.

Diğer taraftan, Mondros Mütarekesi gereği Osmanlı'nın silahları toplanmış, bu durum millî direniş için gerekli olan silah ve mühimmat sıkıntısına neden olmuştur. Yunan işgalinin genişlemesiyle İzmir ve Manisa'daki cephaneliklere de Yunanlılar el koymuştur. Yine Kolordu depolarındaki mekanizmasız tüfekler için başkentten sandıklarla mekanizma taşımak; denize atılan mekanizmaları binbir güçlüklerle çıkartarak kullanmak da ihtiyacı gidermeye yetmemiştir. Anadolu'nun işgale uğramamış muhtelif yerlerinde çok sayıda top ve tüfek mevcuttu lakin Mütareke hükümlerince topların kamaları tüfeklerin sürgü kolları sökülmüştür. Balya Karaaydın Maden Fabrikası'nda, kama ve sürgü kolu yapma teşebbüsünden de verim alınamamıştır. İstanbul'a silah temin etmek için giden heyetler de eli boş dönmüştür. Alman ve Osmanlı tüfekleri arasındaki çap uyumsuzluğunu gidermek, cephane türdeşliği sağlama çabaları da sorunu çözmemiştir. Çünkü tüfeklerin mekanizmasına müdahale ayar balistiğini bozmaktadır.

Oysa çok sayıdaki silah, mühimmat, muhabere ve istihkâm malzemeleri, Gelibolu Sancağı Eceabat Kazası Akbaş Cephaneliği'ndeydi. Gelibolu Yarımadası'nın doğusunda, Büyük Anafarta ve Suvla Körfezi'ne giden yolun geçtiği, Çanakale Muharebeleri sırasında Osmanlı askerlerinin birtakım harp malzemelerini depolamasından do-

layı ‘istihkâm parkı’ diye bilinen çeşme önündeki düzlükte, Yalova Deresi’nin ağzında ve küçük gemilerin demirlemesine elverişli bir koy olan Akbaş, Fransızların kontrolü altında tutulmaktaydı²⁴⁵. Anadolu’daki millî direnişin başarıya ulaşabilmesi ve Yunan ilerleyişinin durdurulabilmesi için acil olarak bu cephanelikteki silahlara ihtiyaç duyuluyordu. İngilizlerin bu mühimmatı Rusya’daki Beyaz Ordu’ya göndereceğine ilişkin söylentiler, Akbaş Cephaneliği’nin ele geçirilerek Anadolu’ya taşınması fikrini tetiklemiştir. Tüm bu gelişmeler sonunda Albay Kâzım Bey, Akbaş Cephaneliği Baskını gibi riskli bir görevi üstlenmesi için Hamdi Bey’i görevlendirdi. Dolayısıyla Akbaş Baskını’nın azmettiricisi Köprülülü Albay Kâzım Bey, uygulayıcısı Köprülülü Hamdi Bey’dir. Kitabımızın dördüncü ve son bölümünde: Akbaş Cephaneliği Baskını, Anzavur’un Biga’yı ele geçirmesi ve Köprülülü Hamdi Bey’in şehit edilmesini teferruatıyla bulabilirsiniz.

Planlama

Akbaş Cephaneliği Baskını, Hamdi Bey’in Biga’ya gelmesinden yaklaşık iki hafta sonra gerçekleştirdiği riski yüksek bir meydan okumadır. Çünkü oradaki silah ve cephanenin her an Wrangel Ordusu’na verilmesi söz konusudur. Dolayısıyla hiç kaybedecek vakit yoktur. Bunun için kusursuz işleyen bir plan yapılmalıydı. İhtiyat Zabitleri Mektebi diploması sahibi Hamdi Bey *keşif, baskın ve lojistik* şeklinde formülize edebileceğimiz her birinin alt kategorisi olan üç aşamalı bir plan yapmıştır. *Birincisi*, cephaneliğin keşfi ve gözetlenmesi, güzergâh tespiti, güvenlik durumu ile güvenlik açıklarının tespitidir. *İkincisi*: baskın fiilen gerçekleştirilecek ve mühimmat Avrupa yakasından Anadolu tarafına güvenli bir yere sevk edilecektir. *Üçüncüsü*, silah ve cephane kazasız belasız deve ve katır kervanlarıyla Balıkesir’e sevk edilecektir.

Bu amaçla Hamdi Bey Umurbey’de (Bergos), Dramalı Rıza Akbaş’ta, Kâni Bey de Biga’da kalacaktır. Mühimmatın nakli için Çanakkale’den Ediremit’e kadar uzanan bütün köyler seferber edilecektir. Bilhassa Boğaz kıyısına yakın köyler. Kendisinde bu planı sahada başarıyla uygulayabilecek kapasite fazlasıyla mevcuttur. Teşkilatçı, disiplinli, gayr-i nizami harp tecrübesi, gözü karalığı, erken yaşta olgunlaşması ve ince detaylarda boğulmadan bütünü hedef alan planlama yeteneği Hamdi Bey’in en önemli

vasıflarıdır. Zaten hemşehrisi Albay Kâzım Bey, bu niteliklerden dolayı onu bu zor göreve layık görmüştür.

Planın birinci aşamasının gerçekleştirilmesi için öncelikli olarak keşif yapılması gerekiyordu. Bunu çok güvendiği Dramalı Rıza Bey'den başkası yapamazdı. Oysa coğrafyayı çok iyi bilmiyorlardı. Bu açıklarını Umurbey (Bergos) Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey vasıtasıyla kapatmışlardır. Keşif yapmak için baskından önce Köprülülü ve Dramalı birlikte gizlice Gelibolu Yarımadası'na geçmiştirler. Planın ana omurgasını belirledikten sonra Dramalı Rıza Bey, çoban ve köylü kılığıyla yaklaşık bir hafta birbirine paralel, iki müstakil binadan müteşekkil 36 Fransız, 25 Osmanlı askerinin görev yaptığı Akbaş Cephaneliği'nin civarında dolaşarak bilgi derlemiştir²⁴⁶. Köylü kamufajıyla cephaneliğe iyice sokulmuştur. Hatta elindeki ürünleri ederinden daha ucuza satarak Fransızlarla ahbablığını ilerletmiştir²⁴⁷. Cephaneliği korumakla yükümlü Senegal kökenli Fransız askerlerin tavuk, yumurta ve meyve ihtiyaçlarını tedarik etmiştir. Her temasında Akbaş Cephaneliği'nin krokisini zihnine kazımıştır. Ayrıca kaç asker var, ne zaman nöbet değişimi oluyor, hangi vakit istirahat ediyorlar, nerede yatıp kalkıyorlar gibi sorulara da cevap aramıştır.

Millî Mücadele'de Çanakkale isimli eserde 1899 doğumlu Yalova köyünden Hüseyin Aygün tarafından, Akbaş Baskını hakkında şu bilgiler verilmektedir: “Dramalı Rıza Bey, köyümüz Yalova'ya geldi. Kara Ahmet'in evinde kalıyordu. Bu evde köyümüzde sözü geçen kişilerden olan Hacı Mustafa, Hafız Süleyman gibi kişilerle görüşürdü. Sonra Tahir çetesi de birkaç kez buraya gelip gitti. Bizim köylülerimizin büyük bir bölümünün tarlaları Akbaş tarafında olduğundan ve aynı zamanda orada cephanelikleri bekleyen Senagalli, Fransız, Arap askerlere süt, yumurta ve diğer yetiştirdiğimiz ve ürettiklerimizi satmaya gittiğimizden, orası bize yabancı değildi. İşte köyümüze gelen Dramalı Rıza, Kara Ahmet'in atı ile Akbaş'taki Senegalli Fransız askerlere, köylülerimiz gibi süt, yumurta gibi ürünleri biraz da ucuza satarak askerlerle ahbablık kurmuştu. Burada olduğu süre içinde Kara Ahmet'in evinde baskın planları hazırlandı. Hatta Hamdi Bey bir gece buraya geldi. Kara Ahmet'in evinde toplantı yaptı”²⁴⁸. Yine Dramalı, cephaneliğin yaslandığı dağda baskın ekibinin ve taşımayı sağlayacak köylülerin nerede duracağını tespit etmiştir. Sahadaki istihbarat, düzenli olarak Hamdi Bey'e değişik yollarla iletilmiştir. O da bilgileri, şifreli telgraflarla Albay Kâzım Bey'e aktarmıştır²⁴⁹.

Dramalı Rıza'dan gelen bilgileri analiz eden Hamdi Bey, sahaya yakın olmak amacıyla Biga'dan hareket ederek güzergâh üzerinde önce Çardak'a uğramış ve burada Gelibolu'yu avucunun içi gibi iyi bilen Ahmet Ağa namıyla bilinen vatanperverle görüşmüş ve onu Akbaş Cephaneliği Baskını'na yardım etmeye ikna etmiştir²⁵⁰. Lâpseki'ye²⁵¹ ayak basar basmaz Mülkiye Mektebi'nden sınıf arkadaşı Kaymakam Hasan Bey'e uğramıştır. Ona, planından kabaca bahsetmiş ve kaymakamdan cephaneyi Çanakkale Boğazı'ndan geçirmek üzere kayık ve motor gibi deniz araçları temin etmesini rica etmiştir. Kaymakam, Hamdi Bey'i Kayıkçı Hasip Ağa'ya yönlendirmiştir. Hasip Ağa, Lâpseki'deki bütün kayıkların bundan böyle Millî Kuvvetlerin emrinde olduğunun sözünü vermiştir. Ayrıca Hancı Lütfi de deniz aracı temin etmek için Hasip Ağa'yla destek olmuştur²⁵².

Bu arada Dramalı Rıza'nın, Umurbey'e gelmesinden dolayı heyecana kapılan Umurbey Karakol Komutanı Mecit Efendi, 19 Ocak 1920 tarihinde durumdan ivelikle Umurbey Nahiye Müdürü Reşadeddin Beyi haberdar etmiş ve şu yazıyı göndermiştir:

“Şimdi Bergos [Umurbey] Kuvâ-yi Millîye Takip Kumandanı [Dramalı Rıza] Bergos'a geldiler. Akşam da Kuvâ-yi Millîye'nin Umûm Kumandanı Hamdi Bey Bergos'a gelecektir. Her halde bu tezkireyi alır almaz serian Bergos'a hareket eylemenizi rica ederim. Yalnız kaldım bu hususta çok rica ederim ve zât-ı âlînin seriân nahiye merkezine avdet eylemenizi arzu etmektedirler efendim hazretleri. Kürt Bekir'in ve rüfekasının ne tarafa gittiğini sual ediyorlar bendeniz de lazım gelen tafsilatı verdim beyim”²⁵³.

Yazı kendine ulaştığı suralarda Okçular köyünde teftiş ve denetleme de bulunan Reşadeddin Bey, süratle Umurbey'e dönmüştür. Nahiye Müdürü önce Dramalı Rıza ile sonra 20 Ocak 1920 tarihinde Umurbey'e gelen Hamdi Bey ile görüşmüştür. Kuvâ-yi Millîye'ye her türlü desteği sağlayan Reşadeddin Bey, bu görüşmeden 9 gün sonra Akbaş Baskını'na dair 28-29 Ocak 1920 tarihi gecesi Lâpseki Kaymakamıyla şu yazıyı paylaşmıştır:

“19 Kânûn-i Sâni sene 36 (19 Ocak 1920) tarihine müsadif Pazartesi günün berây-ı tahkik [inceleme için] Okçular karyesine gitmiş idim. Orada iken leffen takdim kılınıp 1 numarada vaz' olunan pusulayı Bergos [Umurbey] Karakol Kumandanından alır almaz nahiye merkezine geldiğimde Kuvâ-yi Millîye Takip Kumandanı olduğunu söyleyen Dramalı Rıza Bey'i 30 maiyetiyle geldiğini gördüm. Mûmâ-ileyh

ile görüştüğümde Biga'daki Kara Hasan Çetesi'nden firar eden birçok eşhâsı takip ve derdest etmek üzere geldiğini söyledi. Yevm-i mezkûr akşamı alaturka l'de Kuvâ-yi Millîyenin Kumandan-ı Umûmîsi olduğunu öğrendiğimiz *Hamdi Bey* de geldi. Nahiyenin etrafında Kara Hasan Çetesi'nden firar eden eşhâsı Kuvâ-yi Millîye'ye mensup efrad ile takip ve derdest edeceğini ve nahiyenin bütün civarında cevelân edeceğinden halkın beyhude yere heyecana düşmemesini herkese söylemekliğimi tebliğ etti. O gece Bergos'ta kaldılar ertesi günü bu kuvvet Bergos'tan müfarakât [ayrılma] etti. Bi'l-âhire Lâpseki'yi merkez ittihaz ettiklerini öğrendik. 23 Kânûn-i Sâni'de umum kumandan Hamdi Bey bütün kuvvetiyle tekrar Bergos'a geldi. Bu kuvvet 23 Kânûn-i Sâni'den bi'l-ibtidar 26 Kânûn-i Sâni'ye kadar etraftan gelmek suretiyle tezâyüd ve ifadeye nazaran firarî takibi için tezyid edilen kuvvetin faaliyeti dahil ve hariç-i nahiyede tazyik ve şiddet husule getirdi. Aynı zamanda bütün nahiyehalisinin şahadetiyle mertebe-i sübuta vasil olacağı vechle üzerimde bu kuvvetin türlü tehdidi ve cebr ve anif ve şiddet ve ikrahı bütün manasıyla cereyan ediyor idi. 26/27 Kânûn-i Sâni gecesi civarımız köyler ile merkez nahiyenin büyük küçük insanları ve vesait-i nakliyyeden ma'dud [sayılı/belirli] olan bi'l-cümle hayvanat ve arabaları Kuvâ-yi Millîye'nin tekmiil [tam/bütün] efradı tarafından zorla toplandırılarak geceleyin merkez nahiyeden Bergos İskeleyi istikametine sevk olundu. Nisf-i l-leylden [gece yarısından] sonra iskele istikametine sevk olunan halk arabalarını hayvanlarını vaz' ve sardıkları cephane ve Rus tüfeklerini merkezi meçhul bir semte doğru nahiyeden geçirmek suretiyle Kânûn-i Sâni'nin 27 günü zevâline [sonuna] kadar Kuvâ-yi Millîye'nin müsellah efradı muhafazasında nakil ettiler. Merkezden mezkûr geceye gaybubet eden Umûm Kumandan Hamdi Beyefendi zevalde tekrar maiyetiyle birlikte merkezimize avdet eyledi. Çoktan beri işlemeyen telefonumuz Lâpseki ile muhabereye başladığını Hamdi Bey'in hükûmetindeki yazıhanemin üstünde bulunan telefon makinesinden görüşüğünü istidlâl [çıkarımda bulunma] ve müşahade ederek fırsat bulduğum hengâmda [zamanda/vakitte] 2 numarada vaz' ve sureti takdim kılınan arizamı [dilekçe-yazı sunma] telefonla Lâpseki Kaymakamına muhtasaran yazdım"²⁵⁴.

Yukarıdaki yazıda da görüleceği üzere Hamdi Bey'in birden Umurbey'de görülmesi şüphe uyandıracaktır. Bunun için halen Biga Hapishanesindeki Kara Hasan Çetesi'nin dışarıda kalan üyelerini takip ediyor izlenimi uyandırmıştır²⁵⁵. Operasyon geçesine kadar Lâpseki- Umurbey hattında yakın ekibiyle dolaşmış, baskın planını olgunlaştırmış ve gerek adımları atmıştır. Hamdi Bey, dikkat çekmemek için bir yandan da Umurbey'deki temaslarından sonra Lâpseki'de usûlen eşkiya takibine devam etmiştir. Kaymakam ve kayıkçıdan sonra Lâpseki Jandarma Komutanını da sürece dahil etmiş ve yardımlarını beklediğini ifade etmiştir.

Hamdi Bey'in önerisiyle güvendiği iki adamı asker kaçağı olarak gözüaltına alınacaktır. Sözde iki asker kaçağı, Boğaz'ı korumakla mükellef olan ve karargâhı Rumeli tarafındaki Müstahkem Mevki Komutanlığına sevk edilecektir. Bu senaryo önceden Dramalı Rıza tarafından Müstahkem Mevki Komutanı Halit Bey'e nakledilmiş o da yardım sözü vermiştir. Komutanın görevi sözde iki firari askeri, ceza olarak Akbaş Cephaneliği'nde istihdam etmektir. Planın zayıf noktalarından biri Akbaş Cephaneliği'ndeki Osmanlı askeri birliğinin komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in Kuvâ-yi Milliye taraftarı olmamasıdır. Hatta bir ara Hamdi Bey'in binbaşı kıyafetiyle Mehmet Bahri Bey'in yerini alması düşünülmüş lakin Kâzım Bey bu fikri riskli olduğu gerekçesiyle kabul etmemiştir²⁵⁶. Cephaneliğe sızan iki askere, Mehmet Bahri Bey'le ne şekilde iletişimde kalacakları, nasıl davranacakları Hamdi Bey tarafından izah edilmiştir²⁵⁷.

Öncelikle planın ön koşullarının yerine getirilmesi gerekirdi. Plana sadık kalınarak Biga'nın Çavuş köyünden Mahmut ile Dimetoka nahiyesinden İbrahim isimli iki firari asker kaçağı, önce Müstahkem Mevki Komutanlığına akabinde Akbaş Cephaneliği'ne gönderilmişti²⁵⁸. Onlar, Binbaşı Mehmet Bahri Bey tarafından kısa bir sorguya çekilmiştir ancak açık vermemişlerdir. Hamdi Bey'in sadık iki adamı, artık içerden rahatlıkla bilgi verebilecektir. Bu arada sürpriz bir gelişme yaşanmış ve Hamdi Bey'in adamlarından Yüzbaşı Davut, cephanelikteki Osmanlı askeri birliğine komutan yardımcısı olarak tayin edilmiştir²⁵⁹. Yine Hamdi Bey, sözde asker kaçağı birkaç askeri aynı metodla Akbaş'a sevk ettirmiştir. Bu sefer Binbaşı Mehmet Bahri, asker fazlalığını gerekçe göstererek bunları kabul etmemiştir. Bunun üzerine yardımcısı Yüzbaşı Davut, devreye girmiş ve sözde firari askerleri Ilgardere'deki bir birliğe göndertmiştir²⁶⁰. Neticede profesyonelce hareket eden Hamdi Bey, cephaneliğe bir subay ve iki asker sızdırarak elini çok rahatlatmıştır.

Hazırlıklar lojistik ve nakliye araçları düzeyinde devam etmiştir. Silah ve cephane, Akbaş'tan kıyıda bekleyen deniz araçlarına yüklenecekti. Devriye gezen karakol gemilerine yakalanmadan; sessizce Boğaz'dan geçilecek ve Umurbey İskeleyi'ne varılacaktır. Esasında Akbaş Koyu, Çanakkale merkeze çok uzak değildir. Bir torpido botunun, on beş dakikada koya demir atabileceği mesafededir. Yakalanmak, ölümlle eşdeğerdir. Mühimmatın, deniz araçlarından indirilerek deve, katır ve eşeklerle daha güvenli bir yere taşınması icap etmektedir. İnsana, yük hayvanına ve deniz araçlarına ihtiyaç du-

yulmaktadır. Bunun için Biga'dan tanıdığı ve kendisine destek olan Arnavut Rahman Ağa vasıtasıyla Tahir ismindeki bir çete lideriyle irtibata geçilmiş ve nakliye konusunda kendisinden destek sözü alınmıştır. Özellikle bölge yörükleri, sevkியatta aktif rol almıştır.

Bir aksilik durumunda iletişim kanallarını tıkamak için bölgedeki bütün telefonlar devre dışı bırakılmış ve bütün telgraf hatları kopartılmıştır. Baskın öncesi Gelibolu Telgrafhanesi İngilizlerin kontrolünde olmasına rağmen vatanperver Gelibolu Telgraf Müdürü Hafız Hasan ile Telgraf Memuru Ahmet Rasim Beyler, yoğun gayret göstererek Köprülülü Hamdi Bey ile Müstahkem Mevki Komutanı Halit Bey arasındaki irtibat gizlice sağlanmıştır²⁶¹. Akbaş Baskını duyulunca İngilizler, Hafız Hasan ve Ahmet Rasim Beyleri gözaltına alarak sorguya çekmiştir.

Akbaş Cephaneliği civarında yerleşim birimi yoktur lakin planladığı gibi mühimmat Anadolu kıyısındaki Umurbey İskeleyi'ne taşınınca etrafta olup bitecekleri kontrol etmek amacıyla Umurbey ve civarına Kuvâ-yi Millîyeciler yerleştirilmiştir²⁶². Yine 14. Kolordu Komutanlığının eşyalarının taşınması gerekçesiyle Albay Kâzım Bey, İstanbul Boğaz Komutanlığından bir motor talep etmiştir. İstek munasip görülmüş ve 'Bolayır' isimli bir motor hazırlanmıştır. Bolayır'ın kaptanına: "Lâpseki'de koldudan bir memurun sizi bekliyor olacağı" talimatı şifreli şekilde şifahi olarak verilmiştir. Şüphesiz Bolayır motoru Lâpseki Limanı'na geldiğinde onu bekleyen Hamdi Bey olacaktır²⁶³. Tüm hazırlıklar titizlikle bir kez daha gözden geçirilmiş ve plan iyice olgunlaştıktan sonra baskın günü kararlaştırılmıştır.

Bu Gece Operasyon Var...

Planın ikinci aşamasının sağlıklı yürümesi için baskın günü, Akbaş Cephaneliği Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in Gelibolu'da bulunduğu 26 Ocak'ı 27 Ocak'a bağlayan 1920 gecesine denk getirilmiştir. Ayrıca Mehmet Bahri Bey, Gelibolu-Yalova istikametinden Akbaş'a dönerken derdest edilmesi için de yardımcısı Yüzbaşı Davut geçiş güzergâhında tertibat aldırılmıştır. Nitekim akşamüzeri yolda kendini bekleyen silahlı dört kişi tarafından saat 17.30 sularında gözaltına alınmış ve çaresiz Akbaş'a götürülmüştür²⁶⁴. 26 Ocak günü hava karardıktan sonra Hamdi Bey, Bolayır moto-

ruyla Umurbey İskeleyi'nden hareket etmiştir. Yanındaki 30-40 civarındaki adamı da kayıkla kendisini takip etmiştir. Hep birlikte Çanakkale Boğazı'nda devriye gezen İngiliz karakol gemilerine yakalanmadan Gelibolu'ya geçmişler ve orada kendilerini sabırsızlıkla bekleyen baskının iki numaralı kahramanı Dramalı Rıza ile buluşmuşlardır²⁶⁵. Plan son kez gözden geçirilmiş, mutabık kalınmıştır. Hamdi Bey, Anadolu kıyısına dönmüştür.

Gece yarısı siyah ve hakî renkte palto, pantolon giyen ve kafalarına kuşak takarak kamufle olan Dramalı Rıza ve arkadaşları, bütün detaylarını öğrendikleri Akbaş Cephaneliği'ne gizlice sokulmuşlardır. Gece ve uyku vakti olduğu için sadece nöbetçi Senegal kökenli Fransız askerler ayaktadır. Düdük sesiyle 27 Ocak 1920 tarihinde pazartesiye salıya bağlayan gece saat 02.00 sularında harekât başlamıştır²⁶⁶. Nöbetçiler kısa sürede etkisiz hale getirilmiştir. O sırada dağın yamacındaki 15 kişilik vatanperver sessizce, subayların ve askerlerin barakadan koğuşlarına yönelmiştir. Fransız askerler silahlarına davranmadan uykularında ele geçirilmiş; elleri ve ayakları bağlanmıştır. Koğuşa bir nöbetçi bırakılmış ve sıra cephanelikteki Osmanlı askerlerine gelmiştir. Risk almamak için 25 civarındaki Osmanlı askeri de enterne edilmiştir. Artık Akbaş tamamen kontrol edilmiştir. Lakin zaman daralıyordu. Hemen iki ateş yakılarak planın başarıyla icra edildiği Umurbey'de sabırsızlıkla baskının bitmesini bekleyen Hamdi Bey'e haber verilmiştir. O da ivedilikle Bolayır motoru ile diğer kayıkların Akbaş'a doğru hareket etmesi emrini vermiştir. Şimdi silahların tamamı cephane de kısmen ahşap iskelede bekleyen motor, tekne, kayık, mavnalı ve sandallara taşınması gerekiyordu. Planın insan gücünün devreye gireceği kısmına gelinmişti.

Baskına katılan Lâpsekili Yedek Subay Mehmet Acar, civar köylülere de haber salmış ve onların da eklenmesiyle 500-600 kişilik insandan bir nakliye filosu kurulduğunu belirtmektedir²⁶⁷. Lakin bu rakam biraz abartılıdır zira olayın nasıl cereyan ettiğine dair Dâhiliye Nezareti tarafından hazırlanan resmî bir raporda cephenelik ile iskeleler arasındaki yolda yaklaşık 150²⁶⁸ kişinin ayak izine rastlanıldığı ifade edilmiştir²⁶⁹. Bu arada olup biteni seyreden 25 Osmanlı askeri de yardım etmek istemeleri üzerine serbest bırakılmış ve onlar da taşıma işine dahil olmuşlardır. Yükünü alan Bolayır motoru ve diğer deniz araçları hiç vakit kaybetmeden süratle karşı kıyıya geçmiştir. 6 esir Fransız subay ve askerler ile Binbaşı Mehmet Bahri Bey, Yüzbaşı Hulusi ve Mülazım-ı Evvel Osman Nuri Efendiler de Galip Kaptan vasıtasıyla Umurbey'e nakledilmiştir²⁷⁰.

Baskında ele geçirilen silah ve cephane, deniz araçlarıyla salimen ve eksiksiz Umurbey İskeleyi'ne taşınmıştır²⁷¹. Umurbey Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey, Akbaş Cephaneliği Baskını sonrası Lâpseki Kaymakamlığına şu telgrafi çekmiştir:

“Mûmâ-ileyh hazretinin [Hamdi Bey/Dramalı Rıza] hafiyen icra eyledikleri tertip ile Akbaş'a geçilerek oradaki cephaneliklerden birçok silah ve cephane alındıktan sonra yine iskelemize avdet ettikleri ve köylerden tedarik eyledikleri araba deve hayvan vesaire ile mezkûr esliha [silah] ve cephaneyi bugün nahiyemizden ileriye taşıdıkları ve el-yevm [bugün] üzerimde vâki tehdidin devam etmekte olduğu berây-ı malumat ma'ruzdur”²⁷².

Harita 4: Akbaş Cephaneliği Baskını, II. Anzavur Ayaklanması, Köprülülü Hamdi Bey'in Esaret ve Şehâdet Rotası (1920), Hakan Önal'dan

Riskli olduğu için Rumeli tarafında bir sayım yapılmamıştır. Planın ikinci aşaması sorunsuz halledilmiştir artık tehlike açısından nispeten daha kolay olan üçüncü aşamaya geçilebilirdi. Mühimmatın taşınacağı yollar Ocak ayı olduğu için çamurla kaplıdır. Dağlık ve soğuk olması da müşkilatı iyice artırmıştır. Buna rağmen silah ve cephane, vatanperver bölge ahalisi tarafından hızlıca yük hayvanlarına sarılmış ve daha güvenli

olan iç bölgeye doğru götürülmüştür. Çünkü kıyıda bir yerde bulunması Boğaz vasıtasıyla İngilizlerin ve Fransızların kolayca müdahalesi anlamını taşıdığı için büyük risk taşımaktadır. Boğaz'ın kenarındaki sırtlardan daha güvenli iç bölgelere nakledilmesi gerekiyordu.

İlk olarak mühimmat yüklü grup Lâpseki'ye doğru yol almıştır. Ardından halk arasında İskender yolu olarak bilinen Beybaş ve Hacıkelenler köyleri üzerinden Balcılar köyüne ulaşılmış ve yük buraya indirilmiştir. Ancak bu köy, Boğaz'a yakın ve kolaylıkla müdahale edilebilecek bir uzaklıktaydı. Nitekim yörükler vasıtasıyla süratle silah ve cephane, Çan üzerinden Boğaz'a iki günlük mesafedeki Yenice nahiyesine taşınmış ve köy camisine ile güvenli binalara saklanmıştır²⁷³. Dramalı Rıza'nın adamlarından Arnavut Zekeriya bir sayım yaparak 12.000 tüfek, 75 mitralyöz ve 8.000 sandık cephane olduğunu tespit etmiştir²⁷⁴. Oysa baskından sonra Akbaş Cephaneliği'nde kaybolan mühimmatın miktarı hakkında rapor tutan bir Osmanlı askeri heyeti, 30 Ocak 1920 tarihinde şu tespitte bulunmuştur: *“Rus silahlarıyla mitralyözlerinin tamamı ile 155 sandık İngiliz, 24 sandık Rus, 16 sandık Fransız, 217 sandık mavzer, 4 sandık Alman cephanesiyle, 4 adet Rus tüfeği, 95 bomba kibritliği, 1.506 bomba kapsülü ve 20 sandık dinamit lokumu”*, kayıklarla Rumeli tarafından Anadolu tarafına geçirilmiştir²⁷⁵.

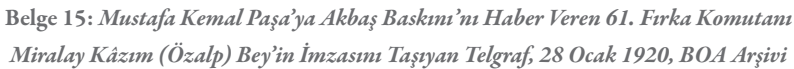
Bu arada Hamdi Bey, geçici süre zoraki misafir ettiği Fransız esirleri ve Binbaşı Mehmet Bahri, Bey'i, aynı yolla 27 Ocak 1920 tarihinde öğleden sonra göndermiştir lakin Yüzbaşı Hulusi ve Mülazım-ı Evvel Osman Nuri Efendiler, bir süre Kuvâ-yi Millîyecilerle kalmıştır²⁷⁶. Subayları aracılığıyla da Fransız İşgal Komutanlığına şu notu : *“Muhafazanız altında bulunan silahlar aslen bizimdir ve bize lazımdır. Cephaneliği iki yüz kişi ile ben bastım. İçeridekileri ben aldım. Askerlerinizin hiçbir kabahati yoktur. Kendilerinden aldığım bütün teçhizatı iade ederek onları nezdinize gönderiyorum. Hamdi”*²⁷⁷ kaleme almıştır. Yine Hamdi Bey, Balıkesir'de Albay Kâzım Bey'i de telgrafla bilgilendirmiştir. Telgrafta şu ifadeler: *“Akbaş'taki cephaneliği basan arkadaşlarımız depoyu muhafaza eden Fransızları tutukladıktan ve haberleşme hatlarını kestikten sonra silahları tamamen cephaneyi de kısmen, Fransız erlerini de beraber alarak karşı kıyılarıımıza götürmüşlerdir. Evvelce sağladığımız araçlarla bu mühimmat tamamen içeriye gönderildikten sonra Fransız erlerini geri gönderdim”*²⁷⁸ yer almıştır.

Akbaş Cephaneliği baskın planı, kusursuz şekilde işleyip başarılı olunca Hamdi Bey, yeni hedef olarak Osmanlı Devleti'nin sorumluluğunda ve civardaki Sarıcaalı/Sarıcalı (Gökçalı), Yenişehir ve Üvecik Cephaneliklerini seçmiştir. Cephaneliklerde Osmanlı subay ve eratı görev yapmaktadır. Hemen onlarla temasa geçen Hamdi Bey, cephaneliğin Marmot/Narmot köyünün mezarlığına taşınmasında mutabık kalmıştır²⁷⁹. Dolayısıyla ilk olarak 3 Şubat 1920 tarihinde Sarıcaalı/Sarıcalı Cephaneliği'ndeki 6.000 sandık cephaneye nakledilmiştir. Akabinde de 5-6 Şubat 1920 tarihinde de Üvecik (Ezine'de) Cephaneliği²⁸⁰.

Hamdi Bey, son olarak Yenişehir Cephaneliği'ne gitmiş ve aynı metotla oradaki mühimmatı da Marmot/Narmot köyünün mezarlığına sevk ettirmiştir. Oradan da tüm silah ve cephaneyi, bir toplama havuzu olarak kullanılan Yenice nahiyesine göndermeyi planlamıştır. Lakin çetin kış şartları, kötü yol durumu, personel eksikliği, nakil araçlarının yetersizliği ve eşkiyanın bölgede cirit atması ciddi problemler yaratmaktadır. Bu nedenlerden Hamdi Bey, oksijen ve su kadar değerli mühimmatın korunması için 7 Şubat 1920 tarihinde Bayramiç Müdâfaa-i Hukuk Derneğine bir telgraf göndererek sevkiyatın bizzat dernek üyeleri tarafından yapılmasını rica etmiştir²⁸¹. Hamdi Bey, bütün silah ve cephanenin Yenice nahiyesinde toplanana kadar nakliye ve güvenlik hususunu yakından takip etmiştir. Zahmetli süreç yaklaşık 15 gün sürmüştür.

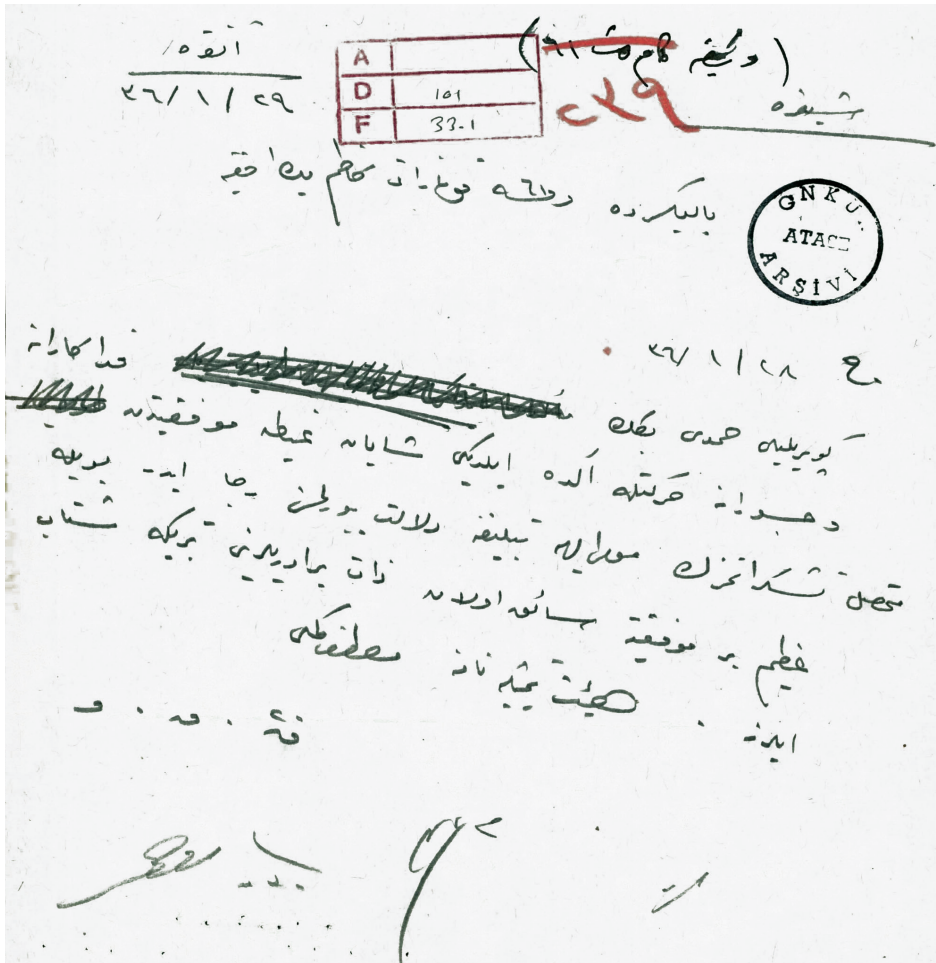
Tebrikler

Köprülülü Hamdi Bey, baskının planlandığı gibi başarıyla tamamlandığını Umurbey Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey'in makamının üst katındaki yazıhaneden telefonla Balıkesir'deki 61. Fırka Komutanı Köprülülü Miralay Kâzım Bey'e büyük bir heyecanla haber vermiştir. Akbaş Baskını'ndan büyük mutluluk duyan Kâzım Bey, sevincini 28 Ocak 1920 tarihinde bir telgrafla Ankara'daki 20. Kolordu Komutanlığı vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'yla paylaşmıştır. Telgraf şöyledir: “*Rumeli sahilinde Gelibolu civarında Akbaş mevkiin de Fransızların muhafazası altındaki depolarda bulunan silâh ve gereçler İtilâf Devletleri tarafından Denikin Ordusu'na verilmiş, Rusya'ya götürülmesine girişilmiş ve bu iş için de dört gün önce bir Rus vapuru Gelibolu'ya gelmişti.*

Balıkesir Merkez Heyeti üyelerinden ve fedakâr arkadaşlarımızdan Köprülülü Hamdi Bey ve Kuvâ-yi Milliye'den bir birlik Lâpseki ve oradan 26-27 Ocak 1920 gecesi sallarla Rumeli kıyısına geçerek Akbaş depolarına el koymuş ve depo muhafızları olan Fransızla-

rı tutukladıktan ve haberleşme hatlarını kestikten sonra silâhların hepsini ve cephanenin bir bölümünü ve muhafız Fransız erlerini de tutuklu olarak Lâpseki'ye naklettirmiş, silâh ve gereci Yenice'ye gönderdikten sonra Fransız erlerini geri vermiştir. Akbaş'ta acizlerince 8.000 Rus tüfengi, 40 Rus mitralyözü, 20.000 sandık cephane kayıtlı idi. Eğer bir aydan beri Akbaş deposundan bir tarafa silâh verilmemişse, 8.000 Rus tüfengi tamamıyla ele geçirilmiş demektir. Bu olay üzerine İtilâf Devletleri'nin ne gibi girişimde bulunacakları henüz bilinmeyip, şimdiye kadar İstanbul'un ve Kolordunun da meseleden bilgisi olmadığı arz olunur"²⁸².

Belge 16: Mustafa Kemal Paşa'nın Köprülülü Hamdi Bey'i Tebrik Ettiği Telgraf, 29 Ocak 1920, Telgraf Balıkesir'deki 61. Fırka Komutanı Miralay Kâzım (Özalp) Bey'e Gönderilmiştir, BOA Arşivi

Baskın Ankara'da büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Bir gün sonra Gazi Paşa da cevabi olarak Kâzım Bey'e şu telgrafi çekmiştir: “*Köprülülü Hamdi Bey'in fedakârane ve cesurca hareketle elde eylediği şâyân-ı gıpta muvaffakîyetinden mütehasıl* [duygulu] *teşekkürâtımızın mûmâ-ileyhe* [adı geçene] *tebliğine delâlet buyurulmasını rica eder, böyle azîm bir muvaffakîyete saik olan zât-ı biraderlerini tebrike şitâb* [acele] *eyleriz*”²⁸³.

Gazi Paşa, Akbaş Cephaneliği Baskını'nı gerçekleştirenleri sadece kutlamamış ve bir telgrafla bütün ülkeye ve teşkilatlara duyurulmasını da 29 Ocak 1920 tarihinde emretmiştir. Akbaş Cephaneliği Baskını'nın başarıyla sonuçlanması, yurt genelinde büyük sevinç ve memnuniyet yaratmıştır²⁸⁴. Örneğin bu memnuniyete Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı olan Müftü Hacı Hafız Mehmed Tevfik Efendi de tebrik telgrafi ile katılmıştır²⁸⁵. Haber, Ankara'da çifte sevinç yaratmıştır. Çünkü telgraf Ankara'ya ulaştığında İstanbul'da da 28 Ocak 1920 tarihinde Osmanlı Meclis-i Mebusanında “Misâk-ı Milli” kararı gizli oturumda kabul edilmiştir.

Tedbirler ve Tepkiler

Gelibolu Yarımadası'nda Akbaş Baskını'ndan dolayı bir yandan ifadeler alınırken, sorgulamalar yapılırken bir yandan da cephanelikte güvenlik tedbirleri artırılmış 30 Fransız, 20 Hintli asker olmak üzere toplam 50 asker takviyesi yapılmıştır. Ayrıca bir Fransız torpidosu da gece gündüz Akbaş Limanı'nı gözetimde tutmaya başlamıştır²⁸⁶. İngilizler de Umurbey'e bir torpido botu göndererek önce civar çevreyi bombalamışlar akabinde de karaya asker çıkartarak baskının izlerini soruşturmuştur. Hatta olayla hiç ilgisi olmayan bir kayıkçıyla görüşmüşler ve Kahveci Mehmet'i de gözaltına alarak sorgulamak üzere Çanakkale'ye götürmüşlerdir²⁸⁷. Tahkikatına devam eden İngilizler, nakliye sürecinde faal rol alan Bolayır motorunu bulmuştur. İngiliz bayrağı çekilerek Çanakkale'ye götürülmüştür²⁸⁸. Yine 14. Kolordunun Akbaş İskeleyi'ndeki motoruna da gasp etmişlerdir²⁸⁹.

İngilizler benzer bir baskının diğer cephaneliklerde de olabileceğini ön görerek sıkı önlemler almıştır. 2 Şubat 1920 tarihinde Çanakkale'deki İngiliz Miralay Montagu, Gelibolu'ya gelerek Akbaş da dahil olmak üzere civar depolardaki tüm silah ve cephanenin boşaltılması talimatını vermiştir. Bunun üzerine bölgedeki Gelibolu, Maydos,

Bolayır, Gaziler ve Bigalılıkale gibi silah depoları boşaltılarak daha güvenli olan Çanak-kale deposuna nakledilmiştir²⁹⁰. Osmanlı Hükümeti'nin sorumluluğundaki İstanbul Maçka'daki cephaneliğin kendilerine devredilmesini talep etmiştir. Lakin Osmanlı Hükümeti, başkentte Akbaş olayı gibi bir durumun yaşanmaması için gerekli tüm tedbirleri aldığını belirterek teklifi reddetmiştir. Ayrıca İzmit Cephaneliği'nde de tedbirler artırılmıştır²⁹¹.

Baskın sonrası Çanakkale'deki Rum Metropoliti, Çanakkale İngiliz Komutanlığına başvurarak can ve mal güvenliklerinin kalmadığını, Kuvâ-yi Millîyecilerin saldırılarından dolayı tedirgin olduklarını gerekçe göstererek silah dağıtılması talebinde bulunmuştur. Fransız İşgal Kuvvetinin yardımıyla da silahlanmışlardır²⁹². Dolayısıyla Çanakkale Rumları, krizden ve fırsattan istifade etmek istemiştir. Yine Akbaş Baskını'nı 3 gün sonra işiten Gelibolu'daki Rum asıllı Fransız Konsolosu Aleko, tepkisini şu kelimelerle ortaya koymuştur: *"Bu Türkler ne sersemdirler. Hala burada hak iddia ediyorlar"*²⁹³.

Mühimmatın halka dağıtıldığına yönelik kamuoyunda birçok dedikodu da türemiştir. 14. Kolordu Komutanlığı, kaçırılan silah ve cephanenin halka dağıtıldığına yönelik ithamlar için soruşturma başlatmıştır. Şayet iddialar doğruysa mühimmatın toplanması için Harbiye Nezareti tarafından kolorduya emir verilmiştir. Dolayısıyla Sadaret Makamı ve Harbiye Nezareti kaybolan malzemelerin bulunması ve teslimi için Şubat 1920'de 14. Kolordu Komutanlığını sürekli sıkıştırmıştır²⁹⁴. Şüphesiz bu baskının perde arkasında İngiliz Korgeneral Wilson'un siyasi ve diplomatik girişimleri vardır²⁹⁵.

Olayın peşini bırakmayan İngilizler, Korgeneral Wilson imzasıyla Harbiye Nezarete gönderdiği bir telgrafta: "Akbaş'tan alınan silâh ve cephanelerin Boğaz'ın öbür tarafına geçirildiğini ve Umurbey üzerinden 20 vagonluk trenle Bandırma'dan Balıkesir'e doğru gönderilmekte olduğunu belirterek, silâh sevkiyatının önünün alınması ve silâhların Bandırma'daki İngiliz temsilcisine iade edilmesini istemiştir²⁹⁶. Bu sert nota üzerine İstanbul Hükümeti 31 Ocak 1920 tarihinde 14. Kolordu Komutanlığına bir yazı göndererek Umurbey yoluyla 61. Fırkanın sorumluluğundaki Balıkesir'e doğru nakledildiği iddia edilen silâh ve cephanelerin elde edilerek Bandırma'ya gönderilen İngiliz müfrezesine teslimini istemiştir²⁹⁷. Ayrıca olayda dahil olduğu düşünülen 61. Fırka Komutanı Köprülülü Kâzım Bey, İstanbul'a çağırılmıştır²⁹⁸.

silah ve cephanenin de sevk edildiğini öğrendiklerini beyan etmişlerdir. Bütün olup bitenlerin bir Kuvâ-yi Millîye tertibi olduğundan emin olduklarını da sözlerine eklemişlerdir.

Yusuf İzzet Paşa, İngiliz heyete özetle şu karşılığı vermiştir: “Kolordunun bu hâdiseden ancak İngilizlerin ihbarıyla haberdar olduğunu; silâh ve cephanelerin bulunması için gerekli tedbirleri alacağını, olayın İngiliz hükümetine karşı bir durum olmadığını, İzmir ve Batı Anadolu’nun Yunan işgali altında bulunması ve onların mezalim yapmaları, Yunan işgalinin genişlemesi ve sürekli asker takviye etmeleri yüzünden süreci kabul etmeyen sivil ahali tarafından baskının yapılmış olabileceğini belirtmiştir”³⁰¹.

Yaşananlara karşı Balıkesir Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi tarafından durum protesto edilmiş ve İngilizler’in Balıkesir’deki İrtibat Subayı Sir Arthur’a bir muhtıra verilmiştir. Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi, “*Akbaş Cephaneliği’nin basılması için bir emir vermediğini ve silahların Balıkesir’de olmadığını ve milletin ruhundan doğan bu baskın olayına karşı bir tedbir almak gibi bir yetkisinin olmadığını vurgulamıştır*”³⁰². İngilizlerin Bandırma’ya işgal teşebbüsünde bulunması üzerine karargâhı Balıkesir’de bulunan 61. Fırka Komutanlığı, bir Kuvâ-yi Millîye birliğinin Susurluk’ta toplanması ve Bandırma tarafını baskılamak için birtakım faaliyetlerde bulunmasını kararlaştırmıştır. Yoksa Kuvâ-yi Millîye birliklerinin, İngilizlere saldırması imkân dahilindedir³⁰³. Ayrıca Bandırma’nın derhal boşaltılması istenmiştir.

Resmi soruşturmada, Balıkesir Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti’nin baskınla ilgili olmadığı anlaşıncı İngilizler, 12 Şubat 1920 tarihinde Bandırma’ya çıkarttıkları birliklerini geri çekmişlerdir³⁰⁴. Akbaş Cephaneliği Baskını sonrası gelişmeleri yakinen takip eden Mustafa Kemal Paşa, 3 Şubat 1920 tarihinde Heyet-i Temsiliye namına bütün komutanlıklara bir telgraf çekerek, ellerindeki silah ve cephaneyi daha dikkatli korumalarını ve bunları teslim etmemelerini sıkı sıkı tembih etmiştir³⁰⁵.

Öte yandan şubat ayının son haftasında Müttefiklerin tazyikleri iyice artmıştır. Gelibolu’da araba veya 4 attan fazla bir nakil aracı kullanmışlarsa izin alma mecburiyetini getirmiştirler³⁰⁶. 22 Şubat 1920 tarihinde Kilitbahir’deki Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanlığı, Akbaş Baskını gibi benzer bir olayın diğer cephaneliklerde de yaşanmaması

için yarımada yeni emniyet ve asayiş tedbirleri almıştır. Daha çok bölge ahalisini ilgilendiren ve olağanüstü hâl ilan eden yeni düzenlemeye (*belgenin orijinali için bkz.: Belge 32*) göre

- “1- Geceleri saat 19.55’ten sonra kimse köy içinde ve etrafında gezemeyecek,
- 2- Şayet muayyen saat dışında dolaşan olursa tevkif edilerek Kilitbahir’e sevk edilecektir,
- 3- Fransız zaptiyesi denizde birine tesadüf ederse ikinci ikazda hemen itaatle teslim olacak,
- 4- Köylerin civarından bir saldırı olursa gerek sebep olanlar gerek köy ahalisi mesul tutulacaktır,
- 5- Sivil ahali sabah olmadan yollarda gezmesi yasaktır,
- 6- Yukarıdaki hususlarla ilgili vesikalar Gelibolu Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanlığı tarafından verilecektir,
- 7- Bu emirler, 22 Şubat 1920 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir”³⁰⁷.

Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanı Sabıkı Mösyö Cadet, Kilitbahir ve civar köy ahalisini darp, tahkir ve tevkif etmeye başlamıştır. Hatta bir görev için Akbaş’a giden Jandarma Onbaşı Ahmet’in, Fransız askerleri tarafından dövülmesine göz yummuştur. Fransızlar ve İngilizler, Akbaş Cephaneliği Baskını’nı bir türlü hazmedememiştir. Dolayısıyla başta kamu görevlileri olmak üzere civarda mukim köylülerin de bir süre gündelik yaşamlarını değiştirmiş ve bozmuşlardır. Hatta bazen hukukun dışına çıkarak keyfi gözaltı ve tutuklama işlemlerine de başvurmuşlar ve zalimane davranmışlardır. Nitekim İngiltere Fevkalade Yüksek Komiserliği, 7 Mart 1920 tarihinde daha önce ifadelerine başvurduğu ve gözaltına aldığı kamu görevlilerine ilaveten soruşturmanın olgunlaşmasıyla baskında parmağı olduğuna inandığı sorumlularla ilgili yeni bir liste oluşturmuştur. Yeni listede Çanakkale’deki Osmanlı Subayı Şevket, Akbaş Cephaneliği Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri, Umurbey (Burgaz) Nahiye Müdürü Reşadeddin ve Çanakkale Jandarma Subayı Binbaşı Rıza Beyler gibi askerî ve mülkî sınıftan kamu görevlileri bulunmaktadır. İngilizler bu 4 kişinin yargılanmak üzere 15 Mart 1915 tarihine kadar kendilerine teslim edilmelerini emretmiştir³⁰⁸. Şüphesiz İngilizlerin bu sömürgeci bir tavırla arzu ettikleri talepler ifa olmamıştır.

Tahkikatlar

İngiliz ve Fransızlar, baskını öğrendiklerinde şok geçirmiştir. Çünkü kendi kontrol ve sorumluluklarındaki bir yerde Millî Kuvvetler, bir gece ansızın baskın yaparak silah ve cephaneyi boşaltmıştır³⁰⁹. Fransızlar, Akbaş Cephaneliği'ndeki subayları ve erleri hakkında inceleme başlatmıştır. Ayrıca olayı tahkik etmek için General Beyc idaresindeki bir İngiliz heyet de Çanakkale'ye hareket etmiştir³¹⁰. Bâb-ı Âli de Akbaş Baskını'yla ilgili ivedilikle Edirne Valiliğinden bilgi talep etmiştir. Öte yandan Osmanlı Harbiye Nezareti de 31 Ocak 1920 tarihinde cephanelikte görevli askeri personelin mevcudunu ve isimlerini 1. Kolordu Komutanlığından istemiştir.³¹¹

İtilaf Devletleri, cephanelikte görev yapan Osmanlı subaylarından Akbaş Depoları Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri, Yüzbaşı Hulusi ve Mülazım-ı Evvel Osman Efendileri, gözaltına aldırılmış ve sorgu için Çanakkale'deki İngiliz temsilciliğine göndertmiştir.³¹² Bunun üzerine Dâhiliye ve Hariciye Nezaretleri, Kuvâ-yi Millîyecilerle irtibatı olmayan Binbaşı Mehmet Bahri Bey ile diğer subayların serbest bırakılması için girişimde bulunmuştur³¹³.

5 Şubat 1920 tarihinde baskından, Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey³¹⁴, Gelibolu Belediye Reisi Hafız Emin, Eski Gelibolu Belediye Reisi Hafız Hasan, Posta Müdürü Hafız Hasan, Gelibolu İstinaf Müdde-i Umûmisi Murtaza ve 4-5 memur ile Çanakkale'deki Osmanlı Komisyonu Reisi de sorumlu tutulmuş ve tutuklanmıştır. Hatta Mutasarrıf, Gelibolu İdare Meclisi'ne riyaset ederken 15 kişilik bir İngiliz askerî birlik tarafından enterne edilerek Çanakkale Askerî Hapishanesi'ne gönderilmiştir³¹⁵. 7 Şubat 1920 tarihinde İngiliz General Beyc, Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey'in Akbaş Baskını'nda parmağının olup olmadığını sorgulamış ve bir dahlinin olmadığına kanaat getirmiştir³¹⁶. Yine olayda sorumluluğu bulunanlarını ifadelerini almak üzere Osmanlı Hükûmeti de Mülkiye Müfettişi Fuat Bey ile 15 Şubat 1920 tarihinde de eski 15. Kolordu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Ali Rıza, muhakkik olarak görevlendirilmiştir³¹⁷. Müfettişler, subayların ve askerlerin yazılı ve sözlü ifadelerini almıştır. Gerek İngiliz General Beyc gerekse Osmanlı müfettişleri tarafından alınan ifadeler ve makamlara iletilen tutanaklar birbiriyle örtüşmektedir.

İlk olarak olayları tahkik etmek için Bandırma'da ve civarda incelemeler yapan, şahitleri dinleyen Ali Rıza Paşa, 14. Kolordu Komutanlığının olayda herhangi bir sorumluluğunun olmadığını ve olayı sivil meçhul şahısların yaptığını tespit etmiştir. Osmanlı Harbiye Nezareti, soruşturma sırasındaki bilgilerin Bandırma'daki İngiliz temsilcisiyle de paylaşılmasını istemiştir. Yoksa Osmanlı Hükümeti mühimmatın bulunamaması, sorumluların belirlenememesi yüzünden İngilizler'in bizzat meseleye el atması ve bölgeyi işgal etme endişesini sürekli taşımıştır³¹⁸.

Akabinde 17 Şubat 1920 tarihinde Akbaş Depolar Kumandanı Binbaşı Mehmet Bahri, Akbaş Cephane Park Memuru Yüzbaşı Hulusi ve Mülazım-ı Evvel Osman Nuri Efendiler, Çanakkale kalesinde İngiliz General Beyc yönetimi altındaki bir heyet tarafından ifadeleri alınmıştır. Her üç komutanın ifadelerini bağlı bulundukları Gelibolu Mevki Komutanlığına resmi yazıyla iletmiştir. Akbaş Depolar Komutanı Mehmet Bahri Bey'in ifadesi daha evvel Osmanlı makamlarına verdiğiyle tutarlıdır³¹⁹. Rütbe sıralamasına göre ifadeleri şu (*belgenin orijinali için bkz.: Belge 33*)şekildedir:

“Gelibolu Mevki Kumandanlığına

Mevki kumandanlığının 5-6 Şubat 1336 [1920] tarih ve Tabur 54 Kumandanlığından tebliğ olunan telefon üzerine ben, Cephane Depolar Kumandanı Yüzbaşı Hulusi, İstihkâm Park Kumandanı Mülazım Hilmi Efendilerle, 6 Şubat 1336 saat 10 evvelde İngiliz generaliyle görüşmek üzere Çanakkale'de ityan-ı vücud [getirilme] ettik. Osmanlı Komisyonu Tercümanı Yüzbaşı Halil Efendi delaletiyle İngiliz generali nezdine gittik. En evvel ben İngiliz generali yanına çağırıldım ve generalin hakkında bir binbaşı yahut kaymakam bir yüzbaşidan mürekkep bir heyet yakında sandalyeye oturtuldum. Bana tercüman vasıtasıyla sorulan suallere şu cevapları verdim.

İsmim Mehmet Bahri rütbem Binbaşı, Akbaş Depolar Kumandanıyım. Amirim Gelibolu Mevki Kumandanı Binbaşı Halit Bey'dir. 60. Fırka Kumandanı Vekâletinin emriyle Akbaş'a tayin olundum. Akbaş'a geleli 3-5 gün oldu. Beni gönderen zât Kaymakam Cemil Bey'dir. 17 Kânûn-i Evvel'de [Aralık] Akbaş'a geldim. Ben eşyaların tadadına ve tasnifine memurum. Muhafazasına memur değilim. Bütün depolarda mukimde 6 zabıt, 57 nefer vardır. Akbaş'ta yalnız 17 neferle bir zabıt var. Bunlardan 3 nefer yanımdadır. Bir nefer ölmüştür. Burgaz İskeleyi'nde gördüm. Diğer 3 neferle, Mülazım Osman Efendi meydanda yoktur, kaçmıştır. Ben Akbaş'a gelmeden Fransızlar var idi. Bunlar 10 nefer kuvvetinde idi. Esliha [silah] deposu onların emrindedir. Onlar nöbet beklerler idi. Elllerinde silah ve muntazam nöbet

beklediklerine nazaran onların muhafazaya memur oldukları anlaşıyor. Vukuattan 2 gün evvel ayın 24'ünde kuvve-i umûmları Gelibolu'ya gönderdim. Ayın 25'inde öğle vakti kuvve-i umûmları taburuna teslim ettim.

Ertesi gün ayın 26'sında saat 11 evvelde Gelibolu'dan hareket ettim. Akşam saat 5 raddelerinde Yalova'ya geldim. Yolda kimse ile görüşmedim. Yalova'dan Akbaşı'a giderken saat 5:30-6 raddelerinde Akbaşı'a 2,5-3 kilometre uzakta karşıma 4 müsella [silahlı] şahıs çıkarak bana selam verdiler. Silahları alacaklarını her işin yolunda olduğunu yani her tarafı tuttuklarını istersen muhalefet et istersen muhalefet etme diye söylediler. Beni alıp Akbaşı'a kadar götürdüler. Beni götüren bu 4 neferden birisini görsem tanırım. Akbaşı İskelesi'ne geldiğim vakit orasını pek kalabalık gördüm. Aşağı yukarı 300 kişi kadar var idi. Bunlardan yarısı kadar müsella idi. Bu efrat ambardan eslihaları taşıyorlardı kayıklara götürüyorlardı. Kayıklar 4 idi. Birincisi dolduğu vakit gönderdiler. İkincisi de gittikten sonra 3. kayığa 6 Fransız neferlerini ve beni koydular. Sabaha karşı Burgaz'a vasil olduk. 10:30-11 sonra raddelerinde idi. Akbaşı'ta silahları taşıyan ahaliden kimseyi tanımadığımı söyledim. Burgaz'da yine muhafız süngülerle iskelenin karşısındaki odaya ben dışarıda Fransız neferleri dışarıda beklettiler. Oradaki esliha kâmil [tamamen] taşındıktan sonra serbest kalacağımızı söylediler. Oradaki komitenin reisi çok sakallı kısa boylu bir adam [Hamdi Bey'i kastediyor], Fransız onbaşılarıyla çok konuştu. Oradaki adamlar hepsi dağıldıktan sonra bir ufak memur bizi bir sandala bindirerek Fransız neferleriyle birlikte geldik.

Akbaşı'a çıkar çıkmaz Fransız onbaşılarıyla beraber Akbaşı teçhizat ambarlarını ve esliha depolarını ve bütün odaları gözden geçirdik. Bunların kapıları kâmil açık olduğu ve birçok eşyaların alındığı esliha depolarındaki bütün Rus tüfeklerinin Rus mitralyözlerinin Fransız mitralyözlerinin Osmanlı kılıçlarının ve diğer birçok edevatın kâmil alındığını gördük. Kapıları kapattıktan sonra raporumuzu vermek üzere henüz odalarımıza geçmiştik. Fransızlar geldi. Fransızlar bizi bastırdı. Takriben 8.580 Rus tüfeğiyle 54 mitralyöz 18 Fransız mitralyözü 140 Osmanlı kılıcı ve daha birçok şeyler kaybaldığını ve sirkat edilen mühimmatın miktar-ı hakikisini bildirmek için söz verdim ise de Akbaşı'a geldiğim vakit kalan cephanenin eşyanın Fransızlar tarafından götürüldüğünü gördüm ve esasen vaka gününde kaybolan eşyanın miktar-ı hakikisini tayin edemedim. Yalnız Rus cephanesinden 50 sandık kadar Rus tüfekleriyle gittiğini tahmin ettim.

Ertesi gün Mevki Kumandanlığına ne suretle ve kimin tarafından malumat verildiğini bilmiyorum. Civarımızda 54. Tabur var. Tabur Kumandanı Yüzbaşı Sâbit Efendi vakadan haberdar olduktan sonra malumat vermek ihtimali vardır. Bu ifadelerim üzerine serbest olduğumu Akbaşı'ta bulunan 3 neferin ertesi gün 7/2/36 saat 10

evvelde gönderilmesini söylediler. Oradan çıktıktan sonra Hulusi Efendi çağırıldı ve ben dışarıya çıktım. Bir saat sonra Osmanlı Komisyonu Tercümanı Yüzbaşı Halil Efendi bana ertesi gün için yani ayın 7'sinde saat 10 evvelde İngiliz generaliyle istimbota Akbaşı'a diğer arkadaşımızla beraber gideceğimizi söyledi. Bi'l-mecburiye o geceyi orada geçirdik. Yine gece yatısından sonra tercüman Yüzbaşı Halil Efendi bir daha gelerek ayın 7'sine değil 8'inde hareket edeceğimize dair general tarafından telefon edildiğini söyledi. Bi't-tabi [doğal olarak] ertesi geceyi de orada geçirdik. Ayın 8'inde saat 10 evvelde İngiliz generali, İngiliz binbaşısı, İngiliz yüzbaşısı, Fransız kaymakamı 2 Fransız binbaşısından mürekkep bir heyet ve 1 tercümanla ve 10 nefer kadar muhafız efrat ile Akbaşı'a çıktık. Akbaşı'ta yukarıda arz ettiğim gibi söylediklerimin ne suretle ve nerede vuku bulduğunu sordu ve söyledim. Fransız kumandanlarına Fransız efradının koğuşlarını nöbet mahallerini onbaşılardan yattığı yeri birer birer bizim nöbetçimizin yerini sordu ve gösterdik. Bizim odaya çıktılar. Odaya baktılar. Odadan iki gün evvel telefonu alan o gün heyetle gelen İngiliz binbaşısı yine telefonu sordu başka telefon kullanıp kullanmadığımı sordu vakanın suret-i cereyanını kâmilten biz anlattıktan sonra onlar da anladıktan sonra benim 60. Fırkadan Akbaşı'a naklim hakkındaki aldığım tahriri emri istediler. Kendilerine gösterdim. İngiliz binbaşısı emri aldı. Benim emri talep edişim üzerine bana vesika verdi ve bu vesikayı bu imzayı Harbiye Nazırı bilir. Bu imza mukayyettir dedi. Badehu [daha sonra] aşığıyız. General bana ve arkadaşlara hitaben bir daha sizinle ve neferlerinizle işimiz kalmadı serbestsiniz dedi.

Oradaki Fransız kumandanına bütün buradaki piyade cephanesinin Rus, Fransız, İngiliz ve Osmanlı ne olursa olsun bunların az bir müddet zarfında taşınmasını ve bunların nakli için köylerden müfrezeler ve arabalar ve umûm askerlerin iştirak ettirilmesini tembih ettikten sonra istimbota râkiben avdet eyledi. Ayın 7'sinde oraya giden neferlerimizin ifadesi ber-vech-i âtidir [aşığıdadır]. Biz 3 kişi idik. Bey'in maiyetindeyiz. Bey 2 gün evvel Gelibolu'ya gitti biz onu görmedik. Vaka günü akşamüstü alaturka saat 1'de yemek yiyorduk eşkiyalar bizi bastı birisi kapıyı açarak ve silahını bize uzatarak davranmayın dedi ve kapıda asılı bulunan bir silahı alarak bizi abdesthaneye bile çıkartmadılar. Biz de kımıldanmadık arkadaşlarımızdan bir tanesi dışarıya çıkmak istediye de dışarıdaki eşkiyalar tarafından temiz dayak yedikten sonra dudakları patladı dudağı da bizzat general görmüştür. Sabaha kadar bizi beklediler sabah erken gittiler. Nereye gittiklerini bilmiyorum. Biz de korkumuzdan dağlara kaçtık. Sâbit Efendiye gidip malumat verdik. İngiliz generali tarafından sorulan suallere benim ve neferlerin verdiğimiz cevapların aynen bâlâyâ derc edildiğini mübeyyen [beyan edilen] rapor takdim kılındı.

17 Şubat 1336 [1920]

Binbaşı Bahri

Gelibolu Mevki Kumandanlığına

5-6 gecesi alaturka saat 5 raddelerinde alınan emir üzerine ferdası [ertesi] günü Binbaşı Bahri Bey ve Mülazım Hilmi Efendi beraber bulunduğumuz halde Çanak-kale'de İngiliz generalinin riyaseti altında teşekkül eden Heyet-i Tahkikiyeye müracaat edildi. Evvela Binbaşı Bahri Bey isticvap[sorgulandı] edildikten sonra ikinci olarak celp edildim. General tarafından Akbaş'ta zuhur eden hadise hakkında sual ederek bendenizin üç gün Kilitbahir'e haneme mezunen [izinli] gittiğimi ve zuhur eden hadiseden hiçbir malumatım olmadığını ve vukuatın ferdası günü Akbaş'a gelmekte iken yolda malumat aldığımı ve evvelce Fransız Kumandanlığı tarafından Binbaşı Bahri Bey ve Mülazım Hilmi Efendiyle birlikte Akbaş'ta tevkif edildiğimizi ferdası günü bizi serbest bırakarak yalnız Binbaşı Bahri Beyi birlikte alıp Kilitbahir'e gittikleri cevabı verildiği ma'ruzdur. (belgenin orijinali için bkz.: Belge 34)

Akbaş Cephane Park Memuru Yüzbaşı Hulusi

[Gelibolu] Mevki Kumandanlığına

5-6 gecesi saat 10 sonrada aldığım emir üzerine Kurt Deresi nam mahalde Binbaşı Bahri, Yüzbaşı Hulusi Beylerle birleşerek Kale-i Sultaniye'de İngiliz generalinin taht-ı riyasetinde müteşekkil Heyet-i Tahkikiyeye müracaat ederek Akbaş hakkında sorulan suallere cevap:

S- 26/27 gecesi nerede idin?

C- Mezunen [izinli] Kilitbahir'de idim.

S- Hangi tarihte gittin?

C- 23 Kânûn-i Sâni [Ocak] saat 4 sonrada Kilitbahir'e gittim.

S- Ne vakit geldin?

C- 27 Salı günü geldim.

S- Vakayı Kilitbahir'de haber aldın mı?

C- Hayır. Yolda hassa neferim [emir eri] malumat verdi.

S- Doğruca Akbaş'a gittin mi?

C- Hayır. Doğruca Yalova'ya santral mevkiine gittim efradımızdan 3 neferin firarını telgrafla mevki kumandanına arz ettim.

S- 27 Teşrîn-i Sâni [Kasım] sene 35 tarihli günü biliyor musun?

C- Hayır bilmiyorum.

S- 27 Teşrîn-i Sâni günü Akbaş'a bir motor geldi mi?

C- Geldi.

S- İçinde bir Rus miralay [albay], bir İngiliz kaymakamı [yarbay] ve bir Fransız binbaşı ve bir zabıt var mıydı?

C- Evet. Miralay, kaymakam ve binbaşı vardı. Zabıt olup olmadığını hatırlamıyo-

rum.

S- Bunu hatırlaya biliyor musun?

C- Evet hatırlıyorum” ³²⁰ (belgenin orijinali için bkz.: Belge 35).

Tutanaklar, Ali Rıza Paşa'nın incelemeleri ve İngiliz makamlarına verilen ifadelerden sonra sıra Mülkiye Müfettişi Fuat Bey'in yazılı ve sözlü sorgusuna gelmiştir. Fuat Bey, sadece Akbaş Cephanesi Depolar komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in değil Akbaş Cephaneliği'nde vatani hizmetini yapan eratında ifadelerine başvurmuştur. Müfettişin aldığı yazılı ifadeler (*belgenin orijinali için bkz.: Belge 36*) şöyledir:

“Mülkiye Müfettişi Fuat Bey Tarafından Binbaşı Bahri Beye Akbaş Vukuatı Hakkında Sorulan Sualler ve Mûmâ-İleyhin Verdiği Cevaplar

S- Esliha ve cephanenin muhafazası için maiyet-i vâlâlarında kaç zabıt ve kaç nefer mevcut idi. Zabıtların isimleri nedir. Gerek zabıttan gerek efrattan el-yevm [bugün] burada kimler mevcuttur?

C- Esliha ve cephanelerin muhafazası için maiyetimde 6 zabıt ile 57 nefer mevcut idi. Zabıtların isimleri ve vazifeleri ber-vech-i âtidir [aşağıdadır]. Yüzbaşı Hulusi Efendi, Cephan Park Kumandanı Mülazım-ı Sâni Hilmi Efendi, İstihkâm Park Kumandanı Mülazım-ı Evvel Ali Rıza Efendi, Gaziler Kumandanı Mülazım-ı Sâni Osman Efendi, Akbaş Teçhizat Ambarı Memuru Mülazım-ı Sâni Zâkir Efendi, Maydos ve Ali Bey Depolar Kumandanı Tüfekçi Hasan Usta Bigalı esliha [silah] tamirhanesi kumandanıdır. El-yevm efrat ve zabıttan bir zabitle 13 nefer noksandır.

S- Akbaş hadisesi hangi gün hangi saatte kimler tarafından ne suretle vukua getirildi?

C- Akbaş hadisesi 26 Ocak 1336 [1920] tarihinde ve takriben saat 6.30 raddelerinde vukua gelmiştir. Ne suretle ve kimler tarafından vukua getirildiği malum değildir.

S- Basılan silah deposunda min hasbî'l-mecmua [toplam] kaç silah var idi ve bundan ne miktarı aşırılmıştır?

C- Silah depolarında min hasbî'l-mecmua 8.580 Rus tüfeğiyle 54 Rus mitralyözünü 18 Fransız mitralyözünü ile 140 kadar Osmanlı süvari kılıcı diğer bazı eşyamız aşırılmıştır.

S- Mezkûr depoda kaç Fransız neferi var idi. Bunların vazifeleri ne idi?

C- Mezkûr depolarda yine Akbaş'a geldiğim vakit 10 Fransız neferi nöbet bekliyordu vukuat gününde 6 Fransız neferi kalmış olduğu anlaşıldı. Bunların vazifeleri esliha deposunun muhafazası idi ve her vakit onlardan nöbetçi çıkardı.

S- Zatınızı nereye kadar alıp götürdüler. Nereden ve ne suretle tahliye ettiler. Müddet-i mahbusiyetiniz nedir?

C- Beni eşkıyalar Burgaz'a [Umurbey] kadar götürdüler. Burgaz'da bütün eslihaları taşıdıktan sonra tahliye ettiler. Akbaş'tan görürüldüğüm vakit saat 11 sonrası raddelerinde idi. Burgaz İskeleyi'nden ayrıldığım vakit ertesi gün saat 1.30 raddelerinde idi. Buradan müddet-i gaybubetim 14-15 saat kadar olduğu anlaşılmıştır.

S- Silah deposunu basan ve sizi götüren eşhasın miktarı ne idi. Esliha ve efrat ne gibi vesait ile nakil edilmişlerdi. Vesait-i mezkûrenin miktarı nedir. Zâtınızı tahliye veya iade edipte maiyetiniz zabitan ve efradının iade edilmemesi esbabı nedir?

C- Beni götüren ve silah deposunu basan eşhasın miktarı takriben 300 kişi idi. Eslihalar kayıklarla nakil edildi. Efradın nakil edilip edilmediğini bilmediğim gibi ne suretle nakil edildiklerini bilmiyorum. İskele başında 4 kayak vardı üçüncü kayıkla Fransız neferleriyle beraber ben nakil edildim. Diğerlerinin nasıl gittiklerini görmedim ve bilmiyorum. Beni tahliye ettikleri vakit ve orada bulunduğum vakit maiyetim zabitan ve efradının orada bulunup bulunmadıklarını bilmediğim gibi orada bulundukları takdirde iade edildiklerinin esbabını bilmiyorum.

S- Ahz ü gasp edilen eslihanın nakli için Yalova ve civar köyler ahalisinden muavenet vaki oldu mu?

C- Ahz edilen eslihanın nakli için Yalova ve civarı köyleri ahalisinden muavenet vaki olmadığı gibi benim bulunduğum müddetçe ahaliden kimseyi tanımadığımı ve sonradan yapılan tahkikat neticesinde ahaliden kimsenin bulunmadığını arz eylerim efendim.

Mâh-ı Halin 26-27 Ocak 1336 [1920] Gecesi Akbaş Cephane Parkı Üçüncü Deresinden Alınan Eşyayı Askeriyeden Dolayı İfadesine Lüzum Görülen Ankaralı Mehmet Oğlu Tâhir Ahz Edilen İfade-i Evveliyesindir

S-1- İsmi pederinin ismini memleketini kaç yaşındasın kaçta asker oldun bekâr mısın müte'ehhil [bekar] misin?

C-1-Tahir'dir, pederimin ismi Mehmet. Ankaralıyım. 21 yaşındayım. 1330 [1914] senesi asker oldum bekârım.

S-2- Bundan 3 gece evvel üçüncü dere cephane parkından silah ve cephanenin bir takım müsellahe eşhas tarafından alındığı haber alınmıştır. Bu adamlar kimlerdir kaç kişi idiler nereden geldiler ne miktar ve ne cins eşya aldılar nereye götürdüler bu adamları şahsen görürseniz tanır mısınız?

C-2- Gece saat 2 raddelerinde idi ki biz 4 arkadaş koğuşumuzda oturup konuşurken 5-6 kişi âtîde koğuşun kapısını açarak kimisinin elinde rovelver kimisinin silah olduğu halde bize kımıldamayınız dediler ve üzerimize doğru gelerek birer birer dördümüzün de ellerini bağladılar silahlarımızı cephanelerimizi aldılar kapının önünde 2 nöbetçi bıraktılar gittiler. Nereden geldiklerini görmedik görmüş ola idik

bizim de silahlarımız var idi onları yaklaştırmamaya gayret ederdik sabaha kadar eşya taşıdılar bizi sabaha kadar dışarı bırakmadılar onlar gittikten sonra bizi bağlı bıraktılar sonra biz birbirimize yardım ederek kollarımızı çözdük ondan sonra dışarı çıktık odalar hepsinin kapıları kırılmış her cins cephaneden almışlar miktarını bilemiyorum. Yalnız olduğumuz yerden develerin çanları sedasını işitiyorduk yine sabah baktık.

S-3- Merhumun tarafından alınan silah ve cephaneleriniz iade edildi mi?

C-3- Aldıkları silah ve cephanelerini geri vermediler.

S-4 -Vukuatın cereyan eden geceden evvel başıbozuklardan ve yahut yabancı sizin efrattan gayr-i asker bir kimse oralara geldi mi?

C-4- Ne bir gece ve ne de birkaç gece evvel ve ne de gündüzleri ne başıbozuk ve ne de yabancı kıtadan bir asker bizim cephane derelerine bir sebeple veya dolaşmak için gelen bir kimseyi görmedim ve bu böyle yabancı bir adamı yaklaştırmadığımız gibi ma-fevkimize malumatta bulunurduk.

S-5- İfadelerini okuyacağım dinle. Başka bir diyeceğin varsa söyle. Yok ise mühürle.

C-5- Başka diyeceğim yoktur. Mühürüm zayıdır. Parmak basarım. (belgenin orijinali için bkz.: Belge 37)

Akbaş Cephane Parkı Üçüncü Dere Muhafız Efradından Ankaralı Mehmet oğlu Tâhir

[Akbaş] Cephane Parkı Üçüncü Dere Muhafız Efradından Kâmil Oğlu Mustafa'nın İfade-i Evveliyesi 29 Kânûn-i Sâni Sene 1336 [29 Ocak 1920]

S-1- İsmi pederinin ismi nedir. Memleketin kaç yaşındasınız ne zaman asker oldun müte'ehhil [bekar] misin?

C1- İsmim Mustafa, pederimin ismi Kâmil. Ankaralıyım, 26 yaşındayım. 1331 [1915] senesinde asker oldum. Müte'ehhilim.

S-2- Bundan üç gece evvel üçüncü dereye silah ve cephanenin bir takım müsellahtan eşhas tarafından alındığını alınmıştır. Bu adamlar kimlerdir. Kaç kişi idiler, nereden geldiler ne miktar ve ne cins eşya aldılar ve nereye götürdüler. Bu adamları şahsen görürsen tanır mısın?

C-2- Biz odamızda oturmuş nagehâni [ansızın] altı kişi odamıza gelerek bunlardan 3'ü dışarıda durarak diğer 3'ü de bizi telefon teli ve kuşaklarımızla kollarımızı bağladılar. Odaya girince bizi silahlarıyla tehdit ederek kıpırdanmamamızı ihtar ettiler kapıda iki nöbetçi kalmış ve diğer eşhasın da cephane taşımaya başladıkları anlaşılıyordu. Bizi dışarıya çıkarmadıkları için gelen adamların hakiki miktarını bilmiyorum. Bu adamların kimler olduğunu da katiyen tanımıyorum. Nereden geldiklerini görmedik. Derede mevcut kapıların açıldığını sabahleyin görmüştük ve her bir am-

bardan cephaneye alındığını anlamıştık. Sabahleyin denize doğru imtidad [uzayan/giden] eden şosedeye deve ve mekkâre izleri gördük. Alınan cephanenin denize doğru gittiğini anladık. Bu adamları görsem tanımam. Bizi bastıran 6 kişinin elbise kıyafeti karışık birtakım başı bozuk elbiselerinden ibaret deve izleri mekkâre [katır] izleri şoseden denize doğru gittikleri anlaşılmıştır. Siyah ve hâkî kaputlara bürünmüş başlarında kuşak gibi sarılmış bir şeyler var idi epeyce tanılamıyorlardı. Asker mi idiler başıbozuk mu idiler tefrik edemedik. Bu adamları şimdi görsem bile tanıyamam.

S-3- Bu geceden evvel oralarda başıbozuklardan ve yahut yabancı yani sizin tabur efradından gayri asker kimse geldi mi ve dolaşıyorlar mı idi?

C-3- Ne bir gece evvel ve ne de birkaç gece evvel ne başı bozuk ve ne de yabancı bir asker ne gündüz ve ne gece oralara gelmemişlerdir.

S-4- İfadelerini okuyacağım dinle. Başka bir şeyi diyeceğin var ise söyle yok ise mühürle.

C-4 İfadelerimi dinledim doğrudur. Başka bir diyeceğim yoktur mühürlerim. *(belgenin orijinali için bkz.: Belge 38)*

Cephane Parkı Üçüncü Dere Efradından Kâmil Oğlu Mustafa.

Akbaş'ta Kalan Efrattan Seyis Neferi Rıza'nın İsticvabı

Fi 29 Kânûn-i Sâni Sene 1336 [29 Ocak 1920]

S-1- İsmi'nin pederinin ismi nedir. Memleketin kaç yaşındasın ne zaman asker oldun, müte'ehhil [bekar] misin?

C-1- İsmim Rıza, pederim Yusuf'tur. Harputluyum 26 yaşındayım. 1330'da [1914] asker oldum.

S-2- Bundan 3 gece evvel Akbaş'taki silah ve cephanenin bir takım eşhas tarafından alındığı haber alınmıştır. Bu adamlar kimdir. Kaç kişi idiler. Nereden geldiler. Ne miktar ve ne cins eşya aldılar. Nereye gittiler. Bu adamları şahsen görürsen tanırsın mı?

C-2- Biz binbaşının hizmetçisi ile 3 kişi odamızda oturuyorduk. Bizi birdenbire 6 kişi bastırarak bizi bıçak ile tehdit eylediler. Silahlarımızı aldılar. Badehu [sonra] kapı önünde 2 kişi nöbetçi olarak kaldı ve sonradan ne yaptıklarını bilmiyorum. Aşağıda birtakım gürültüler işitiyorduk. Ne olduğunu bilmiyorum. Sabahleyin kalınca Rus silahlarıyla mitralyözlerinin ve orada bulunan Rus cephanesinin yarısından az olmak üzere almışlardır. Teçhizat ambarının da karışmış olduğunu gördük. Kaç kişi olduklarını ve eşyanın nereye götürüldüğü bilmediğim gibi gelen adamları da tanımıyor olup başları da sarılı idi. Bu adamların asker veya başıbozuk olduğunu tefrik edemedim. Ellerimizi bağladıktan sonra yanımızda bulunan silah ve cephanelerimizi de aldılar.

S-3- O gece binbaşı ile diğer zabitan nerede idiler?

C-3- Ben binbaşı ile öğlen Gelibolu'dan geliyorduk. Binbaşı rahatsız bulunduğundan Yalova'da kaldık. Ben de Akbaş'a gittim. Badehu binbaşının ne olduğunu

bilmiyorum. Diğer zabitanın Osman Efendi ile Mülazım Hulusi Efendi o gün Akbaş'ta idiler. Gece ne olduklarını bilmiyorum.

S-4- Vakadan birkaç gün veya gece evvel yabancı adamların Akbaş'a geldiklerini veya zabıta ile görüştiklerini gördünüz mü?

C-4- Katiyen ne kimsenin geldiğini ve ne de zabitlerimizle görüştüğü kimse görmedim.

S-5- Akbaş karargâhı ile teçhizat ambarında mevcut efrat miktarı ne kadardır? Bunlar ne oldu?

C-5- Karargâh ile teçhizat ambarında 13 nefer idik. Biz 3 kişi kaldık diğer 10 neferin ne olduklarından malumatım yoktur.

S-6- Bu vukuattan evvel bu neferler oradalar mı idi? Ve bunlardan kaçmak için bir hazırlık gördünüz mü?

C-6- O gün yani akşam üzeri Akbaş'a giderken bu neferleri gördüm. Bunların kaçmak hazırlıkları yaptığı ve fakat firar edecekleri yeri söyledikleri ve bunun bana da teklif edildiyse de ben kabul etmedim.

S-7- Madem ki bunların firar hazırlıklarını anlamıştın neye ma-fevkime malumatta bulunmadın?

C-7- Malumat vermek istedim. Binbaşı o sırada gelmemişi diğer zabitanı aradım. Onları da görmedim. Nereye gittiklerini de bilmiyordum.

S-8- Vakanın cereyanında arkadaşlarınızdan beraberlerinde bir kimse görebildiniz mi?

C-8- Bizi odada hapis etmişlerdi. Kimseyi göremedik sabahleyin de arkadaşlarımızın orada mağdur olmadıklarını anladık.

S-9- Firar edeceklerini sana söyleyen neferler hemen çekip gittiler mi? Ve sizi odada bağladıkları zaman tahminen saat kaçtı?

C-9- Firarlarını söyledilerse de fakat o anda gitmediler. Her halde akşamdan sonra ve hangi saatte kaçtıklarını bilmiyorum. Bizi bağladıkları zaman tahminen saat üç oluyordu.

S-10- Başka bir diyeceğin var mı? İfadelerini mühürler misin?

C-10- Başka bir diyeceğim yoktur. *(belgenin orijinali için bkz.: Belge 39)*

Seyis Neferi Rıza

Anzavur Bir Kez Daha Sahnede: Biga Baskını

Kara Hasan Çetesi üyelerini takip etmek bahanesiyle Biga'dan ayrılan Hamdi Bey, silah ve cephaneyi güvenli bulduğu Yenice nahiyesine naklettikten sonra ivedilikle Biga'ya dönmüştür. Dramalı Rıza'yı da cephanelere göz kulak olması için Yenice nahiyesine göndermiştir. Mühimmat işi büyük ölçüde halledilmişti şimdi bunları kulanacak insan kaynağına ihtiyaç vardı. Daha önce olgunlaştırmaya çalıştığı asker top-

lama işini yeniden raftan indirmiştir. Sürecin hızlandırılması gerekiyordu. Kısa süre önce terhis edilenleri tekrar silah altına davet ettirmiştir. Davete icap edenler, İzmir ve Akhisar Cephelerine sevk edilmiştir. Biga'daki atmosfer adeta ikinci bir seferberlik halindedir. Hamdi Bey'in asıl niyeti, Akbaş Cephaneliği'ndeki silahlarla donattığı 5.000 kişilik bir kuvvetle, İzmir, Balıkesir ve Akhisar Cephelerine takviyeye gitmektir. Lakin halktan para ve asker toplamak birtakım problemleri ve dedikoduları beraberinde getirmiştir. Başta Pomaklar olmak üzere Biga ve civarındaki ahali, gelişmelerden hiç memnun değildir. Zira Hamdi Bey, eleştiri oklarının hedefi haline gelmiştir.

Fotoğraf 22: Ahmet Anzavur, Servet-i Fünûn Dergisi 13 Haziran 1912

Biga ve civarında Hamdi Bey'e yönelik muhalefet havası olgunlaşınca bir süreden beri ortada görünmeyen Anzavur, varlığını hissettirmiştir. Fırsattan istifade Biga ve Manyas çevresindeki Çerkes köylerini dolaşarak şiddetli bir kara propagandaya başlamış ve köylüyü tahrik etmiştir. Hamdi Bey'in aleyhindeki birtakım tebliğ belgeleri köy camilerinin girişine asılmıştır³²¹. Hele de para ve asker toplama yüzünden halk, Anzavur ve adamlarının propagandalarına kolayca kanmıştır. Bölgenin kozmopolitliği Anzavur'a yaramıştır. Zaten halk, uzun savaş yıllarında fakirleşmiş, temel ve zaruri ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz hale gelmiştir. Yine Anzavur, Biga Hapishanesinde tutuklu Kara Hasan Çetesinin bakiyelerini de etrafına toplamayı başarmıştır. Ayrıca Anadolu'daki yeni oluşuma sıcak bakmayan, Kuvâ-yi Millîye hareketini benimsemeyen birtakım gayr-i memnun kitlenin de katılmasıyla muhalefet cephesi kar topu misali gün geçtikçe büyümüştür³²². Anzavur, muhalefet gruplarının kurtarıcısı lider rolünü benimsmiştir.

İngilizlerin de arkaladığı, İstanbul'daki bazı hükümetlerin de desteklediği ayaklanma için şartlar olgunlaşmıştır. Zaten Akbaş Cephaneliği Baskını duyulunca İngilizler'in bunu görmezden gelmesi mümkün değildir. Dolayısıyla Anzavur'a destek vermeleri kadar doğal bir politik tercih olamazdı. Anzavur, 1919 yılının sonbaharındaki ayaklanmasında başarısız olmuştu şimdi fırsat ikinci defa ayağına gelmiştir. Bunu iyi değerlendirip bölgedeki Millî Kuvvetleri ortadan kaldırması gerekiyordu. Nitekim 16 Şubat 1920 Pazartesi günü Ahmet Anzavur ve Gâvur İmam'a bağlı 300-400 kişilik çete, iki koldan Biga'ya hareket etmiştir. Böylece II. Anzavur Ayaklanması başlamıştır³²³. Biga'ya giren asiler, 30 kişilik nizamiye müfrezesiyle çatışmış ve onların elindeki iki makineli tüfek ile bir topu da zaptetmiştir³²⁴.

Hamdi Bey, baskınla ilgili önceden istihbarat alamamıştır. Olaydan ancak çetelerin Biga'ya yaklaştığında haberdar olmuştur. Hemen telgraf başına geçerek durumdan Balıkesir'deki 61. Fırka Komutanı Albay Kâzım Bey'i haberdar etmiştir. Hamdi Bey, elindeki kuvvetle Biga'yı savunacağını başarısız olursa mühimmatın bulunduğu Yenice nahiyesine gideceğini ve buraya yardım göndermesini Kâzım Bey'den talep etmiştir³²⁵. Hamdi Bey, kazayı savunmak için yeni silah altına alınmış, talim yapan ve cepheye gönderilmeyi bekleyen debboydaki askerlere ateş emrini vermiştir³²⁶. Lakin askerler ile baskına gelen çete üyeleri aynı bölgeden aynı topraktandır.

Fotoğraf 23: Kâni Bey, İsmail Aydın Hoşgör'den

Fotoğraf 24: Polis Memuru Nail Kocaçelebi, Zühtü Güven'den

Askerler, Hamdi Bey'in emrini yerine getirmemiş ve akrabalarına, köylülerine ve hemşerilerine ateş etmemiştir. Bu davranış, Biga için büyük bir kırılma yaratmış ve Hamdi Bey, o an asilerle baş edemeyeceğini anlamıştır. Saatler ilerledikçe asilerin, sayıları çoğalmıştır. Hamdi Bey feraset göstererek asilerin hapis-hanedeki Kara Hasan'ı ve çetesini serbest bırakacağını anlamıştır. İki grubun birleşmesi daha büyük tehlike yaratacaktır. Yakın ve silah arkadaşı Kâni Bey'e, hemen hapishaneye giderek Kara Hasan'ı öldürmesi talimatını verdikten sonra atıyla süratle Biga'dan uzaklaşmıştır³²⁷.

Yaveri Birinci Mülazım Kâni Bey, Hamdi Bey'in emrini Jandarma Komutanı Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey'e iletmıştır. Komutanın emre karşı tepkisi şöyle olmuştur: "*Ne böyle bir şey yaparım ne de emir verip yaptırırım. Mevkushaneye giden hiç kimse öldürülemez*"³²⁸. Bunun üzerine iş başa düşmüş ve Kâni Bey, yanına Çerkes Nail (Kocaçelebi) isimli bir polis ile bir manga jandarma alarak hapishaneye gitmiştir. Zorla Kara Hasan ve adamlarını, ellerini kelepçeleyerek adli suçlulardan ayırmışlar ve onları, kadınlar koğuşunun üzerindeki ahşap oda-

ya kilitlemişlerdir. Akabinde tetiğe basarak Yeniçiflikli Mehmet³²⁹ müstesna hepsi öldürülmüştür³³⁰. Hamdi Bey'in tahmini doğru çıkmış ve asiler, Biga'ya girince doğrudan hapishaneye yönelerek Kara Hasan ve adamlarını kurtarmak isteyeceklerdir lakin geç kalmışlardır. Hapishanenin bir odasında hepsini ölmüş bulunca çılgına dönmüşler ve azgınlıkları daha da artmıştır.

Fotoğraf 25: Kâni Bey'in Biga'daki Kabri,
Güney Marmara Kalkınma Ajansı

isimli Gayr-ı Müslim bir Rum'un evinde kiracı olan Kâni Bey, ev sahibi tarafından evin üst katında saklandığı ihbar edilmiştir³³². Bunun üzerine asiler, evin etrafını sarmışlardır. Çıkan çatışmada cephanesi biten Kâni Bey, yakalanacağını anlayınca önce yanındaki değerli evrakı yakmış akabinde üzerindeki el bombasını infilak ettirerek son nefesini vermiştir³³³. Neticede Anzavur, Gâvur İmam ve Kara Hasan koalisyonu Biga'ya hakim olmuştur. Ertesi gün, Anzavur adamlarının çöşkulu karşılamaları eşliğinde Biga'ya gelmiştir. İlk işi hükümet konağının merdiveninden bir zafer nutku atmak olmuştur. Mektubunu Padişah'a götürmek üzere bir heyet oluşturmuştur. Heyette: Hoca Bayram, Abi Ağa Çifliginden Abdullah, Hafız Ramazan ve Refik Efendiler yer almıştır³³⁴.

O hınçla, Biga Hükümet Konağının alt katındaki jandarma karakolunu basmışlardır. Bir koğuştaki sızmadan dolayı yatmakta olan üç hasta jandarma ile yolda yakaladıkları Jandarma Komutanı Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey'i şehit etmişlerdir³³¹. Asileri, durdurmak mümkün değildir. Hapishanede Kara Hasan ve adamlarını öldüren Kâni Bey'in peşine düşmüşlerdir. Bir cephesi hükümet meydanına bakan ve Firagol

Hamdi Bey Yakalanıyor...

Asilerin eline geçmeden kısa süre evvel Biga'yı terk etmek zorunda kalan Hamdi Bey, silah ve cephanenin sakladığı Yenice'ye doğru hareket etmiştir. Lakin Anzavur'un adamları Kaldırımbaşı köyünde, onu pusuya düşürmüştür. Kara Hasan Çetes'i'nin üyeleri de Anzavur'a destek vermiştir. Hamdi Bey, yanındaki iki mitralyözünden birini köyün mezarlığındaki hendeğe diğerini de az ötesine kurarak, pusuyu püskürtmüştür. Lakin şiddetli çatışmada atı vurulmuş kendi ölümünden dönmüştür. Maiyetindeki 3'ü milis, 8'i asker toplam 11 kişiyle önce köyün doğusundaki çıplak tepeye akabinde güneydeki fundalıklardan geçerek Balıkkaya Dağı'na sığınmıştır³³⁵.

Burada bir süre kaldıktan sonra Biga'dan Mehmet Gındi'nin rehberliğinde Pazar köylü Osman Bey'in yanına gitmek üzere hazırlanmıştır. Ancak rehber, birkaç köy geçecekleri için gidecekleri mesafenin uzun ve Anzavur'un adamlarının karşılmasına çıkma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Hamdi Bey, adamlarından biri vasıtasıyla bütün kuvvetleriyle Yenice'ye gelmesini talep eden bir mektubu Pazar Köylü Osman Bey'e yollamış sonra maiyetiyle hareket etmiştir³³⁶.

Sabah güneşinin doğmasına üç saat kala bir Pomak grubunun pususuna düşmüştür. Tehlikeyi atlattıktan sonra Yukarı İnova köyüne doğru süratle ilerlemiştir. Hamdi Bey ve maiyeti, kaç gündür uykusuz ve yorgundur. Kısa bir istirahat için Yukarı İnova Köyü Camisine vardıklarında camide uyuyan Anzavur'un adamlarıyla karşılaşmıştır³³⁷. Yanındakilerinin tüm uyarı ve ısrarlarına rağmen kendinden emin bir şekilde camiye girmiştir. Bekçi Koca Mustafa'dan yiyecek bir şeyler getirmesini istemiştir. Bekçi, biraz ekmek ve soğanla gelmiş ve Hamdi Bey'e vermiştir. Karnını doyururken caminin iki penceresinden ve kapısından Anzavur'un adamları silahlarını doğrultarak teslim olmalarını istemiştir. Anzavur'un adamlarından Çerkes Nuri'de el bombasını işaret ederek teslim olmamaları halinde patlatacağını haykırmıştır. Hamdi Bey, o sırada hareketsiz kalınca cami içerisine giren Anzavur'un adamları, Hamdi Bey'in ve maiyetinin silahlarını hızlıca toplamıştır. Yaygın köyünden Hacıoğlu, elinde bir urganla gelerek Hamdi Bey'in elini ve kolunu bağlamıştır. Maiyeti de esir alınmıştır. Hamdi Bey, köydeki bir eve götürülerek hapsedilmiştir. Silah arkadaşları da başka evlere götürülmüştür³³⁸.

Ertesi sabah, Biga'daki Anzavur'a haber gönderilmiştir. Göktepelî Şaban, Savaştepe'den Çerkes Sarı İsmail ve Selvi köyünden Mehmet Pehlivan, Yukarı İnova köyüne gelmiştir. Yakalananın Hamdi Bey olduğundan emin olmaya çalışmışlardır. Bu arada Hamdi Bey, tutulduğu evden eli kolu bağlı olarak Ahmet'in değirmenine götürülmüştür. Biga'dan gelen üç kişi, değirmenden itibaren üzerinde bir gömleği ve dizliği bulunan Hamdi Bey'e işkence yapmaya başlamıştır³³⁹. Yolda her türlü işkence reva görülmüştür.

Aynı gün Biga'dan Gâvur İmam ile İlyasalan köyünden Kör Şaban da onları yolda karşılamak üzere Biga'dan ayrılmıştır. Kırkgeçit Vadisi'nde iki grup karşılaşmıştır. Pomak köylüler tarafından yakalanan Hamdi Bey, Gâvur İmam'ın (Fevzi) adamlarına teslim edilmiştir. Burada Hamdi Bey'e yapılan işkencenin dozajı iyice artmıştır. Kinini alamayan Gâvur İmam, tüfeğinin tetiğine de basmış ve vatan kahramanını yaralamıştır. Akabinde Köprülülü Hamdi Bey, Boşnak Yunus'un arabasının arkasına ayağından iple bağlanılarak sürüklenmiştir³⁴⁰. Türlü hakaret ve işkencelere uğrayan ve daha fazla dayanamayan Hamdi Bey³⁴¹, 17 Şubat 1920 tarihinde şehit edilmiştir³⁴². O, ruhunu teslim etmeden evvel son sözleri şu olmuştur: "*Kuvâ-yi Millîye ölmeyecektir. Kuvâ-yi Millîye ben değilim, bütün millettir. Ne zaman olsa benim intikamım sizden alınacaktır*"³⁴³.

O yıllarda henüz 19 yaşındayken Biga'da öğretmenlik yapan sonradan Türk Tarih Kurumu Başkanlığı görevini de yürütecek olan Uluğ İğdemir, hâtıralarında o günü şöyle kaleme almıştır: "*Eyvah dedi, Hamdi Bey'i getiriyorlar. Ne başını bırakmışlar ne vücudunu; paramparça etmişler zavallıyı... Haber aldık, Hamdi Bey'in mübarek naaşını canavarlar ayaklarıyla çiğnemişler, vücudunu parça parça etmişler alçaklar!*"³⁴⁴. Gâvur İmam ve adamları Hamdi Bey'in cesedini Biga Meydanı'na bırakmış bir nutuk da attıktan gitmişlerdir. İki İngiliz subay da ölenin Hamdi Bey olup olmadığını tespit etmek için Biga'ya gelmiş hatta cesedi fotoğraflayarak ayrılmıştır³⁴⁵. Yüzüğü de bokçu lakaplı Zekerîya tarafından parmağı kesilmek suretiyle çalınmıştır³⁴⁶. Asiler arasında yer alan Şah İsmail, İngiliz subaylarıyla önce Karabiga'ya oradan da İngiliz torpidosuyla Çanakkale'ye gitmiştir. Biga'ya döndüğünde yanında yedi torpa içinde 5.000 İngiliz

altını vardır³⁴⁷. Bütün somut deliller, Anzavur Ayaklaması arkasındaki İngiliz desteğini ispatlamaktadır.

Hamdi Bey'in silah arkadaşı Kâni Bey'in de cesedi meydandadır. Her iki ceset beş gün sahipsiz ortada kalmış, kimse korkudan cenazeyle ilgilenememiş ve defnedilmemiştir. Dini bir tören yapılmadan Hamdi ve Kâni Bey'in naaşları, Namazgâh tepesindeki bir tarlada açılan mezara gömülmüştür³⁴⁸. Birbirini tekrarlayan bazı kaynaklar da 'olaylardan geç haberdar olan 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet (Met) Paşa, Biga'ya bir müfreze asker göndererek Hamdi ve Kâni Beylerin cenazelerini Biga Hükümet Konağı yakınındaki cami avlusuna defnettirdiği³⁴⁹ şeklindedir. Lakin doğru değildir. İlk olarak Namazgâh Tepesi'ne gömülmüştür. Sonradan 30 Ağustos 1941 tarihinde Osmanlı devrinden kalan Biga'daki Çanakkale Şehitliği'ne defnedilmiştir.

Cephaneler Ne İsa'ya Ne Musa'ya

Dramalı Rıza Bey, Hamdi Bey'in talimatıyla Biga Baskını'ndan üç gün önce -13 Şubat- silah ve cephanenin istiflendiği Yenice nahiyesine gitmiştir. Biga Baskını'ndan ve Hamdi Bey'in şehit edilişinden habersiz bir şekilde burada kendisine gelecek talimatları beklemeye başlamıştır. Dramalı Rıza Bey, emir bekleye dururken karşısında mühimmatın Yenice nahiyesinde olduğunu öğrenen Anzavur'un topla takviye edilmiş 800 kişi civarındaki çetesini bulmuştur. Bir elin parmak sayısını geçmeyen adamlarıyla ne kadar direnebilecekti ki? Dramalı, 22 Şubat 1920 tarihinde 38 saat süren ilk saldırıyı püskürtmüştür. Çetenin 200 adamı Agonya'ya (Hamdibey) kaçmıştır³⁵⁰. Lakin toparlanan ve yeniden hüvuma geçen asilere karşı Dramalı Rıza'nın emrindeki Kuvâ-yi Millîyeciler ikinci çatışmada kifayetsiz kalmıştır³⁵¹. Bunun üzerine Dramalı Rıza, Edremit Müfrezesi Komutanı Kâmil ve Biga Askerlik Şubesi Reisi Yüzbaşı İzzet, köyün mezarlığında saklı cephanenin Anzavur'un adamlarının eline geçeceğini anlayınca havaya uçurmuştur³⁵².

Dramalı Rıza, büyük fedakarlıklar ve türlü riskler altında ele geçirilen cephanenin eşkiya taifesinin eline geçmesine rıza göstermemiştir. Çünkü bu silah ve cephane şayet onların eline geçerse kendilerine karşı kullanılacağını düşünmüştür. Bu yüzden de cephaneyi patlatmıştır. Halbuki biraz daha dayanabilse Balıkesir'den Binbaşı Muhtar ve Mustafa Necati Beyler ile Vasıf, İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk), Giresunlu

Bulgurcu Mehmet Efe ve Balyalı Mehmet Çavuş'tan mürekkep iki farklı takviye kuvvetler gelmek üzereydi³⁵³. Yine eşkıyanın eline geçse bile Balıkesir'deki müfrezenin gelmesiyle silah ve cephaneye yeniden onların elinden alınabilirdi. Hatta Kâzım Bey, Dramalının acele ettiğini ve cephaneyi infilak ettirmemesi gerektiği belirtmiştir³⁵⁴. Dolayısıyla büyük titizlikle ve kahramanlıkla ifa edilen Akbaş Cephaneliği Baskını, iletişimsizlik ve basiretsizlik yüzünden bütün emekler boşa gitmiştir. Ayrıca genç yaş-taki Hamdi Bey'in de hayatına mal olmuştur.

Fotoğraf 26: Dramalı Rıza, Osman Akandere'den

Dramalı Rıza, Akbaş Cephaneliği'nden ele geçirilen silah ve mühimmatın patlatılmasından dolayı töhmet altında kalmıştır. Neden acele etti?, Mühimmatı infilak ettirmek için kimden emir aldı? Biraz daha dayanamaz mıydı?, Silah ve cephaneyi, teslim etse bile sonradan Anzavur'un elinden bir şekilde alınamaz mıydı? gibi kısır ve cevapsız soruların muhatabı olmuştur. Bu kadar emeğin zail olmasından can güvenliği riski de taşımaya başlamıştır. Hatta hakkında gıyabi idam kararı verilmiştir. Şayet Çerkes Ethem'in eline geçseydi bu ceza kolayca infaz olabilirdi. Bunun üzerine mahçup ve suçlu bir edayla, Akbaş'taki fedakarlıklarını bilen

dostları tarafından gizlice Bursa'ya kaçırılmış ve Bursa Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetine sığınmıştır³⁵⁵. Cemiyet, yanlış yapsa da onun kahramanlığının farkındaydı.

Dramalı, öyle sansasyonel bir iş yapmalıydı ki kendini affettirebilsin! Zira silah ve cephanenin tamamının imha edilmesini alnına sürülen kara bir leke olarak düşünmeye başlamıştır. Aklına Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya suikast yapma fikri geldi. Şayet bunu başarırса hem vatanperverliği tescillenecek hem de alnına sürülen lekeyi temiz-

leyecekti. Her ne kadar Köprülülü Hamdi Bey'in yanında biraz pişmişse de suikast için tecrübesizdi. Uzun müzakerelerden sonra Bursa Müdâfaa-i Hukuk Cemiyet yönetimi de suikast planına dahil olmuş ve cebine 3.000 lira para koyarak onu bir motorla İstanbul'a göndermiştir³⁵⁶.

İstanbul'a ayak basar basmaz buradaki Karakol Teşkilatı üyeleriyle temasa geçmiştir. Onlara şu teklifi iletmıştır: “Vatana ve millete son kez hizmet etmek istiyorum; memlekete bu kadar fenalığı dokunan Damat Ferit'i öldürmeye karar verdim lakin bu işi tek başıma yapamam bana birkaç adamla destek olur musunuz?”³⁵⁷. Hamdi Bey ile onun Akbaş kahramanlığını bilen Karakol Teşkilatı üyeleri de teklife sıcak bakmıştır. Onu, Bahriye Zabıtlarından Mehmet Ali Beyle tanıştırmışlardır. Osmanlı sadrazamına, iki kişiyle suikast yapmak imkan dahilinde değildi. Birkaç kişiye daha ihtiyaç vardır. Mehmet Ali Bey, iki kişi daha ayarlamıştır.

Dramalı Rıza, bir yandan suikast planları yaparken bir yandan da Beyoğlu'nun eğlence dünyasına kendini kaptırınca polisin dikkatini çekmeye başlamıştır. Tesadüfen, Yenice nahiyesinin Muhtarı Ali Bey ile İstanbul'da karşılaşmıştır. Muhtar, Dramalı'nın İstanbul'da olduğunu Anzavur'un adamlarına iletmiştir. Ayrıca para meselesi yüzünden de suikastçiler arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Netice Dramalı Rıza, fiziki takibe alınmıştır. Ulusal basın, Dramalı'nın yakalandığını 2-3 Haziran 1920 tarihli nüshalarında haber yaptığına göre o, mayıs ayının son günleri ile haziran ayının ilk günlerinde yakalanmıştır. Kısa sürede Divân-ı Harb-i Örfi'de yargılanmış ve suçu sabit görülmüştür. Dramalı Rıza, 12 Haziran 1920 tarihinde 30 yaşındayken İstanbul Beyazıt Meydanı'nda idam edilmiştir³⁵⁸.

4. Bölüm Dipnotları

²⁴⁵ Nihad Alp, “Akbaş Cephaneliği Baskını”, *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt: VI, Sayı: 66, İstanbul 1955, s. 3886; Bebek, *a.g.e.*, s. 45; Su, *a.g.e.*, s. 134.

²⁴⁶ Binaların kapıları koridor tarzındaki bir boşluğa açılıyordu. Fransızlar, kapıların arkasındaki bu boşlukta nöbet tutarlardı. Fransız askerler bu binadan biraz aralıklı bir gazinoda, subaylar da gazinodan bölünmüş odalarda kalıyorlardı. Cephaneliğin ve gazinonun arkası dağdır. Bkz.: İlkurşun, *a.g.e.*, s. 25/28; Osman Akandere, “Balıkesir Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi Azası Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza’nın Akbaş Cephaneliği’nin Basılmasındaki Rolü”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 458.

²⁴⁷ Güven, *a.g.e.*, s. 34; Tekin Avaner-Halis Doğan, “Kuvvacı ve Kahraman Bir Kaymakam: Köprülü Hamdi Bey”, *Asayişten Cepheye: Millî Mücadele’de Jandarma*, Editörler: İsmail H. Demircioğlu, Yücel Yiğit, Ahmet Özcan, Berikan Yayınları, Ankara 2022, s. 142.

²⁴⁸ Öztürk, *a.g.e.*, s. 113-114.

²⁴⁹ Özalp, *a.g.e.*, s. 90; İlgürel, *a.g.m.*, s. 275; Güven, *a.g.e.*, s. 34-35.

²⁵⁰ Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 426; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 24.

²⁵¹ Hamdi Bey, Lâpseki’de Çerkes Lütfi’nin hanında kalmıştır. Bkz.: İlkurşun, *a.g.e.*, s. 24.

²⁵² Su, *a.g.e.*, s. 140-141; Güven, *a.g.e.*, s. 38; Aldan, *a.g.e.*, s. 411; Akandere, *a.g.e.*, s. 93.

²⁵³ BOA, *BEO*, Dosya No: 4405, Gömlek No: 330348.

²⁵⁴ BOA, *BEO*, Dosya No: 4405, Gömlek No: 330348.

²⁵⁵ Umurbey (Bergos) Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey, Akbaş Baskını sonrası verdiği ifadelerde Köprülü Hamdi Bey’in Umurbey’e geliş tarihini bazen 20 Ocak bazen de 23 Ocak 1920 şeklinde beyan etmiştir. Bkz.: BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4; BOA, *BEO*, Dosya No: 4405, Gömlek No: 330348; Zeki Çevik, “Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 10, İstanbul 2006, s. 14; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 78.

²⁵⁶ Özalp, *a.g.e.*, s. 90.

²⁵⁷ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 79-80; Su, *a.g.e.*, s. 143-144.

²⁵⁸ Bayram Bayraktar, “Akbaş Cephaneliği Baskını ve Köprülü Hamdi Bey”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 83.

²⁵⁹ Çevik, *a.g.m.*, s. 14; Bebek, *a.g.e.*, s. 59; Bayraktar, *a.g.b.*, s. 84.

²⁶⁰ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 80-81; Su, *a.g.e.*, s. 144; Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 427.

²⁶¹ Akbaş Baskını duyulunca İngilizler, Hafız Hasan ve Ahmet Rasim Beyleri gözaltına alarak sorguya çekmiştir. Hatta bildiklerini söylemeleri için işkence de yapmıştır. Bkz.: Aziz Akıncan, *Türkiye’de Posta ve Telgrafçılık*, Ülkü Basımevi, (yy, t.yy), s. 26-27.

²⁶² Su, *a.g.e.*, s. 145; Akandere, *a.g.e.*, s. 99-100.

²⁶³ Özalp, *a.g.e.*, s. 90; Bebek, *a.g.e.*, s. 60.

²⁶⁴ Akbaş Cephaneliği Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey, 3 Şubat 1920 tarihinde Gelibolu Mevki Kumandanlığına verdiği ifadede gözaltına alınmasının devamını şu kelimelerle anlatmıştır: “*Bunlardan birisi bana takarrüple [yaklaşarak]; affedersiniz beyefendi biz bu akşam Akbaş ambarlarını basıp tüfekleri alacağız ister isen boş gör ister isen görme bütün telefon ve telgraf hatları kesiktir. Her yolda nöbetçilerimiz mevcuttur. Bütün askerler de elimizdedir siz de bizimle beraber oraya geleceksiniz dedi. O esnada etraftan beş on kişi daha peyda olarak hepimiz birlikte çar-nâ-çar [çaresiz] Akbaş’a gittik. Akbaş’a vürudunda [geldiğimde] Akbaş ve civarında müsellah [silahlı] ve gayr-i müsellah birçok adamların gezindiklerini gördüm*”. İfadenin detayları için bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 98-0-84.

²⁶⁵ Su, *a.g.e.*, s. 147; Güven, *a.g.e.*, s.35.

²⁶⁶ BOA, *DH. EUM. AYŞ.*, Dosya No: 32, Gömlek No: 58; Ziya Şakir, “Saltanatın Son Günleri (Fransız Askeri Türklerin Harikülâde Cür’etine Çok Hayran Kalmıştı), *Tan Gazetesi*, 1 Mayıs 1936, s. 4.

²⁶⁷ İlkurşun, *a.g.e.*, s. 27.

²⁶⁸ Aynı rakam Harbiye Nezareti tarafından da teyit edilmiştir. “Anadolu’dan geçen 150 kadar eşhâs-ı meçhule” ifadesi kullanılmaktadır. Bir başka belgede “Anadolu tarafından gelen 250 kişilik kuvvetin” bilgisi mevcuttur. Bkz.: Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-84; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-54.

²⁶⁹ Akbaş Cephaneliği Baskını’na dair Eceabat Nahiye Müdürü’nün 29 Ocak 1920 tarihli raporu, 18 Şubat 1920 tarihinde Edirne valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine iletilmiştir. Bkz.: BOA, *DH. EUM. AYŞ.*, Dosya No: 32, Gömlek No: 58.

²⁷⁰ BOA, *DH. EUM. AYŞ.*, Dosya No: 32, Gömlek No: 58; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 84-86; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 28; Su, *a.g.e.*, s. 148-151.

²⁷¹ BOA, *DH. ŞFR.*, Dosya No: 657, Gömlek No: 122.

²⁷² BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243

²⁷³ Su, *a.g.e.*, s. 151; İlgürel, *a.g.m.*, s. 278; Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 429.

²⁷⁴ Gazi Paşa Hazretleri, *Nutuk*’ta cephane miktarını 8.000 tüfek, 40 mitralyöz ve 20.000 sandık cephane olarak belirtmektedir. Harbiye Nezaretinde ki bir belgede de 8.500 tüfek, 20 makineli tüfek ve 500 bin piyade fişegi geçmektedir. İngiliz Korgeneral Wilson da Harbiye Nezaretinin rakamlarıyla ittifak halindedir. Balıkesir’den süreci koordine eden başta 61. Fırka Komutanı Albay Köprülü Kâzım (Özalp) olmak üzere birçok kişi ve kaynak, cephane miktarını 8.000 bin Rus tüfegi, 40 Rus mitralyöz, 5.000 sandık cephane olarak ifade etmektedir. Lâpsekili Mehmet Acar da 10.000 tüfek, 70 mitralyöz ve külliyetli miktarda cephane olduğunu ifade etmektedir. Kozanoğlu ise Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı’dan naklen Akbaş Cephaneliği’nde: 8.000 tüfek, 137.711 Alman piyade fişegi, 5,5 milyon mavzer fişegi, 14 milyon Rus tüfegi fişegi, 7.331 sahra top mermisi, 104 tane on beşlik Skoda mermisi ve 398 on buçukluk sahra obüs mermisi vardır. Bkz.: Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 1780; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-84; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 118-0-146; Özalp, *a.g.e.*, s. 91; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 29; Su, *a.g.e.*, s. 135; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 77.

²⁷⁵ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84.

²⁷⁶ BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-86; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84; “Balıkesir ve Biga’da”, *İkdam Gazetesi*, 8 Ağustos 1939, s. 3. İki Osmanlı subayı 6 Şubat 1920 tarihinde Çanakkale’ye gönderilmiştir. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84.

²⁷⁷ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 90; Bayraktar, *a.g.b.*, s. 84.

²⁷⁸ Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 92; Güven, *a.g.e.*, s.36.

²⁷⁹ Akbaş Baskını’nı soruşturan İngiliz General Beyç, Çanakkale Mutasarrıfı ile yaptığı görüşmede Sarıca-ali ve Üveycik Cephaneliklerinin boşaltılmasına da değinmiş ve bunun ‘burada görevli askeri personelin desteğiyle’ gerçekleştiği kanaatine varmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bebek, *a.g.e.*, s. 68.

²⁸⁰ BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243.

²⁸¹ Su, *a.g.e.*, s. 159-161; Bebek, *a.g.e.*, s. 68-69; Akandere, *a.g.e.*, s.126; Öztürk, *a.g.e.*, s. 146-146.

²⁸² MSB Askerî Tarih Arşivi, *Atatürk Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 33-0-34; Özalp, *a.g.e.*, s. 91.

²⁸³ MSB Askerî Tarih Arşivi, *Atatürk Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 33-0-34.

²⁸⁴ MSB Askerî Tarih Arşivi, *Atatürk Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 33-0-34.

²⁸⁵ Selim Özcan, “Akbaş Cephaneliği Baskını ve Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü Hacı Hafız Mehmed Tefvîk Efendi”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Millîye Şehri Balıkesir*, Edi-

törler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 68.

²⁸⁶ Fransızlar, 5 Şubat 1920 tarihinden itibaren Binbaşı Mehmet Bahri Bey ile 2 Osmanlı askeri dışında hiç kimsenin cephaneliğine girmesine müsaade etmemiştir. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-96; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84.

²⁸⁷ BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243; BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4. Ayrıca Kilitbahir ahalisinden Kayıkçı Hüseyin Efendi'nin karısını, mahdumu Hüsnü'yü ve Çanakaleli Mustafa, Antika Hasan'ın karısını ve kızını da Akbaş Baskını'nda dahil oldukları gerekçesiyle gözaltına alınmış ve sürekli olarak kötü şekilde darp edilmiştir. Eceabat nahiye müdürü, gözaltı işlemleri için başvuruda bulunmuş ancak dikkate dahi alınmamıştır.

²⁸⁸ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-86; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 119-0-24; BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243.

²⁸⁹ 14. Kolordu Komutanlığı motoru geri alabilmek için çeşitli teşebbüslerde bulunmuştur. Lakin motorun akıbetini belgelerden tespit edemedik. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 119-0-2.

²⁹⁰ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84. Akbaş Baskını'ndan sonra cephanelikte kalan mühimmat da İngilizler tarafından Çanakale'ye taşınmıştır. Nakliye işinden sonra Akbaş'ta, 8 adet iki dörtlük top kaması kalmıştır. Onların da üzerindeki mekanizma sökülerek işlevsiz kalmıştır. Bkz.: BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4. Ayrıca Mondros Mütarekesi'nden Akbaş Cephaneliği Baskını'na kadar İtilaf Devletleri'nin Gelibolu Yarımadası'ndaki cephaneliklerle ilgili bazen Mütareke hükümlerine göre bazen Mütareke hükümlerine mugayir tasarrufları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-18; Erkin Akan, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Akbaş Vakası (26-27 Ocak 1920)", *İstiklal Yolunda Milli Mücadelenin 100. Yılı Ulusal Sempozyum Bildiriler Kitabı*, Editör: Elvin Yıldırım, İstanbul 2020. s. 30-47.

²⁹¹ Maçka Cephaneliği'ni devalamayan İngilizler, cephaneliğin güvenliğini artırmak için bir kıta asker göndermiştir. Bkz.: BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-87.

²⁹² BOA, *DH. EUM. AYŞ.*, Dosya No: 35, Gömlek No: 5; Çevik, *a.g.m.*, s. 17; Bebek, *a.g.e.*, s. 69-70.

²⁹³ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 295-0-115.

²⁹⁴ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-101; Sadrazam Ali Rıza Paşa imzasıyla 11 Şubat 1920 tarihinde Akbaş Baskını'nı yapan ve ihmali görülenler hakkında gereğinin yapılması için talimat verilmiştir. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-103.

²⁹⁵ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-111.

²⁹⁶ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-92; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 118-0-146; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-219; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-228. 4 Şubat 1920 tarihinde Başkumandanlık Vekaleti, 14. Kolordu Komutanlığına gönderdiği bir yazıda silah ve cephanenin 80 vagonla değil de 84 arabayla Balıkesir'e sevk edildiği ve bu bilginin ivedilikle araştırılmasını istemiştir. Esasında bu bilginin kaynağı İngiliz Korgeneral Wilson'dur. Cephanenin peşine düşen İngiliz komutan, kendisine gelen her türlü bilgiyi doğrulamadan Osmanlı makamlarıyla paylaşmıştır. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-240; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-108; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-111.

²⁹⁷ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-84; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-90; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 205-0-71.

- ²⁹⁸ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 205-0-19.
- ²⁹⁹ BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 119-0-4; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 205-0-3; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 205-0-19; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-108.
- ³⁰⁰ BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4; Selâhattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2023, s. 19.
- ³⁰¹ 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, İngilizlerin taleplerini 61. Fırka Komutanlığı ile Balıkesir Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi'ne de bir telgrafla iletmiştir. Bkz.: BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4.
- ³⁰² MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 111-0-129; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-91; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-102.
- ³⁰³ 200 ile 300 silah yüklü arabanın Susurluk ve Karacabey istikametine hareket etmiştir. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 119-0-13; "Heyet-i Merkeziyenin Muhtırası", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 4 Şubat 1920, s. 1; "Heyet-i Merkeziyenin Muhtırası", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 11 Şubat 1920, s. 2; "Bandırma Meselesi", *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 13 Şubat 1920, s. 2.
- ³⁰⁴ Bandırma'nın tahliyesinden bir gece evvel -11 Şubat 1920- İzmir Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetinin Balıkesir'deki karargahına gelen İngilizler'in Balıkesir temsilcisi yarın Bandırma'daki işgali sona erdireceklerini bildirmiştir. Ertesi gün de dediği cereyan etmiştir. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-105; Çevik, *a.g.m.*, s. 19.
- ³⁰⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 1781-1782.
- ³⁰⁶ BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4.
- ³⁰⁷ 1. Kolordu Komutanı namına Erkân-ı Harbiye Reisi Kaymakam Mehmet Cemal imzasını taşıyan belge 26 Şubat 1920 tarihlidir. Bkz.: BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4.
- ³⁰⁸ BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4.
- ³⁰⁹ Akbaş Cephaneliği Baskını sonrası yaşanan siyasi, diplomatik ve askeri gelişmelerle ilgili Harbiye Nezareti tarafından 10 Şubat 1920 tarihinde 6 sayfalık bir rapor kronolojik olarak kaleme alınmıştır. Sık sık istifade ettiğimiz bu rapor için bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-111.
- ³¹⁰ BOA, *DH. ŞFR.*, Dosya No: 658, Gömlek No: 72; Bebek, *a.g.e.*, s. 66; Çevik, *a.g.m.*, s. 18.
- ³¹¹ Tahkikat sonrası 1 Şubat 1920 tarihinde ifadeler alınmıştır. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-218; BOA, *DH. ŞFR.*, Dosya No: 106, Gömlek No: 146.
- ³¹² MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 120-0-9; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 205-0-125.
- ³¹³ Sofuoğlu, *a.g.m.*, s. 431; Bebek, *a.g.e.*, s. 65.
- ³¹⁴ Son Osmanlı Sadrazamı ve Ayan Meclisi Reisi Ahmet Tevfik Paşa'nın kardeşi Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey, 5 Nisan 1920 tarihinde tutuksuz ve şartlı olarak, çağrıldığında gelmek üzere 1.000 lira kefaletle serbest bırakılmıştır. Bkz.: BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4. Diğer tutukluların akıbeti belgelere göre meçhul kalmıştır.
- ³¹⁵ BOA, *DH. ŞFR.*, Dosya No: 658, Gömlek No: 59; BOA, *HR. SYS.*, Dosya No: 2611, Gömlek No: 4; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-97; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-108. Aynı belgenin devamında Biga ve Karabiga hattında son seferini yapan Bolayır vapurunun da mürettebatı sorumlu tutularak gözaltına alındığı bilgisi paylaşılmıştır.
- ³¹⁶ BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243.

³¹⁷ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-107; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84.

³¹⁸ Sabık 15. Kolordu Komutanı Ali Rıza Paşa, İngiliz Korgeneral Wilson ile de bir mülakatta bulunmuştur. Paşa raporunu 17 Şubat 1920 tarihinde kaleme almıştır. Bkz.: MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 49-0-109; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-226; MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 204-0-279.

³¹⁹ Özellikle Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in yazılı savunması birbirini tekrarlamaktadır. Dolayısıyla biraz daha ayrıntılı olduğu için onun İngiliz General Beyc'e verdiği ifadesini burada, diğerini ekler kısmında kullanmayı tercih ettik.

³²⁰ MSB Askerî Tarih Arşivi, *İstiklal Harbi Koleksiyonu*, Yer Bilgisi: 298-0-84.

³²¹ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 17.

³²² "Biga Hadisesi", *İkdam*, 26 Şubat 1920, s. 4; "Biga'ya Yeni Bir Heyet Gidiyor", *Vakit Gazetesi*, 31 Mart 1920, s. 1; Su, *a.g.e.*, s. 186; Bebek, *a.g.e.*, s. 87-90.

³²³ 16 Şubat 1920 tarihinde başlayan II. Anzavur Ayaklanması, 17 Nisan 1920 tarihine kadar yaklaşık iki ay Güney Marmara bölgesinde sürmüştür. İngilizler tarafından desteklenen isyanın hedefleri şunlardır: Batı Anadolu'daki Yunan ilerleyişini kolaylaştırmak, Çanakkale Boğazı'nın ve Marmara Denizi'nin güvenliğini sağlamak, Balıkesir'deki millî oluşumu boğmak, Akbaş Cephaneliği Baskını'nın intikamını almaktır. 15 Nisan 1920 tarihine kadar Anzavur'un üstüne gönderilen askeri birlikler ve milis kuvvetler başarılı olamamıştır. Bunun üzerine ayaklanmayı bastırmakla Çerkes Ethem görevlendirilmiştir. Ethem önce Balıkesir'e gelerek 61. Fırka Komutanı Köprülü Albay Kâzım Bey ile görüşmüştür. Kendisine destek olarak Binbaşı Salim Bey'in kumandasında bir müfreze verilmiştir. Böylece millî kuvvetlerin toplamı, 2.000 kişiyi bulmuştur. Çerkes Ethem, 15 Nisan 1920 tarihinde Balıkesir'den ayrılarak Susurluk şarfina gitmiştir. 16 Nisan günü Susurluk civarındaki Yahya köyde, Anzavur'un çetesiyle karşılaşmıştır. Sabahtan akşama kadar devam eden çarpışmada Anzavur ve çetesi mağlup olmuştur. Yeni bir çatışmayı göze alamayan Ahmet Anzavur, önce Karabiga'ya oradan da bir İngiliz deniz aracıyla İstanbul'a kaçmıştır. Böylece II. Anzavur Ayaklanması sona ermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "On İki Yıl Evvel Bugün", *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 1932, s. 4; "Anzavur ve Şah İsmail", *Tevhid-i Efkâr*, 1 Temmuz 1921, s. 1; Apak, *a.g.e.*, s. 27-41; Esengün, *a.g.e.*, s. 72-81; Sofuoğlu, *a.g.b.*, s. 100-106.

³²⁴ BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243.

³²⁵ Kızılırmak, *a.g.e.*, s. 75.

³²⁶ Güven, *a.g.e.*, s. 46; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1324.

³²⁷ Güven, *a.g.e.*, s. 47-48; Kalmaz, *a.g.e.*, s. 50.

³²⁸ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 45; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1324.

³²⁹ Biga Hapishanesindeki olaydan tesadüfen ayağından yaralı olarak kurtulan Yeniçiflikli Mehmet, 15 Nisan 1921 tarihinde Çingen Ali ile Anzavur'un Dereköy'den Karabiga'ya geleceğini haber alarak pusu kurmuştur. Çıkan çatışmada ikili, Ahmet Anzavur'u öldürmüştür. Ne tesadüftür ki kendini Biga Hapishanesinden kurtarmaya gelenleri sonradan öldürmüştür! Bkz.: "Çingen Ali Çetesi ile Biga Hapishanesinde Geçen Bir Mülakat Sahnesi", *Milliyet Gazetesi*, 16 Eylül 1930, s. 6.

³³⁰ Güven, *a.g.e.*, s. 46-47; İlkuşun, *a.g.e.*, s. 44-45; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1324; Apak, *a.g.e.*, s. 29.

³³¹ Çankaya, *a.g.e.*, s. 1325; İlkuşun, *a.g.e.*, s. 42.

³³² İlkuşun, *a.g.e.*, s. 41; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1325.

³³³ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 41; Güven, *a.g.e.*, s. 46-47. Asiler 18 Şubat 1920 günü de Hamdi Bey'in yanında çalışan Üsteğmen İnebolulu Rıza ile Teğmen Besim'i de yakalamışlardır. Üsteğmen Rıza'yı eziyet ederek şehit etmişlerdir. Teğmen Besim'i de tam şehit edecekleri sırada bölgedeki nüfuzlu bir Çerkes'in araya girmesiyle öldürmekten vazgeçmişlerdir. Bkz.: İğdemir, *a.g.e.*, s. 13; Apak, *a.g.e.*, s. 29; Bebek, *a.g.e.*, s. 92-93.

³³⁴ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 42-43.

³³⁵ İlkuşun, *a.g.e.*, s. 38-39/46.

³³⁶ İlkurşun, *a.g.e.*, s. 48.

³³⁷ Kaynaklar, Köprülülü Hüseyin Hamdi Bey'in Yukarı İnova köyünde yakalandığı hususunda müttetik-tir. Ancak köy içerisinde nerede ele geçirildiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bazı kaynaklara göre olay köy odasında, kimine göre camide bazılarına göre de okulda yaşanmıştır. Bkz.: Bkz.: İsmail Aydın Hoşgör, *Kurtuluş Savaşında Biga*, Renda Matbaası, Biga 1970, s. 65; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 50.

³³⁸ Ziya Şakir, "Saltanatın Son Günleri (Çeteler Çılgın Bir Sevinç İçerisinde Kulübeyi Kuşatmıştı), *Tan Gazetesi*, 2 Mayıs 1936, s. 4; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 50.

³³⁹ İlkurşun, *a.g.e.*, s. 50.

³⁴⁰ İlkurşun, *a.g.e.*, s. 51-52.

³⁴¹ Hamdi Bey Anzavur ve adamlarının un şehit ettiği üçüncü kaymakamdır. Diğer ikisi Kaymakam Mahmut ve Kaymakam Arif Beylerdir. Bkz. Yunus Nadi Abaloğlu, *Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve İşyanlar*, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 11-15.

³⁴² Esad, *a.g.e.*, s. 73; İlkurşun, *a.g.e.*, s. 51.

³⁴³ Güven, *a.g.e.*, s. 48; Çankaya, *a.g.e.*, s. 1325; Aldan, *a.g.e.*, s. 416.

³⁴⁴ İğdemir, *a.g.e.*, s. 12. Kaymakam Hamdi Bey Anzavur'un şehit ettiği üçüncü kaymakamdır. İlk ikisi Kaymakam Mahmut ve Kaymakam Arif Beylerdir. Bkz. Abaloğlu, *a.g.e.*, s. 11-15.

³⁴⁵ Özalp, *a.g.e.*, s. 99; Ziya Şakir, "Saltanatın Son Günleri (Çeteler Çılgın Bir Sevinç İçerisinde Kulübeyi Kuşatmıştı), *Tan Gazetesi*, 2 Mayıs 1936, s. 4; Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 116.

³⁴⁶ Nurettin Ünen, *Dünkü ve Bugünkü Çanakkale*, CHP Halkevi Yayınları, Ankara 1947, s. 147.

³⁴⁷ *Türk İstiklal Harbi*, II. Cilt, 2. Kısım (Batı Cephesi), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 49; Apak, *a.g.e.*, s. 30.

³⁴⁸ İlkurşun, *a.g.e.*, s. 52.

³⁴⁹ Su, *a.g.e.*, s. 204.

³⁵⁰ Karesi Mutasarrıf İzzet Bey tarafından bu yazı 23 Şubat 1920 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir. Bkz.: BOA, *BEO*, Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243.

³⁵¹ Tansel, *a.g.e.*, s. 20.

³⁵² İsmail Habib Sevük, "Çeşitli Hâtıralar", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Teşrin-i Evvel 1944, s. 2; Ziya Şakir, "Saltanatın Son Günleri (Bu Katmerli Felaket Her Tarafta Acı Bir Teessür Husule Getirmişti), *Tan Gazetesi*, 3 Mayıs 1936, s. 4; Ziya Şakir, "Saltanatın Son Günleri (Salih Paşa Kabine Riyasetini Kabul Etmekle Büyük Cesaret Göstermişti), *Tan Gazetesi*, 13 Mayıs 1936, s. 4.

³⁵³ Özalp, *a.g.e.*, s. 98-99; İğdemir, *a.g.e.*, s.86.

³⁵⁴ Özalp, *a.g.e.*, s. 99; Atilla Oral, *Kâzım Özalp (Anılar-Belgeler)*, Demkar Yayınevi, İstanbul 2011, s. 104.

³⁵⁵ Ziya Şakir, "Kısa Zaman Sonra silahların Yakılması Zuhur Etmişti", *Tan Gazetesi*, 17 Temmuz 1936, s. 4.

³⁵⁶ Ziya Şakir, "Damat Ferit Paşa Paris'e Gitmeden Evvel Yeni Bir Hadise Çıkmıştı", *Tan Gazetesi*, 28 Ağustos 1936, s. 4.

³⁵⁷ Akandere, *a.g.e.*, s. 154.

³⁵⁸ Akandere, *a.g.e.*, s. 189-190.

SONUÇ

İttihad-ı Osmani Cemiyetinin kurulduğu yıl -1889- dünyaya gözlerini açan Hamdi Bey, 31 yıllık kısa ömrünü yoğun, hızlı ve nitelikli geçirmiştir. 23 yaşında Balkan Savaşları sırasında Cavit Paşa'nın emrinde bir birliği komuta etmiştir. İmparatorluğun can damarı Rumeli'nin, doğduğu toprakların kaybına acıyla şahitlik etmiştir. Mücadele ederek Edirne'ye kadar çekilmiş, Şükrü Paşa'ya destek olmuştur. Genç yaşta gayr-i nizami harp tecrübesi kazanmış ve çok erken yaşta olgunlaşmıştır. Her ne kadar mülkiye mezunuydu da Hüseyin Hamdi Bey, gönlü hep askerî mekteplerde olmuştur. Nitekim II. Meşrutiyet devrinde İhtiyat Zabitleri Mektebi'nde eğitim alması, mektebi başarıyla bitirmesi bu onulmaz sevgisinin en büyük delillerindendir. Unutmayalım ki babası da bir Osmanlı subayıydı. 7 yaşındayken yetim kalması hem babasına hem de onun üniformalı mesleğe olan ilgisini artırmıştır. Bu merak Yunanlıların Ayvalık'ı işgali sürecinde, Anzavur Ayaklanması'nda, çetelerle mücadelede ve Akbaş Cephaneliği Baskını'nda zirveye çıkmıştır. Dolayısıyla Köprülülü, kendini bir mülkiyeli değil hep bir asker olarak hissetmiştir.

Şüphesiz onun mülkiyeli kimliği/cevheri gölgede kalmamıştır. Görev yaptığı her kazada hizmetleriyle, vatandaşa yaklaşımıyla, temel problemleri çözme becerisiyle damga vurmuştur. Birçok kazada kaymakamlık yapmıştır lakin Demirköy ve özellikle Edremit kaymakamlığının onun meslek hayatında müstesna bir yeri vardır. Kaymakamlığı, bürokrasiyi bir temsil makamından çıkartmış belediye başkanı gibi icraatta bulunmuştur. Fennî hizmetlerle, maarifi eş güdümlü götürmüştür. Örgün eğitimi ihmal etmemiştir. Her mesai yaptığı mülkî birimde yetimleri el üstünde tutmuş ve onların bakımlarını ile barınmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla tüm faaliyetler, onun halk nazarcısında sevgisini ve itibarını artırmıştır. Vatandaşla sıkı irtibatı ve gönülleri ihya etmesi, işgal yıllarında halkı mücadeleye sürüklemesini kolaylaştırmıştır. Akıl danışılan, sözü dinlenen Hamdi Bey, ülkenin istiklâli tehlikeye girince lider ve karizmatik kimliğiyle, insanları kısa sürede organize ederek, direniş ünitelerini harekete geçirmiştir. Hamdi Bey'in olduğu muhitte direniş ve Millî Mücadele'ye tam ve gönülden destek vardır. Gelire muhtaç olsa dahi hiçbir zaman kişisel menfaatlerini öncelememiştir. Edremit Kaymakamlığından alındığında 7 günlük maaşını yokluktan ve mecburiyetten biraz da utanarak sıkılarak istediğini görmezden gelemeyiz.

Hamdi Bey, hep mi başarılıydı? Bu soruya evet demek mümkün değildir. Çünkü kısa ömründe dengeleri koruyamadığı, liderlik çatışmasına girdiği, aceleci davrandığı birçok mevzu mevcuttur. Beyrut Polis Mektebindeki aşırı disiplinli tavrı; personel ile talebeleri te'dip etmesi soruşturmalara konu olmuştur. Mektep müdürünün 'bunu buradan alın, polislik mesleğine uyum sağlayamadı' şeklindeki uyarısı, mesleki safahatında Beyrut kısmını erken sona erdirmiştir. Malkara Kaymakamıyken, ihtikârcıları jandarma aracılığıyla dayak attırması görevden azline sebep olmuştur. Hele 172. Alay Komutanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey ile yaşadıkları liderlik çekişmesi Ayvalık Cephesi'ndeki mücadeleyi sekteye uğratmıştır. Halbuki kısa sürede Körfez Bölgesi ahali-sini, direnişe inandırarak genişleme emareleri gözüken Yunan askerî hareketına karşı mücadeleye dahil etmiştir. Emir komutanın ne olduğunu bilen bir yedek subay olma-sına rağmen cephe komutanıyla ciddi problemler yaşamıştır. Hatta kavga, birbirleri-ne silah çekecek, yol kesecek raddeye gelmiştir. Sıkıntı, hemşehrisi Köprülülü Kâzım ile Hacim Muhittin Beylerin müdahalesi ve Edremit Körfezi'nden uzaklaştırmasıyla çözülmüştür. Hamdi Bey, başkasının emrine girmek istemeyen bir karakteri vardır. Bunun tek istisnası Kâzım Bey'dir. Ona karşı bir itaat zaafı olduğu aşikârdır. Çünkü ondan gelen talepleri/emirleri, sorgusuz ve şartsız kabullenmiştir. Kâzım Bey, Akbaş Cephaneliği'ni basma fikrini kendine açtığında bu çok riskli işi hemen onaylamıştır. Oysa rahatına düşkün olsaydı Balıkesir merkezde kalarak daha düşük profilli işlerde emek harcaayabilirdi. Hamdi Bey'in seciyesi, liderlik ve kabına sığmayan bir karakter bileşeninden müteşekkildir.

Yine Biga'da aceleciliği ve dengelere aldırış etmemesi yüzünden Kara Hasan Çetesi'ni Anzavur'un kucağına atmıştır. İki muhalefet grup, kolaylıkla kendisine karşı ortak paydada toplanmıştır. Halbuki Kara Hasan ve çetesine siyasetle muamele edebilirdi. Biga'dayken en büyük hatası, adil bir vergi salması yapamamasıdır. Bölge ahali-sini kendisine ısındırmadan ve inandırmadan gücünün üstünde para istemesi, asker toplaması civar halkın kendisinden yüz çevirmesine sebep olmuştur. Hatta aşırı baskı II. Anza-vur Ayaklanması'nda bölge ahali-sini muhalefet koalisyonuna itmiştir. Esir düştüğün-de, burada kelimelerin kifayetsiz kaldığı işkencelere maruz kalmasının temelinde bu para ve asker meselesi de yatmaktadır.

Biga'ya ayak bastığı 9 Ocak 1920 tarihinden yaklaşık iki hafta sonra bir gecede Akbaş Cephaneliği Baskını'nı gerçekleştirmiştir. Devrin iletişim ve ulaşım imkanları göz

önünde bulundurulduğunda bu durum muazzam bir başarıdır. Kâzım Bey'in karar verdiği, sahada Köprülülü ile Dramalı'nın uyguladığı Akbaş Baskını gerçekten bir kurmay zekasıyla planlanmıştır. Şüphesiz yereldeki vatanperverlerin desteği olmasa ne Hamdi Bey ne de Dramalı Rıza böyle riskli bir işe cesaret edemezdi. Cephaneliğin Çanakkale ve Eceabat'tan uzak olması işlerini kolaylaştırmıştır. Hem kara hem de deniz araçlarının kullanılması, yükün ağırlığı, iklim şartları, gece karanlığı işlerini zorlaştırmıştır. Lakin vatan sevgisi, silah ve cephaneye duyulan ihtiyaç bütün sıkıntılara galebe çalmıştır. Hamdi Bey, planın üçüncü aşamasının güzergâhını Lâpseki-Bandırma ve Balıkesir şeklinde ayarlayabilirdi. Hatta Bandırma-Balıkesir arasında demiryolu da işlemektedir. Kolaylıkla ve hızlı şekilde trenle sevkiyat yapılabilirdi lakin Hamdi Bey, kolay olanı tercih etmemiştir. Lâpseki-Çan-Yenice-Edremit-Balıkesir kara yolunu seçmiştir. Bu tercihte eski görev yeri Edremit'teki kişisel bağlantıları nedeniyle daha güvenli bir şekilde askerî malzemenin Balıkesir'e nakledileceğine olan inancıdır. Güzergâhta daha fazla insana ve yük hayvanına ihtiyaç vardır. Bu gereksinim de kolaylıkla Edremit Körfezi'nden tedarik edilebilirdi.

Lâpseki-Bandırma ve Balıkesir yolunu ve demiryolu hattını kullanmamasında bölgenin kozmopolit etnik yapısı ön plana çıkmaktadır. Biga, Manyas, Susurluk gibi yerlerdeki etnik yapının bir kısmı ittifak ederlerse rahatlıkla silah ve cephaneye el koyabilirdi. Ahmet Anzavur ile de ortak hareket etmeleri pek mümkündür. Ayrıca Bandırma Limanı ile demiryolunun varlığı İngilizlerin müdahalesine de kapı aralamaktadır. Bu riskler, Hamdi Bey'in Lâpseki-Çan-Yenice-Edremit-Balıkesir kara yolunu seçmesine vesile olmuştur. Şayet her şey planlandığı gibi gitseydi silah ve cephaneye Balıkesir'e varsaydı bölgedeki cepheleleri rahatlatacağı aşîkârdır. Lakin 22 Haziran 1920 tarihinde başlayan Yunan genel saldırısı karşısında mühimmatın yeniden rakibe kaptırılması da pekâlâ mümkündür. Az elemanla baskıya direnemeyen Dramalı Rıza ve arkadaşları, bin bir emekle ele geçirilen silah ve cephaneyi patlatarak beslenen ümitlere de kurşun sıkmıştır. O, başka maceraya atılarak kendini temize çıkartmaya çalışmıştır lakin kendini dar ağacında bulmuştur. Dolayısıyla Akbaş Cephaneliği Baskını'nı sahada ifa eden iki vatanperver talihsiz olaylar neticesinde hayatlarını kaybetmişlerdir.

Akbaş Cephaneliği Baskını'ndan sonra İngiliz ve Fransızlar, bölgede adeta olağanüstü hâl ilan etmiştir. Bir yandan hukukî süreci başlatarak tahkikatı yürütmüşler bir yan-

dan da zalimane davranış sergilemekten geri durmamışlardır. Sömürgeci bir tavır ve işgalci bir edayla kanun tanımadan şüphelendikleri kişiler hakkında işlem başlatmışlardır. Örneğin Akbaş Cephaneliği'nde görevli Osmanlı subayları, bir İngiliz generalin başkanlığındaki bir heyet karşısında ifade vermek zorunda kalmıştır. Yine Gelibolu Mutasarrıfı Recep Paşa ile sıradan bir balıkçı bile geniş çaplı gözaltı ve tutuklama işlemlerinden nasibini almıştır. Halbuki suçlu olup olmadıklarına bakmaksızın yaptıkları soruşturmalar neticesinde birçok kişinin Akbaş Baskını'yla ilgisi olmadığı ortaya çıkmış ya kefaletle ya da çağrıldığında gelmek kaydıyla serbest bırakılmıştır. Gerçekten de Gelibolu ve Kale-i Sultaniye'deki birkaç kişi hariç Osmanlı kamu görevlileri, baskından hiçbir şekilde haberdar değildir. Operasyon tamamen, Köprülülü Hamdi ve Dramalı Rıza Beylerin sevk ve idaresinde sivil vatandaşlar tarafından başarıyla gerçekleştirilmiştir. Nitekim resmi soruşturmalarda bu iki kahramanın ismi, geçmemiştir. Tutanaklarda daha çok 'başı bozuk, milis ve millî kuvvetlere bağlı ahali" ifadeleri yerini almıştır.

İtilaf Devletleri, Gelibolu Yarımadası'nda köylülerin gündelik yaşamlarını sıkı denetim alan birtakım tedbirleri de uygulamaya sokmuştur. Özellikle belirli saatten sonra gece sokağa çıkmak yasaklanmış; yolculuk/seyahat özgürlüğü iyice kısıtlanmış ya da izne tabi tutulmuştur. Öte yandan başta İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesi'ndeki cephaneliklerde güvenlik önlemlerini üst seviyeye çıkartılmış ve personel takviyesi yapılmıştır. Güvenlik zafiyeti endişesi taşıdıkları cephaneliklerdeki mühimmat, daha güvenli yerlere sevk edilmiştir. Hatta Akbaş Baskını tarzı yeni bir olay yaşanmaması için Osmanlı Hükümeti'nin sorumluluğundaki Maçka Cephaneliği gibi yerleri de kendi sorumluluklarına verilmesini talep etmiştir. Gerektiğinde de askerî işgali masada bir koz olarak kullanmaktan geri durmamışlardır. Nitekim 1 Şubat 1920 tarihinde bir İngiliz müfrezesi gözdağı vermek için Bandırma'ya çıkmıştır. 14. Kolordu Komutanlığı ziyaret edilmiş; silah ve cephanenin Bandırma'daki İngiliz mümessiline teslim edilmesi için süre verilmiş ve sorumluların yakalanmaması durumunda işgalin genişleyeceği tehdidinde bulunulmuştur.

Baskın haberi duyulur duyulmaz Osmanlı Devleti, idari soruşturma başlatmış ve Harbiye ve Dâhiliye Nezaretlerinden birer üst düzey muhakkiki olayı araştırması için görevlendirmiştir. Eski 15. Kolordu Komutanı Ali Rıza Paşa, incelemelerini daha çok

askerî düzeyde sürdürmüştür lakin Mülkiye Müfettişi Fuat Bey, baskın sürecinde yer alan subay ve eratin ifadelerine başvurmuştur. Şahitlikler arasında Akbaş Depolar Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Efendi'nin ifadesi en tutarlı ve kapsamlı olanıdır. Olayı, tüm çıplaklığıyla çarpıtmadan hem Osmanlı hem de İngiliz muhakkiklerine ve makamlarına aktarmıştır. Mehmet Bahri Efendi, tarafsız bir bakış açısıyla operasyonu kendisinin gözaltına alındığı 17.30-18.00 arasındaki bir saatten itibaren başlatmıştır. Kimseyi suçlamadan olup biteni anlatmıştır.

Tutanaklardan anlaşılacağı üzere baskın, aniden olmuş ve cephanelikteki tüm görevliler hazırlıksız yakalanarak etkisiz hale getirilmiştir. Kuvâ-yi Millîyecilerden mürekkep 150 kişilik baskın ekibi, geride ayak izi haricinde hiçbir ipucu bırakmadan mühimmatı süratle Akbaş Limanı'ndan Umurbey Limanı'na nakletmiştir. İyi organize edilmiş baskının failleri, ifadelerle yer almamıştır. Dolayısıyla ifade verenler bilinçli bir şekilde Hamdi ve Dramalı Rıza Beylerin isimlerini zikretmemiştir. Mesela Umurbey Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey, sürecin içerisinde aktif rol almasına rağmen resmî yazışmalarda hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmıştır. Özellikle baskın sonrası askerî erkân, devlete bir zarar gelmemesi için aşırı hassasiyet göstermiştir. Köprülülü Kâzım Bey tarafından gerekliliği ve önemi vurgulanan Akbaş Cephaneliği Baskını, Köprülülü Hamdi Bey ikna edilerek onun liderliğinde çok riskli olmasına rağmen ifa edilmiştir. Baskının başarıyla tamamlandığı haberi ümitleri artırmış, mühimmatın infilak ettirilmesi aşırı can sıkıştır. Dolayısıyla Akbaş Cephaneliği Baskını, Millî Kuvvetler arasında duygusal anlamda med-cezir yaşatmıştır. Esasında Akbaş Baskını askerî, mülkî ve vatanperver sivillerin iş birliğine dayanan örtülü bir operasyondur.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Kaynakları

A- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.)

Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO)

Dosya No: 4390, Gömlek No: 329243; Dosya No: 4405, Gömlek No: 330348; Dosya No: 4580, Gömlek No: 343451.

Dâhiliye Nezâreti Emniyeti Umûmiye Asayiş (DH. EUM. AYŞ.)

Dosya No: 32, Gömlek No: 58; Dosya No: 35, Gömlek No: 5.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umûmiye (DH. EUM. 5. Şube)

Dosya No: 78, Gömlek No: 22; Dosya No: 78, Gömlek No: 32.

Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl İdaresi Memurîn (DH. SAİD. MEM.)

Dosya No: 27, Gömlek No: 38; Dosya No: 295, Gömlek No: 14; Dosya No: 304, Gömlek No: 28; Dosya No: 314, Gömlek No: 20; Dosya No: 385, Gömlek No: 74; Dosya No: 450, Gömlek No: 1; Dosya No: 502, Gömlek No: 7; Dosya No: 537, Gömlek No: 16.

Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi (DH. ŞFR.)

Dosya No: 106, Gömlek No: 146; Dosya No: 650, Gömlek No: 131; Dosya No: 657, Gömlek No: 122; Dosya No: 658, Gömlek No: 59; Dosya No: 658, Gömlek No: 72.

Hariciye Siyasi (HR.SYS.)

Dosya No: 2611, Gömlek No: 4.

İrade Dâhiliye (İ.DH.)

Dosya No: 1518, Gömlek No: 54.

İrade Dosya Usulü (İ. DUİT.)

Dosya No: 45, Gömlek No: 53; Dosya No: 45, Gömlek No: 86; Dosya No: 45, Gömlek No: 88; Dosya No: 114, Gömlek No: 16; Dosya No: 114, Gömlek No: 93.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD)

Dosya No: 1954, Gömlek No: 13.

B- *Devlet Arşivleri Başkanlığı Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Askerî Tarih Arşivi*

Atatürk Koleksiyonu

Yer Bilgisi: 33-0-34.

İstiklal Harbi Koleksiyonu

Yer Bilgisi: 49-0-18; Yer Bilgisi: 49-0-84; Yer Bilgisi: 49-0-86; Yer Bilgisi: 49-0-87; Yer Bilgisi: 49-0-90; Yer Bilgisi: 49-0-91; Yer Bilgisi: 49-0-92; Yer Bilgisi: 49-0-96; Yer Bilgisi: 49-0-97; Yer Bilgisi: 49-0-101; Yer Bilgisi: 49-0-102; Yer Bilgisi: 49-0-103; Yer Bilgisi: 49-0-105; Yer Bilgisi: 49-0-107; Yer Bilgisi: 49-0-108; Yer Bilgisi: 49-0-109; Yer Bilgisi: 49-0-111; Yer Bilgisi: 98-0-84; Yer Bilgisi: 111-0-129; Yer Bilgisi: 118-0-146; Yer Bilgisi: 119-0-2; Yer Bilgisi: 119-0-13; Yer Bilgisi: 119-0-4; Yer Bilgisi: 119-0-24; Yer Bilgisi: 120-0-9; Yer Bilgisi: 204-0-54; 204-0-218; Yer Bilgisi: 204-0-219; Yer Bilgisi: 204-0-226; Yer Bilgisi: 204-0-228; Yer Bilgisi: 204-0-240; Yer Bilgisi: 204-0-279; Yer Bilgisi: 205-0-3; Yer Bilgisi: 205-0-19; Yer Bilgisi: 205-0-71; Yer Bilgisi: 205-0-125; Yer Bilgisi: 295-0-115; Yer Bilgisi: 298-0-84.

C- *Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi (EGM)*

Hüseyin Hamdi Efendiye Ait C-7600 Numaralı Özlük Dosyası, Belge No:0386-0448.

Edirne Vilayeti Polis Kütük Defteri, Defter No: 20.

Tüm Polis Okulları Defteri (Beyrut Polis Mektebi).

2-Süreli Yayınlar

“Ahmet Anzavur”, *Akşam Gazetesi*, 24 Kasım 1919, s. 3.

“Akbaş Kahramanlığı”, *Millîyet Gazetesi*, 17 Ocak 1929, s. 6.

Alp, Nihad, “Akbaş Cephaneliği Baskını”, *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt: VI, Sayı: 66, İstanbul 1955, s. 3886-388.

“Anadolu’da Vaziyet Kemalilerin Tenkili”, *Alemdar Gazetesi*, 22 Nisan 1920, s. 1.

“Anzavur Ahmed Bey”, *İleri Gazetesi*, 23 Kasım 1919, s. 3.

“Anzavur Ahmed Hadisesi”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 20 Kasım 1919, s. 1-2.

Anzavur Çetesinin Tenkili”, *Vakit Gazetesi*, 12 Şubat 1919, s.3.

“Anzavur Hakkında”, *Anadolu’da Yenigün*, 21 Mart 1920, s. 3.

“Anzavur’un Mezarı”, *Antalya Gazetesi*, 29 Haziran 1923, s. 3.

“Anzavur Paşa Harekâtı”, *İleri Gazetesi*, 29 Nisan 1920, s. 2.

“Anzavur Paşa’nın Tarih-i Hayatı”, *İleri Gazetesi*, 12 Nisan 1920, s. 1.

“Anzavur’un Takibi”, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi*, 20 Nisan 1920, s. 2.

“Anzavur ve Şah İsmail”, *Tevhid-i Efkâr*, 1 Temmuz 1921, s. 1.

“Aydın Vilayetinde Bir Cevlân Balıkesir”, *İkdam Gazetesi*, 22 Kasım 1919, s. 1.

“Ayvalık İşgal Edilmişti”, *Tan Gazetesi*, 4 Temmuz 1939, s. 9.

“Balıkesir ve Biga’da”, *İkdam Gazetesi*, 8 Ağustos 1939, s. 3.

“Balıkesir Mücadele ve İşgaline Aid Bir Vesika”, *İrmak Mecmuası*, 15 Eylül 1928, s. 2-3.

“Bandırma Meselesi”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 13 Şubat 1920, s. 2.

“Biga’da Bir Kahraman Mezarı”, *Yeni Posta Gazetesi*, 19 İkinci Kanun 1936, s. 4.

“Biga Hadisesi”, *İkdam*, 26 Şubat 1920, s. 4.

“Biga’da Hamdi Bey”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 14 Ocak 1920, s. 2.

“Biga’da İki Millî Mücadele Kahramanları İçin Yapılan Mezar ve Tören”, *Ulus*, 15 Eylül 1941, s. 2.

“Biga’da Millî Mücadele’nin İki Kahramanı İçin Belediye Yeni İki Kabir Yaptırdı”, *İkdam (Sabah Postası) Gazetesi*, 17 Eylül 1941, s. 3.

“Biga’ya Yeni Bir Heyet Gidiyor”, *Vakit Gazetesi*, 31 Mart 1920, s. 1.

“Bir Millet Uyanıyor”, *Vakit Gazetesi*, 6 Kânunuevvel 1932, s. 6.

“Çingen Ali Çetesi ile Biga Hapishanesinde Geçen Bir Mülakat Sahnesi”, *Milliyet Gazetesi*, 16 Eylül 1930, s. 6.

Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti Üçüncü Şube: 14318”, *Polis Mecmuası*, 1 Ağustos 1927, Sayı: 201-211-212, s. 382.

“Hamdi Bey”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 27 Şubat 1920, s. 1.

“Hamdi Bey Ruhü İçin Mevlid-i Şerif”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 12 Mart 1920, s. 2.

“Heba Edilen Paralar”, *Tevhîd-i Efkâr Gazetesi*, 31 Ağustos 1921, s. 1.

“Heyet-i Merkeziyenin Muhtırası”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 4 Şubat 1920, s. 1.

Heyet-i Merkeziyenin Muhtırası”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 11 Şubat 1920, s. 2.

“İdman Yurdu”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 20 Aralık 1919, s. 2.

İrtem, Süleyman Kâni, “Saray ve Babiâlinin İç Yüzü”, *Akşam Gazetesi*, 15 Ağustos 1937, s. 10.

“İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umûmiye İctimai”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 14 Mart 1920, s. 2.

“İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umûmiye İctimai”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 17 Mart 1920, s. 2.

“Kuvâ-yi Millîye’de Körfez”, *Dokuz Eylül Gazetesi*, 7 Temmuz 1960, s. 2.

“Millî Mücadele Kahramanlarından İkişi İçin Biga’da Yeni Mezar Yaptırıldı”, *Akşam Gazetesi*, 12 Eylül 1941, s. 3.

“Muhabir Mektubu”, *Milliyet Gazetesi*, 2 Ekim 1931, s. 7.

“Mustafa Kemal Paşa’nın Telgrafı”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 3 Ocak 1920, s. 2.

“Mühim Bir Sima”, *Dersaadet Gazetesi*, 29 Ekim 1920, s. 1.

“On İki Yıl Evvel Bugün”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 1932, s. 4.

“Osmanlı Türk İstiklâlinin Sene-i Devriyesi”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 1 Ocak 1920, s. 2.

“Sefil Emeller ve Hainane Teşebbüsler”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 10 Mart 1920, s. 1.

Ses Gazetesi, 13 Mart 1919, s. 4.

“Sevgili İzmir’imiz İçin Miting”, *İzmir’e Doğru Gazetesi*, 30 Kasım 1919, s. 1-2.

İlkurşun, Ali Orhan, “İzmir’in İşgali ve Ege’de Şahlanan Türk Mukavemeti”, *Ege Ekspres Gazetesi*, 31 Mayıs 1958, s. 6.

_____, “İzmir’in İşgali ve Ege’de Şahlanan Türk Mukavemeti”, *Ege Ekspres Gazetesi*, 13 Haziran 1958, s. 6.

_____, “İzmir’in İşgali ve Ege’de Şahlanan Türk Mukavemeti”, *Ege Ekspres Gazetesi*, 14 Haziran 1958, s. 6.

Sevük, İsmail Habib, “Balıkesir Mücahitliği”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ekim 1944, s. 2.

_____, “Çeşitli Hâtıralar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Teşrin-i Evvel 1944, s. 2.

Şakir, Ziya, “Saltanatın Son Günleri (Ayvalık, Akhisar ve Soma Cephelerinde Faaliyet Görülüyordu)”, *Tan Gazetesi*, 30 Nisan 1936, s. 4.

_____, “Saltanatın Son Günleri (Ahmet Anzavur Yeni Bir Talih Meselesine Girmek İstemişti)”, *Tan Gazetesi*, 29 Nisan 1936, s. 4.

_____, “Saltanatın Son Günleri (Fransız Askeri Türklerin Harikulâde Cür’etine Çok Hayran Kalmıştı)”, *Tan Gazetesi*, 1 Mayıs 1936, s. 4.

_____, “Saltanatın Son Günleri (Çeteler Çılgın Bir Sevinç İçerisinde Kulübeyi Kuşatmıştı)”, *Tan Gazetesi*, 2 Mayıs 1936, s. 4.

_____, “Saltanatın Son Günleri (Bu Katmerli Felaket Her Tarafta Acı Bir Teessür Husule Getirmişti)”, *Tan Gazetesi*, 3 Mayıs 1936, s. 4.

_____, “Saltanatın Son Günleri (Salih Paşa Kabine Riyasetini Kabul Etmekle Büyük Cesaret Göstermişti)”, *Tan Gazetesi*, 13 Mayıs 1936, s. 4.

_____, “Kısa Zaman Sonra Silahların Yakılması Zuhur Etmışti”, *Tan Gazetesi*, 17 Temmuz 1936, s. 4.

_____, “Damat Ferit Paşa Paris’e Gitmeden Evvel Yeni Bir Hadise Çıkmıştı”, *Tan Gazetesi*, 28 Ağustos 1936, s. 4.

“Şuûn-ı Dâhiliye”, *Tasvîr-i Efkâr Gazetesi*, 8 Mart 1920, s. 3.

Tevcihât”, *Alemdar Gazetesi*, 30 Nisan 1919, s. 3.

3- Telif Eserler

Abalıoğlu, Yunus Nadi, *Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve İsyanlar*, Sel Yayınları, İstanbul 1955.

Akan, Erkin, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Akbaş Vakası (26-27 Ocak 1920)”, *İstiklâl Yolunda Millî Mücadelenin 100. Yılı Ulusal Sempozyum Bildiriler Kitabı*, Editör: Elvin Yıldırım, İstanbul 2020. s. 30-47.

Akandere, Osman, “Balıkesir Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi Azası Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza’nın Akbaş Cephaneliği’nin Basılmasındaki Rolü”, *Millî Mücadelenin 100. Yılında Kuva-yı Millîye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 451-463.

Akandere, Osman-Feridun Ata, *Dramalı Rıza Bey ve Millî Mücadeledeki Hizmetleri*, Temel Yayınları İstanbul 2008.

Akıncan, Aziz, *Türkiye’de Posta ve Telgrafcılık*, Ülkü Basımevi, (y.y, t.y).

Akyüz, Yahya, “Şehit Hamdi Bey’in Son Günlerine Ait Orijinal İki Mektup”, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 28, Ankara 1994, s. 1-17.

Aldan, Mehmet, *İz Bırakan Mülki İdare Amirleri*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 409-417.

_____, “Akbaş Kahramanı Kaymakam Hamdi Bey”, *Atatürkçü Düşünce Dergisi*, Yıl 3, Sayı 39, Temmuz 1997, s.15-17.

Apak, Rahmi, *Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, Cilt: VI, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1964.

Apak, Rahmi, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt: I-III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Avaner, Tekin-Halis Doğan, “Kuvvacı ve Kahraman Bir Kaymakam: Köprülülü Hamdi Bey”, *Asayişten Cepheye: Millî Mücadele’de Jandarma*, Editörler: İsmail H. Demircioğlu, Yücel Yiğit, Ahmet Özcan, Berikan Yayınları, Ankara 2022, s. 121-154.

Aybars, Ergün, “Osmanlı Hükümetlerinin Kuvâ-yi Milliye Karşı Tutumu ve İngiliz Politikaları”, *Millî Mücadele ve Şehit Kaymakam Hamdi Bey Paneli*, ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale 2004, s.11-34.

Ayışığı, Metin, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa'nın Askeri ve Siyasi Hayatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

_____, “Millî Mücadele’de Balıkesir”, *Bitek Kent Balıkesir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 113-137.

Aytekin, Ece-Serhan Kemal Saygı, “Kuvay-ı Milliye Öncülerinden Köprülü Hamdi Bey (Şehit Kaymakam) (Köprülü-1886-Biga Civarı, 17 Şubat 1920)”, Uluslararası Kuvâ-yi Milliye’nin 90.Yılında İzmir ve Batı Anadolu Sempozyumu Bildirileri, Yayına Hazırlayan: Oktay Gökdemir, Cilt: II, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2010, s. 272. 292.

Bayraktar Bayram, *Ayvalık Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

_____, “*Akbaş Cephaneliği Baskını ve Köprülü Hamdi Bey*”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 81-90.

Baysanlı, Mustafa Galip, *Dersaadet Polis Mektebi Müdürünün Kaleminden Fabîşeler Hayatı ve Redâet-i Ahlâkiyye*, Yayına Hazırlayanlar: Yücel Yiğit-Yasin Özdemir, *Libra* Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2021.

Bebek, İlhan, *Millî Mücadele’de Akbaş Cephaneliği Baskını*, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1994.

Birbudak, Togay Seçkin, *Hacı Âdil (Arda) Bey 1869-1935*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022.

Соколови, Методија, (Metodija Sokoloski), “Градот Велес во периодот од околу 1460-1544 година (1460-1544 Yılları Arasında Veles Şehri)”, *Гласник (Glasnik), Број (Broy)*: 2 (1959):147-176.

Çankaya, Mücellitoğlu Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Cilt: IV, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1969, s. 1299-1327.

Çarıklı, Hacım Muhittin, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacım Muhittin Çarıklı'nın Kuvâ-yı Millîye Hâtıraları (1919-1920)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1967.

Çevik, Zeki, “Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 10, İstanbul 2006, s. 1-26.

Ergeneli, Ahmet Hilmi, “1919’da Ayvalık Savunması ile İlgili Anılar”, *Belleten*, Yayına Hazırlayan: Adnan Ergeneli, Cilt: 48, Sayı: 189-190, Ankara 1984, s. 167-239.

Erim, Hıfzı, *Ayvalık Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1948.

Esengin, Kenan, *Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar*, Ağrı Yayınları, İstanbul 1975.

Güven, Zühtü, *Anzavur İsyanı (İstiklal Savaşı Tarihinden Acı Bir Safha)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1948.

Hoşgör, İsmail Aydın, *Kurtuluş Savaşında Biga*, Renda Matbaası, Biga 1970.

Işık, Hüseyin, “Kaymakam Hamdi Bey”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 348, 1974, s.55-82.

İğdemir, Uluğ, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

İlgürel, Mücteba, *Millî Mücadele’de Balıkesir Kongreleri*, ATAM Yayınları, Ankara 1999.

_____, “Akbaş Cephaneliği Baskını”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 33, İstanbul 1982, s. 271-282.

İlkkurşun, Ali Orhan, *Akbaş Baskını Kahramanı Şehit Hamdi Bey Veyahut Ahmet Anzavur ve Gâvur İmam İsyanları*, (Türk Tarih Kurumu Arşivinde Daktilo Edilmiş Ancak Basılmamış Notlar), Demirbaş No: Y/0634-2.

Jaeschke, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970.

Kalmaz, Hasan, *Büyük Şehidimiz Hamdi Bey*, Dokuz Eylül Yayınları, Edremit 1982.

Karakuş, Ufuk, “Millî Mücadele Yıllarında Edremit Körfezi ve Kuvâ-yı Millîye Örgütlenmesi”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Millîye Şehri Balıkesir*, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 295-304.

Kemal Esad, *İşgal ve Mücadele Senelerinde Bir İstanbul Gencinin Yaptıkları*, Yeni Matbaa, İstanbul 1924.

Kızılırmak, Ahmet, *Askeri ve Siyasi Yönleriyle Kazım Özalp*, TBMM Yayınları, Ankara 2012.

Kozanoğlu, Zeynel, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Güvendi Matbaası, Ankara 1970.

Kul, Ömer, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Köprülü Kazası*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van 2000.

Kurtoğlu, Fevzi, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Derneği Yayınları, İstanbul 1938.

Memmedova, İrade, “Boa’daki Balıkesir Kuva-yı Milliye ile İlgili Arşiv Belgeleri”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: II, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 177-204.

Mert, Özcan, “Anzavur’un İlk Ayaklanması”, *Belleten*, Cilt: LVI, Sayı: 217, Ankara 1992, s. 847-961.

_____, “Anzavur’un Birinci Ayaklanması”, *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, Cilt: II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1996, s. 791-808.

Oral, Atilla, *Kazım Özalp (Anılar-Belgeler)*, Demkar Yayınevi, İstanbul 2011.

Özalp, Kazım, *Millî Mücadele (1919-1922)*, Cilt: I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2024.

Özcan, Selim, “Akbaş Cephaneliği Baskını ve Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü Hacı Hafız Mehmed Tevfik Efendi”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Milliye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 65-80.

Özdemir, Zekeriya, *Millî Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleleri*, Ankara 2001.

Özer, Fuat, *Hareket-i Millîye ve Redd-i İlhâk Hey’eti ve Balıkesir Kongreleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.

Özkan, Mehmet, *Dünden Bugüne Şehitlerimiz*, Biga Belediyesi Yayınları, (ty).

Öztürk, Hüsamettin, *Millî Mücadele’de Çanakkale*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Sağdıç, Ruhi Naci, *Kuva-yı Millîye’de Edremit Körfezi*, Dokuz Eylül Yayınları, Edremit 1983.

Sofuoğlu, Adnan. “Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları”, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 26, Ankara 1993, s. 417-442.

_____. “Anzavur Ahmet’in Balıkesir Yöresinde Millî Mücadele Karşıtı Faaliyetleri ve Akıbeti”, *Millî Mücadele’nin 100. Yılında Kuva-yı Millîye Şehri Balıkesir*, Editörler: Zeki Çevik-Kamile Gülüm-Birsel Oruç Aslan-Hasret Ulusoy Yıldırım, Cilt: I, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Balıkesir 2020, s. 91-106.

Su, Kâmil, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Kurtuluş Yayınevi, Ankara, 1984.

Tansel, Selâhattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2023.

Tuncer, Tekin -Ömer Kul, “Bir Osmanlı Şehri Köprülü”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Başkentleri Bilgi Şöleni (Türkiye- Kosova-Makedonya-Özbekistan) Bildiri Metinleri*, Editörler: Filiz Kılıç-Tuncay Bülbül, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, Nevşehir 2016, s. 419-429.

Türk, Yılmaz, *Karesi’den Günümüze Balıkesir Ünlüleri*, (Yayınlanma Aşamasında), Balıkesir.

Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, 1. Kısım (Batı Cephesi), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1994.

Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, 2. Kısım (Batı Cephesi), Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara 1999.

Ünen, Nurettin, *Dünkü ve Bugünkü Çanakkale*, CHP Halkevi Yayınları, Ankara 1947.

Yazıcı, Nesimi, “Millî Mücadelede Gönen ve Hamdi Bey”, *Millî Mücadele ve Şehit Kaymakam Hamdi Bey Paneli*, ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale 2004, s. 53-85.

Yetkin, Gıyas, *Edremit Kaymakamı Köprülülü Şehit Hamdi Bey*, Derleyen: Murat Yetkin, Editör: Halil Gökhan, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul 2024.

_____, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir 1957.

_____, *Edremit*, Türk Pazarı Basımevi, Balıkesir 1939.

Yiğit, Yücel, “İzmir in İşgaline Karşı Gecikmiş Bir Tepki Olarak Balıkesir Mitingi”, *Uluslararası Kuvâ-yi Milliye'nin 90.Yılında İzmir ve Batı Anadolu Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Oktay Gökdemir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2010, s. 48-71.

_____, “Muhalif Bir Kumandan: Son Jandarma Umûm Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın İttihatçılarla İlişkisinin Doğası”, *Değişim ve Miras: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, Editörler: İsmail Hakkı Demircioğlu-Ahmet Özcan-Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s.663-677.

_____-Eyüp Şahin, “Bir Polisin Gözünden İzmir'in İşgali”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 19, Özel Sayı: İzmir in İşgali, İzmir 2019, s. 105-129.

_____-Eyüp Şahin, “Eğitimsiz Polis Kalmasın: Beyrut Polis Mektebi”, *Osmanlı'da Modernleşen Eğitim Üzerine Yazılar*, Editör: Zafer Tangülü, Detay Yayıncılık, Ankara 2024, s. 5-28.

_____-Ufuk Karakuş, “Mütareke Günlerinde Edremit Körfezinde Yunan Askeri Harekâtı”, *Kazdağları III. Ulusal Sempozyum Bildirileri*, Editörler: Gülendâd Tümen-Fatih Satıl vd., Dileksan Matbaa, Balıkesir 2013, s. 361-368.

4-Elektronik Kaynaklar

Baran, Tülay Alim, “Mustafa Necati (1894-1929)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>, Atatürk Araştırma Merkezi, Erişim Tarihi: 18 Mart 2026.

Çiftçi, Erhan, “İhtiyat Zabitleri Mektebi”, *Türkiye Maarif Ansiklopedisi*, <https://turk-maarifansiklopedisi.org.tr/ihtiyat-zabitleri-mektebi>, Erişim Tarihi: 16 Mart 2026.

Esenkaya, Ahmet, “Ali Çetinkaya (1878-1949)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturk-ansiklopedisi.gov.tr>, Atatürk Araştırma Merkezi, Erişim Tarihi: 18 Şubat 2026.

<https://www.msb.gov.tr/DevletBuyuklerimizDetay/yusuf-izzet-met>, Erişim Tarihi: 2 Nisan 2026.

<https://trulya1881.com/lokasyon>. Erişim Tarihi: 23 Şubat 2026.

**Bin Kuruş ve Daha Ziyâde Meblağ veya Kıymeti Hâvî Olan
Kefâletnâmelere Mahsûs Varakadır**

Kıymeti

		<i>Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Tezkiresidir</i>					
Derecât ve Sunûf-ı Askeriyyesi	Müte'ehhil ve Zevcesi Müte'addid olup Olmadığı	San'at ve Sınâ'at Hıdmet ve İntihâb-ı Salâhiyyeti Re'isi	Milleti	Târih ve Mahall-i Viladeti Kasabasında	Vâlidesi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	İsim ve Şöhreti
-	Müte'ehhil Değildir.	Edirne Polis Müdüriyeti Kısm-ı İdari Reisi	İslâm	1305 Üç Yüz Beştir. Köprülü Kasabasında Havlular Mahallesi	Müteveffâ Şevket Hanım	Müteveffâ Kolağası İbrahim Efendi	Hüseyin Hamdi Bey

Beş Kuruştur

Sicill-i Nüfusa Kayıt Olunan Mahalli							Eşkâli		
Nev'-i Mesken	Mesken Numarası	Sokağı	Mahalle ve Karyesi	Kazâsı	Vilâyeti	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Simâ	Göz	Boyu
Hane	12/1	-	Hasanpaşa Mahallesi	Edirne	Edirne	Tamam	Buğday	Elâ	Orta

Bâlâda İsim ve Şöhret ve Hâl ve Sıfatı Muharrer Olan Hüseyin Hamdi Bey Bin Müteveffâ İbrahim Efendi Devlet-i Aliyyenin Tâbî'iyetini Hâiz Olup Ol Süretle Ceride-i Nüfusta Olduğunu Müş'ir İş Bu Tezkire İtâ Kılındı. Mücedded Kaydedilmiştir.

Fî 25 Şubat sene 329

*Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliyye
Edirne Vilâyeti Nüfus Müdüriyeti
Müdür Vekili Ömer Lütî bin Ahmet*

سجل احوال : سنوف مأمورین و مستخدمین دولت علیہکم اصل ترجمہ احوال ذیل علیہ سائر قوتات متشعہ دسیلرک متسللاً قیودھر وضط و تحیکک مخصوص اولق و مأمورین و کتبہ و مستخدمین سائر حفراندہ انتخاب و ترقیات الہ کفایت و مجازات و سائر ہر نوع ممالات و اجراء قہ معمولی طو لکن اوزرہ وضع و تأسیس بیرومشدر

[illegible]

19 Numaralı Belgenin Transkripti

**Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescil Edilecek Tercüme-i Hâllerinin
Tahririne Mahsus Varakadır**

Kıymeti On Kuruştur

<i>Sicill-i Ahvâl: Sunûf-ı Me'mûrîn ve Müstahdemîn-i Devlet-i Aliyyenin Asl-ı Tercüme-i Ahvâl-i Zâtiyyeleriyle Sair Vukuat Mütenevvi'a-i Resmîyyelerinin Müteselsilen Kayd ve Tahrir ve Zabıt ve Tesciline Mahsus Olmak ve Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn-i Saire Haklarında İntihâbât ve Terakkîyât ile Mükâfât ve Mucâzât Vesair Her Nev' Muamelat ve İcraatta Ma'mûl-Bih Tutulmak Üzere Vaz ve Tesis Buyurulmuştur.</i>	
Cevap:	Sû'âl
İsmim Hamdi Mahlasım Hüseyin'dir. Pederimin İsmi İbrahim Efendidir. İsmimle Yâd Olunurum. 312'de Vefât Eden Pederim Kolağasıdır. Köprülü'dür.	Sâhib-i Tercümenin Kendisiyle Pederinin İsmi ve Mahlas ve Şöbreti ve Lakabı ve Gerek Kendisi ve Gerek Pederi İsmiyle mi Mahlasıyla mı veya Hem İsmi ve hem de Mahlasıyla mı Veyahut Şöbretiyle mi Yâd Olunduğu ve Kendisi ve Babası Bey midir Efendi Midir Ağa Mıdır Paşa mıdır ve Babası Memûrinden İse Son Memuriyet ve Rütbesi ve Değil İse Hangi Sınıftandır ve Nerelidir ve Ber-Hayât mıdır Değil midir ve Millet ve Tabiiyeti Nedir ve Ubûviyeti Cihetinden Ma'rûf Bir Sülâleye Mensûm mudur
Hicrî 307 ve Rûmî 305 Senesinde Köprülü'de Tevellüt Ettim.	Mahall ve Târih-i Vilâdeti: Sene-i Hicriyye ve Ânâ Müsâdîf Sene-i Mâliyyenin Mümkün Mertebe Şühûr ve Eyyâmı Tasrih Olunarak Gösterilmelidir
Tahsil-i İptidaiye Üsküdar'da İbtidâr Ederék Köprülü'de İkmal Ettim. Üçüncü Sınıf Nihâyetlerine Kadar Manastır Rüştîye-i Askeriyesinde Bulunarak Oradan Mülkiye İdadîyesine Nakl ve Bi'l-İmtihân Birinci Sınıfı Kaybolundum. Yedi Senelik İdadî Teşkilâtına Göre Altıncı Sınıf Nihâyetine Kadar Selânik İdadîsi'nde Bulundum. Şahâdet-Nâmemi Mercan İdadîsi'nden Aldım. Derecesi Âliyyü'l-A'lâdır. 323 Senesi Bi'l-Müsâbaka Mektep-i Mülkiyeye Girdim. 326 Senesi Mektebi İkmal Eyledim. Şahâdet-Nâmem Âliyyü'l-A'lâdır. 1 Ağustos 326'da Gönüllü Olarak Asker Oldum. İhtiyat Zabitanı Mektebine Girdim. 10 Temmuz 327 Tarihinde İrade-i Seniyye ile İhtiyat Mülâzım-ı Sânilîğine Nasb ve Tayin Buyuruldu. Şahâdet-Nâmem Âliyyü'l-A'lâdır. Fransızca ve Bulgarcaya Aşınayım. Bir Memuriyet-i Hâriciyyeyi İdare Edecek Kadar Kitâbet ve Tekellüm Edemem.	Hangi Memleket ve Mekteplerde Hangi İlmi ve Fenn ve Sanât ve Lisanları Ne Dereceye Kadar Tahsil Eylediği ve Şahâdet-Nâme ve Tasdiknâme ve İcâzetnâme Alıp Almadığı ve Hangi Lisanlarla Kitap Veyâbüd Yalnız Tekellüm Ettiği Beyân Olunmalıdır. Ancak Tekellüm ve Kitâbetiyle Me'lûf Ve Ma'rûf Olmadığı Lisanların Usul ve Lügatini Âdi Bilmekle Ol Lisanlarla Tekellüm ve Kitâbet Ederim Denilmeyip Okudum Aşınayım ve O Lisanları Tekellüm ve Kitâbetle Me'lûf ve Ma'rûf İse Tekellüm ve Kitâbet Ederim Denilmelidir ve Kitâb ve Resâ'ilden Bâ-Ruhsat-ı Resmîye Tab' ve Neşr Olunmuş Bir Eser ve Te'lîfi Vâr İse Neye Dair Olduğu ve Hangi Tarihde ve Nerede Tab' ve Neşr Olduğu ve İhtirâât- Fenniyye ve Sanâ'îye ve Sâireye Dair Bâ-Berât-ı Âli Bir İmtiyâzı Haiz Olduğu Hâlde Hangi Fenn ve Sanata Dair Hangi Şeyi ve Nerede ve Hangi Tarihde İhtirâ' Etmışdir ve Bir Memuriyete Dair İntihâb-nâmesi Vâr İse Hangi Mahalde Verilmiştir ve Hangi Memuriyete Dair ve O Memuriyetin Kaçıncı Sınıfindandır ve Târih ve Numarası Nedir Gösterilmelidir
500 Kuruş Maaşla Kosova Vilâyeti Ma'îyyetine Memur Edilerek 1 Ağustos 327 Tarihinde İsfây Vazîfeye Başladım. Kânûn-i Evvel veya Sâni Zarfında Hums Vekâlet Maaşıyla Gostivar ve 327 Senesi Nisan, Mayıs ve Haziran Ayları Zarfında Yine Hums Vekâlet Maaşıyla Kratova Ba'dehu Palanka Kazaları Kıymakam Vekâletlerinde Bulundum. Bulgar İhtilâl Komitesi Tarafından İstip ve Muahharen Koçana'da İşgal Edilen Bomba Hadisatını ve Kable'l-Harb	Hidmet-i Devlete Hangi Tarihde ve Kaç Yaşında ve Nerede ve Muvazzafen mi Veyahut Mülâzemetle mi Dâhil Olmuştur ve Öndan Sonra Sırasıyla Maaşlı ve Maaşsız Gerek Daimi ve Muvakkat ve Gerek Asalet ve Vekâlet Veya İlâve-i Memuriyet Süretleriyle Hangi Memuriyetlere Geçmiştir ve Her Birinden Ne Kadar Maaş Veya Maaşa Mukabil Veyahut Fevkal-Âde Harc-ı Râb ve Yevmiye ve Üvret-i Maktû'a ve Gayr-i Maktû'a ve Aidat-ı Saire Almıştır ve Mu'ayyenâtınca Daimi ve Muvakkat Ne Kadar Zamân ve Tenzilat

Karadağ Hududunda Berane Kazasına Hâdis Olan Asâba ve İğtişâşın Sed-i Esbabını Tabkike Memur Buyuruldum. 28 Eylül Sene 328'de Seferberlik Dolayısıyla Silâh Altına Alınarak Üsküp Redif Fırkası na İltihak Eyledim. (...) Harekâtında Garp Ordusu'nu Takip Ederek ve 6 Nisan 329 Tarihinde Vardar Ordusu'nun Sureti Merbût Emri ile Terhis Olunarak İstanbul'a Avdet ve Harbiye Nezâret-i Celîlesinin 1 Mayıs 329 Tarihli Emirleriyle Terhisim Tasvip Buyurulmayla Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine Müracaat Eyledim. Kur'a ile Ma'mûretü'l-'Azîz Vilâyeti Ma'îyyet Me'mûrluğuna Tayin Buyuruldum. Hasbe'l-Ma'zare Mahall-i Mezkûra Azimet Mümkün Olamadığından Emmiyyet-i Umûmiye Müdüriyeti Aliyyesince Bin Üç Yüz Kuruş Maaşla Beyrut Polis Mektebi Dâhiliye Müdüriyetine Tayin Olunarak 15 Haziran 329 Tarihinde İfayı Vazifeye Mübâseret ve Dâhiliye Nezâret-i Celîlesinin 5 Kânûn-i Evvel 329 Tarihli Emirnamesiyle ve Bin Beş Yüz Kuruş Maaşla Edirne Vilâyeti Merkez Memurluğuna Tayin Buyurularak 23 Kânûn-i Evvel 329 Tarihinde İfayı Vazifeye Mübâseret Eyledim. İnfisâl Ettim. İhtiyât Zâbitanı Nizâm-Nâmesinin Madde-i Mabsûsasına Tefhikan Silâh Altında Bulduğum Zaman Dahi Ma'îyyet Me'mûriyyetinden İnfisâl Etmiş Oluyorum. Harpte Bulduğum Srada Üsküp'teki Pansiyonunda Terk Eylediğim Eşya ile Birlikte Bütün Vesaikim Zâyî' Olduğundan Cihet-i Askeriyyeden Verilip Hasbe'l-İcâb Cüzdanımda Kalan ve Sûretlerini Rabt Eylediğim Varakalardan Başka Vesika İtasına Muktedir Değilim İsem de Memuriyetlerim Kosova Vâli-i Eshaki Mazhar Bey ve Son Memuriyetim Galip Paşa Zaman-ı Velâdetine Müsadiğ Olduğundan Lâzım Gelen İzahatın Müşâriin-İleybden Abz-ı Kâbil Olabilir.

İmza

Fî 25 Şubat 1329 ve Fî 12 Rebiü'l-Âhîr Sene 1332.

Edirne Polis Müdüriyeti Kısım-I İdârî Reisi

İmza

İşbu Tercüme-i Hâl Varakası Hüseyin Hamdi Bey Tarafından Tanzim Olunarak Mümâ-İleybin İfayı Vazifesine Ehlîyet ve Hüsnî Hıdmeti Müsâvi Bulunmuştur.

Fî 27 Mim.
Edirne Polis Müdürü
İmza

Vuku Bulmuştur ve Her Bir Hıdmet ve Memuriyette Hangi Tarihte İşine Mübâseret Etmis ve Maaşını İstifâyâ Başlamış ve Hangi Tarihte İş Başından Ayrılıp Hangi Tarihte Kadar ve Ne Miktar Maaş Aşmıştır ve Kezâlik Sirasıyla Hangi Rütbe ve Nisanlara ve Ne Sebeplerle Nâil Olmuştur ve Hıdmet-i Devlete Dubûlünden Tercüme-i Hâlini Tanzim Eylediği Tarihte Kadar Bazân Açıkta Kalmış mıdır ve Müddet-i Ma'zûliyyeti Ne Miktar İmtidâd Etmis ve O Müddete Ma'zûliyyet Maaşı Almış mıdır Almış İse Miktarı Nedir ve Ecnebî Nisânı Hâmil Olanlar Nerede ve Ne Sebeple Hangi Devletin Hangi Nisanını Almıştır ve Bunun Kabul ve Tâ'likî Hakkında Hangi Tarihte İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdisâhi Şeref-Müteallik Buyurulmuştur ve Hıdmet-i Devlette Bulunmadığı Esnada Hıdemât-i Husûsiyyede Bulunmuş İse Nerede ve Kimin Hıdmetinde ve Ne Kadar Müddet Bulunmuştur ve Ondân Ne Sebeple Ayrılmıştır ve Hıdemât-i Husûsiyyede Bulunmuş İse O Müddeti Hangi Mahalde Emrâr Eylemiştir. Bulunarı Sene-i Hicriyye ve Ona Müsâdiğ Sene-i Mâliyye Tarihlerinin Mümkün Mertebe Şühûr ve Eyyâmı Tasrihiyle Tabrîr Olunmalıdır. Şayet Sâhib-i Tercümenin İşbu Tarihler Tamâmıyla Mazbûti Değil İse Takriben Fülân Senenin Fülân Ayının Evâil veya Evâsıt veya Evâhîrinde İbâresiyle İktifa Kılınır ve Bunlara Dair Yedinde Evrak-ı Müsbete-i Resmîyye Olup Olmadığı ve Vâr İse Neden İbareti İdiğü Tasrih Olunmalıdır. Hıdmet-i Devlete Dubûlünden Varakası Tarihine Kadar Arada İnfisâli Vuku Bulmuş İse Esbâb-ı Hakikiyyesi Bir Zann ve Şübbe ve Sikâyet Üzerine İştân El Çekdirilmiş İse Ne Sebebe Mebni ve Ne Tarihde El Çektirilmiş ve Neticesi Ne Olmuştur ve Tekrar İşine Mübâseret Edenler Ne Müddet Sonra ve Ne Tarihte Memuriyetine İrcâ Eylemiştir ve Aradaki Eyyâm-ı Maaşı Nasıl Tesviye Olunmuştur ve Taht-ı Muhakemeye Alınmış İse Töhmüt veya Berâdetinden Ne Hükme Netice Vermiş ve Ceza Görmüş müdür ve Yedinde Berâet-i Zimmet Evrakı Var mıdır. (İhdâr)

Tercüme-i Hâl Varakaları Bâlâdaki Sûallere Nazaran Tanzim ve Cevap Hânelerine Terakkim Olunduktan Sonra Zirine Beş Kuruşluk Bir Pul Yapıştırılıp Tanzim Olunduğu Sene ve Ay ve Gümün Hicri ve Mâli Tarihleri ve Hangi Mahalde Şayıldığı ve Müstahdem Bulunduğu Esnada İse Memuriyet-i Hâzırası ve Ma'zûl İse Son Memuriyeti Tasrihiyle İmzâsı Vaz' Olunduktan Sonra Mühr-i Zâtî İle Tembîr Olunur Vukûât-ı Mezkûrenin Muabahren Tashihî İstidâsına ve İsti'lâmlarla İzââ-i Vakte ve Sahiplerinin Dahi İntizârlarına Hâcet Kalmamak İçin Kemâl-i Dikkat ve İhtimam İle ve Mümkün İse Kendi Hadd-i Destiyle Yazılması ve Zabr-ı Varakada Envâ'î Ta'dâd Olunan Evrak-ı Müsbetenin Musaddak Suretlerinin Veyahut Yine İade Olunmak Üzere Asıllarının İş Bu Varakaya Rabt Olunması Lâzım Gelir.

Mülâhâzât

20 Numaralı Belgenin Transkripti

Mühür İçindeki Yazı
(Mâliye Nezareti
Evrâk-ı Nakdiye ve Levâzımı
Müdüriyeti)

*Şûrâ-yı Devletin Gayrı Devâ'irden Mesâlih-i Şahsiyesine Dâir Verilen Mazbatalara
Mahsûs Varakadır*

Kıymeti
Beş Kuruştur

*Devlet-i Aliyye-i Osmaniye
Maarif Umûmiye Nezareti*

MEKTEB-İ MÜLKİYE ŞAHÂDET NÂMESİ

Hikmet-i Hukuk-ı İslamiye: *Aliyyülâlâ* [en yüksek]

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye: *Âlâ* [yüksek]

İlm-i İktisat: *Aliyyülâlâ*

Usûl-i İdâre-i Mülkiye: *Aliyyülâlâ*

Usûl-i Mâliye: *Aliyyülâlâ*

Hukuk-ı Esâsiyye ve Umûmiye: *Aliyyülâlâ*

Kavânîn-i 'Adliyye: *Aliyyülâlâ*

Hukuk-ı Düvel: *Aliyyülâlâ*

Hukuk-ı Hususiye-i Düvel: *Aliyyülâlâ*

Arâzî-i Kanuni: *Aliyyülâlâ*

Mekâtibât-ı Resmîye: *Âlâ*

Devlet-i Aliyye Tarihi: *Aliyyülâlâ*

Tarih-i Siyasi: *Aliyyülâlâ*

Coğrafya-yı İktisadi: *Âlâ*

Fransızca: *Aliyyülâlâ*

Usûl-i Tercüme: *Âlâ*

Usûl-i Fıkıh: *Aliyyülâlâ*

Ahkâm-ı Evkaf: *Aliyyülâlâ*

İlm-i Ahlâk: *Aliyyülâlâ*

Hüsn-i Hatt: *Aliyyülâlâ*

Müteveffa İbrahim Efendi'nin mahdumu [oğlu] Köprülülü Hüseyin Hamdi Efendi'nin Mekteb-i Mülkiye'de tedris olunan bâlâda muharrer ulûm ve fûnûnu tertibi vechle tahsil edip icra olunan imtihanlarda Aliyyülâlâ mertebesini ihrâz [kazanma] ile mekteb-i mezkûrun fî 4 Cemâziye'l-Âhir sene 319 [18 Eylül 1901] tarihli nizamnamesinde mu-sarrâh [açık/belli] hukuk ve imtiyâzâta kesb-i salâhiyyet eylemiş olduğundan işbu şahâdetnâme i'tâ [verildi] kılındı.

Fî 4 Recep sene 328 ve fî 28 Haziran sene 326 [12 Temmuz 1910].

Mekteb-i Mülkiye Müdür Muavini: Mehmet Ali

Mekteb-i Mülkiye Müdürü : Mehmet Râkım

Maarif-i Umûmiye Nâzır Vekili : Ali Münîf

Numara 1

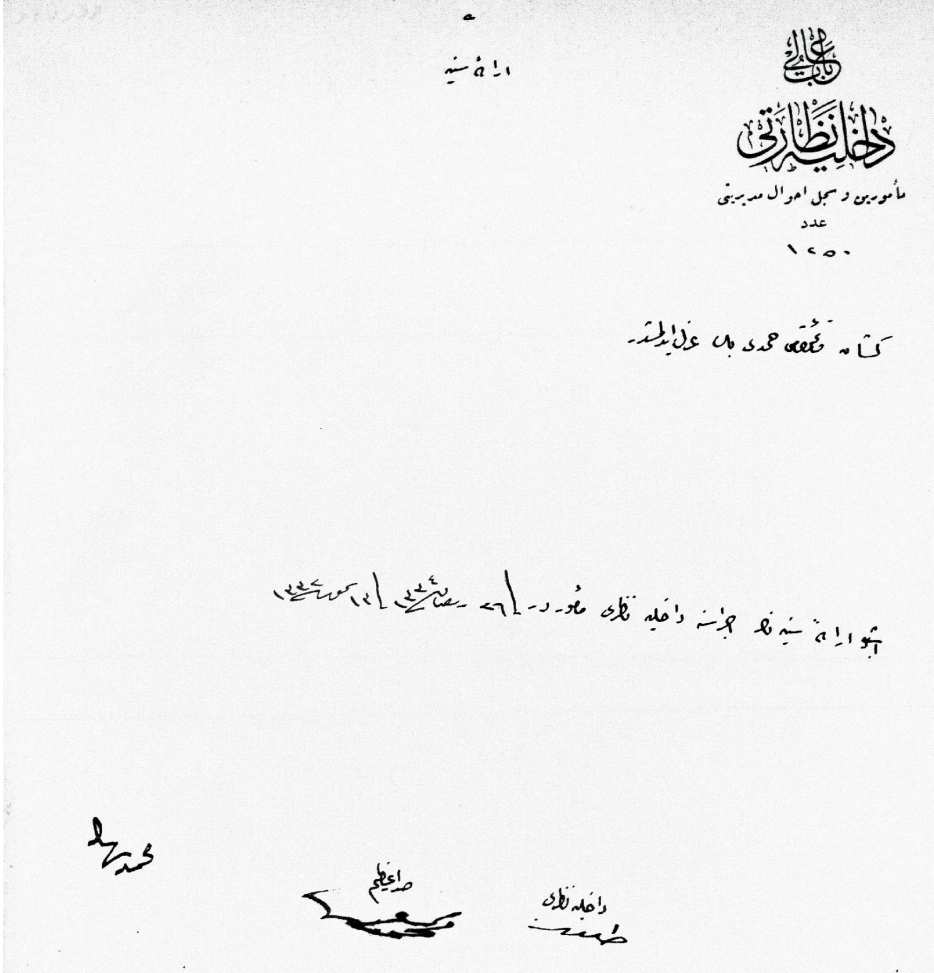
Edirne Merkez Memuru iken Demirköy Kazası Kaymakamlığı'na terfian tayin buyuru-lan Hüseyin Hamdi Bey'in bidâyet-i tayini olan fî 23 Kânûn-i Evvel sene 329 [5 Ocak 1914] tarihinden tarih-i infikâkı [ayrılma] bulunan fî 16 Nisan sene 330 [29 Nisan 1914] tarihine kadar Edirne Polis Müdüriyeti Kısım-ı İdari Riyasetinde îfâ-yı hüsn-i vazîfe eylemiş ve iktidar ve liyakatiyle temayüz edip hoşnûdî-i umûmiyi iktisap [halkın hoşnutluğunu kazanma] etmiş ve bir gûnâ zimmet ve ilişiği olmadığı bi't-tasdik anlaşılmış olduğunu mübeyyen [anlaşılan/ortaya konan] iş bu mazbata i'tâ [verildi] kılındı.

Fî 12 Rebiü'l-evvel sene 336 ve fî 27 Kânûn-i Evvel sene 333 [27 Aralık 1917].

Aza Kısım-ı İdare Reisi Vekili : Enver Sırrı

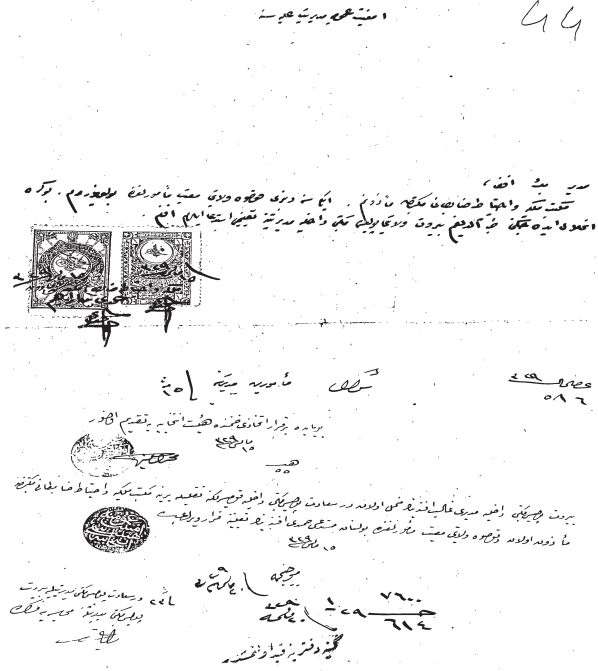
Aza Kısım-ı Adli Reisi : Hasan Sami

Heyet-i İntihâbiye [seçim] Reisi Edirne Polis Müdürü : Hasan Cemil

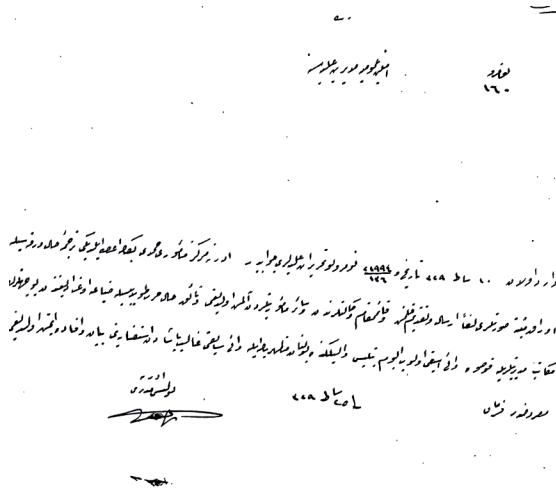

Belge 21: Hamdi Bey'in Keşan Kaymakamlığından Azledildiğine Dair Sultan Mehmet Reşat, Sadrazam Talat Paşa İmzalı 26 Temmuz 1916 Tarihli İrâde-i Seniyye, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Belge 22: Mülkiye Müfettişi Yusuf Ziya Efendi'nin 24 Şubat 1918 Tarihinde Hamdi Bey Hakkındaki
Yaptığı Değerlendirmeler, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

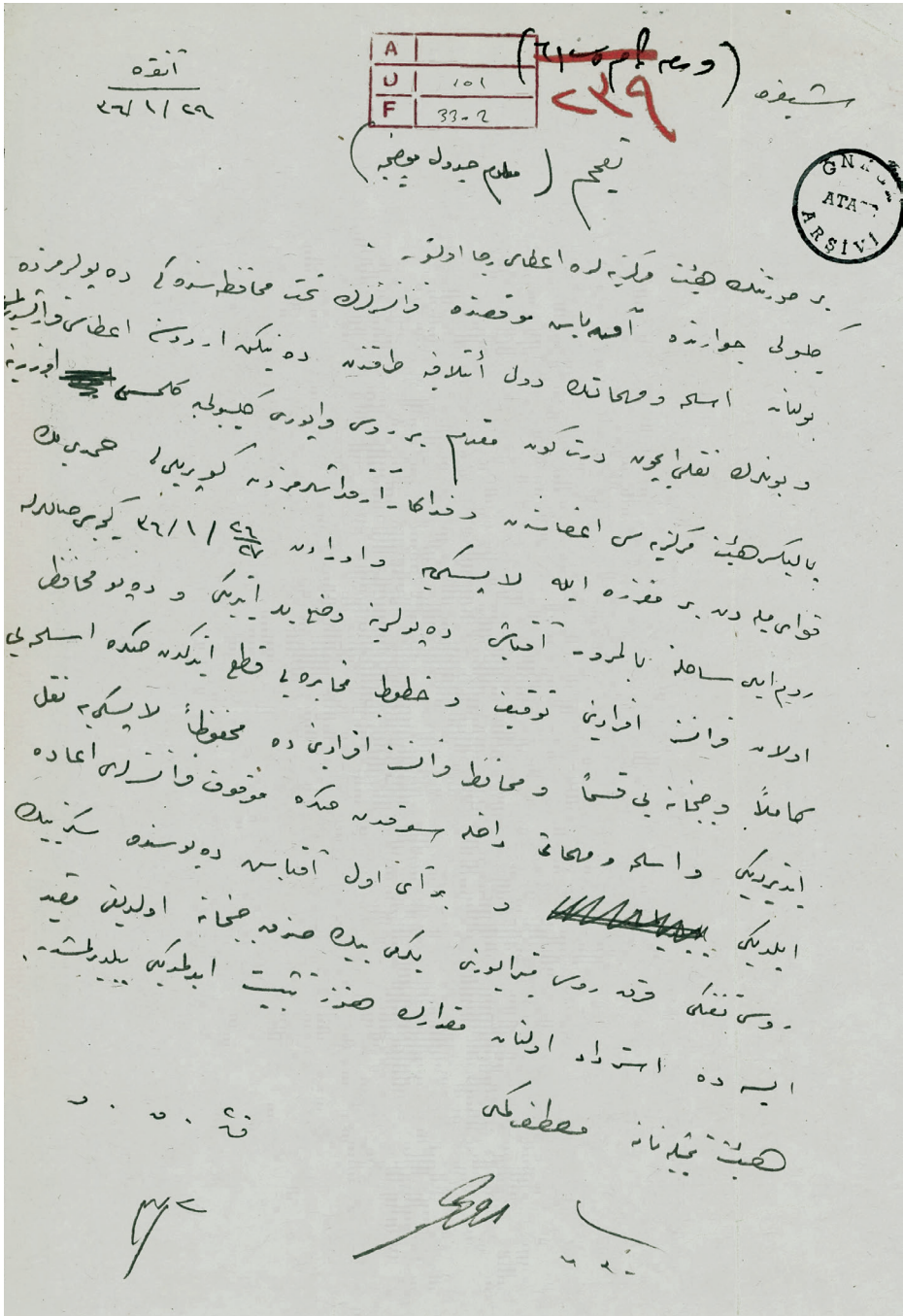

Belge 23: Hamdi Bey'in Mekteb-i Mülkiye ve İhtiyat Zabıtları Mektebi'nde Eğitim Aldığına Dair Bir Vesika, EGM Arşivi

Belge 24: Hamdi Bey'in Edirne Polis Müdürlüğü'nde Bulunduğuna Dair Bir Vesika, EGM Arşivi

Belge 25: *Hamdi Bey'in Bazı Kimlik Bilgilerinin Mevcudiyetini Gösterir Bir Vesika, EGM Arşivi*

Belge 26: Mustafa Kemal Paşa Tarafından Akbaş Baskını Hakkında Heyet-i Merkeziyeye Gönderilen Genelge, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Şifre

Ankara

29 Ocak 1336 [1920]

TAMİM

Bir Suretinin Heyet-i Merkeziyelere İtası Rica Olunur

*Gelibolu civarında Akbaş mevkiinde Fransızların taht-ı muhafazasındaki [koruyuculuğundaki] depolarımızda bulunan esliha [silah] ve mühimmatın Düvel-i İtilâfiye tarafından Denikin Ordusuna itası [verme] kararlaştırılması ve bunların nakli için dört gün mukaddem bir Rus vapurunun Gelibolu'ya gelmesi üzerine Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi azasından **fedakâr arkadaşlarımızdan Köprülülü Hamdi Bey**, Kuvâ-yi Milliye'den bir müfreze ile Lâpseki ve oradan 26/27 Kanun-i Sâni 1336 [Ocak 1920] gecesi sallarla Rumeli sahiline bilmürür [geçerek] Akbaş depolarına el koymuş ve depo muhafızı olan Fransız efradını tevkif ve hutût-ı [hatlar] muhabereyi kat'ettikten sonra eslihayı kâmilen [tamamen] ve cephaneyi kısmen ve muhafız Fransız efradını da mahfuzen Lâpseki'ye naklettirdiği ve esliha ve mühimmatı dahile sevkten sonra mevkuf [tutuklu] Fransızları iade eylediği ve bir ay evvel Akbaş deposunda 8.000 bin Rus tüfeği 40 Rus mitralyözü 20.000 sandık cephane olduğu mukayyet ise de istirdâd [geri alma] olunan miktarın henüz tespit edilmediği bildirilmiştir.*

*Heyet-i Temsiliye Namına**Mustafa Kemal*

27 Numaralı Belgenin Transkripti

Gayet acele ve mahremdir.

19 Kânûn-i Sâni sene 1336 [19 Ocak 1920] tarihine müsadif pazartesi günü beray-ı tahkik [incelemede bulunmak üzere] Okçular karyesine gitmiş idim. Orada iken leffen takdim kılınıp 1 numara vaz' olunan pusulayı Bergos Karakol Kumandanından alır almaz nahiye merkezine geldiğimde Kuvâ-yi Millîye takip kumandanı olduğunu söyleyen **Dramalı Rıza Bey**'i 30 nefer maiyetiyle geldiğini gördüm. Mûmâ-ileyh [adı geçen] ile görüştüğümde Bigâ'daki Kara Hasan Çetesi'nden firar eden birçok eşhası takip ve derdest [tutuklama] etmek üzere geldiğini söyledi. Yevm-i mezkûr akşamı alaturka birde Kuvâ-yi Millîye'nin Kumandan-ı Umûmisi olduğunu öğrendiğimiz **Hamdi Bey** de geldi. Nahiye'nin etrafında Kara Hasan Çetesi'nden firar eden eşhası Kuvâ-yi Millîye'ye mensup efrat ile takip ve derdest edeceğini ve nahiye'nin bütün civarında cevalan edeceğinden halkın beyhude yere heyecana düşmemesini herkese söylemekliğimi tebliğ etti. O gece Bergos'ta kaldılar ertesi günü bu kuvvet Bergos'tan müfarakat [ayrılma] etti. Bi'l-âhire [sonra] Lapseki'yi merkez ittihaz ettiklerini öğrendik. 23 Kânûn-i Sâni'de **Umûm Kumandan Hamdi Bey** bütün kuvvetiyle tekrar Bergos'a geldi. Bu kuvvet 23 Kânûn-i Sâni'den bi'l-ibtidar 26 Kânûn-i Sâni'ye kadar etraftan gelmek suretiyle tezayüd [artma/çoğalma] ve ifadeye nazaran firarî takibi için tezyid [artan/çoğalan] edilen kuvvetin faaliyeti dahil ve hariş-i nahiye'de tazyik ve şiddet husule getirdi. Aynı zamanda bütün nahiye abhalisinin şâhadetiyle merteb-i sübuta vasıl olacağı vechle üzerimde bu kuvvetin türlü tehdidi ve cebr ve anıf [sert/kaba] ve şiddet ve ikrâhı [rızasız] bütün manasıyla cereyan ediyor idi. 26-27 Kânûn-i Sâni gecesi civarımız köyler ile merkez nahiye'nin büyük küçük insanları ve vesait-i nakliyyeden ma'dud [sayılı] olan bi'l-cümle hayvanat ve arabaları Kuvâ-yi Millîye'nin tekmil efradı tarafından zorla toplandırılarak geceleyin merkez nahiye'den Bergos İskeleye istikametine sevk olundu. Nüsû'l-leylden [gece yarısı] sonra iskeleye istikametine sevk olunan halk arabalarını hayvanlarını vaz' ve sardıkları cephaneye ve Rus tüfeklerini merkezi meçhul bir semte doğru nahiye'den geçirmek suretiyle Kânûn-i Sâni'nin 27. günü zevaline [sonuna] kadar Kuvâ-yi Millîye'nin müsellah [silahlı] efradı muhafazasında nakil ettiler. Merkezden mezkûr [adı geçen] geceye gaybubet [kaybolan] eden **Umûm Kumandan Hamdi Beyefendi** zevalde tekrar maiyetiyle birlikte merkezimize avdet [döndü] eyledi. Çoktan beri işlemeyen telefonumuz Lapseki ile muhabereye başladığını Hamdi Bey'in hükûmetindeki yazıhanemin üstünde bulunan telefon makinesinden görüşüğünü istidlal [fark etme/akıl yürütme] ve müşahade ederek fırsat bulduğum hengâmda 2 numara vaz' ve sureti takdim kılınan arizamı [yazımı] telefonla Lapseki Kaymakamına muhtasaran [özetle/kısaca] yazdım. 26-27 Kânûn-i Sâni raptan [bağlı] takdim kılınan ve asılları kaymakamlığa telefonla işar [yazıyla] olunan ahval bâdis oldu. Her tarafta telgraf tellerinin kırık bozuk olmasından dolayı hadise-i vakıayı ve alınacak vaziyeti arz tebliğ etmek üzere Lapseki'den Kale'ye imtidad [uzanan] eden telgraf hattının kırık bozuk olmasından naşi hadisenin arzında müşkülata maruz kalan kaymakamımız telefonla vâki olan cevabında 23 Kânûn-i Sâni'den beri fırsat buldukça kendilerine yazdığım ahvalin tamamını emr buyurmanızı ilave eylemekliğimi emr ettiğinden işbu mufassal [detaylı/geniş] raporum bi't-tanzim merbutanıyla ma'an huzur-ı sâmililerine arz ve takdim kılındı.

28-29 Kânûn-i Sâni sene 1336

[28-29 Ocak 1920]

Bergos Müdürü Reşadeddin

جولای ۱۹۲۰

بسم الله الرحمن الرحیم . اوجده اول شت اوده براده جولای ۱۹۲۰ شت ایدک عتبه
 صده ده بالده بخدم . بالو ستر انده آقباشی ارایسه ده برل مادم . بورده کر فدرده آقباشی
 کلمه اریقه اکرندم . جولای مصلحت برده صده آقباشی کوی بودم . ققیبا شت بیهیادی
 بالوده نیک محو و صولده سل دت خف قصاص ایدم . بونده برل بهی قصاص بیهیادی
 بلک افضه بر براقام آقباشی اناری باصوب تقصیری ارجف . ایزلاری خوسه لور ایزلاری
 کورم . بونده تقصیر و تلفات خطری کیدر . هر یوله نوبتیزن مملو دور . بونده کورده ایزلاره
 سزده زید برل اوردیم کد حاکم ویدی . او انا ده افراده به اوده کیت و کیت اوردیم و کیت اوردیم
 حایر ناچار آقباشی کیدک . آقباشی و دودده آقباشی جولانه سل و سل برجه اودم کز کز کز
 کوردم . برانده ایدلاری انا انا انا یاقه حاکم دت مملو کس انا . کوی طایف
 کوردم . هر قدر سبب برل اوی ارایسه ده ارفده ده انا انا دت سل و سل خف برل صده
 ایدیم . بونک اچونه کچ بقی انا انا ایدم . مملو صده ده کس ایدلاری . مملو
 حاکم قریک ایدلاری . مملو دت ایدی . اچینه مملو سل و سل جولای و قده صده بورا
 خزان کس لری مملو بیدریدل . دنی ده اویا بیدریدل . دت سل و سل بونده مملو بیدریدل
 مذکور مملو لور اوده عت اویا اوده لورده دت لفظ الیله آقباشی کیت ایدک . صده قاری و بونده
 کد لری بزم بونده مملو لور ایدک بخار انا کورده . صده بخار انا کورده بی و انا انا
 حیدریدل . خزان کس لری برادره قریک بیده خونه خانه بونده . صده دت بیهیادی
 نانه بیدریدل . دانی کس لری اوده کورده بونده خزان کس لری و لایه کس لری
 بونده ایدلاری . اوده کس لری بونده بونده ایدلاری آقباشی کورده ایدلاری . انا
 آقباشی حقیقه . خزان انا بیدریدل بونده انا کورده . خزان انا بیدریدل
 آقباشی ایدی . اچینه کس لری کس لری و لایه کس لری . خزان انا بیدریدل
 صافیت لور مملو و صده انا بیدریدل . دنی بونده کس لری و لایه کس لری
 انا مملو دت بزم خزان انا بیدریدل . دنی بونده کس لری و لایه کس لری
 و انا بونده حاکم قریک و لایه کس لری . خزان انا بیدریدل . دنی بونده کس لری
 انا بونده . بونده کورده کس لری و لایه کس لری . دنی بونده کس لری و لایه کس لری
 کورده کس لری و لایه کس لری . دنی بونده کس لری و لایه کس لری . دنی بونده کس لری و لایه کس لری
 کورده کس لری و لایه کس لری . دنی بونده کس لری و لایه کس لری . دنی بونده کس لری و لایه کس لری

Belge 28: Akbaş Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in 3 Şubat 1920 Tarihinde Gelibolu Mevki Komutanlığına Verdiği İfadesi Sahife 1, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Belge 29: Akbaşı Depo Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'in 3 Şubat 1920 Tarihinde Gelibolu Mevki Komutanlığına Verdiği İfadesi Sahife 2, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Gelibolu Mevki Kumandanlığına

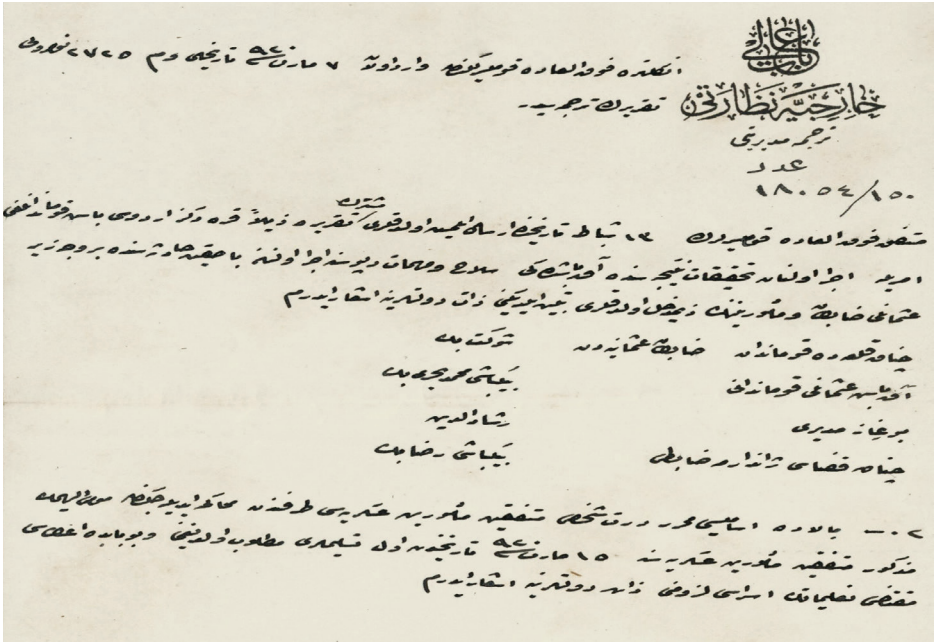
26 Kânûn-i Sâni sene 36 [26 Ocak 1920] ale's-sabah [sabahın erken saatlerinde] Gelibolu'da idim. Öğleden evvel saat 11 raddelerinde Gelibolu'dan hareket ederek saat 5 sonra da Yalova'ya geldim. Yalova santralinden Akbaş'ı aradıysam da bulamadım. Buradaki neferlerden Akbaş hattının kesilmiş olduğunu öğrendim. Gelibolu'ya mülumat verdikten sonra Akbaş'a doğru yürüdüm. Takriben saat 5 buçuk idi. Yalova'nın mahrecine vusulümde müsella [silahlı] 4 şahsa tesadüf ettim. Bunlardan birisi bana takarrüple [yaklaşarak]; affedersiniz beyefendi biz bu akşam Akbaş ambarlarını basıp tüfekleri alacağız istersen hoş gör istersen görme bütün telefon ve telgraf hatları kesiktir. Her yolda nöbetçilerimiz mevcuttur. Bütün askerler de elimizdedir siz de bizimle beraber oraya geleceksiniz dedi. O esnada etraftan 5-10 kişi daha peyda olarak hepimiz birlikte çar-nâ-çar [çaresiz] Akbaş'a gittik. Akbaş'a vürudumda [vardığımda] Akbaş ve civarında müsella ve gayr-i müsella birçok adamların gezindiklerini gördüm. Biraz daha ilerleyerek iskele ambarının yakınına geldim dikkat silahların iskeleye doğru taşındığını gördüm. Her ne kadar serbest bulunur idi isem de arkamda ve etrafımda daima 4 müsella şahıs beni tarassut etmekte idiler. Bunun için hiçbir şey yapamaz idim. Silahlar iskeledeki mavnalara nakil ediliyordu. Mavnalar doldukça tahrik [çıkış/gitme] ediliyordu. Mavnalar 4 idi. Üçüncü mavnaya silah doldurduktan sonra burada bulunan Fransız askerlerini mavnaya bindirdiler ve beni de oraya bindirdiler. 4 müsella neferi de bulunduğumuz mavnaya koydular. Mezkûr mavnalar oradan saat 12 raddelerinde yani nısfü'l-leylde [gece yarısı] Akbaş'tan hareket ettik. Sabaha karşı bir motor gelerek bizim bulunduğumuz mavnayı cerr [çekme] ederek Burgaz İskeleyi'ne götürdü. Sabahleyin Burgaz İskeleyi'ne beni ve Fransız askerlerini çıkardılar. Fransız neferleri bir odaya koyup beni de kahvehaneye götürdüler. Hepimize 4-5 saat beklememizi nazikâne söylediler. Ve'l-hasıl gerek orada ve gerek yollarda Fransız neferlerine ve bana hiçbir fena muamelede bulunmadılar. Öğleden sonra beni ve Fransızları bir kayığa bindirerek Akbaş'a gönderdiler. Akşam 4 buçuk raddelerinde Akbaş'a çıktık. Fransız onbaşıyla beraber bütün ambarları gözden geçirdik. Teçhizat ve cephan ambarları kâmilan açık idi. İçindeki eşyalar kâmilan karışık ve noksan idi. Techizat ambarının muhafız efratla zabitanı mevcut değildi. İskele cephan ambarı kâmilan boş idi.

Yani bütün Rus tüfekleri mitralyözleri Alman namluları ve bizim mitralyöz namluları Osmanlı kılıcı ve'l-hasıl iskele cephane ambarında 42 yirmi dörtlük top mermisinden ve uzun çakmaklı tüfeklerden başka hiçbir şey kalmamıştı. Cephane ambarından 67 sandık kadar Rus cephanesi alınmıştı. Bunları gördükten sonra kapıları kapadık ve raporlarımızı yazmak için odalarımıza çekildik. Odama girdikten 20 dakika sonra her taraftan tepeden sağdan soldan aşağıdan Fransız askerleri bağırarak köpürerek bizi ve orada hemen yeni gelmiş olan Osmanlı 4-5 neferi süngülerle tehdit ederek ve bütün neferlerimizi dipçikle vurarak beni ve neferleri aşağıya indirdiler ve her taraftan bize hücum etmeye hazırlanıyorlardı. O esnada benimle beraber evvelce bulunan Fransız onbaşı zabıtana ve Fransız binbaşısına benimle beraber esir olduğunu ve benim burada bulunan askerlerin kabahatlerimizin olmadığını söylediğini hissettim. O anda Fransız onbaşısının Fransız kumandanına ifadesinden sonra Fransız kumandanı ve askerlerinin hiddet ve tehevvrleri biraz teskin edildi. Etraftaki müessesatta bulunan zabitleri sordular. Yüzbaşı Hulusi Efendiyle Hilmi Efendiyi yanıma getirdiler. Mûmâ-ileyhler ile birlikte bulunduğumuz vakit Fransız kumandanı üçümüze hafiy-yen; maa-te'essüf sizi esir edeceğim dedi. Badehu aşağıdaki ambarların yanındaki ufak bir odaya Fransız kumandanla birlikte gittik. Fransız kumandanıyla mezkûr odada 2 saat kaldıktan sonra Fransız kumandanı dışarıya çıkarak askerlerin yanına gitti. O gece sabaha kadar sandalye üzerinde oturdum. Ve kapıda süngülü Araplar bulunuyordu. Fransız efradı o gece sabaha kadar silah ve mitralyöz ve bomba attılar. Bu esnada Gelibolu'dan gelen bir zabıt üzerine ateş edildiğini söylemiş ise de Fransız binbaşısı tercümanla beraber dışarıya gitti. Ateş yine devam etmekte idi. Ale's-sabah ben ve Fransız kumandanı motoru ile Kilitbahir'e gittik diğer zabitan ve efrada; siz serbestsiniz dedi. Kilitbahir'de Fransız kumandanının odasında 1-2 saat oturduktan sonra Kilitbahir'e yeni gelen taburun kumandanı binbaşı ve bir kaymakam yanıma gelerek mezkûr kaymakam 2 binbaşı ve ben bir istimbota binip Çanakkale'ye gittik. Çanakkale'de Fransız kumandanları 1-2 saat İngiliz kumandanıyla görüştüktan sonra beni Çanakkale'de bırakıp ve İngiliz kumandanının soracağı suallere cevap vermekliğimi söyleyip Kilitbahir'e gittiler. Bir müddet sonra İngiliz binbaşısı beni çağırıp vakanın ne suretle cereyan ettiğini sordu. Ben de yukarıda arz ettiğim gibi vakayı anlattım ve yazdılar. Kaybolan tüfek ve mitralyözlerin adedini sordu. Kaybolan tüfekler 8.500 ile 6.000 arasında olduğunu ve 54 Rus mitralyözü ile 18 Fransız mitralyözün bulunduğu ve 50

sandık kadar cephane noksan bulunduğunu söyledim. Yazdı. Cephane ambarlarından deve ile cephane taşınıp taşınmadığını sordular. Ben de gözümle görmediğimi ve fakat deve ile bir miktar cephanenin gittiğini ertesi günü cephane efradından öğrendiğimi söyledim. Bu cephane ve silahları götüren adamların şekillerini ve yakın köylerden adam alıp almadığını sordular. Ben bu köylerden adam alıp almadığımı bilemediğimi ve gelen komite efradının başlarında kısmen kalpak sarık Laz başlığı vel-hasıl karma-karışık kıyafetlerde olduklarını söyledim. Bana ve Fransız neferlerine iyi muamele edip etmediklerini sordular. Ben de iyi muamele gördüğümüzü ve sabahleyin bize çay ekmek peynir verdiklerini söyledim. Kaybolan mühimmatın hakiki miktarının kendisine göndermekliğimi rica ettiler. O akşam oradan ayrıldım. Vesait olmadığından Çanakkale’de kalmaya mecbur oldum. Meseleyi de Osmanlı Komisyonu Riyasetine anlattım ve geceyi evinde geçirdikten sonra ale’s-sabah Kilitbahir’e geldim. Akbaş’a gitmek için vesika lazım olduğunu anladım. Fransız kumandanına müracaat ettiysem de o gün bazı eşhasın isticvabıyla [sorgu] ve bazı tahkikatta bulunacaklarından bahisle benim de Kilitbahir’de kalmaklığımı söylediler. O gece Kilitbahir’de kaldım. Ertesi günü Fransız kumandanından vesika alarak akşamüstü Yalova’ya geldim telefon olmadığından o akşam mevki kumandanlığı ile görüşemedim. Ertesi günü Kurtdere’ye giderek oradaki telefonlarla Gelibolu’yu bir saat kadar aradıysam da bulamadım ve Akbaş’a gitmekliğim lazım olduğundan meseleyi Yüzbaşı Sabit Efendiye anlattım. Şayet telefonla mevki kumandanlığını bulursa bana da malumat vermesini ayrıca olarak rica ettim. Akbaş’a geldim. Vürudumda [geldiğimde] vesikayı Akbaş’taki Fransız zabite gösterdim. Güç bela ile emir-ber neferimle seyis neferim için izin alarak odama çıktım. O esnada Fransızların teçhizat ve cephane ambarından dubalara nakil ettiklerini raporumla arz ettiğimi mübeyyen [beyan edilmiş] iş bu raporum arz ve takdim kılındı.

3 Şubat 1336 [1920]

Akbaş Depolar Kumandanı Binbaşı Bahri”.

Belge 31: İngiltere Fevkalade Yüksek Komiserliği Tarafından Akbaş Cephaneliği Baskını'nda Sorumluluğu Bulunan Osmanlı Subayları ile Mülkî Sınıftan Görevlilerin Listesi, 7 Mart 1920, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

31 Numaralı Belgenin Transkripti

İngiltere Fevkalade Komiserliğinden Varit Olan 7 Mart Sene 920 Tarihli ve Mim 2725 Numaralı Takririn Tercümesidir.

Müttefik fevkalade komiserlerin 13 Şubat tarihinde irsal eylemiş oldukları müşterek takrire zeylen Karadeniz Ordusu Başkumandanlığı emriyle icra olunan tahkikat neticesinde Akbaş'taki silah ve mühimmat deposuna icra olunan baskın hadisesinde ber-vech-i zir [aşağıda belirtilen] Osmanlı zabitan ve memurininin zî-medhal oldukları tebeyyün eylediğini zât-ı devletlerine iş'ar ederim.

Çanakkalé'de Kumandan Zabiti Zabitan-ı Osmaniye'den Şevket Bey

Akbaş Osmanlı Kumandanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey

Burgaz Müdürü Reşadeddin

Çanakkalé Kazası Jandarma Zabiti Binbaşı Rıza Bey

2 – Bâlâda esamisi [isimleri] muharrer dört şahsı müttetikîn memurîn-i askeriyyesi tarafından muhakeme edileceğinden mûmâ-ileyhimin [adı geçenlerin] mezkûr müttetikîn memurîn-i askeriyyesine 15 Mart sene 920 [1920] tarihinden evvel teslimleri matlup [istenilen] olduğunu ve bu babda itası muktezi talimatın üserası lüzumunu zât-ı devletlerine iş'ar [yazıyla] ederim.

صورت

اورن و نه حیدر نعت جلیلہ سور و سیرور

شعبه :
عمومی
خصوصی

خداوندی

فانز قوه اقلیه قوماندانی طرندہ طبیعی تصرف و مالکیت امور اضابطہ در یا یایله بلغات بروجه پیر

۱- فانس قوه قاری رتلا اولناه آو بانه تعصده طویط کلیلہ کلیلہ البحر قطع ناک عکری تواند

نیرده ایضاً اولناه دبیری کا ناکا ناکا

۲- کچلری اعیتدی الی بانه الاوقاتده قریه داخل و خارجده و قریه لرک اطافده کزملک بر فانس اضابطه

تحریری ما زونیت و لغتیه قطعاً ممنوعه

۳- اگر مصیبه اولاره اعتدیه صکره برکیمه ما زونیت کزملک اولورے توقیف اولاره کلیلہ البحر سور

اولر بقدر

۴- مصیبه اعتدیه کزملک برکیمه قوه اضابطه حیدر تعاضده وقوع برله جه ایتمه اخطار و زین اطاعتله

تسلیم اولدینم هالده اورید بقدر

۵- قصه واهیج و مرج و قوع بولورے کرک سیته ویزلر و کرکس اوقریه لرک جوارلر متبل لموتیمه جده

۶- سیرل هالته صباح اولدیه بولارده کزملی ممنوعه بو خصصه النجمه و تیره لرک طویط و فانس قوه اقلیه

طرقده ویزلر بقدر

۷- اسبوارک تطبیقه ۱۱/۱۲ از اربیر کوی اقامده اعتباراً موقع تطبیقه وضع و لجه الفحج فرق

قوماندانلک اعزامی عطفاً معروضه ۱۱/۱۲ صحیح

بخر قول اورید و تواند نانه

ارله حیدر شمس قاتلم

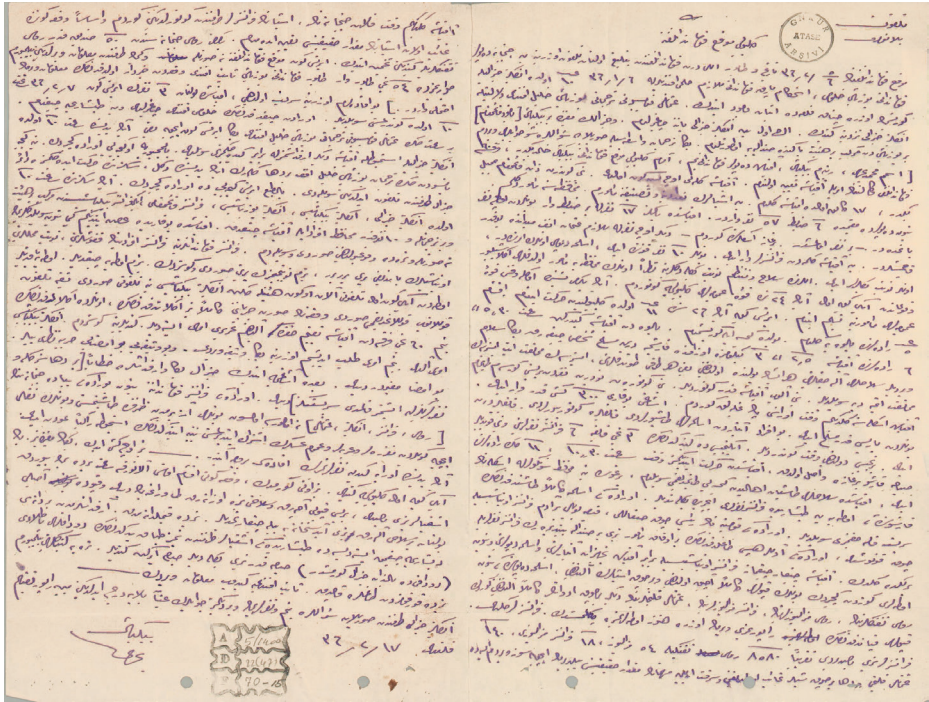
محمد جمیل

امد نعت بقدر

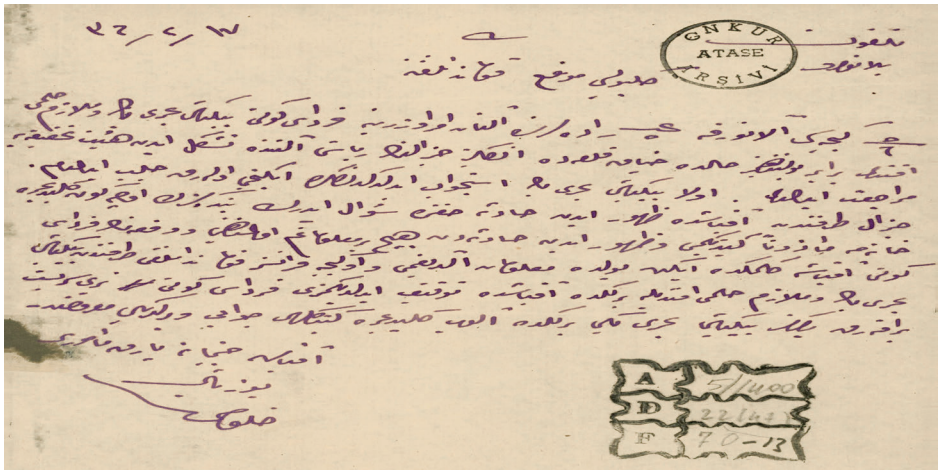
HR. SYS 2611 / 4

94

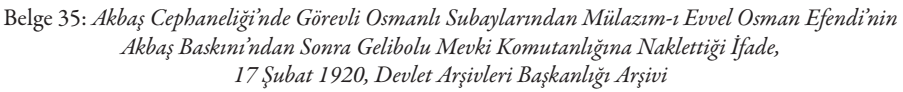
Belge 32: Fransızlar Tarafından Akbaş Cephaneliği Baskını'ndan Sonra Gelibolu'da Alınan Güvenlik Önlemlerine Dair Osmanlı Makamlar Arasındaki Yazışma 22 Şubat 1920, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

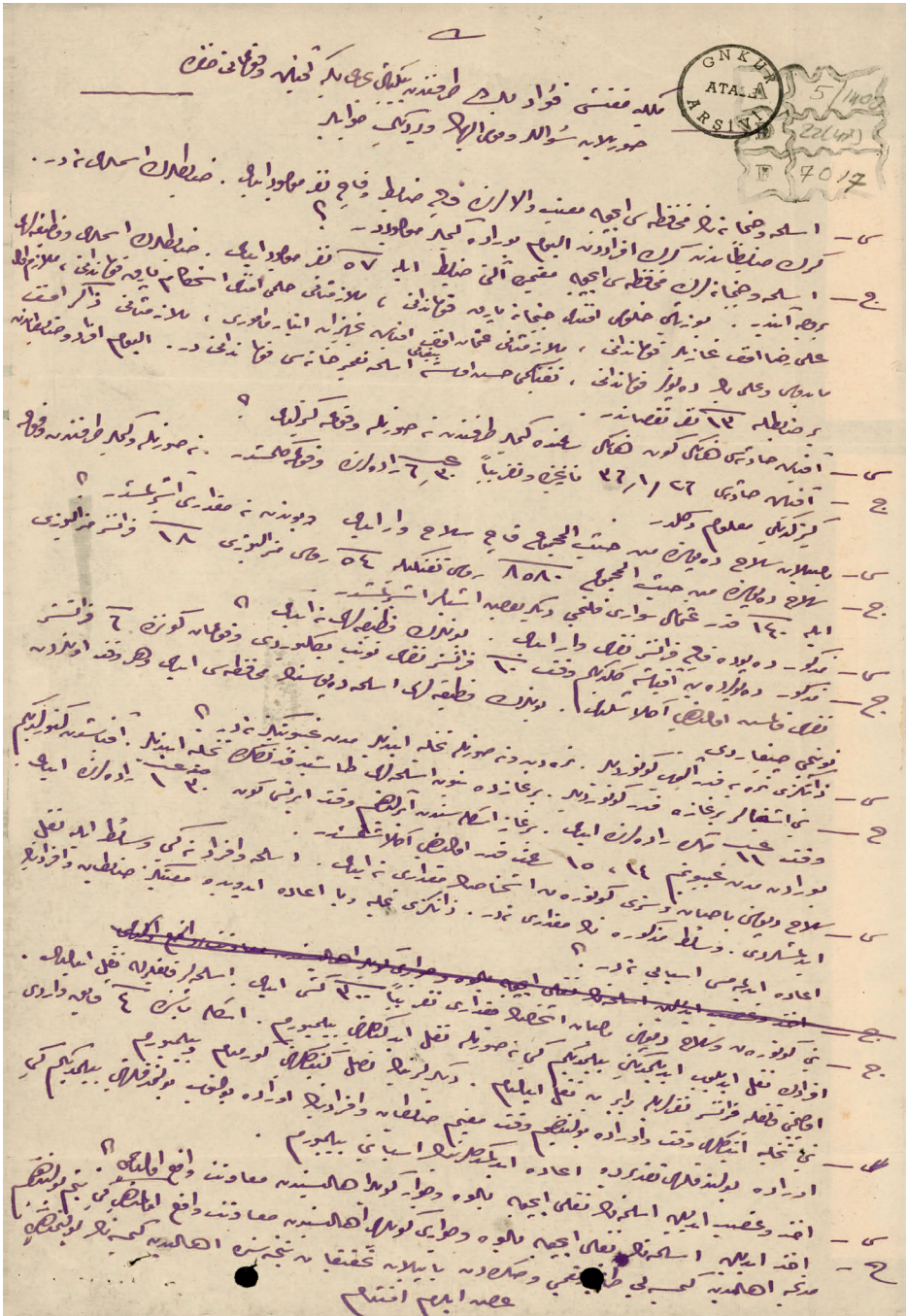

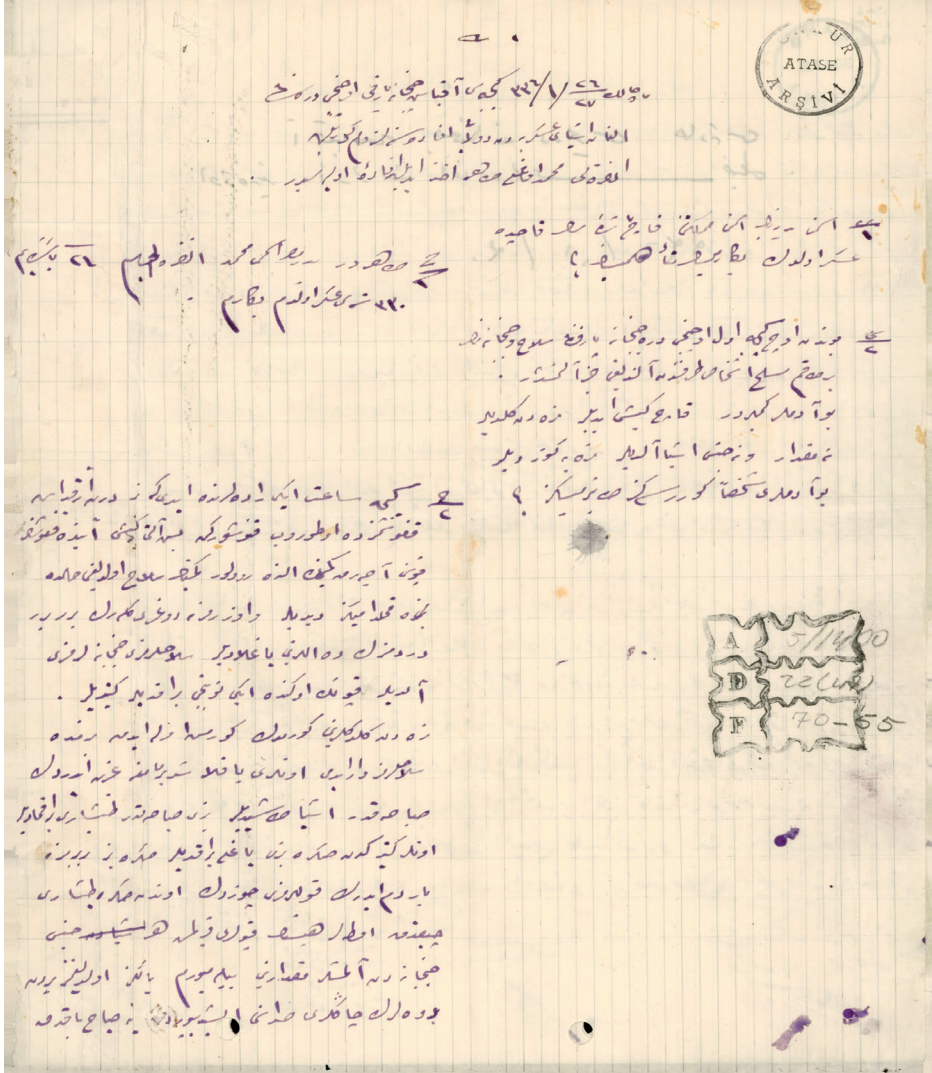
Belge 33: Akbaş Cephaneliği Depolar Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Efendi'nin Akbaş Baskını'ndan Sonra Gelibolu Mevki Komutanlığına Naklettiği İfade, 17 Şubat 1920, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

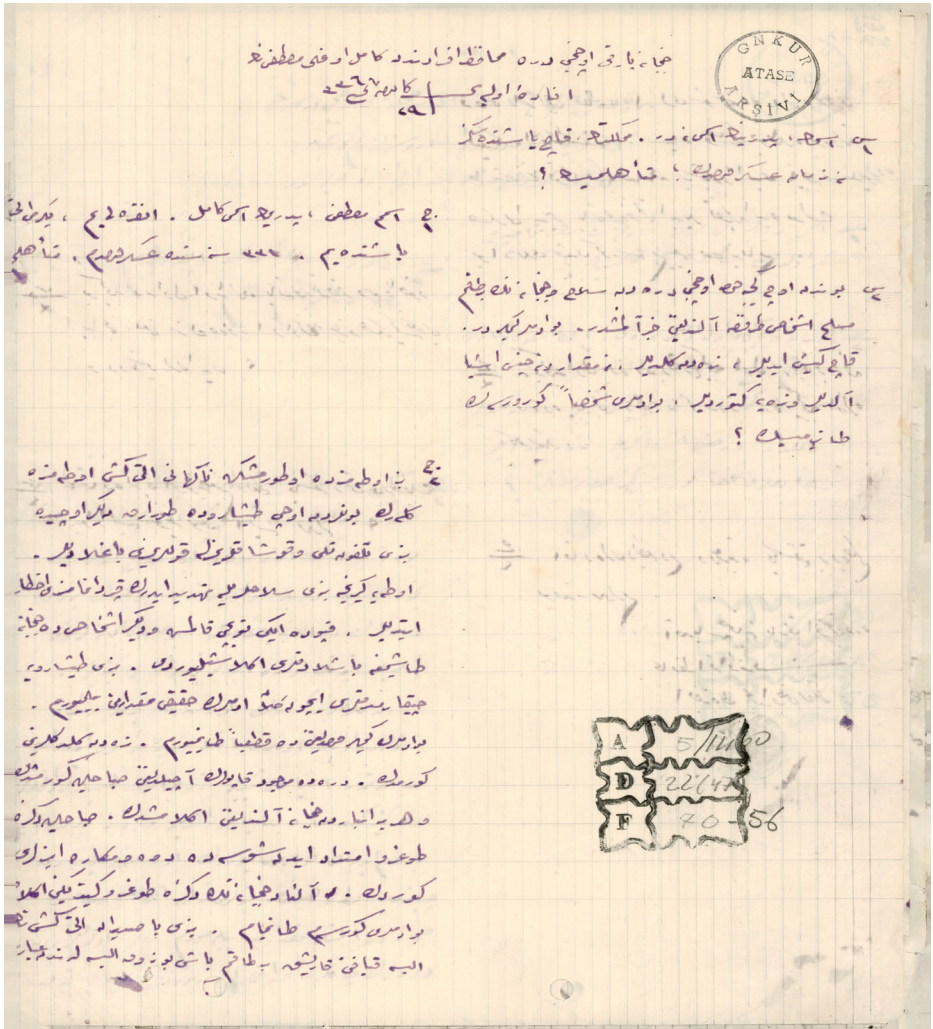
Belge 34: Akbaş Cephaneliği'nde Görevli Osmanlı Subaylarından Yüzbaşı Hulusi Efendi'nin Akbaş Baskını'ndan Sonra Gelibolu Mevki Komutanlığına Naklettiği İfade, 17 Şubat 1920, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Belge 37: Akbaş Cephane Parkı Üçüncü Devre Muhafız Efradından Ankaralı Mehmet oğlu Tâbir'in Akbaş Baskını'ndan Sonra Verdiği İfade, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Belge 38: Cephane Parkı Üçüncü Dere Efradından Kâmil Oğlu Mustafa'nın Akbaş Baskını'ndan Sonra Verdiği İfade, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

British High Commission,
Constantinople.
4th April 1920.

No.M.2725.

Sir,

With reference to Your Excellency's letters
No. 20495/60 of 10th February, No.20680/76 of
21st February and No.21179/124 of 15th March,
requesting the release of Redjib Bey, the Mutessarif
of Gallipoli, I have the honour to inform Your
Excellency that this official has been released upon
bail of ET.1.000, to appear for trial if called upon.

I have the honour to be,

Sir,

Your Excellency's obedient Servant,

Richard Webb
for

HIGH COMMISSIONER.

His Excellency

The Minister for Foreign Affairs.

بدریک نقی جب علی
نقیرہ اشیاہ وزیر آئمت سرحدہ محمد ای لکشی دروغہ
... (الہ) نکات نقیہ
مقائدہ د عائدہ

HR. SYS 2611/4

122

Belge 40: Akbaş Cephaneliği'nde Baskını'nda Sorumluluğu Olmadığı Anlaşılan Gelibolu Mutasarrıfı
Recep Paşa'nın 1.000 Osmanlı Lirası Kefaletle ve Çağrıldığı Zaman Gelmesi Kaydıyla Serbest
Bırakılmasına Dair İngilizce Vesika, Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi

Fotoğraf 27: Karesi'de Yalı Mevkiinde İnşa Olunan Polis Kulübesi, Polis Mecnması

فوقانی بئش و تحتانی ایک ییاق و برسانترال اوطله لری شامل ایللی اوزره قره سیده مأمورین واحالی علیه تک
همیله مجدداً انشا ایدیلن پولیس دائیره سی

Fotoğraf 28: Fevkani Beş ve Tahtani İki Yatak ve bir Santral Odalarını Şamil Olmak Üzere
Karesi'de Memurîn ve Ahali-i Mahalliyyenin Himmetiyle Müceddiden İnşa Edilen Polis
Dairesi-1913, Polis Mecmuası

قره سیده طرخیانه موقعتده توسیماً تعمیر اولانان قردغولخانه

Fotoğraf 29: Karesi'de Tophane Mevkiinde Tevsian Tamir Olunan Karakolhane, Polis Mecmuası

Fotoğraf 30: Balıkesir, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:15-1

Fotoğraf 31: Balıkesir, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:15-3

Fotoğraf 32: Balıkesir, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:20-1

Fotoğraf 33: Balıkesir, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:20-2

Fotoğraf 34: Balıkesir, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:20-7

Fotoğraf 35: Balıkesir, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:20-8

Fotoğraf 36: Balıkesir, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:20-9

Fotoğraf 37: Ayvalık, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:21-2

Fotoğraf 38: Ayvalık, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:21-1

Fotoğraf 39: Ayvalık, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:21-4

Fotoğraf 40: *Ayvalık*, TTK Arşivi Alptekin Esin Koleksiyonu D: 254 No:7-1

Fotoğraf 41: *Ayvalık*'ın Yunan İşgalinden Kurtuluşun Günü Kutlamaları 15 Eylül 1925, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:21-5

Fotoğraf 42: Bandırma Limanı, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:21-2

Fotoğraf 43: Bandırma, TTK Arşivi Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu D: 70 No:17

Fotoğraf 44: Bandırma Limanı, TTK Arşivi Cemal Arif Alagöz Koleksiyonu D: 181 No:22-

Dizin

1

14. Kolordu Komutanlığı 95, 120, 127
 15. Kolordu Komutanı 99, 122, 127
 172. Alay xxvii, 17, 18, 29, 47, 49, 50, 51,
 57, 58, 68, 125

2

20. Kolordu Komutanlığı 91

6

61. Fırka Komutanlığı 97, 121

A

- Abdi 72
 Abdülhamit (Sultan II.) 6, 29
 Afyonkarahisar 29, 53
 Ahmet Anzavur xviii, 18, 19, 61, 62, 63, 64,
 65, 70, 74, 75, 76, 78, 80, 109, 110,
 122, 126, 130, 133, 136
 Ahmet İzzet (Furgaç) Paşa 48, 57, 135
 Ahmet Rasim Bey (Telgraf Memuru) 87,
 118
 Ahmet (Resneli) 72
 Akbaş ix, xi, xvii, xx, xxi, xxii, xxv, xxvi,
 xxvii, 2, 3, 15, 18, 19, 25, 26, 28, 29,
 30, 54, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 78, 79,
 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91,
 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108,

- 109, 110, 116, 117, 118, 119, 120,
 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128,
 130, 134, 135, 136, 137, 138, 153,
 154, 155, 157, 158, 159, 160, 162,
 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169,
 170, 171

- Akbaş Cephaneliği ix, xi, xvii, xx, xxi, xxii,
 xxv, xxvi, xxvii, 2, 15, 18, 19, 26, 29,
 30, 69, 70, 71, 73, 74, 78, 79, 81, 82,
 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96,
 97, 98, 99, 104, 109, 110, 116, 118,
 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126,
 127, 128, 130, 135, 136, 155, 163,
 164, 165, 166, 167, 170, 171

- Akbaş Cephaneliği Baskını ix, xi, xx, xxi,
 xxv, xxvi, xxvii, 2, 15, 26, 29, 30, 79,
 82, 84, 89, 94, 96, 97, 98, 110, 116,
 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125,
 126, 128, 130, 135, 136, 155, 163,
 164

- Akbaş Koyu 86

- Akçay İskeleyi 32, 39

- Akhisar 30, 70, 109, 133

- Akpınar 52

- Ali Bey (Yenice Nahiyesinin Muhtarı) 117

- Ali (Çetinkaya) Bey ix, xviii, xxvii, 17, 29,
 47, 49, 55, 57, 58, 125, 140

- Ali Efe (Çingen) 19, 76, 122, 132

- Ali Galip 27

Ali Hikmet Paşa 67
 Ali Kemal (Sarıay) Paşa 57
 Ali Onbaşı 16
 Ali Rıza Bey 62
 Ali Rıza Paşa 100, 104, 120, 122, 127
 Ali Rıza (Teğmen) 73, 76, 122
 Alman 30, 70, 81, 90, 119, 161
 Amasya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 94,
 119, 137
 Amerikan 59
 Anadolu xxvi, 1, 2, 18, 29, 30, 32, 40, 45,
 46, 47, 49, 55, 59, 62, 68, 69, 76, 77,
 80, 81, 82, 87, 88, 90, 97, 110, 119,
 122, 131, 139
 Anıtkabir xvii, xxiii, xxiv, 3
 Ankara iii, iv, v, xi, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
 31, 54, 56, 57, 58, 69, 75, 77, 78, 79,
 91, 94, 118, 119, 121, 123, 134, 135,
 136, 137, 138, 139, 154
 Antalya Valiliği 17
 Anzavur ix, x, xi, xvii, xviii, xxvii, 18, 19, 21,
 29, 30, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70,
 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 89,
 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115,
 116, 117, 122, 123, 124, 125, 126,
 130, 131, 133, 136, 137, 138
 Arap 83
 Ardahan 69
 Arif Bey 36, 42
 Arnavut 42, 61, 72, 75, 87, 90
 Asmalı köyü 19
 Aşağı Çarşı 15, 41, 42

Aydın 31, 55, 59, 76, 111, 123, 131, 136
 Ayvalıdere 64, 76
 Ayvalık x, xvii, xix, 17, 18, 29, 30, 32, 33,
 37, 39, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55,
 57, 58, 59, 70, 71, 77, 124, 125, 131,
 133, 135, 136, 177, 178, 179
 Ayvalık Cephesi x, 18, 32, 33, 49, 53, 57,
 71, 125
 Ayvalık Limanı 48
 Aziz Bey (Bahriyeli) 53

B

Bâb-ı Âli xvi, 56, 61, 62, 99, 129
 Balcılar köyü 90
 Balıkesir iv, ix, x, xi, xiii, xvii, xviii, xix, xx,
 xxiii, xxvi, xxvii, xxviii, 1, 3, 15, 16,
 17, 18, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33,
 38, 47, 48, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68,
 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82,
 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 109, 110,
 116, 118, 119, 120, 121, 122, 125,
 126, 131, 133, 134, 135, 136, 137,
 138, 139, 154, 174, 175, 176, 177
 Balıkesir Belediye Meydanı 67
 Balıkesir Belediyesi 59
 Balıkesir İdman Yurdu xviii, 22, 23, 67, 68
 Balıkesirliler xxvi, 59, 61
 Balıkesir Mutasarrıflığı 48
 Balıkesir Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti 71,
 97, 121
 Balıkesir Reddi İlhak Cemiyeti 32

Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi 18, 21, 64
 Balıkkaya Dağı 113
 Balkanlar 7
 Balkan Savaşları xxvii, 11, 25, 47, 71, 79, 124
 Balya xvii, 19, 70, 71, 72, 81
 Balya Karaaydın 70, 81
 Bandırma xvii, xix, xx, 42, 64, 71, 72, 79, 95, 96, 97, 100, 121, 126, 127, 131, 180, 181
 Batı Anadolu 1, 32, 40, 46, 49, 55, 59, 77, 97, 122, 139
 Batum 69
 Bayramiç Müdâfaa-i Hukuk Derneği 30, 91
 Bekir Bey 9
 Belediye Çeşmesi 50
 Berane 7, 145
 Bergama 33, 51
 Besim Bey (Üsteğmen) 73
 Beyazıt Meydanı 30, 117
 Beyaz Ordu 70, 71, 82
 Beybaş köyü 90
 Beyc (İngiliz Subay) 99, 100, 122
 Beyrut xix, xxiv, 8, 9, 24, 26, 27, 76, 125, 130, 139, 145
 Beyrut Polis Mektebi xix, xxiv, 8, 9, 24, 26, 27, 125, 130, 139, 145
 Biga ix, x, xi, xvii, xviii, xxvii, 2, 18, 19, 20, 22, 25, 30, 31, 48, 61, 62, 65, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 108, 109, 110, 111,

112, 113, 114, 115, 119, 121, 122, 123, 125, 126, 131, 132, 136, 138, 156
 Biga Askerlik Şubesi 73, 115
 Biga Belediyesi 20, 31, 72, 138
 Biga Hapishanesi 73, 74, 85, 110, 122, 132
 Biga Hükümet Konağı 20, 115
 Biga Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti 70, 78
 Bilecik 23, 55, 77
 Bolayır 78, 87, 88, 94, 95, 121
 Bolayır Motoru 87, 88, 94
 Bolşevik Devrimi 69, 70
 Boşnak 61, 114
 Bulgar İhtilal Komitesi 7
 Bulgarlar 8
 Burhaniye 16, 17, 18, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 55, 57, 60, 75
 Burhaniye Jandarma Karakolu 47
 Burhaniye Kaymakamlığı 55
 Bursa 23, 29, 30, 54, 64, 75, 76, 77, 96, 116, 117
 Bursa Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti 116
 Büyük Anafarta 81

C

Calthorpe 46
 Cavit Paşa 7, 124
 Celâleddin Bey 3, 25
 Cemal Bey (Binbaşı) 15, 51
 Cemali (Dramalı) 17
 Cumhuriyet 2, 20, 27, 28, 29, 54, 57, 122, 123, 132, 133, 139

Ç

- Çan 30, 90, 126
- Çanakkale ix, xvii, xxiii, xxviii, 21, 28, 30, 31, 34, 48, 56, 62, 70, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 94, 95, 98, 99, 100, 103, 114, 115, 119, 120, 122, 123, 126, 135, 138, 161, 162, 163
- Çanakkale Boğazı 62, 70, 84, 88, 122
- Çanakkale Cephesi 34
- Çanakkale Muharebeleri 79, 81
- Çanakkale Şehitliği 21, 115
- Çardak 84
- Çeçen 61
- Çerkes 61, 63, 67, 75, 79, 81, 110, 111, 113, 114, 116, 118, 122
- Çerkesler 61
- Çorlu 69

D

- Dâhiliye Nezareti xvi, 15, 48, 88
- Dalyan Boğazı 48
- Damat Ferit Hükümeti 42, 55, 63
- Damat Ferit Paşa xx, 41, 62, 116, 123, 133
- Darüleytam 10, 35, 36, 42, 45
- Darüleytam Mektebi 35, 45
- Darwall, (İngiliz Miralay) 94
- Davut 64, 65, 76, 86, 87
- Davut (Yüzbaşı) 86, 87
- Demirkapı 18, 65, 66, 81
- Demirköy 10, 11, 27, 48, 57, 124, 148

Demirköy Kaymakamlığı 10

Denizli 59

Dere-i Kebir köyü 66

Dersaadet Polis Mektebi 26, 135

Divân-ı Harb 11, 117

Düvel-i Muazzama 40, 45

Düzce 62

E

Eceabat 69, 81, 119, 120, 126

Edirne xviii, xix, xxi, xxiv, 6, 8, 9, 10, 11, 27, 28, 44, 55, 69, 99, 119, 124, 130, 137, 142, 145, 148, 151

Edirne Polis Müdürlüğü 6

Edirne Valisi 11

Edremit iii, iv, v, ix, x, xvii, xviii, xix, xx, xxiv, xxv, xxvii, 6, 7, 15, 16, 17, 18, 25, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 67, 75, 82, 115, 124, 125, 126, 136, 138, 139

Edremit Belediye Sineması 35

Edremit, Burhaniye ve Havalisi Müdâfaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti 37

Edremit İdadisi 36

Edremit İdman Yurdu 36, 54, 67

Edremit Kaymakamlığı ix, x, xxvii, 32, 33, 35, 40

Edremit Körfezi xxvii, 15, 17, 18, 33, 36, 37, 47, 48, 55, 56, 125, 126, 136, 138

Edremitliler 22, 35, 36, 38, 42, 43, 45, 57

Edremit Postanesi 52

Emin Bey (Hafız/Gelibolu Belediye Reisi)
99

Emniyet Genel Müdürlüğü x, xvi, xxiv, 130

Emniyet-i Umûm Müdürlüğü 9

Ermeni 61

Erzurum 69

Ethem 28, 30, 67, 81, 116, 122

Ethem (Çerkes) 30, 78, 91

F

Fatih 6, 26, 54, 139

Fehmi Bey (Binbaşı) 52

Firagol 112

Fransız 19, 83, 88, 90, 93, 94, 95, 97, 98,
101, 102, 103, 104, 105, 118, 119,
133, 154, 160, 161, 162

Fransız İşgal Komutanlığı 90

Fuat Bey (Mülkiye Müfettişi) xxii, 28, 99,
104, 128, 167

G

Galip Kaptan 88

Galip Paşa 145

Gâvur İmam (İmam Fevzi) 19, 21, 74, 75,
110, 112, 114, 136

Gayr-ı Müslim 112

Gelibolu Limanı 70

Gelibolu Telgrafhanesi 87

Gelibolu Yarımadası 19, 69, 70, 81, 83, 94,
120, 127

Geyikler köyü 18

Gıyas Yetkin 27, 29, 38, 50, 54, 56, 58

Gostivar 7, 144

Göbel 64

Gökçalı 91

Gömeç 47, 49, 51

Gönen xvii, 19, 28, 62, 63, 67, 70, 71, 72,
73, 75, 76, 77, 138

Güney Marmara iv, xi, xxiii, 20, 21, 61, 62,
63, 75, 80, 112, 122

H

Hacı Âdil Arda Bey 11, 27

Hacıkelenler 90

Hacı Mustafa 50, 83

Hacıoğlu 113

Hacı Piti 73

Hacı Tâli 47, 57

Hacıyakup köyü 63

Hacim Muhittin (Çarıklı) xxvii, 17, 18, 24,
53, 58, 62, 63, 75, 125, 136

Hadımköy 69

Hafız Hasan Bey (Gelibolu Telgraf
Müdürü) 87, 99, 118

Hafız Süleyman 83

Hakan Önal (Prof. Dr.) xi, xxviii, 52, 71, 89

Hakkı (Cambazlı) 57, 63, 65, 77, 111, 112,
119, 139

Halil Çavuş 73, 80

Halil Pehlivan 61

Halit Bey 86, 87, 100

Hamdi Bey ix, x, xi, xvii, xviii, xix, xx, xxi,
xxiii, xxiv, xxv, xxvi, xxvii, xxviii, 1, 2,

3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14,
 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25,
 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36,
 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
 57, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68,
 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81,
 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91,
 92, 93, 94, 101, 108, 109, 110, 111,
 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
 122, 123, 124, 125, 126, 128, 131,
 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
 142, 144, 145, 147, 148, 149, 150,
 151, 152, 154, 156

Hariciye Nezareti 6, 38

Hasan Basri 55, 68, 75, 77, 78

Hasan Bey (Hafız/Eski Gelibolu Belediye
 Reisi) 99

Hasan Bey (Kaymakam) 84

Hasanpaşa Mahallesi 10, 142

Hasip Ağa (Kayıkçı) 84

Haşim Efendi (Demirköy Jandarma Komu-
 tanı) 57

Hatkinson 37, 39, 40

Havlular Mahallesi 142

Havran 40, 50

Hayrettin (Karan) 65, 77

Hendek 62

Heyet-i Temsiliye 29, 97, 154

Hidayet 17

Hilmi (Ergeneli) Bey xviii, 16, 37, 44

Hintli 94, 96

Hoca Bayram 112

Hrisostomos 46

Hürriyet ve İtilaf Fırkası 15, 40, 41, 43

Hüseyin Aygün 83

Hüseyin Çavuş (Kumanovalı) 72

Hüsnü Bey 30, 44, 45, 47

I

I. Balıkesir Kongresi 18, 29, 60

I. Dünya Savaşı x, xxvi, 10, 12, 25, 34, 56,
 58, 59, 61, 69, 70, 75, 77, 80

II. Anzavur Ayaklanması xi, 74, 76, 110,
 122, 125

II. Balıkesir Kongresi 18, 60, 68, 71

III. Balıkesir Kongresi 29

II. Meşrutiyet ix, 7, 41, 75, 124

İlgardere 86

Istranca Dağları 11

IV. Balıkesir Kongresi 32

İ

İbrahim Bey (Menemenli) 72

İbrahim Efendi (Kolağası) x, 3, 54, 142, 148

İğneada 10

İhtiyât Zâbitleri (Yedek Subay) Mektebi 6

İlyasalan köyü 114

İngiliz 26, 37, 39, 40, 46, 49, 59, 79, 80, 88,
 90, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 102, 103,
 104, 114, 115, 119, 120, 122, 126,
 127, 128, 135, 161

İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) 115

İngilizler 29, 62, 87, 94, 95, 96, 97, 98, 100,
 110, 118, 120, 121, 122

İptidaiye Mektebi 6

İskender Yolu 90

İsmail Ayni Bey 36

İsmail Bey (Sarı/Savaştepe/Çerkes) 37, 55

İsmail Hakkı Bey (Jandarma Komutanı
Yüzbaşı) 111, 112

İsmail Hakkı (Dimetokalı) 57, 63, 77, 111,
112, 119, 139

İstanbul 6, 8, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 38,
41, 43, 48, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 65,
76, 77, 78, 79, 81, 87, 94, 95, 96,
110, 117, 118, 120, 122, 123, 127,
131, 134, 135, 136, 137, 139, 145

İştîp 7, 144

İtalyan 32

İtilaf Devletleri xxvi, 32, 42, 46, 59, 69, 70,
71, 99, 120, 127

İttihad-ı Osmani Cemiyeti 124

İttihatçı 15, 32, 41

İttihat ve Terakki xvi, 15, 29, 41, 42, 55, 64

İttihat ve Terakki Kulübü 41

İzmir xi, xx, 16, 17, 22, 23, 28, 29, 30, 31,
33, 37, 40, 45, 46, 47, 48, 55, 56, 57,
59, 61, 63, 66, 67, 68, 72, 76, 77, 78,
79, 80, 81, 97, 109, 121, 131, 132,
133, 139

İzmir'e Doğru Gazetesi 28, 29, 30, 31, 66,
77, 78, 79, 121, 131, 132, 133

İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umûmiyesi
23

İzzet (Biga Askerlik Şubesi Reisi Yüzbaşı)

19, 30, 31, 48, 57, 96, 97, 115, 121,
123, 135

K

Kaldırımbaşı köyü 113

Kâmil Bey (Edremit Müfrezesi Kumandanı)
115

Kâmil Su 25, 35, 54

Kâni Bey xviii, 72, 82, 111, 112, 115

Karadağ 7, 145

Kara Hasan 19, 61, 64, 72, 73, 74, 75, 80,
85, 108, 110, 111, 112, 113, 125,
156

Kara Hasan Çetesi 19, 73, 74, 75, 85, 108,
110, 113, 125, 156

Karakol 84, 117, 156

Karesi iv, xi, xvii, xviii, xxvi, 10, 17, 29, 31,
37, 44, 45, 49, 54, 55, 56, 57, 62, 63,
64, 75, 76, 77, 78, 123, 138, 172, 173

Kars 69

Karşıdere 10

Kasım Efendi (Demirköy Jandarma Komu-
tanı/Mülazım-ı Evvel) 56

Kazak İsmail 17

Kaz Dağları 34, 41, 61

Kâzım Bey (Edremit Telgraf Müdürü) 18,
24, 30, 46, 52, 53, 64, 65, 70, 71,
72, 80, 82, 83, 86, 87, 90, 91, 94, 95,
110, 116, 122, 125, 126, 128

Kâzım (Özalp) Bey xx, 18, 30, 92, 93

Kerem Köy 49

Keşan 69
 Kırades köyü 72
 Kırkgeçit 19, 114
 Kilitbahir 97, 98, 103, 120, 161, 162
 Kirmasti 66
 Koçana 7, 144
 Konakönü Meydanı 37, 55
 Kosova Vilayeti 7, 26
 Koyuneli Bucağı 49
 Köprülü xxiv, 3, 6, 24, 25, 35, 54, 55, 57,
 137, 138, 142, 144
 Kratova 7, 144
 Kumanova 7
 Kumuk 61
 Kuvâ-yi Milliye ix, xxvi, 3, 15, 18, 19, 23,
 32, 47, 50, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63,
 66, 68, 77, 79, 84, 85, 86, 97, 110,
 114, 132, 136, 139, 154, 156
 Kuvâ-yi Muhammediye 63, 80
 Kuvâ-yi Seyyâre 67

L

Lâpseki xxi, 19, 30, 84, 85, 87, 89, 90, 92,
 93, 118, 126, 154, 155, 156
 Lüleburgaz 69

M

Macit Hoca 47
 Mahmut (Manastırlı) 26, 71, 86, 123
 Makedonya 24, 25, 138
 Malkara Kaymakamlığı 27
 Ma'mûretü'l-Azîz (Elâzığ) 8

Manastır Askeri Rüştîyesi 6
 Manisa 23, 31, 59, 75, 81
 Mansur Efendi (Kadı/Elmalılı) 16, 43, 45
 Manyas 18, 63, 65, 66, 70, 75, 110, 126
 Marmara Denizi 62, 122
 Marmot/Narmot köyü 91
 Mazhar 7, 145
 Mehmed Tevfik Efendi (Müftü/Hacı Hafız)
 94, 119, 137
 Mehmet Acar (Lâpsekili Yedek Subay) 88,
 119
 Mehmet Aldan 11, 27, 54
 Mehmet Bahri Bey (Binbaşı) xxi, 86, 87,
 88, 99, 100, 104, 118, 120, 122, 157,
 158, 159, 163
 Mehmet Cavit (Demir) Bey 55, 57
 Mehmet Çavuş (Balyalı) 116
 Mehmet Efe (Giresunlu Bulgurcu) 116
 Mehmet Esat (Çınar) Bey 22
 Mehmet Gindi 113
 Mehmet Hamdi (Erdem) Bey 70, 78
 Mehmet Pehlivan (Selvi köyünden) 114
 Mehmet Reşat xix, xx, 6, 12, 13, 27, 34, 149
 Mekteb-i Mülkiye xix, xx, xxi, 2, 5, 6, 54,
 55, 146, 148, 151
 Mercan İdadisi 144
 Mercan Mekteb-i İdadisi 7
 Milli Direniş 59, 80, 81, 82
 Millî Kuvvetler 18, 19, 65, 66, 72, 99, 128
 Millî Mücadele ix, xxiii, xxvii, 1, 26, 29, 30,
 31, 32, 33, 47, 53, 54, 56, 57, 58, 60,

77, 78, 79, 80, 81, 83, 118, 119, 124,

131, 132, 134, 135, 136, 137, 138

Millî Müfrezeler 32

Misâk-ı Millî 94

Mondros Mütarekesi ix, x, xxvi, 2, 3, 15, 29,
32, 37, 45, 59, 69, 81, 120

Muhâcirîn Müdürlüğü 14

Murateli köyü 49, 51

Murtaza Bey (Gelibolu İstinaf Müdde-i
Umûmisi) 99

Mustafa (Balıkesirli/Kara) 71

Mustafa (Bekçi/Koca) 113

Mustafa Galip (Baysanlı) 8, 26

Mustafa Kemal Paşa xvii, xx, xxi, xxiv, 3, 29,
60, 61, 68, 72, 78, 79, 91, 92, 93, 97,
132, 153

Mustafa Necati (Uğural) Bey 21, 22, 31, 68,
115, 139

Muzaffer Süreyya 37

Münire Hanım 22

Mürettep Redif Alayı 7

Müslümanlar 61, 65

Mütareke ix, xxvi, 32, 34, 37, 42, 46, 54, 55,
59, 61, 69, 75, 81, 120, 139

N

Nail (Kocaçelebi) Bey xviii, 111

Namazgâh 19, 75, 115

Nedim Özer Hoşol xi

Niyazi Bey Jandarma Bölük Komutanı 13

Nuri (Çerkes) 48, 65, 79, 88, 90, 100, 113

O

Okuma Yurdu 59

Osman Bey (Pazar Köylü) 113

Osmanlı x, xi, xvi, xvii, xxi, xxii, xxvi, 1, 2,
7, 8, 20, 21, 25, 26, 28, 29, 30, 31,
32, 35, 37, 39, 41, 43, 46, 54, 57, 59,
61, 68, 69, 70, 78, 79, 80, 81, 83, 86,
88, 90, 91, 94, 95, 98, 99, 100, 101,
102, 104, 115, 117, 119, 120, 121,
124, 127, 128, 129, 132, 134, 135,
138, 139, 161, 162, 163, 164, 165,
166, 171

Osmanlı Devleti xxvi, 2, 30, 32, 37, 59, 68,
69, 91

Osmanlı İstiklâl Bayramı 68

Osmanlı Meclis-i Mebusanı 94

Osmanlı Ordusu 8, 69

Osman Nuri Bey 48

Ö

Özdemir Salim 37

P

Palanka 7, 144

Paris Barış Antlaşması 45

Pomak 61, 74, 113, 114

Pomaklar 74, 109

R

Rahman Ağa (Arnavut) 72, 87

Raşit Efendi (Kuşdilli Leblebici) 59

Rauf (Orbay) Bey 53

Recep Bey (Çanakale Mutasarrıfı) 99, 121
 Refet (Bele) Bey 61
 Refet Bey (Balıkesir Sultani Mektebi
 Müdürü) 68
 Reşadeddin Bey (Umurbey/Bergos Nahiye
 Müdürü) xxi, 83, 84, 89, 91, 118,
 128, 155
 Rıza (Dramalı) xi, xviii, 19, 21, 30, 72, 77,
 79, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 108,
 115, 116, 117, 118, 126, 127, 128,
 134, 156
 Rıza Efendi (Binbaşı/Jandarma Subayı) 98
 Ruhi Naci (Sağdıç) Bey 55, 56
 Rum 27, 28, 38, 39, 42, 46, 61, 75, 95, 96,
 112
 Rumeli 29, 68, 86, 89, 90, 91, 92, 124, 154
 Rum Metropolit 95
 Ruslar 69
 Rusya 69, 70, 82, 91

S

Sabri Bey (Tikveşli/Mülazım) 76
 Sakıp Bey 72
 Salih Reiszâde Muammer (Hukukçu/
 Edremit İttihat ve Terakki Fırkası
 Temsilcisi) 37, 38, 40
 Salim Özdemir (Günday) Bey 54
 Sarıcaali/Sarıcalı 91
 Sarı Kışla 46
 Sarvet Lütfi 6, 26
 Selanik İdadisi 6
 Selim 11, 27, 55, 119, 137

Senagalli 83
 Senegal 83, 88
 Seyitzâde Seyit Bey xvii, 17
 Sındırgı xvii, xx, 13, 15, 28, 33, 52, 60
 Sırp 8
 Sivas xx, 14, 15, 29, 31, 60, 61, 75
 Soma 30, 70, 75, 77, 133
 Sultançayırı 66, 81
 Suphi 73, 80
 Susurluk 59, 64, 65, 66, 81, 97, 121, 122,
 126

Suvla Körfezi 81
 Süleyman Çavuş (Tikveşli) 71
 Süleyman Nüzhet 6

Ş

Şaban (Göktepe) 73, 114
 Şah İsmail 64, 74, 114, 122, 131
 Şakir (Kesebir) 7
 Şerif İliden (Köprülülü) 24
 Şevket Bey 63, 163
 Şevket Efendi (Osmanlı Subayı) 98
 Şevket Hanım 3, 142
 Şevket Paşa 26
 Şükrü Bey 16
 Şükrü Efendi (Müderres) 57
 Şükrü Paşa 8, 124

T

Tahir Çetesi 63, 83, 87, 105
 Tekirdağ 69
 Tevfik Bey (Midilli) 46

Turan İnas (Kız) Mektebi 22, 31
 Türk xi, xvi, xxvi, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 37,
 46, 49, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 69,
 75, 76, 77, 78, 80, 114, 119, 121,
 123, 132, 133, 134, 135, 136, 137,
 138, 139

U

Uluğ İğdemir 30, 114
 Umurbey (Bergos) 19, 83, 118
 Umurbey İskeleyi 30, 86, 87, 88, 89
 Uzunköprü 69

Ü

Ümmühan Atiye 11
 Üsküdar 6, 144
 Üsküp 7, 25, 72, 145
 Üsküp Redif Fırkası 7, 145
 Üvecik 91

V

Vali Mezarı 11
 Vardar Ordusu 7, 145
 Vasıf (Çınar) Bey 17, 23
 Vehbi (Bolak) Bey 31, 59

W

Wilson (Korgeneral) 95, 96, 119, 120, 122
 Wilson Prensipieri 38
 Wrangel 70, 82

Y

Yalova Deresi 82
 Yaygın köyü 113

Yediyol Ağzı 20
 Yenice 19, 21, 28, 30, 90, 91, 93, 108, 110,
 113, 115, 117, 126
 Yeniceköy 10
 Yenice nahiyesi 21
 Yenişehir 91
 Yıldız Otel 72
 Yılmaz Türk (Kütüphaneci) xi, 31, 55, 56,
 57, 76, 77, 78
 Yukarı İnova köyü 19, 113, 114, 123
 Yunan xix, 1, 2, 17, 18, 24, 32, 33, 46, 47,
 48, 49, 51, 52, 54, 55, 61, 67, 69, 72,
 77, 80, 81, 82, 97, 122, 125, 126,
 139, 179
 Yunanistan 46
 Yunanlılar 37, 46, 51, 55, 57, 59, 70, 75, 81
 Yunus (Boşnak) xi, 114, 123, 134
 Yusuf İzzet (Met) Paşa 19, 115
 Yuvanisto 32

Z

Zağnos Paşa Cami 22
 Zekeriya 29, 38, 90, 114, 137
 Zekeriya (Arnavut) 90
 Zeynel Kozanoğlu 25, 50

YAZARIN KISA HAYAT HİKAYESİ VE EĞİTİM BİLGİLERİ

1978 yılında Nevşehir’de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Nevşehir’de tamamladı. Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünden 2000 yılında mezun oldu. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi sınavını kazandı. Yüksek lisansını 2004 yılında Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, doktorasını Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Anabilim Dalında 2009 yılında tamamladı. 2010 yılında Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Anabilim Dalına öğretim üyesi olarak atandı. Bir yıl Amerika’da Utah Üniversitesinde ‘Visiting Scholar’ olarak bulundu. Meslek hayatına 2014-2023 yılları arasında Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde devam etti. Halen kadrosu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümündedir. 2023 yılında itibaren akademik çalışmalarına Türk Tarih Kurumunda devam etmektedir.

